

საქართველოს მთავრობის

დადგენილება №547

2022 წლის 5 დეკემბერი

ქ. თბილისი

ტექნიკური რეგლამენტი – თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და თუშეთის ეროვნული პარკის მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე

მუხლი 1

„დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-4 პუნქტისა და პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსის 58-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, დამტკიცდეს თანდართული „ტექნიკური რეგლამენტი – თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და თუშეთის ეროვნული პარკის მენეჯმენტის გეგმა“.

მუხლი 2

დადგენილება ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

პრემიერ-მინისტრი

ირაკლი ღარიბაშვილი

ტექნიკური რეგლამენტი – თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და თუშეთის ეროვნული პარკის მენეჯმენტის გეგმა

თავი I. შესავალი

მუხლი 1. მენეჯმენტის გეგმის მიზნები და მოქმედების ტერიტორიული სფერო

1. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და თუშეთის ეროვნული პარკისათვის (შემდგომში – თუშეთის დაცული ტერიტორიები), „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე.

2. მენეჯმენტის გეგმის მიზანია განსაზღვროს დაცული ტერიტორიებისათვის გრძელვადიანი მიზნები და მართვის შესაბამისი მიდგომები. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის ძალაში ყოფნის პერიოდში მისი შედეგების მიღწევა მიზნად უნდა დაისახოს პასუხისმგებელმა უწყებამ.

მუხლი 2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მარეგულირებელი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს აღწერა

თუშეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი, „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონი და საქართველოში მოქმედი სხვა კანონმდებლობა.

მუხლი 3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების შექმნის ძირითადი მიზნები

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის შექმნის მიზანია: ბუნების, ბუნებრივი პროცესებისა და გენეტიკური რესურსების დინამიკურ და ხელუხლებელ მდგომარეობაში შენარჩუნებისა და მონიტორინგის, სამეცნიერო კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელება, უნიკალური ფიჭვნარებისა (*Pinus Cochiana*) და არყნარების (*Betula litwinowii*, *B. raddeana*) კონსერვაცია და ამ ტყეების, როგორც იშვიათი სახეობების ჰაბიტატების, ეროზიის პრევენციის, წყლის რეჟიმის

რეგულაციისა და ზვავების შემაკავებელი ფუნქციების შენარჩუნება.

2. თუშეთის ეროვნული პარკის შექმნის მიზანია ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის მთის ლანდშაფტებისა და ეკოსისტემების დაცვა და შენარჩუნება, მდიდარი ფლორისა და ფაუნის კონსერვაცია, ეკოტურიზმის განვითარება და რესურსების მდგრადი გამოყენების პრინციპებზე დაფუძნებული ტრადიციული სამეურნეო საქმიანობის შენარჩუნება.

მუხლი 4. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი

1. მენეჯმენტის გეგმა შემუშავებულია სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა (შემდგომში – სააგენტო) და თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ; ასევე, ადგილობრივი მოსახლეობის, ადგილობრივი ბიზნესის წარმომადგენლების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სხვა შესაბამისი დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით. მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) მხარდაჭერით, GEF-UNDP-ის პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ ფარგლებში, ეროვნული კონსულტანტების გუნდის ხელშეწყობითა და საერთაშორისო ექსპერტის ჩართულობით.

2. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი შედგებოდა შემდეგი ეტაპებისგან (ცხრილი 1):

ცხრილი 1: თუშეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების ეტაპები

N	თარიღი	აქტივობა
1	12 აგვისტო, 2020 წ.	შედგა სამუშაო შეხვედრა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში, მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესის სამუშაო გეგმის შესათანხმებლად.
2	13-15 აგვისტო, 2020 წ.	ჩატარდა ტრენინგი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების მეთოდოლოგიის გაცნობის მიზნით. ასევე, განხილულ იქნა მენეჯმენტის გეგმის I თავი და განისაზღვრა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების და სოციალურ-ეკონომიკური ძირითადი ღირებულებები, ჯგუფური სამუშაოს მეშვეობით.
3	14-16 სექტემბერი, 2020 წ.	შედგა სამუშაო შეხვედრა ადმინისტრაციის და სხვა დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით, სადაც განხილულ იქნა მენეჯმენტის გეგმის II და III თავები, შემუშავდა გრძელვადიანი მიზნები და ამოცანები.
4	18 – 19 სექტემბერი, 2020 წ.	შედგა სამუშაო შეხვედრა ადმინისტრაციის და სხვა დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით – შემუშავდა მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების ნაწილი (4 პროგრამა).
5	31 ოქტომბერი, 2020 წ.	თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მონაწილეობით მომზადდა მენეჯმენტის გეგმის პირველი სრული სამუშაო ვერსია და გადაეგზავნა CNF-ს.
6	20 ნოემბერი, 2020 წ.	საერთაშორისო ექსპერტის და ადმინისტრაციის თანამშრომლების მონაწილეობით გაიმართა სამუშაო შეხვედრა, რომელზეც დაზუსტდა და მოდიფიცირდა გამოვლენილ ღირებულებებზე მოქმედი საფრთხეები და მოხდა მათი რანჟირება.
7	12 აპრილი, 2021 წ.	შედგა საბოლოო ონლაინ სამუშაო შეხვედრა, ადმინისტრაციიდან და სააგენტოდან მიღებული შენიშვნების და კომენტარების განხილვის მიზნით.
8	მარტი, 2022 წ.	შეიქმნა მენეჯმენტის გეგმის დასრულებული ვერსია, საჯარო განხილვის შემდეგ

მუხლი 5. მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდი

მენეჯმენტის გეგმა ძალაშია მისი დამტკიცებიდან მომდევნო 9 წლის განმავლობაში, გარდა მენეჯმენტის გეგმის 44-ე და 45-ე მუხლებისა და დანართების 10-ისა და 11-ი, რომლებიც ძალაშია

ახალი მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებამდე.

მუხლი 6. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა და განახლება

1. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა ხორციელდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.
2. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს მეცხრე წლის პირველი კვარტალისა, სააგენტო დაიწყებს ახალი მენეჯმენტის გეგმის მომზადებას, რომელიც მიღებული იქნება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

თავი II . თუშეთის დაცული ტერიტორიების აღწერა

მუხლი 7. ადგილმდებარეობა და ფართობი

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს თუშეთის ისტორიულ-გეოგრაფიულ მხარეში, კავკასიონის მთავარი ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე, ახმეტის მუნიციპალიტეტში (დანართი 1, 2). თუშეთის ეროვნული პარკისა და თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის ჯამური ფართობი შეადგენს 81,616 ჰა (დანართი 3).
2. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალს უკავია 10,275 ჰა და მოიცავს მდინარეების: პირიქითისა და თუშეთის (გომეწრის) ალაზნებისა და ჭანჭახოვანის ხეობებს, კერძოდ, თუშეთის (გომეწრის) ალაზნის სათავეებს და მისი ხეობის მარჯვენა ფერდობის უმეტეს ნაწილს – დეკიანი კომპლექსებისა და სუბალპური არყნარების გავრცელების არეალებს, პირიქითის ალაზნის ქვემო დინებას, მაკრატელას ქედის უკიდურეს აღმოსავლეთ ნაწილს და მის მიმდებარე ფიჭვნარ ტყეებს, ჭანჭახოვანის ხეობის მარჯვენა ფერდობს ნახიდურის ხევის და მდინარე ხისოს წყლის შეერთების ადგილიდან ჭალას ხევის და მდინარე ხისოს წყლის შეერთების ადგილამდე. ნაკრძალი მოიცავს სოფლების: ომალოს, დიკლოს, შენაქოს, ქუმელაურთის და ხისოს მიმდებარე ტყიანი მასივების ნაწილებს, პირიქითისა და თუშეთის (გომეწრის) ალაზნების შეერთების ადგილიდან რუსეთის ფედერაციასთან საქართველოს სახელმწიფო საზღვრამდე, მდინარის მარჯვენა ფერდობებზე არსებულ ტყის მასივებს და სპეროზის ქედის ნაწილს.
3. თუშეთის ეროვნული პარკის საერთო ფართობი შეადგენს 71,341 ჰექტარს და მოიცავს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის გვერდითი ჩრდილოეთი ქედის სამხრეთ კალთებს, მათ შორის მდებარე თუშეთის ქვაბულსა და სპეროზის ქედს. მისი ჩრდილოეთი და აღმოსავლეთი საზღვრები ემთხვევა საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს რუსეთის ფედერაციასთან (შესაბამისად, ჩეჩნეთთან, ინგუშეთთან და დაღესტანთან). პარკს სამხრეთიდან ესაზღვრება კახეთი, დასავლეთიდან კი – ხევსურეთი.

მუხლი 8. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა ეროვნულ დონეზე

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალი საქართველოში ამჟამად არსებული 14 ნაკრძალიდან ერთ-ერთია, ხოლო თუშეთის ეროვნული პარკი – 13 ეროვნული პარკიდან ერთ-ერთი.
2. თუშეთის დაცული ტერიტორიები უშუალოდ ესაზღვრება თუშეთის დაცულ ლანდშაფტს. კახეთის რეგიონში, თუშეთის დაცული ტერიტორიების გარდა, ასევე, მდებარეობს ვაშლოვანის, ჭაჭუნას, ლაგოდების, მარიამჯვარის და ბაწარა-ბაბანეურის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები.
3. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს დასავლეთით ესაზღვრება, მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში მდებარე, ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიები.

მუხლი 9. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ისტორია

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიები (სახელმწიფო ნაკრძალი, ეროვნული პარკი) ოფიციალურად დაფუძნდა 2003 წელს „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდებისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნის და მართვის“ შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად. მანამდე თუშეთში არსებობდა სახელმწიფო ნაკრძალი, რომელიც, როგორც ახმეტის სახელმწიფო ნაკრძალის შემადგენელი ერთ-ერთი ტერიტორიული ერთეული, დაარსებული იყო 1981 წელს. თუშეთის სახელმწიფო

ნაკრძალის დაარსების მთავარი მიზანი იყო უნიკალური და ხელუხლებელი ფიჭვნარების და არყნარების შენარჩუნება-დაცვა. სახელმწიფო ნაკრძალის ფარგლებში მოექცა თუშეთის ფიჭვნარების და არყნარების 2/3. სახელმწიფო ნაკრძალი არ მოიცავდა ალპურ და სუბალპურ ზონებს და, შესაბამისად, მას შეზღუდული მნიშვნელობა ჰქონდა მსხვილი ძუძუმწოვრების და სხვა ცხოველების კონსერვაციისთვის. საბჭოთა პერიოდში ტერიტორიას მართავდა ნაკრძალების მთავარი სამმართველო, რომელიც იყო სატყეო სამინისტროს დაქვემდებარებაში. 1990 წელს ნაკრძალების სამმართველო უშუალოდ დაექვემდებარა ქვეყნის პრეზიდენტს, ხოლო 1993 წელს იგი გადაკეთდა დაცული ტერიტორიების, ნაკრძალებისა და სანადირო მეურნეობების სახელმწიფო დეპარტამენტად და 2004 წლიდან დაექვემდებარა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს.

2. 2003 წლის „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანურის, ლაგოდების და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით, თუშეთის დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი გაიზარდა 118,319 ჰა-მდე, საიდანაც 10,881 ჰა იყო სახელმწიფო ნაკრძალი, 76,004 ჰა – ეროვნული პარკი, ხოლო 31,434 ჰა – დაცული ლანდშაფტი. ეროვნული პარკის და სახელმწიფო ნაკრძალის მართვას ახორციელებდა სსიპ – თუშეთის დაცული ტერიტორიების დირექცია. დაცული ლანდშაფტის მართვა კი ადგილობრივი მმართველობის კომპეტენცია გახდა. 2008 წლიდან სსიპ – თუშეთის დაცული ტერიტორიების დირექცია გახდა სააგენტოს ტერიტორიული ადმინისტრაცია.

3. 2019 წელს განხორციელდა თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის, ეროვნული პარკისა და დაცული ლანდშაფტის საზღვრების ბოლო დაზუსტება და საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოში რეგისტრაცია.

4. თუშეთის დაცული ტერიტორია მიეკუთვნება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) დაცული ტერიტორიების მართვის ორ კატეგორიას: თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალი – კატეგორია Ia და თუშეთის ეროვნული პარკი – კატეგორია II.

მუხლი 10. გეოლოგია და ჰიდროლოგია

1. რელიეფი, გეოლოგია და ნიადაგები:

ა) რელიეფი:

ა.ა) თუშეთის დაცული ტერიტორიების რელიეფი საკმაოდ რთულია. რელიეფის მორფოლოგიური იერ-სახე მდინარეული ეროზიის ზემოქმედებით არის ჩამოყალიბებული. თუშეთის ორივე ალაზნის კალაპოტის ზემო ნაწილები მეოთხეული პერიოდის მყინვარებითაა დამუშავებული. მეოთხეული გამყინვარების ნიშნები კარგადაა გამოხატული როგორც პირიქითის და მაკრატელას ქედებზე, ასევე კავკასიონის მთავარ ქედზეც. ამ ადგილებში, ზღვის დონიდან 2,700 მ-ზე მაღლა, გვხვდება მყინვარული რელიეფის სხვადასხვა ფორმა, ე. წ. ცირკებისა და კარების სახით;

ა.ბ) თუშეთის აღმოსავლეთ ნაწილში სიმაღლეთა სხვაობა 2,500 მ-ზე მეტია; ყველაზე დაბალი წერტილი ზღვის დონიდან 1,600 მ-ზე მდებარეობს, ხოლო ყველაზე მაღალი – 4,492 მ-ზე – თებულოს მთა. ორივე ალაზნის შესაყართან, სოფ. შენაქოს, ომალოსა და დიკლოს მიდამოებში, შემორჩენილია რელიქტური ეროზიული ვაკეები;

ბ) გეოლოგია და გეომორფოლოგია:

თუშეთის დაცული ტერიტორიები გეომორფოლოგიურად შედის დიდი კავკასიონის სამხრეთი ფერდის მაღალმთიანი ნაოჭა სისტემის ოლქში, კერძოდ, ნაწილობრივ ბაიოსის (პორფირიტების წყება) კლდოვანი ვულკანოგენურ-დანალექი ქანების და ქვედა და ზედა იურის კლდოვანი ფიქლების რაიონში. საქართველოს ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური დარაიონების მიხედვით ტერიტორია მიეკუთვნება დიდი კავკასიონის სამხრეთ ფერდის მაღალმთიანი ნაოჭა სისტემის ოლქის, ქვედა და შუა იურული ასაკის კლდოვანი ფიქლოვანი ქანების რაიონს, რომელიც წარმოდგენილია მძლავრი (3000 მ) თიხა ფიქლების დასტით, ზედა ნაწილში უპირატესად ქვიშაქვებით კარბონატულ ცემენტზე. ლიასური ასაკის ქანები წარმოდგენილია იზოკლინური ნაოჭებით. თავისი ლითოლოგიური თავისებურებებით გამოიყოფა თიხოვანი და ასპიდური ფიქლები, იშვიათად ქვიშაქვები ქვედა და შუა ლიასური და არკაოზული ქვიშაქვები. გვხვდება პალეოგენ-ნეოგენის, ქვედა და ზედა იურის ფლიშური კლდოვანი ქანები და მეოთხეული ასაკის დელუვიური, ალუვიური და ალუვიურ-პროალუვიური ნალექები. ქვედა

და ზედა იურის ფლიშური ნალექები წარმოდგენილია ასპიდური დათიხული ფიქლებით, ქვიშაქვების შრეების იშვიათი ჩანართებით. მეოთხეული ასაკის ნალექები წარმოდგენილია დელუვიური თიხნარებით სხვადასხვა კონსისტენციის, ღორღისა და ლოდების ჩანართებით და პროლუვიური ღორღოვანი გრუნტით ლოდების ჩანართებით 20%-მდე, თიხნარის შემავსებლით. ალუვიური ნალექები, რომლებიც წარმოდგენილია ცუდად დამუშავებული კენჭნარი ლოდების ჩანართებით, გვხვდება მდინარის და ხევების ხეობებში, ასევე, ფერდობებზე მდინარის მიერ მიღეჭილი მასალის სახით. მეოთხეული ასაკის ნალექებიდან, ასევე, აღსანიშნავია მორენული ნალექები, რომლებიც წარმოდგენილია ლოდებით და დაუმუშავებელი ანდეზიტების და დაციტების ცალკეული ბლოკებით. პროლუვიური და ალუვიურ-პროლუვიური ნალექები დიდი გავრცელებით სარგებლობს ფერდობების ძირებში. მათი წარმოშობა დაკავშირებულია ფერდობების ინტენსიურ გამოფიტვასთან და წარმოდგენილია ფიქლების გამოფიტვის შედეგად წარმოქმნილი ღორღოვან-კენჭნაროვანი თიხნარის შემავსებელი ღორღისა და ლოდების ჩანართებით. დელუვიური შრეები, რომლებსაც გააჩნიათ 5 მ-ზე ნაკლები სიმძლავრე, ძირითადად გვხვდება მთების ფერდობებზე, გარდა გაშიშვლებული კლდეებისა. დელუვიურ-პროლუვიური ნალექები გვხვდება მთის ხეობების ფერდობებზე, ზოგიერთ შემთხვევაში კეტავს ხეობებს და ხელს უწყობს მის მიგრაციას. ისინი ძირითადად წარმოდგენილია ცუდად დამუშავებული ნატეხებით, შეცემენტებული თიხოვანი ქვიშაქვების მასალით. ქანების კომპლექსის არაერთგვაროვანი ლითოლოგიური გენეტიკური კომპლექსური შემადგენლობა და უახლოესი ტექტონიგენეზი სხვადასხვაგვარად აირეკლება თანამედროვე ეგზოგენურ გეოლოგიურ პროცესებზე. ტერიტორიაზე გამოყოფილია მთის ლითოლოგიური ფორმაციები, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან შემადგენლობით და ფიზიკო-მექანიკური თვისებებით. ასეთ ფორმაციებს მიეკუთვნება მეტამორფული ფლიშები (კარბონატო-ტერიგენული, ტერიგენო-კარბონატული, კარბონატულ-ფლიშური, ტერიგენო-ფლიშური, ტერიგენული, მოლასური, ეფუზიური, მთის მყინვარების და მდინარეების ფერდობებზე) შიგნითა ფორმაციების ლითოგენური შემადგენლობით, საინჟინრო-გეოლოგიური თავისებურებებითა და ზედაპირული ნალექების ცალკეული გენეტიკური ტიპებით, რომლებიც მეოთხეული ასაკისაა;

გ) გეოდინამიკური პროცესების მდგომარეობა:

რეგიონში გავრცელებულია მთიანი რაიონებისათვის დამახასიათებელი თითქმის ყველა სახის საშიში გეოდინამიკური პროცესი: მეწყერები, ღვარცოფები, მდინარეული და ფერდობული ეროზია, დატბორვა, კლდეზვავები, ქვათაცვენა და სხვა. აღნიშნული პროცესები მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან, ავსებენ და წინასწარ განსაზღვრავენ ერთმანეთს. მდინარეების, თუშეთის (გომეწრის) და პირიქითა ალაზნის დინების სახიფათო გეოდინამიკური პროცესებიდან განსაკუთრებით ვლინდება გვერდითი ეროზია, რაც განპირობებულია სხვადასხვა ფაქტორებით. ზოგიერთ ადგილებში მდინარის ძლიერი ნაკადი თითქმის 60°-70° ექახება ნაპირებზე განლაგებულ ყრილებს და რეცხავს ვაკისის ძირს. რეგიონის მოსახლეობის და საინჟინრო-სამეურნეო ობიექტებისათვის განსაკუთრებულ საშიშროებას ქმნის ღვარცოფული პროცესები, რომელთა ტრანსფორმაცია დაფიქსირებულია მთისწინეთიდან დაწყებული მთიანი ტერიტორიის ყველა გეომორფოლოგიურ ზონაში და მათი ფორმირების პერიოდი უმთავრესად ემთხვევა ივლის-აგვისტოს თვეებს. რეგიონში ღვარცოფმაფორმირებელი კერების მორფოლოგიიდან და მყარი მასალის მაფორმირებელი პირობებიდან გამომდინარე, ფართოდ არის განვითარებული, როგორც ეროზიულ-გრავიტაციული, ასევე გლაციალური წარმოშობის ღვარცოფები. ეროზიულ-გრავიტაციული ღვარცოფები გაბატონებულია მთისწინეთისა და საშუალო სიმაღლის მთიანეთის მიოპლიოცენისა და ეოცენის ფლიშური ნალექებით აგებულ ზონებში, ხოლო მაღალმთიან ზონაში სჭარბობს გლაციალური ტიპის ღვარცოფები. თუმცა, ორივე შემთხვევაში ღვარცოფული პროცესების მთავარ წყაროს თავსხმა წვიმების სახით მოსული ატმოსფერული ნალექები წარმოადგენს. რეგიონში სტიქიური გეოლოგიური პროცესების განვითარება-აქტივიზაციას ყოველთვის ჰქონდა ადგილი, მაგრამ ექსტრემალური აქტივიზაცია აღინიშნებოდა გარკვეულ პერიოდში და მეორედობდა საშუალოდ 8-12 წელიწადში ერთხელ. ბოლო 20 წლის განმავლობაში კი აქტივიზაციის სიხშირის პერიოდი დაირღვა და მათ ექსტრემალურ გამოვლინებებს ადგილი აქვს თითქმის ყოველწლიურად. ტექტონიკურად ტერიტორია ნაწილობრივ მოიცავს კავკასიონის მთავარი ქედის ანტიკლინორიუმს და მის სამხრეთ ფერდობის ნაოჭა სისტემას. კერძოდ, ამ რაიონში შემოდის ანტიკლინორიუმის მხოლოდ ასპიდური ფიქლების აღმოსავლეთი დამირვის ზონა. საქართველოს სეისმური დარაიონების მიხედვით, რეგიონი შედის 9-ბალიან სეისმურ ზონაში;

დ) ნიადაგები:

თუშეთში წარმოდგენილია სხვადასხვა ტიპის ნიადაგი. მთის ზედა სარტყელში უმთავრესად კარგად

განვითარებული ტყის ღია ყომრალი ნიადაგები გვხვდება. გავრცელებულია ამავე ტიპის ნიადაგის სუსტად განვითარებული ღორღიანი ნაირსახეობაც. საკმაოდ ფართოდაა გავრცელებული პრიმიტიულკორდიან-ღორღიანი ნიადაგები, როგორც ტყის, ისე – სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში. ხეობების ძირებზე, შედარებით ახალგაზრდა ტერასებზე, განვითარებულია მეორადი მდელოებით ან მურყნარით დაფარული პროლივიურ-დელუვიური ჭალის ნიადაგები. სუბალპურ მდელოებზე და გამეჩხერებულ ფიჭვნარებსა და არყნარებში გვხვდება მთა-მდელოს სანახევროდ გაკორდებული ნიადაგები. დეკიანებისთვის დამახასიათებელია ტორფიან-ღორღიანი ნიადაგები, რომლებიც განვითარებულია ჩრდილოეთის ფერდობებზე როგორც სუბალპურ, ისე ალპურ სარტყლებში. სუბალპურ ზონაში სამხრეთისა და აღმოსავლეთის ექსპოზიციის ციცაბო ფერდობებზე წარმოდგენილია პრიმიტიული კლდიან-ღორღიანი ნიადაგები. ამგვარ სუბსტრატზე განვითარებულია ქსეროფილური ბუჩქნარ-ბალახეული მცენარეულობა, ზოგან – მეტად მეჩხერი ფიჭვნარები (დანართი 4);

ე) ჰიდროლოგია:

ე.ა) თუშეთის ტერიტორია, არსებითად, საკმაოდ ვრცელ, გასწვრივ ქვაბულს წარმოადგენს. იგი ორი პარალელური ხეობისგან შედგება. ერთ ხეობაში გაედინება პირიქითის ალაზანი, ხოლო მეორეში – გომეწრის ალაზანი. მათ შორისაა ნაყაიჩო-მაკრატელას წყალგამყოფი გასწვრივი ქედი, რომელიც აწუნთის ქედს გამოეყოფა ამუგოს მწვერვალის მასივთან. მას აღმოსავლეთის მიმართულება აქვს და მთავრდება ომალოს პლატოთი. ამ პლატოს ძირზეა ზემოთ ხსენებული ორი ალაზნის შესართავი, რომელიც ზღ. დ-დან დაახლოებით 1,600 მ-ზე მდებარეობს (დანართი 5);

ე.ბ) პირიქითი ალაზნის შედარებით დიდი შენაკადია ლაროვანისწყალი, ხოლო გომეწრის ალაზნისა – ხისოსწყალი (ჭანჭახოვნის ხეობა), ორწყალი და ქიბდუხის ხევი. ეს შენაკადები მარჯვნიდან ერთვიან თუშეთის ალაზნებს. გომეწრის ალაზნის შედარებით დიდი მარცხენა შენაკადებია წოვათისწყალი და სამრულისწყალი, ხოლო თუშეთის შეერთებული ალაზნებისა – დიკლოსხაისწყალი. პირიქითის ალაზნის მარცხენა შედარებით მოზრდილი შენაკადებია ჩილოსხაისწყალი, დიდხევი, ჭეროსხაისწყალი და ფარსმისხევი. ეს შენაკადები პირიქითის ქედის სამხრეთი კალთებიდან ჩამოედინება. ასევე, უხვადაა წვრილ-წვრილი შენაკადები და წყაროები. თუშეთის რელიეფი ჰიდროგრაფიული ქსელით ძლიერაა დანაწევრებული. ზამთარში მდინარეების უმეტესობა ნაწილობრივ ან მთლიანად იყინება;

ე.გ) თუშეთში მრავლადაა სხვადასხვა წარმოშობის მცირე ზომის ტბები. მდ. ორწყალის სათავეებში წარმოდგენილია მცირე ზომის (20 მ-ზე ნაკლები დიამეტრის) მყინვარული წარმოშობის ტბები. პატარა ტბები გვხვდება შავკილდისა და ვებუს სათავეებთანაც. მუდმივად გაყინული ტბა მდებარეობს კალოანის სათავეებში;

ე.დ) მაღალი მთის ჭაობები გვხვდება შენაქოს, ომალოს, თურსიეხისა და ხახაბოს მიდამოებში. მათი უმეტესობა ჩამოყალიბებულია ტბების ადგილას და ამჟამად მიწისქვეშა წყლებით იკვებება;

ე.ე) თუშეთი მდიდარია მინერალური წყლებით. ძლიერ მარილიანი წყაროა სოფელ ჩილოში. მჟავე წყაროებია ვეძისხევის ძირში, ხოლო ტუტე წყლები გამოდის სოფლებში ომალო, შენაქო, ფარსმა, ჭონთიო და სხვ. რკინის მაღალი შემცველობის მქონე წყლები გვხვდება დოჭუსა და ხახაბოსთან.

მუხლი 11. კლიმატი

1. თუშეთში ჰავა სიმაღლებრივი გავრცელებით არის გამოხატული. აქ წარმოდგენილია კლიმატის შემდეგი ტიპები:

- ა) 1200-2000 მ სიმაღლეზე ზომიერად ნოტიო ჰავა, ცივი ზამთრით და მოკლე ზაფხულით, ნალექების მინიმუმით ზამთარში;
- ბ) 2000-2500 მ მაღალმთის ზომიერად ნოტიო ჰავა, ნამდვილ ზაფხულს მოკლებული;
- გ) 2500 მ-ის ზემოთ მაღალმთის ჰავა, ცივი მკაცრი ზამთრით, მუდმივი თოვლით და მყინვარებით.

2. თუშეთის ლოკალური კლიმატური პირობები (განსაკუთრებით ატმოსფერული ნალექების რაოდენობა) მნიშვნელოვნად იცვლება რელიეფისა და სიმაღლის მიხედვით. მაგალითად, საყორნეს

ულელტეხილზე (2,970 მ. ზღ. დ.) საშუალო წლიური ნალექების რაოდენობაა 1,631 მმ; მდ. ორწყალის ხეობაში იგი 1,064 მმ-მდეა. სხვა ადგილებში წლიური ნალექების რაოდენობა მერყეობს 700-900 მმ-ის ფარგლებში. ნალექების სიუხვით განსაკუთრებით გამოირჩევა კავკასიონის მთავარი ქედი და, საერთოდ, გომეწრის ალაზნის აუზი, სადაც ატმოსფერული ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა დაახლოებით 10%-ით უფრო მაღალია, ვიდრე პირიქითა ალაზნის ხეობაში. ეს სათანადოდ აისახება ამ ორი მდინარის წყლის რეჟიმებზეც. ნალექების რაოდენობის განსხვავება გამოწვეულია იმით, რომ თუშეთის აღნიშნული ნაწილი უმთავრესად ტენიანდება სამხრეთიდან შემოჭრილი ტენიანი ჰაერის მსგებთ.

3. თუშეთის ქვაბული, რომელიც ჩრდილოეთიდან და სამხრეთიდან მაღალი მთებითაა დაცული, ხასიათდება უმეტესად უქარო და მშრალი ლოკალური კლიმატით. მაგალითად, ომალოს პლატო თუშეთის ერთ-ერთი ყველაზე მშრალი და თბილი ადგილია, სადაც საშუალო წლიური ტემპერატურა 3.5°C-ია. აგვისტოს საშუალო ტემპერატურა 14.2°C-ია, ხოლო იანვრისა – მინუს 9.1 °C (თუმცა ტემპერატურა ნულს ქვემოთ შესაძლოა აგვისტომიც კი დაეცეს). აბსოლუტური მაქსიმუმი 31,5 °C-ია, ხოლო აბსოლუტური მინიმუმი – მინუს 26,1°C. საშუალო წლიური ნალექების რაოდენობა 748 მმ-ია, რომლის უმეტესი ნაწილი მოდის წელიწადის უთბილეს პერიოდში – აპრილიდან სექტემბერის ჩათვლით.

4. თოვლის საფარის სისქე და განაწილების კანონზომიერებანი ნაირგვარია და დამოკიდებულია არა მხოლოდ ნალექების რაოდენობაზე, არამედ ქარის მიმართულებაზე, მის სიძლიერესა და მეზორელიეფის თავისებურებაზე.

მუხლი 12. კლიმატის ცვლილება

1. დაცული ტერიტორიები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ კლიმატის ცვლილების შერბილებასა და ადაპტაციაში. კარგად მართული დაცული ტერიტორია უზრუნველყოფს იქ არსებული ჰაბიტატების დაცვას, მიწათსარგებლობის ცვლილების პრევენციას და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენას, ეს კი ხელს უწყობს კლიმატის ცვლილების შერბილებას. დაცული ტერიტორიები ინარჩუნებენ მნიშვნელოვან ეკოსისტემურ სერვისებს და ამით ზრდიან კლიმატის ცვლილებისადმი მედეგობას. თუმცა კლიმატის ცვლილება თავის მხრივ მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს თვითონ დაცულ ტერიტორიებზეც. ბევრმა დაცულმა ტერიტორიამ შესაძლოა ვერ უზრუნველყოს თავისი ფუნქცია – დაიცვას ძირითადი სახეობები და მათი ჰაბიტატები.

2. კლიმატის ცვლილების სცენარის მიხედვით საპროგნოზო პერიოდში (2041-2070 და 2071-2100 წლები), საბაზისო პერიოდთან (1971-2000) მიმართებით, საქართველოს მთელ ტერიტორიზე მოსალოდნელია დათბობა.

3. ეს ცვლილება ზეგავლენას იქონიებს საქართველოს დაცული ტერიტორიების ყველა ეკოსისტემაზე მეტ-ნაკლებად, თუმცა ყველაზე სწრაფი და მკვეთრი ცვლილებები მაღალ მთაშია მოსალოდნელი, როგორც ერთ-ერთ ყველაზე სენსიტიურ ბიომში. ამასთან, კლიმატის ცვლილების შედეგად ტყის ზედა საზღვრის ვერტიკალურად მაღლა წანაცვლება შეამცირებს ისედაც ვიწრო სუბ-ალპურ და ალპურ ზონას და, შესაბამისად, საფრთხეს შეუქმნის იქ არსებული იშვიათი სახეობების (არჩვი, ნიამორი, ჯიხვი, შურთხი, როჭო და სხვ.) ჰაბიტატებს. შეფასებების მიხედვით, თუშეთის დაცული ტერიტორიები ინვაზიური სახეობების ზეგავლენის მიღმა დარჩება, თუმცა, სავარაუდოა, გაიზარდოს არსებული მავნებლებისა და დაავადებების გააქტიურება. კლიმატის ცვლილებასთან ერთად სავარაუდოა ბუნებრივი კატასტროფების გააქტიურებაც. გასათვალისწინებელია, რომ კლიმატის ცვლილების შედეგად მოსალოდნელია ვიზიტორთა მონახულების რაოდენობისა და პერიოდის ზრდაც.

მუხლი 13. ლანდშაფტები და ჰაბიტატები

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ლანდშაფტი წარმოიქმნა სხვადასხვა ბუნებრივი პროცესებისა და ადამიანთა საქმიანობის შედეგად. გამოიყოფა შემდეგი ლანდშაფტები:

ა) ტყის ლანდშაფტები (დანართი 6):

ა.ა) საშუალო მთები, მთა-ხეობათა რელიეფით, ზომიერად ნოტიო ჰავით, ტყის ყომრალ ნიადაგებზე

განვითარებული ფიჭვნარით. მცენარეული საფარი, ძირითადად, წარმოდგენილია კავკასიური ფიჭვით (*Pinus Cochiana*). ტყის ზონა წარმოდგენილია ტყის ზედა ქვესარტყლით, რომელიც ზღვის დონიდან 1,650 მ-დან 1,800-1,900 მეტრამდე ვრცელდება. ტყეების დიდ ნაწილს ეკოლოგიური ფუნქცია (წყალშენახვითი, ნიადაგდაცვითი) აქვს. ფიჭვის ტყის დიდი მასივები პირობებს ქმნის მთა-ტყის ლანდშაფტის საკურორტო მიზნებისთვის გამოსაყენებლად, უკანასკნელი შეიძლება დაკავშირებულ იქნეს აქ არსებული მინერალური წყლის გამოსასვლელებთან. ლანდშაფტური ზონის მდინარეებს ჰიდროენერჯის დიდი მარაგი გააჩნიათ. ომალოს, შენაქოს, დიკლოს მიდამოებში მდინარის ტალღევიდან 250-400 მ სიმაღლეზე ვაკე-ბორცვიან რელიეფზე, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისთვის (კარტოფილი, ქერი, ჭვავი, შვრია) ვარგისი უზნებია. ლანდშაფტს აქვს უნიკალური რესურსები – რეკრეაციის და ეკოტურიზმის განვითარებისთვის. თაფლოვან-ყვავილოვანი ხე და ბალახმცენარეულობა მეფუტკრეობის განვითარების შესაძლებლობას განაპირობებს. ლანდშაფტის ფარგლებში გეოდინამიკური პროცესებიდან აღინიშნება ღვარცოფული (სელური) მოვლენები;

ა.ბ) საშუალო მთები, მთა-ხეობათა რელიეფით, ტყის ღია ყომრალ ნიადაგებზე განვითარებული ფიჭვნარ-არყნარი და არყნარი ტყეებით. ძირითადად, გავრცელებულია ლიტვინოვის არყი (*Betula litwinowii*) ჩრდილოეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობებზე. უფრო მეტად გაბატონებულია არყნარი დეკას (*Rhododendron Caucasicum*) ქვეტყით და არყნარი ბრძამის (*Calamagrostis alundinacea*) საფარით. არყნარი სუბალპურ ზონაშიც გვხვდება ტანბრეცილი არყნარის სახით. არყნარები (ტანბრეცილი არყნარების ჩათვლით) გავრცელებულია ზღვის დონიდან 1,700-2,400 მ სიმაღლეებზე.

ბ) მაღალმთის მთა-მდელოთა ლანდშაფტები:

ბ.ა) მაღალი მთები, პალეოგლაციალური რელიეფით, დამრეცი ფერდობებით, კონტინენტური კლიმატით, სუბალპური ტყე-ბუჩქნარით, სუბალპური მდელოებით, მთა-მდელოს ნიადაგებით (2,200 მ-დან 2,260-2,800 მ). ფართოდ გავრცელებულია დეკა (*Rhododendron Caucasicum*), მათი დიდი ნაწილი სუბალპურ ტყეებს ზოლად მისდევს პირიქითის ალაზნის ხეობის გასწვრივ. სამხრეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე სუბალპურ სარტყელში და ტყის სარტყლის ზედა ნაწილში გავრცელებულია ღვიანები (*Juniperus oblonga, J. depressa, J. sabina*). ღვიანების უმეტესობა მეორეულ მცენარეებად შეიძლება ჩათვალოს, რომელიც ამ ადგილებში არსებული ფიჭვნარი ტყეების განადგურების (ტყის გაჩეხვა, ტყის ხანძრები) შემდეგ ჩამოყალიბდა. გვხვდება მთების სუბალპური ტანბრეცილი ტყის ფრაგმენტები, სუბალპური მდელო-ბუჩქნარით. გავრცელებულია, როგორც სამკურნალოწამლო, ასევე ბუნებრივი საღებავის მომცემი მცენარეები. განვითარებულია მომთაბარე მეცხოველეობა ზაფხულის სამოვრებზე. ხელსაყრელია მეფუტკრეობის განვითარებისთვის. ლანდშაფტი ძვირფასი რესურსია სამთო-კლიმატური კურორტის მოწყობისათვის, ასევე, ალპინიზმის განვითარებისთვის (მწვერვალები დაქუეხი, ქომიტო, დანოსმთა, მოჭეხი, დიკლოსმთა) პირიქითის ქედზე;

ბ.ბ) მაღალი მთები სუბალპური და ალპური მდელოებით, მთა-მდელოს ნიადაგებით. ლანდშაფტს ვრცელი ტერიტორია უკავია 2,400-2,800 მ-ის ფარგლებში, განსაკუთრებით ფართოდ არის გავრცელებული მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი მდელოები. თუშეთის სუბალპური მაღალბალახეულის შემადგენლობაში მონაწილეობს აღმოსავლეთ კავკასიონისთვის დამახასიათებელი სახეობები. ზოგან, უფრო რბილი რელიეფის პირობებში, ალპური მდელოს ფრაგმენტებიც გვხვდება. სუბალპური ბალახეული განვითარებულია დამრეც ფერდობებზე (არყნარი ტყეების ფანჯრები, ტყისპირები). ალპური მდელოები განვითარებულია 2,600 მ-დან 3,300-3,700 მ-მდე. მოსახლეობა დაკავებულია ადგილობრივი მეურნეობით, ბევრია სეზონური სადგომები მსხვილფეხა საქონლის (დაბალ ზონაში) და ცხვრის ფარებისთვის. გავრცელებულია ეროზიული პროცესები, თოვლის ზვავეები;

გ) მაღალმთის ნივალური და სუბნივალური ლანდშაფტები, გლაციალურ-ნივალური, ეგზარაციული (მყინვარის მოქმედებით წარმოქმნილი) რელიეფით, სუბნივალურ სარტყელში (3,400 მ-დან იწყება). გავრცელებულია ღია ცნოზები (უპირატესად კლდე-ნაშალ-ლორღიანების მცენარეულობის სახით). ჭიუხებით, შიშველი და ციცაბო კლდეებით 3,500 მ-დან 3,700-3,800 მ-ს ზემოთ. მყინვარებით, დენუდაციური პროცესებით, კლდეზვავებით, თოვლის ზვავეებით, ცივი, მკაცრი ჰავით. ლანდშაფტი მითითებული სიმაღლეების ზემოთ ვრცელდება, მაგრამ ზოგან, მყინვარების გავრცელების აუზში, გაცილებით ქვემოთ ეშვება.

2. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს ემთხვევა საერთაშორისო ქსელებში ჩართული დაცული ტერიტორია – თუშეთის ზურმუხტის ტერიტორია (GE0000008) (<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal>), საერთო ფართობით 114,375.45 ჰა (დანართი 24).

მუხლი 14. ბიომრავალფეროვნება

1. ფლორა და მცენარეულობა:

ა) თუშეთი, ისევე როგორც დიდი კავკასიონის სხვა რეგიონები, გამოირჩევა ფლორისტული მრავალფეროვნებით, უკანასკნელი კვლევების მიხედვით აქ გავრცელებულია 1100-მდე ჭურჭლოვანი მცენარე (დანართი 12). თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გვხვდება შემდეგი ფიტოლანდმაფტური ეკოტოპები: 1. ფოთლოვანი, წიწვოვანი და შერეული ტყე; 2. სუბალპური ტანბრეცილი ტყე; 3. სუბალპური და ალპური ბუჩქნარები დეკას სახით; 4. სუბალპური და ალპური მდელოები; 5. სუბნივალური მცენარეულობა; 6. ასევე, ცალკე გამოიყოფა ნაშლების ფლორისტული კომპლექსები;

ბ) თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებულია ისეთი იშვიათი მცენარეები, როგორცაა: მალაღმთის ქოთანა (*Silene humilis*), ფურისულა (*Primula luteola*), ჯადვარი (*Gymnadenia conopsea*), თელა (*Ulmus glabra*), არაბულა (*Arabis mollis*), ვავილოვია (*Vavilovia formosa*), *Linnaea borealis*. ასევე, თუშეთში გვხვდება საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ფიჭვის ბუნებრივი პოპულაცია (*Pinus kochiana*), რომლის ბუნებრივი განახლებაც ინტენსიურად მიმდინარეობს.

გ) თუშეთის დაცული ტერიტორიები წარმოდგენილია მრავალი იშვიათი სახეობით, რომელთაგანაც:

გ.ა) 4 სახეობა შესულია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ (2006 წელი);

გ.ბ) 294 სახეობის მცენარე არის ბუნების კონსერვაციის საერთაშორისო გაერთიანების წითელ ნუსხაში (IUCN red list), რომელთაგან 8-ს გააჩნია NT, 9-ს – VU და 1-ს – EN სტატუსი;

გ.გ) 282 სახეობის მცენარე შესულია კავკასიის წითელ ნუსხაში (Red list of the endemic plants of the Caucasus: Armenia, Azerbaijan, Georgia, Iran, Russia, and Turkey), რომელთაგან 27-ს გააჩნია NT, 5-ს – VU და 1-ს – EN სტატუსი;

გ.დ) 225 სახეობის მცენარე განეკუთვნება რეგიონის ან ქვეყნის ენდემს.

2. ფაუნა:

ა) თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ფაუნის შესახებ არსებული მონაცემები საჭიროებს განახლებას და შემდგომ კვლევებს. ამჟამინდელი მონაცემებით თუშეთის დაცული ტერიტორიები ხასიათდება ძუძუმწოვართა მრავალფეროვნებით. გამოვლენილია 43 სახეობის მსხვილი, საშუალო და წვრილი ძუძუმწოვარი, რომელთაგან 8 სახეობა კავკასიის ენდემია (დანართი 13, 20). ძუძუმწოვრებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ჩლიქოსანი სახეობები, რომელთა შორისაა ნიამორი (*Capra aegagrus*) და კავკასიის ენდემი – აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი (*Capra cylindricornis*). ასევე, გავრცელებულია არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), ევროპული შველი (*Capreolus capreolus*), გარეული ღორი (*Sus scrofa*) და კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*), რომელიც ხელახლა გამოჩნდა 2010 წელს და მისი რაოდენობა იზრდება. თუშეთი გამოირჩევა მსხვილ მტაცებელთა ფაუნის მხრივაც. აქ გვხვდება მურა დათვი (*Ursus arctos*), მგელი (*Canis lupus*), მელა (*Vulpes vulpes*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*) და სხვა. 2021 წელს დაფიქსირდა ჯიქი (*Panthera pardus saxicolor*). წვრილი ძუძუმწოვრებიდან აღსანიშნავია კავკასიის ენდემები: კავკასიური ციყვი (*Sciurus anomalus*), მცირე თხუნელა (*Talpa levantis*), დაღესტნური მემინდვრია (*Microtus (Terricola) daghestanicus*), გუდაურის მემინდვრია (*Chionomis gud*), რადეს ბიგა (*Sorex raddei*), კავკასიური ბიგა (*Sorex satunini*) და ვოლნუხინის ბიგა (*Sorex volnuchini*). აქ დაფიქსირებული ძუძუმწოვრებიდან 9 სახეობა საქართველოს წითელ ნუსხაშია, მათგან ჯიქი (*Panthera pardus saxicolor*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), ნიამორი (*Capra aegagrus*) და კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*) გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშეა, არჩვი (*Rupicapra rupicapra*) და მურა დათვი (*Ursus arctos*) გადაშენების საფრთხის წინაშეა, ხოლო აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი (*Capra cylindricornis*), ნაცრისფერი ზაზუნა და კავკასიური ციყვი (*Sciurus anomalus*) მოწყვლადი სახეობებია;

ბ) თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე დაფიქსირებულია ფრინველთა დაახლოებით 180 სახეობა (დანართი 14). წარმოდგენილი სახეობებიდან დაახლოებით 52 მთელი წლის განმავლობაში მუდმივ მაცხოვრებელ და ადგილზე მობუდარ სახეობას წარმოადგენს. მათ შორისაა კავკასიის ენდემები:

კავკასიური როჭო (*Tetrao mlokosiewiczzi*) და კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus Caucasicus*); 54 არის მიგრირებადი სახეობა და ადგილზე შემოდგომასა და გაზაფხულზე შეინიშნება. თუშეთში არსებული ფრინველთა 18 სახეობა საქართველოს „წითელ ნუსხაშია“, რომელთაგან ბარი (გავაზა) (*Falco cherrug*) და მცირე (ველის) კირკიტა (*Falco naumanni*) გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშეა, 3 სახეობა გადაშენების საფრთხის წინაშე, 13 მოწყვლადი სახეობაა. ამავე დროს აქ არსებული სახეობიდან, რომლებიც IUCN-ის წითელ ნუსხაშია, 3 სახეობა – ფასკუნჯი (*Neophron percnopterus*), ბარი (გავაზი) (*Falco cherrug*) და ველის არწივი (*Aquila nipalensis*) – გადაშენების საფრთხის ქვეშაა, ხოლო 3 სახეობა – ბექობის (თეთრმხრება) არწივი (*Aquila heliaca*), დიდი მყივანი არწივი (*Clanga clanga*) და ჩვეულებრივი გვრიტი (*Streptopelia turtur*) – მოწყვლადი სახეობაა.

3. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე რეპტილიების მინიმუმ 6 და ამფიბიების მინიმუმ 4 სახეობა გვხვდება. რეპტილიებს შორის დაღესტნური ხვლიკი (*Darevskia daghestanica*) და ლოტიევის გველგესლა (*Vipera lotievi*) გადაშენების საფრთხის ქვეშაა საქართველოს წითელი ნუსხის მიხედვით. ეს უკანასკნელი გადაშენების საფრთხის ქვეშაა გლობალურ დონეზეც და IUCN-ის წითელ ნუსხაშია, დინიკის გველგესლა (*Vipera dinniki*) კი მოწყვლადი სახეობაა საქართველოშიც და გლობალურადაც. (დანართი 15, 16)

4. თევზებიდან თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე მხოლოდ ერთი სახეობა – კასპიური მდინარის კალმახი (*Salmo caspius*) გვხვდება(დანართი 17).

5. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე უხერხემლოთა შესახებ ინფორმაცია მწირია. დაფიქსირებულია მოლუსკებისა და მწერების რიგი სახეობები (დანართი N19). აქ წარმოდგენილი პეპლებიდან (დანართი 18) აღსანიშნავია გლობალურად მოწყვლადი სახეობა აპოლონი (*Parnassius apollo*), ასევე კავკასიის ენდემი, გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი, კავკასიური აპოლონი (*Parnassius nordmanni*).

6. ველური ბიომრავალფეროვნების გარდა, თუშეთი მდიდარია შინაურ ცხოველთა ჯიშებითაც. რეგიონი სამი ენდემური ჯიშის წარმოშობის კერაა. ესენია: თუშური ცხენი (*Equus ferus caballus*), ქართული ნაგაზი (*Canis Lupus familiaris*) და თუშური ცხვარი (*Ovis Aries*).

7. თუშეთის დაცული ტერიტორია მდიდარია ენდემური სახეობებით. აქ წარმოდგენილია ძუძუმწოვრების 7, ფრინველების 2 და ამფიბიების 1 ენდემური სახეობა (დანართი 20).

8. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნება (ფლორა, ფაუნა და ეკოსისტემები) შეიძლება შეჯამდეს ბიომრავალფეროვნების ძირითად ღირებულებებში, რომელიც მოიცავს:

ა) სუბალპურ ტყეებს (არყნარები და ფიჭვნარები);

ბ) ალპურ და სუბალპურ მდელოებს;

გ) მაღალმთის ჭაობებს;

დ) საფრთხის ქვეშ მყოფ ტყის მტაცებლებს (ფოცხვერი (*Lynx lynx*)), ჯიქი (*Panthera pardus*);

ე) საფრთხის ქვეშ მყოფ ჩლიქოსნებს (აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი (*Capra cylindricornis*), ნიამორი (*Carpa aegagrus*), კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*));

ვ) ენდემურ და საფრთხის ქვეშ მყოფ ფრინველებს (როჭო (*Lirurus mlokosiewiczzi*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*), ორბი (*Gyps fulvus*), სვაკი (*Aegypius monachus*), ბატკანპერი (*Gypaetus barbatus*));

ზ) ენდემურ და საფრთხის ქვეშ მყოფ ჰერპეტოფაუნას (დინიკის გველგესლა (*Vipera dinniki*), ლოტიევის გველგესლა (*Vipera Lotievi*)).

მუხლი 15. თუშეთის დაცული ტერიტორიების სოციალურ-კულტურული ღირებულებები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების სოციალურ-კულტურულ ღირებულებას წარმოადგენს საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული თუშური მომთაბარე მეცხვარეობა, რომელიც

გაადგილებულია ე.წ. თუშეთის გეოსოციალურ სამკუთხედში (თუშეთი-ალვანი-შირაქ-ელდარი) და ტრადიციული გაძლიერების სისტემით უზრუნველყოფს თუშეთის და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების რესურსების მდგრად გამოყენებას.

მუხლი 16. კვლევა-მონიტორინგი

მთის უნიკალური ლანდშაფტების, მცენარეთა და ცხოველთა მრავალფეროვნებისა და მაღალი ენდემიზმის გამო თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს სამეცნიერო კვლევებისა და მონიტორინგის თვალსაზრისით ძალიან დიდი პოტენციალი გააჩნიათ. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფლორის და ფაუნის ძირითადი ჯგუფები დღემდე სრულად არ არის შესწავლილი. თუშეთი, აგრეთვე, საინტერესო ტერიტორიას წარმოადგენს გეოგრაფიული, გეოლოგიური, არქეოლოგიური, ეთნოგრაფიული, კულტურული, სატყეო, ვეტერინარული და სხვა კვლევების თვალსაზრისითაც.

მუხლი 17. ეკოგანათლება

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიები მოსწავლე-ახალგაზრდობისთვის გარემოსდაცვითი განათლების დონის ასამაღლებლად, საველე გაკვეთილების ჩასატარებლად, ბუნებაში ქცევის წესების შესწავლისა და საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილია საქართველოში.

2. თუშეთი უნიკალურ შესაძლებლობებს იძლევა (კანონმდებლობით დადგენილი წესების ფარგლებში) მცენარეთა და ცხოველთა კვლევებისთვის, სასკოლო და სტუდენტური საველე პრაქტიკისთვის.

3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია აქტიურად მუშაობს გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობის მიმართულებით, ატარებს სხვადასხვა ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებას რეგიონის სკოლის მოსწავლეთათვის, ასევე, თანამშრომლობს თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან, აგრარულ და თავისუფალ უნივერსიტეტებთან, ხელს უწყობს ზაფხულის პერიოდში სხვადასხვა ორგანიზაციის მიერ ეკობანაკების მოწყობას და სტუდენტთა პრაქტიკის განხორციელებას, რომლის დროსაც სკოლის მოსწავლეებსა და სტუდენტებს სთავაზობს სხვადასხვა ეკოსაგანმანათლებლო აქტივობას.

მუხლი 18. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

ადგილობრივი მაცხოვრებლების საქმიანობა ზეგავლენას ახდენს როგორც დაცულ ლანდშაფტზე (ურბანული და ძირითადი სამეურნეო ტერიტორიები), ისე სახელმწიფო ნაკრძალსა და ეროვნულ პარკზე. დაცული ტერიტორიები, თავის მხრივ, გარკვეულ რეგულაციებს (მაგ.: ძოვება, თიბვა, ტყის რესურსებით სარგებლობა და ა.შ.) აწესებენ. ამიტომ აუცილებელია ადგილობრივი მოსახლეობისთვის კანონმდებლობით განსაზღვრული რეგულაციების არსის და დაცული ტერიტორიების სარგებლის რეგულარული გაცნობა.

ასევე, თუშეთის დაცული ტერიტორიების დაცვაში და რესურსების მდგრად გამოყენებაში ადგილობრივი მოსახლეობის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად მნიშვნელოვანია თუშეთის, როგორც ტურიზმისთვის უნიკალური რეგიონის პოპულარიზაცია, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.

მუხლი 19. მიწათსაკუთრება და მიწათსარგებლობა

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და ეროვნული პარკის საზღვრებს შიგნით არსებული მიწები სახელმწიფოს საკუთრებაა. სააგენტო, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მეშვეობით, ახორციელებს მის მართვას.

2. თუშეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში დაშვებულია ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება, რითაც ადგილობრივი მოსახლეობა სარგებლობს.

მუხლი 20. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობა

1. თუშეთი, ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის მხრივ, ერთ-ერთი უმდიდრესი მხარეა საქართველოში. გეოგრაფიულმა იზოლაციამ და ცხოვრების დამახასიათებელმა წესმა ხელი შეუწყო თუშეთის თვითმყოფადი კულტურისა და ტრადიციების წარმოშობას. თუშური ცხოვრების წესი და

ტრადიციები არა მარტო მიმზიდველს და საინტერესოს ხდის ამ მხარეს, არამედ ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების საუკეთესო მაგალითებს იძლევა.

2. კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილები დაცულია და წარმოადგენს ვიზიტორთა პროგრამის შემადგენელ ნაწილს ეკოსისტემის პროდუქტებსა და ღირსშესანიშნაობებთან ერთად. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია, სსიპ – საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, ახმეტის მუნიციპალიტეტი და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესია ეფექტურად თანამშრომლობენ კულტურული მემკვიდრეობის შესანარჩუნებლად.

მუხლი 21. ეკოტურიზმი და რეკრეაცია

1. ველური ბუნების, მთისა და ტყის ლანდშაფტებისა და მდიდარი ბიომრავალფეროვნების, ისტორიისა და კულტურის ერთობლიობა იზიდავს სხვადასხვა ეროვნების, ასაკისა და ინტერესის მქონე ვიზიტორებს.

2. თუშეთში მოხვედრა მსოფლიოში ერთ-ერთი ურთულესი საავტომობილო გზის და საქართველოში ყველაზე მაღალი საავტომობილო უღელტეხილის – აბანოს უღელტეხილის (2,960 მ) გავლითაა შესაძლებელი.

3. დაცულ ტერიტორიაზე ტურისტული აქტივობების ფართო სპექტრი არსებობს: სალაშქრო და საცხენოსნო ბილიკები (რაც რამდენიმე დღიანი მოგზაურობის საშუალებას იძლევა), სამთო ველოსიპედით გასეირნება, ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტების დათვალიერება, ვიდეოდა ფოტოგადაღება, საგანმანათლებლო და კულტურული ტურები, დაკვირვება ფრინველებზე და ცხოველებზე, მათ შორის ველურ ჩლიქოსნებზე, საზაფხულო ბანაკები და სხვა.

4. თუშეთის ფიჭვნარები შერწყმული მაღალი მთის კლიმატთან იძლევა სამედიცინო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმის განვითარების პერსპექტივას.

5. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას პარტნიორული ურთიერთობა აქვს მომსახურების ადგილობრივ მომწოდებლებთან. ადგილობრივი მოსახლეობა და ბიზნესი ვიზიტორებს სთავაზობს სხვადასხვა სახის მომსახურებას, როგორცაა: სასტუმროს, ცხენების, გიდების, ტრანსპორტირების, კვების და სხვა.

მუხლი 22. ადგილობრივი ეკონომიკის და თუშეთის დაცული ტერიტორიების ურთიერთკავშირი

1. თუშეთის თანამედროვე მეურნეობა მომთაბარე მესაქონლეობას ემყარება და განთავსებულია ე.წ. თუშეთი-ალვანი-შირაქის სამეურნეო-კულტურულ (გეოსოციალურ) არეალში. შესაბამისად, პირუტყვის მიმოქცევის არეალი გამოირჩევა ბუნებრივი და ეკონომიკური პირობების მრავალფეროვნებით. თუშეთ-შირაქის სამეურნეო კავშირების ისტორია XVII საუკუნიდან იღებს სათავეს. თუშური მეცხვარეობის საკვებ ბაზას წარმოადგენს ბუნებრივი საძოვრები, რომელსაც, ბუნებრივი პირობების შესაბამისად, მომთაბარე მეცხვარეობა სეზონურად იყენებს. ზემოთქმულმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი მომთაბარე მეცხვარეობის შემდგომ განვითარებას და სპეციალიზაციას. თუმცა, 1950-იან წლებამდე თუშები ჯერ კიდევ ინარჩუნებდნენ ტრადიციულ ცხოვრების წესს – მომთაბარე მეცხვარეობასთან ერთად ისინი კვლავ მისდევდნენ მეძროხეობას და მიწათმოქმედებას და, შესაბამისად, თუშეთში იყო მუდმივი მოსახლეობაც. ამჟამად, ზამთარში თუშეთში მხოლოდ 38-მდე ადამიანი რჩება.

2. ტრადიციულად, თუშეთში მკაცრად იცავდნენ მიწის სავარგულების ვერტიკალური ზონალობის წესებს, რომელიც დღესდღეობით დარღვეულია. სასოფლო-სამეურნეო თვალსაზრისით, მთელი ფართობები სამეურნეო ზონებად იყოფოდა და ყოველ ზონას თავისი სამეურნეო დანიშნულება ჰქონდა. ასევე, ადგილი ჰქონდა ნაკვეთმორიგეობას და თესლბრუნვას. ყოველივე ეს უზრუნველყოფდა ნიადაგსაფარის შენარჩუნებას და, ზოგადად, საძოვრების და სახნავ-სათესი მიწების მდგრად გამოყენებას.

3. XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან, ცხვრის სულადობის ზრდაზე ორიენტირებული საბჭოთა სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის პირობებში, მეურნეობის ტრადიციული წესი დავიწყებას მიეცა.

ჭარბი და უსისტემო ძოვების გამო, სავალალო მდგომარეობაში აღმოჩნდა, როგორც ზამთრის, ისე – ზაფხულის საძოვრები. დღეისათვის თუშეთის სამეურნეო ფართობის უმეტესი ნაწილი ძლიერ ეროზირებული და დამეწყრილია. განსაკუთრებით მძიმე სურათია წარსულში სახნავ-სათეს, ხოლო ამჟამად საძოვრად გამოყენებულ ფართობებზე. ტრადიციული მეურნეობის მოსპობამ ტრადიციული ცხოვრების წესის ცვლილება გამოიწვია. თუშებმა ხელი აიღეს ხვნა-თესვაზე და მთლიანად მომთაბარე ცხოვრების ნირზე გადავიდნენ.

4. თუშეთი ცნობილია დამახასიათებელი ორნამენტით შემკული ტრადიციული რეწვის ნიმუშებით, რომლებიც საკმაოდ პოპულარულია, როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებიდან, ისე უცხო ქვეყნებიდან ჩამოსულ ტურისტებს შორის. თუშები შალისა და ბუნებრივი საღებავების გამოყენებით ამზადებენ ფარდაგებს, ქუდებს, წინდებს, ტანსაცმელს, ხოლო ხისგან – ავეჯს და ჭურჭელს.

5. ამჟამად, თუშეთის მოსახლეობა ეროვნული პარკიდან პირადი მოხმარებისთვის იყენებს ისეთ ბუნებრივ რესურსებს, როგორიცაა: შეშა, სამაწალი მასალა, კენკრა, სოკო, სამკურნალო/საღებავი მცენარეები და ა.შ. ამ რესურსების მოხმარება, ბოლო წლებში, ზრდის ტენდენციით ხასიათდება და ადგილი აქვს მის რეალიზაციასაც.

6. ტყის მერქნულ რესურსებს (შეშა, სამასალე მერქანი) მოსახლეობა ძირითადად მოიპოვებს დაცული ლანდშაფტის ტყეებიდან, მხოლოდ ადგილობრივი მოხმარებისათვის. შეშა მთავარი რესურსია გათბობისა და საკვების მომზადებისთვის.

7. თუშეთში ტურიზმის განვითარება დაცულ ტერიტორიებს უკავშირდება. ეკოტურიზმის განვითარება ადგილობრივების შემოსავლის მნიშვნელოვანი წყაროა და მულტიპლიკატორის ეფექტი აქვს სხვა დარგებზე.

თავი III. გრძელვადიანი მიზნები

მუხლი 23. ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

1. ზოგადი: თუშეთის ეროვნული პარკის, ისევე როგორც თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის ბუნებრივი ლანდშაფტები და ჰაბიტატები დაცული და, საჭიროების შემთხვევაში, კანონით დაშვებულ ადგილებში აღდგენილია. ცხოველთა და მცენარეთა პოპულაციები და ჯგუფები დაცულია მათ ბუნებრივ და დიდწილად უცვლელ გარემოში. თუშეთის დაცული ტერიტორიები მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ეროვნულ და გლობალურ დონეზე საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების გენოფონდის გრძელვადიან კონსერვაციას. სახეობების პოპულაციის რაოდენობა გაიზარდა და მიაღწია ტერიტორიისთვის დამახასიათებელ მიახლოებით ბუნებრივ ტევადობას.

2. ამ მუხლის პირველ პუნქტში აღნიშნული ზოგადი გრძელვადიანი მიზანი შეიძლება განისაზღვროს თუშეთის დაცული ტერიტორიების იდენტიფიცირებული ძირითადი ბიომრავალფეროვნების და გეომორფოლოგიური ღირებულებებისთვის. მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან 25 წლის შემდეგ:

ა) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფიჭვნარების და არყნარების კონსერვაციის სტატუსი შენარჩუნებული ან გაუმჯობესებულია 2021 წელთან შედარებით, ტყით დაფარული ფართობი შენარჩუნებულია ან გაზრდილი, ტყის კორომის მახასიათებლები ასახავენ ჯანსაღ, თითქმის ბუნებრივ ან ბუნებრივ ტყეებს, მნიშვნელოვანი ტყის მცენარეული სახეობები, მათ შორის არყი (ლიტვინოვის არყი (*Betula litvinowi*) და რადეს არყი (*Betula raddeana*), ფიჭვი (*Pinus kochiana*) და სხვები წარმოადგენენ მინიმუმ იგივე რაოდენობას, როგორც 2021 წელს და მცენარეთა მავნებლების რაოდენობა მინიმალურია;

ბ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ალპურ და სუბალპურ მდელოებს აქვთ საშუალო ან დაბალი დეგრადაცია 2020 წელთან შედარებით, რომელიც ასახულია საძოვრების დეგრადაციის ინდექსებში;

გ) მაღალი მთის ეკოსისტემები, სუბალპური ტყეები (ლიტვინოვის არყი (*Betula litvinowi*) და რადეს არყი (*Betula raddeana*), ალპური და სუბალპური მდელოები, მაღალმთის ჭაობები, სუბნივალური და

ნივალური ეკოსისტემები იქ არსებული საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობებით – ფოცხვერი (*Lynx lynx*), ჯიქი (*Panthera pardus*), აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიქი (*Capra cylindricornis*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), ნიამორი (*Carpa aegagrus*), კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*), კავკასიური როჭო (*Lirurus mlkosiewiczzi*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*), ორბი (*Gyps fulvus*), სვავი (*Aegyptius monachus*), ბატკანმერი (*Gypaetus barbatus*), დინიკის გველგესლა (*Vipera dinniki*) წარმოადგენენ მინიმუმ იგივე რაოდენობას, როგორც 2021 წელს.

მუხლი 24. ეკოგანათლებასა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებასთან დაკავშირებული მიზნები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია, ადგილობრივ სკოლებთან და სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან ურთიერთთანამშრომლობის გზით, უზრუნველყოფს საზოგადოებაში გარემოსდაცვითი ცნობიერების და ცოდნის ზრდას, რაც ხელს უწყობს საზოგადოების პოზიტიური დამოკიდებულების გაზრდას თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიმართ და მათ ჩართულობას მართვაში. ადმინისტრაცია, ასევე, უზრუნველყოფს ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევას.

მუხლი 25. ბუნებრივ და ისტორიულ-კულტურულ გარემოში რეკრეაციის, ჯანმრთელობის დაცვისა და ტურიზმისათვის ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული მიზნები

ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევის შედეგად, თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე მდგრადად ვითარდება ეკოტურიზმი, ვიზიტორებისთვის უზრუნველყოფილია სუფთა, უსაფრთხო და მიმზიდველი გარემო.

მუხლი 26. კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასთან და ინტეგრაციასთან დაკავშირებული მიზნები

ადგილობრივი არამატერიალური და მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები შენარჩუნებული, დაცული და ხელმისაწვდომია ვიზიტორებისთვის, უსაფრთხო და ინფორმაციული გზით. ისინი წარმოადგენენ ვიზიტორის პროგრამის შემადგენელ ნაწილს, ეკოსისტემურ სერვისებსა და ღირსშესანიშნაობებთან ერთად.

მუხლი 27. სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები ადგილობრივი ეკონომიკისა და მოსახლეობის სასარგებლოდ

გაუმჯობესებულია ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა და ზოგადი კეთილდღეობა, თუშეთის დაცული ტერიტორიები მდგრადად უზრუნველყოფენ ეკოსისტემური სერვისების ფართო სპექტრს, მათ შორისაა: ტყის პროდუქტები, საძოვრები, წყალი, ეკოტურიზმი და სხვა, რაც ახდენს ადგილობრივი ეკონომიკის სტიმულირებას და ხელს უწყობს ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტების და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევას.

მუხლი 28. ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასთან დაკავშირებული მიზნები

ადგილობრივ მოსახლეობას სრულად გაცნობიერებული აქვს თუშეთის დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობა. დაცული ტერიტორიები ხელს უწყობს მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის კეთილდღეობას მდგრადი გზით, მათთვის საჭირო ბუნებრივი რესურსების მიწოდებით. ამასთან, ადგილობრივი თემებისთვის ქმნის ბუნებრივი რესურსების არამომხმარებლურ გამოყენებაზე დაფუძნებულ შემოსავლის ალტერნატიულ წყაროებს (მაგ.: ეკოტურიზმი), რაც ამცირებს მათ დამოკიდებულებას დაცული ტერიტორიების ბუნებრივ რესურსებზე.

მუხლი 29. მეცნიერებასა და განათლებასთან დაკავშირებული მიზნები

თუშეთის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენენ საინტერესო სამეცნიერო-კვლევით ბაზას ქართველი და უცხოელი მეცნიერებისთვის. წარმატებით გრძელდება თანამშრომლობა საქართველოს და უცხოეთის სამეცნიერო-კვლევით და საგანმანათლებლო ცენტრებთან, ასევე დამოუკიდებელ

მკვლევარებთან. ადმინისტრაციას გააჩნია საკმარისი სამეცნიერო ინფორმაცია ტერიტორიის ყველა ძირითადი ღირებულებების შესახებ, დაცული ტერიტორიის მართვის ეფექტურად წარმართვისთვის, რაც ხელს უწყობს ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევას.

მუხლი 30. ადმინისტრაციის განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს ყველა აუცილებელი რესურსი იმისათვის, რომ განაგრძოს ტერიტორიის ძირითადი ღირებულებების კონსერვაცია და მდგომარეობის გაუმჯობესება, ჰყავს სათანადო რაოდენობის შესაბამისი კვალიფიკაციის თანამშრომლები და ადეკვატურად აღჭურვილია ფინანსური, ტექნიკური და ინფრასტრუქტურული რესურსებით.

მუხლი 31. თუშეთის დაცული ტერიტორიების, როგორც ერთიანი სისტემის, თანამონაწილეობრივ მართვასთან და განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების კომპლექსი იმართება, როგორც ერთიანი და განუყოფელი სისტემა, რომელიც ეფუძნება თუშეთის დაცული ტერიტორიების და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციების მჭიდრო თანამშრომლობას და ადგილობრივი თემის და სხვა დაინტერესებული მხარეების აქტიურ ჩართულობას.

„სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის“ დაარსების შემდეგ თუშეთის ეროვნული პარკი და სახელმწიფო ნაკრძალი მისი შემადგენელი ნაწილებია. თუშეთის დაცული ტერიტორიების წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმით განსაზღვრული მიზნების მიღწევით მას წვლილი შეაქვს ბიოსფერული რეზერვატის სტრატეგიული მიზნების განხორციელებაში.

თავი IV. სიტუაციური ანალიზი

მუხლი 32. დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების არსებული მდგომარეობა

1. ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებების მდგომარეობა:

თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები განისაზღვრა მე-14 მუხლში. მდგომარეობის ატრიბუტები (მახასიათებლები) განისაზღვრა თითოეული ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებისთვის და მაქსიმალურად შეგროვდა ინფორმაცია არსებული სიტუაციის შესახებ (ცხრილი 2). თუმცა, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია არ ფლობს სრულყოფილ და განახლებულ ინფორმაციას დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულების მდგომარეობის შესახებ.

ცხრილი 2: თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები და შესაბამისი ატრიბუტების არსებული მდგომარეობა

ღირებულება	მდგომარეობის ატრიბუტი	არსებული მდგომარეობა
მაღალმთის და სუბალპური ტყეები	ტყის ფართობი (ჰა)	ადმინისტრაციის მონაცემების მიხედვით, მთლიანი ტყის ფართობი შეადგენს დაახლოებით 20,200 ჰა-ს. აქედან ფოთლოვანი ტყის ფართობი თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალში შეადგენს დაახლოებით 2300 ჰა-ს, ეროვნულ პარკში – 3800-ს. ფიჭვნარი ტყის ფართობი თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალში შეადგენს დაახლოებით 10327 ჰა-ს, ეროვნულ პარკში კი დაახლოებით 3700 ჰა-ს.
	სტანდარტული კორომის მახასიათებლები	არ არსებობს განახლებული ტყის ინვენტარიზაციის მონაცემები.
	ძირითადი სახეობების არსებობა:	
	ფიჭვი (<i>Pinus kochiana</i>);	

	<p>ლიტვინოვის არყი (<i>Betula litvinowi</i>);</p> <p>რადეს არყი (<i>Betula raddeana</i>).</p>	<p>ინფორმაცია დაფარულობის/სიხშირის შესახებ არ მოიპოვება.</p>
	<p>ფიტო და ენტო მავნებლების და დაავადებების არსებობა</p>	<p>ფიჭვნარებში ფიქსირდება: ფიჭვის დიდი ლაფანჭამია (<i>Tomicus piniperda</i>) და ფიჭვის პატარა ლაფანჭამია (<i>Tomicus minor Hart</i>).</p> <p>ფოთლოვნებში გავრცელებულია შემდეგი მავნებლები: არყის ცილაჭამია (<i>Scolytus ratzeburgi</i>), ცქვლეფია ანუ უფრთო მზომელა (<i>Erans defoliaria L.</i>), კუნელის თეთრულა (<i>Aporia crataegi</i>).</p>
სუბალპური და ალპური მდელოები	<p>ფართობი (ჰა)</p> <p>მდგომარეობა</p> <p>სამოვრების დატვირთვა</p> <p>სარგებლობა</p> <p>ძირითადი სახეობების არსებობა:</p>	<p>არ არსებობს ინფორმაცია ალპური და სუბალპური მდელოების ფართობის შესახებ. არსებული მდელოებიდან 38849 ჰა წარმოადგენს სამოვრებს.</p> <p>სამოვრის ერთეულების მდგომარეობა აღწერილია სამოვრის პასპორტში (GIZ/IBiS, 2018).</p> <p>განახლებული ინფორმაცია არ არის ხელმისაწვდომი. დატვირთვის ნორმები, სამოვრების მიხედვით, დადგენილია სამოვრების პასპორტებში.</p> <p>ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე მდებარეობს მეცხვარის 34 ზინა. ადმინისტრაციის მონაცემებით 23740 სული ცხვარი (აგრეთვე ცხენები და მრკ) თუშეთის ეროვნულ პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონას იყენებს სამოვრად.</p> <p>მდელოებზე მცენარეთა სახეობების შესახებ ინფორმაცია წარმოდგენილია GIZ/IBiS, 2018-ის მომზადებულ სიებში.</p>
მალაღმთის ჭაობები	<p>ფართობი (ჰა)</p> <p>ძირითადი სახეობების არსებობა</p> <p>მდგომარეობა (მშრალი და ტენიანი)</p> <p>ბუნებრიობა (სახეცვლილი, ბუნებრივი)</p> <p>ანთროპოგენური ზემოქმედება (ძოვება, თიბვა, გადაწვა და ა.შ.)</p> <p>რიცხოვნობა:</p> <ul style="list-style-type: none"> • არჩვი (<i>Rupicapra rupicapra</i>); • ნიამორი (<i>Carpa aegagrus</i>); • კეთილშობილი ირემი (<i>Cervus elaphus</i>); • აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი (<i>Capra cylindricornis</i>). 	<p>მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>მოიცავს ელტროფულ მაღალბალახოვან სახეობებს და კარბონატულ ჭარბწყლიან ჰაბიტატებს.</p> <p>მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკოლოგიის ინსტიტუტის კვლევის თანახმად, არჩვის რიცხოვნობა შეადგენს 116-ს, ხოლო არჩვის სიმჭიდროვე 100 ჰა-ზე – 0.97-ს (2014 წლის მონაცემები).</p> <p>კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.</p> <p>ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკოლოგიის ინსტიტუტის კვლევის თანახმად, ჯიხვის</p>
საფრთხის ქვეშ მყოფი ჩლიქოსნები		

		რიცხოვნობა შეადგენს 2135-ს, ხოლო სიმჭიდროვე 100 ჰა-ზე – 0.18-ს (2014 წლის მონაცემები). კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.
მტაცებლები	რიცხოვნობა <ul style="list-style-type: none"> • ფოცხვერი (<i>Lynx lynx</i>); • ჯიქი (<i>Panthera pardus</i>). 	ფოცხვერის შესახებ კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება. ჯიქის ერთი ინდივიდის დაფიქსირება მოხდა 2021 წელს ფოტოხაფანგის საშუალებით.
ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი მტაცებელი ფრინველები	მობუდარი წყვილების რაოდენობა: <ul style="list-style-type: none"> • მთის არწივი (<i>Aquila chrysaetos</i>); • ორბი (<i>Gyps fulvus</i>); • სვავი (<i>Aegypius monachus</i>); • ბატკანმერი (<i>Gypaetus barbatus</i>). 	კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.
ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი ქათმისნაირები	მობუდარი წყვილების რაოდენობა: <ul style="list-style-type: none"> • კავკასიური როჭო (<i>Lyrurus mlokosiewiczii</i>); • კავკასიური შურთხი (<i>Tetraogallus caucasicus</i>). 	კვლევაზე დაფუძნებული განახლებული მონაცემები არ მოიპოვება.
ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი ჰერპეტოფაუნა	წამყვანი სახეობების რიცხოვნობა და შეხვედრიანობა <ul style="list-style-type: none"> • დინიკის გველგესლა (<i>Vipera dinniki</i>); • ლოტიევის გველგესლა (<i>Vipera Lotievi</i>). 	არსებული მდგომარეობის შესახებ არ არსებობს ინფორმაცია.

2. ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულების მდგომარეობა

თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულება განისაზღვრა მე-14 მუხლში (ცხრილი 3).

ცხრილი 3: თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულებები და შესაბამისი ატრიბუტების არსებული მდგომარეობა

ღირებულება	მდგომარეობის ატრიბუტი	არსებული მდგომარეობა
თუშური მომთაბარე მეცხვარეობა.	<ul style="list-style-type: none"> • მომთაბარე მეცხვარეობის სისტემა; • თუშური ცხვრის გამრავლება. 	34 ბინა. 23740 სული ცხვარი.

3. სხვა ღირებულებები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების სხვა ღირებულებებს შორისაა ბერნის კონვენციის დანართებში მოცემული ის სახეობები, რომლებიც გავრცელებულია თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე. დამატებით, თუშეთის დაცული ტერიტორიების სხვა ღირებულებები მოიცავენ უშუალოდ ეკოსისტემურ სერვისებზე დამოკიდებულ ღირებულებებს (ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებული, სამეცნიერო და საგანმანათლებლო, ტურისტული და საერთო სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულებები).

მუხლი 33. დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების საფრთხეები

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების პირდაპირ და არაპირდაპირი საფრთხეები მოცემულია მე-4 ცხრილში.

ცხრილი 4: სამიზნე ღირებულებების პირდაპირი და არაპირდაპირი საფრთხეები

პირდაპირი საფრთხე	განმაპირობებელი ფაქტორები	ზეგაფლენის ქვეშ მყოფი ღირებულებები
დანაგვიანება (მუნიციპალური, ტურიზმისა და სოფლის მეურნეობიდან)	<ul style="list-style-type: none"> • მუნიციპალური ნარჩენები; • ადგილობრივი კერძო ბიზნესები (საოჯახო სასტუმროები, სასტუმროები, კვების ობიექტები); • ნარჩენები მანქანებიდან; • სამშენებლო ნარჩენები; • მესაქონლეობა და მეცხვარეობა; • არარეგულირებული საკემპინგე ადგილები; • დაბალი ცნობიერება; • ნარჩენების მართვის სისტემის არარსებობა. 	<p>მდალმთის მდელოების (ალპური მდელოების) ჭაობები.</p> <p>მდალმთის და სუბალპური ტყე.</p> <p>ალპური და სუბალპური მდელოები.</p> <p>ნიაშორი</p> <p>თუშური მომთაბარე მეცხვარეობა.</p>
გზის რეაბილიტაცია	<ul style="list-style-type: none"> • თუშეთამდე და თუშეთის ფარგლებში ხელმისაწვდომობის საჭიროება. 	ყველა ფასეულობა.
დაგეგმილი გზების მშენებლობა	<ul style="list-style-type: none"> • თუშეთამდე და თუშეთის ფარგლებში ხელმისაწვდომობის საჭიროება (დაგეგმარების პროცესში არსებული არჭილო-პატარა ბორბალო-ომალის საავტომობილო გზის მშენებლობა); • დაგეგმილი თუშეთის საზაგირო გზა. 	ყველა ფასეულობა.
კომერციული საქმიანობები (კაფეტერია ქუეში, ტურისტული ინფრასტრუქტურა ალაზნისთავში, ტურისტული ბილიკები)	<ul style="list-style-type: none"> • ტურიზმის განვითარება • ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარების გეგმის არარსებობა. 	ყველა ფასეულობა.
კლიმატის ცვლილება – მომატებული ტემპერატურა, ჰაბიტატების ცვლილება და ვერტიკალური წანაცვლება, მავნებელთა და დაავადებათა გააქტიურება, ბუნებრივი არასისტემური მოვლენების გახშირება.	<ul style="list-style-type: none"> • გლობალურად სათბური გაზების გამოყოფა (გამოწვეული ტრანსპორტის, ელექტროენერჯის, ინდუსტრიის, სოფლის მეურნეობის, სხვა საჭიროებებიდან) (აღნიშნული საკითხის გადაჭრა სცილდება მენეჯმენტის გეგმის ფარგლებს). 	ყველა ფასეულობა.
არალეგალური ჭრა, ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებისთვის.	<ul style="list-style-type: none"> • შემის საჭიროება; • სამშენებლო მასალის საჭიროება. 	მდალმთის და სუბალპური ტყეები.
ადამიანის მიერ გაჩენილი ხანძრები.	<ul style="list-style-type: none"> • სასოფლო-სამეურნეო ხანძრიდან გადმოსული (სამოვრების გადაწვის არსებული პრაქტიკა); • ცეცხლი არალეგალურ საკემპინგეზე; • საგანგებო მართვის გეგმის არარსებობა • ვიზიტორთა, მოსახლეობის, მწყემსების დაბალი ცნობიერება; • ადმინისტრაციის შეზღუდული შესაძლებლობები და აღჭურვილობა ხანძრებთან ბრძოლაში. 	ყველა ფასეულობა.
ხმაური ვერტმფრენიდან, მანქანის უგზო ადგილას გადაადგილებებისას,	<ul style="list-style-type: none"> • ვიზიტორთა დიდი რაოდენობა და არათანაბარი გადანაწილება; • არამარკირებულ ბილიკებზე გადაადგილება; • არარეგულირებული საკემპინგეები; • ადგილობრივების და ვიზიტორთა ცნობიერების დაბალი 	<p>არჩვი,</p> <p>ნიაშორი,</p> <p>კეთილშობილი ირემი,</p> <p>აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი,</p> <p>ფოცხვერი, ჯიქი,</p> <p>მთის არწივი,</p>

<p>მოტოციკლიდან, სამშენებლო აქტივობებიდან, ვიზიტორთა ჯგუფებიდან და სხვა.</p>	<p>დონე;</p> <ul style="list-style-type: none"> კანონდარსრულების ეფექტურობასთან დაკავშირებული პრობლემები. 	<p>ორბი, სვავი, ბატკანძერი, კავკასიური როჭო, კავკასიური შურთხი, დინიკის და ლოტიევის გველგესლა.</p>
<p>არამდგრადი ძოვება</p>	<ul style="list-style-type: none"> პირუტყვის და ბინების განთავსების არამდგრადი პრაქტიკა; მეცხვარეობის გაძღოლის ტრადიციული პრაქტიკის მოშლა; მესაქონლეების/მეცხვარეების არასაკმარისი ცოდნა სამოვრების მართვასთან დაკავშირებით; სამოვრების მართვის გეგმის არარსებობა; სამოვრების მდგომარეობის მონიტორინგის სისტემის არარსებობა; აღსრულებასთან დაკავშირებული ხარვეზები (ადმინისტრაციის შეზღუდული შესაძლებლობები, განსაკუთრებით თანამშრომელთა კვალიფიკაციის კუთხით). 	<p>ალპური და სუბალპური მდელოები, სუბალპური ტყეები, მალამთის ჭაობები, არჩვი, როჭო, ჯიხვი, ნიამორი, ირემი, დინიკის და ლოტიევის გველგესლა. თუშური მომთაბარე მეცხვარეობა.</p>
<p>ტყის მავნებლები და დაავადებები (<i>Scolylus ratzeburgi</i>, <i>Eranis defoliaria</i> L).</p>	<ul style="list-style-type: none"> კლიმატის ცვლილება; მავნებელი მწერების მონიტორინგის შეზღუდული შესაძლებლობები; 	<p>მალამთის ტყეები.</p>
<p>ცხოველთა დაავადებები (პარაზიტული ჭიები, ინფექციები).</p>	<ul style="list-style-type: none"> არავაკცინირებული შინაური ცხოველების მიერ სამოვრების გამოყენება და დაავადებების/პარაზიტების გავრცელება; 	<p>ჯიხვი, ფოცხვერი, არჩვი, ნიამორი, ირემი.</p>
<p>ნადირობა.</p>	<ul style="list-style-type: none"> სპორტული ინტერესი; ნანადირევ ხორცზე მოთხოვნა; ადგილობრივების დაბალი ცნობიერება დაცული ტერიტორიების ფასეულობების და წესების შესახებ; ადმინისტრაციის შეზღუდული შესაძლებლობები კანონდარსრულების მიმართულებით; რეინჯერების სავსე აღჭურვილობის ნაკლებობა; თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან თანამშრომლობის ნაკლებობა; გამოვლენილ შემთხვევებზე არაეფექტური რეაგირება. 	<p>ჯიხვი, არჩვი, ნიამორი, ირემი, შურთხი, როჭო.</p>

	დაბალი
	საშუალო
	მაღალი
	ძალიან მაღალი

2. სხვა ღირებულებების საფრთხეები

საფრთხეები კულტურულ ღირებულებებზე შესაძლოა გამოიწვიოს ვიზიტორთა გაზრდილმა რაოდენობამ, ინფრასტრუქტურის განვითარებამ, კლიმატის ცვლილებამ და ეროზიამ, რისთვისაც შესაძლებლობის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს აღნიშნული საფრთხეების პრევენცია/აღკვეთა, საიფორმაციო ბანერების განთავსება და სხვა. (საფრთხეების ინდიკატორები მოცემულია დანართ 22-ში).

3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ეკოსაგანმანათლებლო, ეკოტურისტულ და მთლიანად სოციალურ-ეკონომიკურ ღირებულებებთან დაკავშირებული ბუნებრივი რესურსების საფრთხეებად მოიაზრება ის საფრთხეები, რომლებიც გავლენას ახდენს ეკოსისტემების შესაძლებლობებზე და საბოლოო ჯამში, ეკოსისტემური სერვისების მიწოდებაზე (იხ. ცხრილი №4).

მუხლი 34. ბუნებრივი რესურსების დაცვა და პატრულირება

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალი და თუშეთის ეროვნული პარკი ესაზღვრება თუშეთის დაცულ ლანდშაფტს და მის არეალში განლაგებულ 50-ზე მეტ სოფელს და ნასოფლარს. შესაბამისად, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა და ანთროპოგენური ზეწოლა ბიომრავალფეროვნების ღირებულებებზე უფრო ინტენსიურია თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის და ეროვნული პარკის ამ მონაკვეთებზე.

2. ადმინისტრაციას არ გააჩნია ტერიტორიის დაცვის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. დაცვის ღონისძიებების განხორციელება ხდება წლიური სამუშაო გეგმის შესაბამისად, ადმინისტრაციის დირექტორის მიერ დამტკიცებული საპატრულო გეგმების მიხედვით.

3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საპატრულო საქმიანობა მიმართულია ნაკრძალისა და ეროვნული პარკის დაცვაზე და ეროვნული პარკის რესურსთსარგებლობის (სამოვრები, არამერქნული ტყის რესურსი) კონტროლზე.

4. თუშეთის დაცული ტერიტორიები დაყოფილია 5 უბნად: სპეროზა, ჭანჭახოვანი, ჩაღმა, გომეწარი და პირიქითი. ადმინისტრაციის აზრით, საჭიროა გომეწარის და პირიქითის უბნებიდან ალაზნისთავის და ქვახიდის უბნების გამოყოფა ტერიტორიის სიდიდის და სიმორის გამო.

5. 2018 წელს დაფიქსირდა 6 სამართალდარღვევა. მათ შორის: 5 უკანონო ძოვების და 1 ტყის ჭრის შემთხვევა. 2019 წელს დაფიქსირდა სამართალდარღვევის სულ 2 შემთხვევა: უკანონო თევზჭერა და ძოვება. 2020 წელს სამართალდარღვევები არ დაფიქსირებულა.

6. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის დაცვის განყოფილების თანამშრომლებმა სააგენტოს და დონორი ორგანიზაციების (GIZ, CNF, USDOT-ITAP/USAID NPE Program, UNDP) ძალისხმევით მონაწილეობა მიიღეს სხვადასხვა ტრენინგებში: სამოვრების მართვა, ტყის მართვა, ბილიკების მოწყობა, ფიტოპათოლოგია. რეინჯერებს ჩაუტარდათ ტრენინგები თემებზე: კანონდარღვევა, სამოვრების მდგრადობის შეფასება და მონიტორინგი და სხვა. გარდა ამისა, რეინჯერებმა სსიპ – საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიაში შეისწავლეს იარაღის გამოყენება და დამრღვევთან ურთიერთობის საკითხები.

7. თუშეთის დაცული ტერიტორიების დაცვა ხორციელდება პატრულირების მეშვეობით. ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებულია 16 საპატრულო მარშრუტი, რომელსაც ამტკიცებს

ადმინისტრაციის დირექტორი (მათ შორის 3 საფეხმავლო, 8 საცხენოსნო, 3 საავტომობილო, 2 საავტომობილო-საფეხმავლო). პატრულირების სამოქმედო გეგმა-გრაფიკის შემუშავება ხდება ყოველთვიურად. ზამთრის სეზონზე რეინჯერები პატრულირებენ ორ უბანზე (ჩაღმის და სპეროზის უბნები), ხოლო დანარჩენ სეზონებზე ხუთივე უბანზე. პატრულირების მარშრუტების დაგეგმვა ხდება სარეინჯეროების სპეციფიკიდან გამომდინარე. მარშრუტებზე პატრულირების ინტენსივობა იცვლება სეზონების და ანთროპოგენური რისკების შესაბამისად. ყოველწლიურად ხდება არსებული პატრულირების მარშრუტების გადახედვა და კორექტირება საჭიროების მიხედვით. 2019 წლის განმავლობაში განხორციელდა 226 საპატრულო გასვლა. გავლილია 8749 კმ.(მათ შორის 3473 კმ ფეხით, 3656 კმ ცხენით და 1620 კმ ავტომანქანებით). გარდა ამისა, დაცვის განყოფილების უფროსმა წლის განმავლობაში განხორციელა 52 მოულოდნელი რეიდი. 2020 წელს განხორციელდა 232 საპატრულო გასვლა, გავლილია 8408 კმ, განხორციელდა 44 რეიდი.

8. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფიჭვნარები მოწყვლადია ხანძრების მიმართ. ბოლო წლების ყველაზე დიდი ხანძარი იყო 2017 წელს სოფელ ხახაბოს მიმდებარე ფიჭვნარ ტყეში, რომლის ძირითადი ნაწილი შედის თუშეთის დაცული ლანდშაფტის შემადგენლობაში. 2019 წლის ოქტომბერში თუშეთის ეროვნულ პარკში, ბულანჩოს ტერიტორიაზე დაფიქსირდა ხანძარი, რომლის დროსაც დაიწვა დაახლოებით 14 ჰა ბალახოვანი საფარი.

9. ადმინისტრაციის საქმიანობის ანალიზმა აჩვენა, აგრეთვე, რეინჯერებისთვის აღჭურვილობის ნაკლებობა და არსებულთან ხელმისაწვდომობის პრობლემა. კერძოდ, სატრანსპორტო საშუალებების და რეინჯერის პირადი აღჭურვილობის ნაკლებობა (ბინოკლები, ფოტოაპარატები, რაციები, ფოტოხაფანგები, ხარისხიანი უნიფორმები საველე პირობებისთვის და სხვა).

მუხლი 35. ადამიანური რესურსები

1. გერმანიის განვითარების ბანკის (KfW) დაცული ტერიტორიების მხარდაჭერის პროგრამა SPPA-საქართველოს მხარდაჭერით 2014 წელს შემუშავდა სააგენტოს ადამიანური რესურსების მართვის სტრატეგია.

2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში ორი განყოფილებაა: ადმინისტრაციული და დაცვის. ადმინისტრაციაში დასაქმებულია 34 მუდმივი და 2 შტატგარეშე თანამშრომელი (აქედან ერთის აყვანა ხდება სეზონურად: ტექნიკური თანამშრომელი თუშეთში არსებულ ვიზიტორთა და ადმინისტრაციულ ცენტრში): ადმინისტრაციის დირექტორი, ადმინისტრაციული განყოფილების უფროსი, ბუღალტერი, ვიზიტორთა მომსახურების უფროსი სპეციალისტი – 2, უმცროსი სპეციალისტი და დაცვის განყოფილების 28 თანამშრომელი: დაცვის განყოფილების უფროსი, ბუნებრივი რესურსების უფროსი სპეციალისტი, უფროსი რეინჯერი – 5 და რეინჯერი – 21. უნდა აღინიშნოს, რომ თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში საჭიროა 16 თანამშრომლის დამატება, აქედან თითო რეინჯერი ჩაღმისა და ჭანჭახოვანის უბნებზე, ასევე დამატებით 2 ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი – სამოვრების მართვისა და ტყის მართვის მიმართულებით. გარდა ამისა, სასურველია ქვახიდისა და ალაზნისთავის უბნების ცალკე გამოყოფა, სადაც თითოეულ უბანზე საჭირო იქნება 5 რეინჯერისა და 1 უფროსი რეინჯერის დამატება.

3. ადმინისტრაციული განყოფილების ფუნქციებში შედის ადმინისტრაციის მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა, ორგანიზაციული საკითხების მართვა, ვიზიტორთა მომსახურება.

4. დაცვის განყოფილების თანამშრომლების ძირითად ფუნქციებში შედის ტერიტორიის ფიზიკური დაცვა, პატრულირება და კანონდარღულება თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში (თუშეთის ეროვნული პარკისა და თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის საზღვრებში), ადგილობრივი მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგსა და კონსერვაციულ ღონისძიებებში მონაწილეობა. ზემოაღნიშნული ფუნქციების განხორციელებისას, საჭიროების შემთხვევაში, ადგილი აქვს თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობას.

5. რეინჯერები პასუხისმგებელნი არიან არა მარტო კანონდარღულებაზე და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგზე, არამედ ჩართულები არიან ტერიტორიის დასუფთავებასა და ვიზიტორებთან ურთიერთობაში.

6. თანამშრომლებს გააჩნიათ ადმინისტრაციაში მუშაობის საშუალოდ 3-დან 5-წლამდე გამოცდილება.

დაცვის განყოფილების უფროსი და რამდენიმე რეინჯერი მუშაობს დაცული ტერიტორიების დაარსების დროიდან. 2018-2020 წლებში ადმინისტრაციის თანამშრომლებს გავლილი აქვთ შემდეგი ტრენინგები: დაცული ტერიტორიების მმართველობა და მართვა, კანონდარსება, სახანძრო უსაფრთხოება, GPS და ფოტომახეების გამოყენება, საფეხმავლო ბილიკების მოვლა-პატრონობა და რეაბილიტაცია, თუშეთში გავრცელებულ მცენარეთა ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი სახეობები, ტურიზმი და მარკეტინგი, ვიზიტორთა მომსახურების ხარისხის ამაღლება, გარემოსდაცვითი განათლება და ეფექტური კომუნიკაცია, ეკოგანათლება და ინტერპრეტაცია (ვიზიტორთა მომსახურებისა და ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებისთვის), პროექტების წერა და ფონდების მოძიება, ბუღალტერია და ფინანსების მართვა და სხვა. შესაძლებლობების გაძლიერების მიზნით საჭიროა დამატებით სხვადასხვა მიმართულებით კვალიფიკაციის ამაღლება, რომელსაც პერმანენტული ხასიათი უნდა ჰქონდეს.

7. 2020 წელს საკონსულტაციო კომპანია PMO Business Consulting-მა CNF-ის დაკვეთით მოამზადა საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის შესაძლებლობების შეფასების დოკუმენტი, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი შემაჯგუფებელია ტერიტორიული ადმინისტრაციების როლის გაძლიერების საკითხი ადამიანური რესურსების მართვაში და შეიმუშავა რეკომენდაციები მათი უნარების და კომპეტენციების განვითარებაზე.

მუხლი 36. ადმინისტრაციის მდგომარეობა, ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საზაფხულო ოფისი მდებარეობს თუშეთში, სოფელ ომალოში, ხოლო ზამთრის ოფისი – სოფელ ქვემო ალვანში.

2. საზაფხულო ადმინისტრაციული შენობა სოფელ ომალოში სპეციალურად ამ მიზნისთვის აშენდა და გაიხსნა 2009 წელს. აქ შესაძლებელია შეხვედრების და ტრენინგების ჩატარება. ადმინისტრაციის საჭიროებების შეფასებისას გამოიკვეთა, რომ საჭიროა თანამშრომლების სამუშაო პირობების გაუმჯობესება: სამზარეულოს, თანამშრომლებისათვის საძინებლის და საწყობის მოწყობა. დაგეგმილია მათთვის ცალკე კოტეჯის აშენება ომალოში.

3. ზამთრის ოფისს (სააგენტოს ახმეტის მუნიციპალიტეტის მერიისგან უსასყიდლო უზუფრუქტით აქვს გადაცემული) ოთხი ოთახი უკავია სოფ. ქვემო ალვანის კულტურის სახლის შენობაში. ეს საოფისე ფართი ჰყოფნის მხოლოდ თანამშრომელთა სამუშაო მაგიდების განთავსებას. არ არსებობს დამატებითი სივრცე ადმინისტრაციის საქმიანობის სრულყოფილად განსახორციელებლად.

4. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე სულ 3 რეინჯერთა სადგურია: სპეროზა, სამხევი და ქვახიდი. ქვახიდის შენობა ამორტიზებულია და არ ფუნქციონირებს. ადგილი, სადაც სარეინჯერო განთავსებული მეწყრულია და საჭიროა ახალი შენობის აშენება, ამისათვის შესაბამის სხვა ადგილზე. სპეროზას და სამხევის სარეინჯეროებში გასაახლებელია წყალმომარაგების სისტემა და მოსაწყობია სექტიკური სისტემა. ალაზნისთავში არის ერთი ტურისტული თავშესაფარი. თავშესაფარის წყალმომარაგების სისტემა გაუმართავია, ნარჩენების მართვა არ ხდება, არ არის ნაგვის ურნები.

5. ადმინისტრაციას არ გააჩნია სრულფასოვანი დაცვის და ტურისტული საველე ინფრასტრუქტურა. აღჭურვილობა შემოიფარგლება ძველი ზურგჩანთებით, კარვებით, ბინოკლებით, დაბალი ხარისხის ფოტოაპარატებით. არსებული საჭიროებების შეფასების მიხედვით, მნიშვნელოვანია რეინჯერები იყვენენ შესაბამისად აღჭურვილნი როგორც იარაღით, ასევე უნიფორმებით. სასურველია, ასევე, შეძენილ იქნეს რაციები, ფოტოხაფანგები GSM სისტემით, სატელიტური ტელეფონები, კარვები, საძილე ტომრები, ფარნები, ფოტოაპარატები, ბინოკლები, ცხენის აღჭურვილობა.

6. ადმინისტრაციას აქვს 6 მაღალი გამავლობის ავტომანქანა – 1 ცალი ნისან პიკაპის, 1 ტოიოტა ჰაილუქსის, 3 ცალი მიცუბიში ლ 200-ის, 1 ცალი ფიატ ფულბექის. აქედან 1 ტოიოტა ჰაილუქსი ემსახურება დირექტორს, 1 ავტომანქანა ემსახურება დაცვის განყოფილების უფროსს, დანარჩენები ემსახურებიან უფროს რეინჯერებს როგორც პატრულირების განსახორციელებლად, ასევე საგუშაგოებზე ცვლაში მყოფი მორიგე რეინჯერის სარეინჯეროზე აყვანა-ჩამოყვანისთვის. ადმინისტრაციის საჭიროებების შეფასების მიხედვით, საჭიროა ავტოპარკის განახლება – შესაცვლელია ნისან პიკაპი და დასამატებელია 3 ავტომანქანა: 1 – გომეწრის ხეობაში საპატრულოდ, 1 – სწრაფი რეაგირების ჯგუფისათვის და 1 – დირექტორის.

მუხლი 37. დაფინანსება

1. ადმინისტრაციის ძირითადი ბიუჯეტი ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ და მდგრად ფინანსირებას წარმოადგენს. თუმცა, აღნიშნული ბიუჯეტი არ არის საკმარისი თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ყველა საქმიანობის განხორციელებისთვის.

2. სახელმწიფო დაფინანსებას პერიოდულად ემატება გარკვეული ფინანსური მხარდაჭრა გარე წყაროებიდან (2017-2020). (ცხრილი 5).

ცხრილი 5: ადმინისტრაციის დაფინანსება 2018-2020 წ.წ. წყარო: CNF

დაფინანსების წყარო	2018 (ლარი)	2019 (ლარი)	2020 (ლარი)	2021 (ლარი)
სახელმწიფო ბიუჯეტი	185,245	187,001	252,157	476,749.49
CNF	87,208 +4,614	158,213	247,496	104,729.33
სხვა	186,177	276,363	243,923	
ჯამი	463,244	621,577	743,576	581,478.81

3. სხვადასხვა ღონისძიებებისთვის დაფინანსების მოძიება აგრეთვე ხდება თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციის საშუალებით. პროექტები განხორციელდა ისეთი მიმართულებებით, როგორცაა საძოვრებით ტრადიციული სარგებლობის აღდგენა, თემთან კომუნიკაციის გაუმჯობესება, ეკობანაკები სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებისათვის და მოხალისეთა ჩართულობა, ადმინისტრაციის შესაძლებლობების გაძლიერება ეკოსისტემების კონსერვაციის საკითხებში, ეროზიების ინტეგრირებული კონტროლი და ა.შ.

4. შემოსავლის დამატებითი წყარო ვიზიტორთა მომსახურებიდან მიღებული შემოსავალია (მაგ.: ვიზიტორთა ცენტრიდან, საკემპინგე ადგილების გაქირავებიდან და ა.შ.). ამავდროულად, 2013 წლიდან კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) მიერ ხორციელდება სახელფასო დანამატის გაცემა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის, რამაც გარკვეულწილად ხელი შეუწყო არსებული კადრების შენარჩუნებას. თუშეთის დაცული ტერიტორიები იღებს დონორულ დახმარებას (მაგ.: GIZ, CNF, USAID ZRDA და ა.შ.), რაც მოსალოდნელია რომ მომავალშიც გაგრძელდება.

5. 2020 წლის მისში კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) მიერ განხორციელდა საქართველოს დაცული ტერიტორიების ფინანსური საჭიროებების შეფასება, რომელიც მოიცავს არსებული დაფინანსების შესახებ ინფორმაციას, ასევე თითოეული დაცული ტერიტორიის მართვისათვის საბაზისო და ოპტიმალურ ფინანსურ საჭიროებებს 2021-2026 წლების პერიოდისათვის. თუშეთის დაცული ტერიტორიებისათვის არსებული დაფინანსებაა 3,918,000 ლარი მაშინ, როდესაც საბაზისო საჭიროება 6,288,693 ლარს, ხოლო ოპტიმალური საჭიროება 9,342,370 ლარს შეადგენს. ფინანსური დეფიციტი 2021 წელს იწყება 927,709 ლარით და 2026 წლისათვის მცირდება 681,415 ლარამდე. საერთო ფინანსური დეფიციტი (2021-2026) კი შეადგენს დაახლოებით 5.42 მლნ ლარს, რაც დაახლოებით 138%-ით მეტი დაფინანსების საჭიროებას გულისხმობს.

მუხლი 38. ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა

1. თუშეთის ეროვნულ პარკში მოსახლეობა ტრადიციულად სარგებლობს ბუნებრივი რესურსებით. რესურსების მოხმარება უმნიშვნელოა, რაც ერთი მხრივ 1981 წლიდან არსებული მკაცრი დაცვის რეჟიმმა და რესურსების ძირითადად თუშეთის დაცული ლანდშაფტიდან ათვისებამ, ხოლო მეორეს მხრივ ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების სეზონურობამ განაპირობა.

2. თუშეთის თანამედროვე მეურნეობა მომთაბარე მესაქონლეობას ეყარება და განთავსებულია ე.წ. თუშეთი-ალვანი-შირაქის სამეურნეო-კულტურულ არეალში. თუშეთ-შირაქის სამეურნეო კავშირების ისტორია XVII საუკუნიდან იღებს სათავეს. თუშური მეცხვარეობის საკვებ ბაზას ბუნებრივი საძოვრები

წარმოადგენს, რომელსაც, ბუნებრივი პირობების შესაბამისად, მომთაბარე მეცხვარეობა სეზონურად იყენებს.

3. ამჟამად, თუშეთში არსებული პირუტყვის აბსოლუტური უმრავლესობა სეზონურ მიგრაციას ეწევა. იჯარის ხელშეკრულებების და პირუტყვის აღრიცხვის სისტემის არქონის გამო მუდმივად ცვალებადია ინფორმაცია აქტიური ბინების და პირუტყვის რაოდენობის შესახებ. ადმინისტრაციის ინფორმაციით, თუშეთში სამოვრების ფართობია 60,500 ჰა, საიდანაც 38,849 ჰა თუშეთის ეროვნულ პარკში მდებარეობს (დანარჩენი თუშეთის დაცულ ლანდშაფტში). მეცხვარის ბინების საერთო რაოდენობაა 59, საიდანაც 34 ეროვნულ პარკში მდებარეობს (დანარჩენი 25 თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ტერიტორიაზე). თუშეთის ზაფხულის სამოვარზე ცხვრის საერთო რაოდენობა შეადგენს 33,578 სულს, საიდანაც 23,740 სული თუშეთის ეროვნულ პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონას იყენებს სამოვრად (დანართი 7).

4. მეცხვარეები ძირითადად იცავენ დაცულ ტერიტორიებზე ძოვების რეჟიმის მოთხოვნებს, თუმცა საქონლის ძოვების შემთხვევები ნაკრძალისა და ეროვნული პარკის მკაცრი დაცვის ზონის ტერიტორიაზეც არის. რამდენიმე ადგილას ნაკრძალის ტერიტორიაზე გადის საქონლის გადასარეკი ბილიკი. ძოვების სივრცული განაწილება, ფარების დაყოფა, ბინის ადგილის შერჩევა უმეტესწილად ემყარება საქმის გამარტივებას (ბინების დიდი ნაწილი სოფლის ან გზის სიახლოვესაა) და თითქმის სრულიად უგულვებელყოფილია სამოვრის მდგომარეობის შენარჩუნების და/ან გაუმჯობესების საკითხი. მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს სახელმწიფო საზღვრის მიმდებარე ტერიტორიებზე არსებული ვითარება, საქართველო-რუსეთის საზღვრის თუშეთის მონაკვეთზე ბევრ ადგილას ძოვების პროცესი აღარ მიმდინარეობს და მრავალი ხეობა მიტოვებულია, რაც ქმნის გარკვეულ პოლიტიკურ რისკებს.

5. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინფორმაციით, სამოვრების საერთო ფართობის დაახლოებით 30% ეროზირებულია. სახეობათა კონსერვაციის ცენტრის – ნაკრესის კვლევის თანახმად (GIZ, 2019), მდგომარეობა იმ სამოვრებისა, რომლებიც მაღალ სიმაღლეზე და გზიდან მოშორებით მდებარეობს შედარებით უკეთესია. გაცილებით მძიმე მდგომარეობაა ყოფილ სახნავ-სათესებზე, რომლებიც ახლა სამოვრად გამოიყენება (მე-20 საუკუნის 50-იან წლებამდე სახნავი და სათიბი სავარგულები). რიგ შემთხვევებში, ეროზიას შეუქცევადი ხასიათი აქვს და სასწრაფო გეოსაინჟინრო სამუშაოებს საჭიროებს (სოფელ ომალოში შესასვლელი გზა, წაროს მონაკვეთი წოვათაში, მეწყრული მონაკვეთი ჭანჭახოვანის ხეობაში და სხვა). ეროზიის მნიშვნელოვანი მაინიცირებელია ახალი გზების მშენებლობა ან ძველი გზების მოვლის სამუშაოები. ამჟამად, ტერიტორიები შემოღობილი არ არის და საკვების ძიების პროცესში საქონელი შედის ნებისმიერ ადგილზე.

6. გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) დახმარებით, 2014 – 2018 წლებში შესრულდა კვლევითი სამუშაოები და შემუშავდა თუშეთის ეროვნული პარკის სამოვრების მართვის სახელმძღვანელო დოკუმენტი. მომზადდა სამოვრის ერთეულის (ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე სულ 100 ერთეული, 38,849 ჰა) პასპორტები, რომელიც მოიცავს სამოვრების სივრცულ და ხარისხობრივ მონაცემებს. კერძოდ, თითოეული სამოვრის ერთეულისთვის გაზომილია ბიომასა და პასპორტი იძლევა რეკომენდაციას მისი დატვირთვის შესახებ. პროექტის ფარგლებში მომზადდა ეროზიის რისკის რუკა (დანართი 8), რომელიც ასახავს დაზიანებულ მონაკვეთებს და კარგი ინსტრუმენტია მიწის მდგრადი მართვის სტრატეგიის შემუშავებისთვის. მომზადდა, ასევე, მიწისზედა ბიომასის რუკა (დანართი 9), რომელიც საშუალებას იძლევა განისაზღვროს, თუ რა რაოდენობის ბიომასაა ამა თუ იმ სამოვარზე და შესაბამისად, რა რაოდენობის პირუტყვის გამოკვება შეუძლია. შემუშავებული სამოვრის პასპორტები და სამოვრის მართვის პროგრამა (ინსტრუმენტი) მნიშვნელოვანწილად ამარტივებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესს, თუმცა დღის წესრიგში მაინც რჩება შესაბამისი სპეციალისტების არსებობის აუცილებლობა.

7. სამოვრების მართვის საკითხს ართულებს რიგი სხვა პრობლემები:

ა) დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების საზღვრები, ხშირია შემთხვევები, როდესაც კატეგორიებს შორის არსებული საზღვრები არ მოუყვება რელიეფის ბუნებრივ წარმონაქმნებს (ქედები, ხეობის ძირები, მდინარეები, ხევები, ტყის საზღვრები და სხვა), არამედ კვეთს კონკრეტულ სამოვარს. ეს ძლიერ ართულებს ადმინისტრირების პროცესს;

ბ) არსებული რეგულაციების მიხედვით, შეზღუდულია სხვადასხვა სატარიფო პოლიტიკის წარმოება როგორც განსხვავებული ნაყოფიერების მქონე სამოვრებისთვის, ასევე სამოვრებისთვის, რომლებზეც

არსებობს ფერმერისთვის ხელსაყრელი ინფრასტრუქტურა (მაგ.: ფერმის შენობა, სარწყულებელი, მისასვლელი გზა და ა.შ.).

8. ჭარბი ძოვების პარალელურად, მიუხედავად იმისა, რომ ცხვარში წასვლა თუშებისთვის ტრადიციულ და საამაყო საქმეს წარმოადგენს, ახალგაზრდებს შორის ეს საქმიანობა პოპულარობით აღარ სარგებლობს. ეს სიტუაცია საფრთხეს უქმნის არა მარტო ტრადიციულ თუშურ მეცხვარეობას, არამედ მთლიანად უნიკალურ თუშურ კულტურას. გარდა ამისა, საქონლის რაოდენობის და ძოვების შემცირება მნიშვნელოვან ცვლილებებს გამოიწვევს თუშეთის ლანდშაფტებშიც. ზოგიერთ ადგილას საქონლის რაოდენობის და ძოვების შემცირების შედეგად უკვე შეინიშნება მდელოების (მათ შორის ბუნებრივი მდელოების) გატყეების ტენდენცია, რაც ნეგატიურად შეიძლება აისახოს ბიომრავალფეროვნებაზე.

9. თუშეთის ტყის ჰაბიტატი უმეტესად ფიჭვნარებითაა წარმოდგენილი, რომელსაც კაუჭკბილა (სოსნოვსკის) ფიჭვი *Pinus kochiana* ქმნის. შედარებით ნაკლები ფართობი უკავია არყნარებს (*Betula Raddeana* და *Betula Litvinowi*). მეტად შეზღუდულია ფართოფოთლოვანი ტყეების გავრცელება. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტყით დაფარული ფართობია 20,200 ჰა, რაც დაცული ტერიტორიის მთლიანი ფართობის (82,142.2 ჰა) 25,6%-ია. ტყეების ბოლო ინვენტარიზაცია თუშეთში 1985 წელს ჩატარდა. ვადაგასულია ტყეთმოწყობის დოკუმენტაცია და არ შეესაბამება დაცული ტერიტორიების დაარსების შემდეგ არსებულ რეალობას. განახლებული ინფორმაციის არქონა ართულებს ტყის ეკოსისტემების მონიტორინგს და სამეშე მერქნის შესაბამისი კვოტების დადგენას ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, რათა უზრუნველყოფილი იყოს რესურსის მდგრადი მოხმარება.

10. GIZ-ის ფინანსური მხარდაჭერით კახეთის რეგიონში, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ჩათვლით, ხორციელდება ტყის ეროვნული ინვენტარიზაცია, რომელიც უზრუნველყოფს სარწმუნო ინფორმაციის შეგროვებას და ანალიზს ტყის სტრუქტურის და მახასიათებლების შესახებ, ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე. ინვენტარიზაცია მოიცავს კახეთის მთლიან ტყით დაფარულ ფართობს, განურჩევლად ტყის მართვისა თუ კატეგორიისა. სამუშაოების დასრულება დაგეგმილია 2021 წელს.

11. თუშეთის ტყეებით დაფარული დიდი ფართობი, ასევე, ხეების სახეობათა მრავალფეროვნება თუშებს შესაძლებლობას აძლევდა თავისი საარსებო გარემოდან გაუსვლელად, ადგილზევე ჰქონოდათ მასალა საჭირო საყოფაცხოვრებო ნივთების, სამეურნეო დანიშნულების შრომის იარაღების და ხალხური რეწვის დარგებისათვის (მატყლის დამუშავება, ქსოვა, ღებვა და სხვა) საჭირო ხელსაწყოების დასამზადებლად.

12. ტყის მერქნულ რესურსებს (შეშა, სამასალე მერქანი) მოსახლეობა ძირითადად მოიპოვებს დაცული ლანდშაფტის ტყიდან, მხოლოდ ადგილობრივი მოხმარებისათვის. თუშეთის მოსახლეობას აქვს უფლება მოიპოვოს შეშა (წაქცეული და ზეხმელი ხეები) ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონიდან, თუმცა, ადმინისტრაციის განცხადებით, დაბალი მოთხოვნის გამო ამ ეტაპზე შეშის გაცემა არ ხდება.

13. საქართველოს მთიანეთში, მათ შორის თუშეთში, დღემდე შემონახულია „ხატის ტყეების“ ფენომენი, რომლებიც რელიგიური დატვირთვის „ნაკრძალს“ წარმოადგენს. ხატის ტყეები თითქმის ხელუხლებლად შემონახული ტყის უბნებია, რომლებიც ხშირად განსაკუთრებული ესთეტიკური მახასიათებლებით და მდიდარი ბიომრავალფეროვნებით გამოირჩევა. „ხატის ტყეები“, ძირითადად, მოქცეულია დღევანდელი თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის საზღვრებში. „ხატის ტყეები“ ტყის რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების მაგალითია.

14. მოსახლეობა ტრადიციულად მოიხმარს არამერქნულ რესურსებს. კერძოდ, აგროვებს ყოლოს, მოცვს, სოკოს და სამკურნალო მცენარეებს. არ არის შეფასებული მათი მარაგები და არ არის დადგენილი მოხმარების კვოტები. თუმცა, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შეფასებით, ამ ეტაპზე არ ვლინდება აღნიშნული რესურსის გადაჭარბებული გამოყენება. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციამ GIZ/IBiS-ის დახმარებით 2018-2019 წლებში განახორციელა კვლევა თუშეთში არსებული ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი ველური მცენარეების გამოყენებაზე და ამის საფუძველზე მოამზადა და გამოსცა პუბლიკაცია ქართულ და ინგლისურ ენებზე „100 ველური მცენარე თუშეთიდან: ტრადიციები და გამოყენების წესები“. მომავალში ამ რესურსების შენარჩუნების უზრუნველსაყოფად სასურველია მონიტორინგის განხორციელება ამ ველური მცენარეების

15. ნადირობა თუშეთში საკვების მოპოვების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო იყო. თუმცა მას დიდი სოციო-კულტურული მნიშვნელობაც ჰქონდა. ნადირობა „მეკლდეურობასთან“ (კლდეზე ცოცვის ხელოვნება) იყო დაკავშირებული, მამაკაცის ფიზიკური და ფსიქოლოგიური მომზადების საშუალებად ითვლებოდა. ტრადიციული ნადირობა მკაცრად რეგულირდებოდა გარკვეული შეზღუდვებით და აკრძალვებით და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების თვალსაჩინო მაგალითი იყო. ამჟამად ეს პრაქტიკა და, მასთან ერთად ის წეს-კანონები, რაც ნადირობის მდგრადობას განსაზღვრავდა, დავიწყებულია.

16. თუშეთში დღესდღეობით მოიპოვება სამშენებლო მასალა – ფიქალის ქვა (ეროვნული პარკის და დაცული ლანდშაფტის ტერიტორიაზე), რომელიც ტრადიციულად წარმოადგენს თუშური საცხოვრებელი სახლების ძირითად საშენ მასალას. ფიქალის ქვის მოპოვება შემცირდა არსებულ კარიერებზე მარაგის ამოწურვის გამო, ხოლო ახალი კარიერები მოძიებული და შესწავლილი ჯერ არ არის. შესასწავლად გადაცემულია 7 ახალი კარიერი.

17. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე მოსალოდნელია ბუნებრივი რესურსების მოხმარების გაზრდა ვიზიტორების ზრდასთან ერთად, რამაც შესაძლებელია გამოიწვიოს აღნიშნული რესურსების მზარდი მოხმარება, ძირითადად სასტუმროებისა და კვების ობიექტების მიერ. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია ვიზიტორთა ეფექტური მართვა და ბუნებრივი რესურსების მოხმარების ეფექტური კონტროლი, არსებული საფრთხეების ჯეროვანი მონიტორინგის გზით.

მუხლი 39. ეკოტურიზმი

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ვიზიტორთა გადაადგილება დაიშვება მხოლოდ თუშეთის ეროვნული პარკის ფარგლებში. ვიზიტორები არ დაიშვებიან თუშეთის ნაკრძალში იქ არსებული მკაცრი დაცვის რეჟიმის გამო; ნაკრძალში შესვლა შესაძლებელია მხოლოდ სამეცნიერო და საგანმანათლებლო მიზნით, სააგენტოსთან წინასწარ შეთანხმებით.

2. ვიზიტორთა რაოდენობა მუდმივად იზრდება. 2014 წელს რეგისტრირებული ტურისტების რაოდენობამ 9,786 ვიზიტორი შეადგინა, ხოლო 2019 წელს გაიზარდა 16,427-მდე. 2020 წელს, COVID-19 პანდემიიდან გამომდინარე, ვიზიტორთა რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა და შეადგინა 7,055 (მათ შორის, 357-მდე უცხოელი). 2019 წლის სტატისტიკის მიხედვით, ვიზიტორთა 34,8% საქართველოს, ხოლო 65,2% უცხო ქვეყნის მოქალაქეა. თუშეთის დაცულ ტერიტორიაზე აღრიცხულ უცხოელ ვიზიტორთაგან უმეტესობას გერმანელი და პოლონელი ტურისტები წარმოადგენენ. 2021 წელს შეინიშნება ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდის პოზიტიური დინამიკა, 2021 წელს თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს ესტუმრა 12 197 ვიზიტორი. მაჩვენებელი 2020 წლის მონაცემებთან შედარებით (7 055 ვიზიტორი) 73%-ით არის გაზრდილი.

3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას გააჩნია ვიზიტორთა ცენტრი სოფელ ომალოში. სტუმართა ღამისთევს და დასვენებისთვის ფუნქციონირებს ვიზიტორთა ცენტრთან არსებული სასტუმრო (7 ნომრით, 15 ადგილიანი, 2012 წლიდან გაცემული იჯარით) და ცენტრთან ახლოს მდებარე ჰოსტელი (22 ადამიანზე), ასევე არის ალაზნისთავის ტურისტული თავშესაფარი (12 ადამიანზე). ვიზიტორთა ცენტრთან ახლოს არის 1 საკემპინგე და საპიკნიკე ადგილი. ალაზნისთავში არსებული ტურისტული თავშესაფრის მოვლა-პატრონობა ადმინისტრაციისათვის რთულია და სასურველია მისი იჯარით გაცემა.

4. საკარვე და საპიკნიკე ადგილები საპირფარეშოთი და საშხაპეთი მოწყობილია ალაზნისთავში, ადგილობრივ კოოპერატივზე 2015 წელს 49 წლის ვადით აღნაგობის უფლებით გადაცემულ 1,000 კვ.მ.-ზე, სადაც, ასევე, მოწყობილია ცხვრის საწველი ბაკი და ტრადიციული თუშური გუდის ყველის დამზადებისა და შენახვის საწარმო.

5. სპორტული და სამოყვარული თევჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში (მათ შორის, „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით) განსაზღვრულია რეკრეაციული თევჭერა მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით. თუმცა, დღეისათვის, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე მსგავსი ადგილები არ

არის გამოყოფილი.

6. ამჟამად, თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე არსებობს სხვადასხვა სირთულის, მოქმედი 13 ტურისტული მარშრუტი, რომელიც ერთიან სისტემაშია თუშეთის დაცულ ლანდშაფტში არსებულ ტურისტულ ბილიკებთან (დანართი 23). ბილიკებზე განთავსებულია საინფორმაციო და საინტერპრეტაციო დაფები და მიმართულების მაჩვენებლები. ყველა ბილიკი, გარდა ალაზნისთავის და აწუნთა-გირევის მონაკვეთებისა, მარკირებულია. არსებული ტურისტული მარშრუტებიდან 7 (კესელო-ქუე, დართლო-კვავლო, დაქუეხი, წოვათა, გონთა, დოჭუ, ალაზნისთავი) გარკვეულ მონაკვეთებში კვეთს ერთსა და იმავე ადგილებს. ასევე, ეს მარშრუტები არის მხოლოდ წრიული და ცალმხრივი (იწყება და ბრუნდება ერთსა და იმავე ადგილზე). ყველაზე მეტად დატვირთულია ომალო-დართლო და ომალო-შენაქო-დიკლოს მიმართულების ბილიკები, სადაც ვიზიტორთა 80% გადაადგილდება. შესაბამისად, აქ ადგილი აქვს არსებული ბუნებრივ და კულტურულ რესურსებზე ზეწოლას. არსებულ ბილიკებზე შესაძლებელია 1, 2, 3, 4-დღიანი სხვადასხვა თემატიკის ტურების მოწყობა: ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტების დათვალიერება და ფოტოგადაღება, სალაშქრო, ველო, საცხენოსნო, კულტურული, საგანმანათლებლო, ფრინველებზე და ნიაბორებზე დაკვირვების ტურები. ამ ეტაპზე, მუნიციპალური განვითარების ფონდის მიერ მომზადდა თუშეთის და ფშავ-ხევსურეთის დამაკავშირებელი ტრანსრეგიონული ტურისტული მარშრუტები კვლევა და „მდგრადი ვიზიტორთა ბილიკების და მთის ქოხების განვითარების და ფშავ-ხევსურეთის, ყაზბეგის და თუშეთის დაცული ტერიტორიების დაკავშირების მიზნით, დეტალური საპროექტო-სახარჯთაღრიცხვო დოკუმენტაცია“.

7. მთამსვლელებისა და სამთო-მოგზაურობის მოყვარულთათვის მოთხოვნადი და საინტერესო სამოგზაურო ბილიკები ცდება თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს. ეს ბილიკია:

ა) შატლი-მუცო-აწუნთა-გირევი-დართლო-ომალო (ყველაზე მოთხოვნადი);

ბ) ფშავი – უკანა ფშავი – ბორბალოს უღელტეხილი – თუშეთი;

გ) პანკისის ხეობა – ალაზნისთავი – ყადორის უღელტეხილი – წოვათა – ვერხოვანი – ჯვარბოსელი – ომალო. ვიზიტორებისთვის სულ უფრო პოპულარული ხდება თუშეთიდან შირაქის ველზე (ვამლოვანის დაცული ტერიტორიები) და უკან მეცხვარეებთან ერთად გადაადგილება.

8. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ტურისტული სეზონი გრძელდება ივნისიდან ოქტომბრის ჩათვლით, რა დროსაც თუშეთისკენ მიმავალი საავტომობილო გზა არის გახსნილი. მნიშვნელოვანი საკითხია თუშეთის კახეთთან დამაკავშირებელი გზის საიმედოობა და უსაფრთხოება, რაც სახელმწიფოს სტრატეგიული ამოცანაა და თუშეთში ტურიზმის ხელშეწყობისათვის მნიშვნელოვანი პირობაა. ყოველ სეზონზე ზიანდება გზები, რაც გაწმენდა-შეკეთების სამუშაოებს მოითხოვს და ზოგ შემთხვევაში, ზღუდავს ვიზიტორთა გადაადგილებას. ზამთარში გზის ჩაკეტვის გამო ტურისტული აქტივობები არ ხორციელდება, თუმცა შესაძლებელია რამდენიმე ტიპის ტურის შეთავაზება (მაგ. ნიაბორებზე დაკვირვება, თოვლის ფეხსაცმელებით გადაადგილება და სხვა). თუშეთში ზამთრის ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის საკითხი განხილვის ეტაპზეა (ერთ-ერთი საკითხია გზებზე საბაგიროების მოწყობა). თუშეთში ზამთრის ტურიზმის განვითარება მოითხოვს შესაბამისი ინფრასტრუქტურისა და სერვისების არსებობას.

9. 2019 წელს ვიზიტორთა მომსახურებიდან ადმინისტრაციის მიერ მიღებულმა შემოსავალმა შეადგინა 6621 ლარი (5514 ლარი სასტუმროს იჯარიდან, 650 ლარი ქუეს ტერიტორიაზე აღნაგობით გაცემული ფართის იჯარიდან, 987 ლარი რუკების გაყიდვიდან, 45 ლარი საპიკნიკე ადგილების გაქირავებიდან, 45 ლარი საკარვე ადგილის გაქირავებიდან, 10 ლარი კარვის გაქირავებიდან, 20 ლარი საკონფერენციო დარბაზის გაქირავებიდან). 2020 წლის მონაცემებით ადმინისტრაციის შემოსავლებმა 5156 ლარი შეადგინა.

10. თუშეთის დაცული ტერიტორიებისთვის 2011 წელს შემუშავდა „თუშეთის დაცული ტერიტორიების მარკეტინგისა და ტურიზმის განვითარების ქვეგეგმა“, რომელიც საჭიროებს განახლებას.

11. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას პარტნიორული ურთიერთობა აქვს მომსახურების ადგილობრივ მომწოდებლებთან. ადგილობრივი მოსახლეობა და ბიზნესი ვიზიტორებს სთავაზობს სხვადასხვა სახის სერვისებს, როგორცაა: სასტუმრო, საოჯახო სასტუმრო, ცხენები, გიდები, ტრანსპორტირება, კვება და სხვა.

12. ბოლო წლების განმავლობაში, საერთაშორისო დახმარებით, თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ეკოტურიზმის განვითარებისთვის საჭირო სხვადასხვა პროექტები განხორციელდა. მათგან აღსანიშნავია: ჩეხეთის განვითარების სააგენტოს (CzDA), კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF), გერმანიის ტექნიკური დახმარების საზოგადოების (GIZ/IBiS) და USAID/ZRDA-ს მიერ დაფინანსებული სხვადასხვა პროექტები, რომლებიც მოიცავს როგორც სწავლებას, ასევე, სერვისების განვითარებას და ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას. აღსანიშნავია, ასევე „აწარმოე საქართველოში“ სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 30 მაისის №365 დადგენილებით დამტკიცებული სახელმწიფო პროგრამის „აწარმოე საქართველოში“ მხარდაჭერა, რომელმაც ადგილობრივი ბიზნესების განვითარებისთვის 80-ზე მეტი მცირე გრანტი გასცა თუშეთში.

13. GIZ-ის დახმარებით საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა ახმეტის მუნიციპალიტეტის სივრცითი განვითარების და თუშეთის რამდენიმე სოფლის გენერალური განაშენიანების გეგმები, რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყოს რეგიონში ურბანული, მათ შორის ტურისტული ინფრასტრუქტურის გეგმაზომიერ და სწორ განვითარებას.

14. 2022 წელს საქართველოში პირველად დაარსდა ორი ბიოსფერული რეზერვატი: დედოფლისწყაროს ბიოსფერული რეზერვატი და „სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატი“, რომლებიც აღიარებულ იქნა UNSECO-ს „ადამიანი და ბიოსფეროს“ პროგრამის 34-ე სხდომის ფარგლებში. „სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის“ ძირითადი შემადგენელი ნაწილია თუშეთის დაცული ტერიტორიები. ბიოსფერული რეზერვატის შექმნა ხელს უწყობს თუშეთის დაცული ტერიტორიების პოპულარიზაციას და ადგილობრივ ბუნებასა და კულტურაზე დაფუძნებული ეკოტურისტული სერვისების განვითარებას.

მუხლი 40. ეკოგანათლება და საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. ეკოგანათლება:

ა) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ ჩატარებული საგანმანათლებლო აქტივობები შეესაბამება სააგენტოს ეკოსაგანმანათლებლო სტრატეგიის ზოგად მიმართულებებს – ხელი შეუწყოს ადგილობრივი მოსახლეობის ცნობიერების გაზრდას და ამით უზრუნველყოს დაცული ტერიტორიების ეკოლოგიური პირობების შენარჩუნება;

ბ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას არ ჰყავს ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობაზე პასუხისმგებელი ცალკე კადრი. ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობაში ჩართულები არიან: ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი, ვიზიტორთა სპეციალისტი (ძირითადად ვიზიტორებთან), უბნის უფროსი რეინჯერები და ერთი რეინჯერი თუშეთის კულტურული ფასეულობების კუთხით;

გ) თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორებისა და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის მომზადებულია საზაფხულო საგანმანათლებლო პროგრამა, რომელიც ხორციელდება ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტების მიერ ადმინისტრაციის ვიზიტორთა ცენტრში, სეზონის განმავლობაში;

დ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ატარებს სხვადასხვა ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებას სამოქმედო გეგმის მიხედვით. 2019 წლის სტატისტიკის მიხედვით, ადმინისტრაციის მიერ ორგანიზებულ სხვადასხვა აქტივობაში ჩართული იყო 620 მოსწავლე და 18 მასწავლებელი. საგანმანათლებლო საქმიანობა ძირითადად მოიცავს; სემინარებს, პრეზენტაციებს, კონკურსებს, საგანმანათლებლო შეჯიბრება-თამაშებს, დასუფთავებისა და გამწვანების აქციებს, ეკოტურებს და სხვა. სასწავლო პერიოდში საგანმანათლებლო ღონისძიებები, ძირითადად, ხორციელდება ახმეტის მუნიციპალიტეტის 5 სკოლაში და 2 სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებაში. სკოლებთან არსებული ეკოკლუბები აქტიურად არიან ჩართულნი სხვადასხვა აქტივობებში: ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტთან ერთად მოამზადეს და მიიღეს გრანტი გარემოსდაცვითი მცირე პროექტის განსახორციელებლად. საგანმანათლებლო ღონისძიებები ხორციელდება, ასევე, თელავის უნივერსიტეტის სტუდენტებისთვისაც. სხვა სამიზნე ჯგუფები (ახმეტის მუნიციპალიტეტის სოფლების სხვა სკოლები და თელავის მუნიციპალიტეტის სკოლები) არ არიან სრულყოფილად დაფარული, თუმცა დაგეგმილია მათთანაც მუშაობა;

ე) ბოლო წლების განმავლობაში ფუნქციონირებს გიდების მოსამზადებელი სამთავიანი კურსი

უფროსკლასელთათვის. კურსი სპეციალურად შემუშავებული პროგრამით მომზადდა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინიციატივით. ყოველწლიურად 12-14 მოზარდი კურსის ფარგლებში ეცნობა და სწავლობს ინფორმაციას თუშეთის დაცულ ტერიტორიებსა და მის ფასეულობებზე;

ვ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ზაფხულის პერიოდში ახორციელებს სხვადასხვა საგანმანათლებლო ღონისძიებას, უშუალოდ თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე. ადმინისტრაციის თანამშრომლები ატარებენ სემინარებს, ლექციებს, საველე გასვლებსა და სხვადასხვა ტიპის ცნობიერების ასამაღლებელ ღონისძიებებს, სხვადასხვა ორგანიზაციების/დაწესებულებების მიერ („ეკოვიჟნი“, თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაცია, თავისუფალი უნივერსიტეტი) სკოლის მოსწავლეთა და სტუდენტთათვის მოწყობილი ეკობანაკების და საველე პრაქტიკების ფარგლებში. 2019 წელს მოეწყო 4 ეკობანაკი, რომელშიც ჯამში მონაწილეობდა 15 მოსწავლე და 90 სტუდენტი;

ზ) 2019 წელს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ განხორციელებულ ეკოსაგანმანათლებლო-ცნობიერების ასამაღლებელ საქმიანობაში სულ ჩართული იყო 1457 ადამიანი, 2020 წელს – ჩართული იყო 693, ხოლო 2021 წელს – 247 მონაწილე;

თ) 2020-2021 წლებში ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებებში ჩართულ მონაწილეთა შემცირებული რაოდენობა განპირობებულია ქვეყანაში ახალი კორონავირუსის (COVID-19) გავრცელებით შექმნილი მდგომარეობის გამო დაწესებული რიგი შეზღუდვებით;

ი) საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურას წარმოადგენს სოფელ ომალოში ვიზიტორთა ცენტრში წარმოდგენილი საინფორმაციო და საინტერპრეტაციო ექსპოზიცია. სხვა დაცულ ტერიტორიებზე, არსებული გამოცდილების გათვალისწინებით, სასურველია დამატებითი ეკოსაგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის (მაგ. ეკოსაგანმანათლებლო ბილიკები და სხვა) მოწყობა ვიზიტორთა ცენტრის მიმდებარედ.

2. საზოგადოებასთან ურთიერთობა:

ა) საზოგადოებასთან ურთიერთობა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისთვის. საზოგადოებასთან ურთიერთობის გზით იზრდება დაინტერესებულ პირთა ინფორმირებულობა და ცნობიერება დაცული ტერიტორიების შესახებ, ხელი ეწყობა დაცული ტერიტორიის დადებითი იმიჯის ჩამოყალიბებას, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს საზოგადოების ჩართულობას დაცული ტერიტორიების განვითარებაში და ზრდის ადმინისტრაციის მენეჯმენტის ეფექტურობას;

ბ) საზოგადოებასთან ურთიერთობა ხორციელდება ცენტრალიზებულად, სააგენტოს მარკეტინგისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის მიერ, დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ჩართულობით;

გ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საკომუნიკაციო საქმიანობა მოიცავს ადგილობრივ მოსახლეობას, ვიზიტორებს, მესაქონლეებს და ტურისტული სერვისების მომწოდებლებს. კომუნიკაცია მოსახლეობასთან, ძირითადად, პირდაპირი კონტაქტით, ზეპირი ფორმით ხდება საკმაოდ ინტენსიურად, ყოველდღიურად, მუშაობის პროცესში ან სპეციალურად მოწყობილი შეხვედრებისას;

დ) თუშეთის მოსახლეობის ცნობიერების დონე დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქმედი რეგულაციების შესახებ საშუალო დონისაა და საჭიროებს გაუმჯობესებას. თუმცა, თუშეთის მოსახლეობის ეკოლოგიური ცნობიერება საკმაოდ მაღალია – თუშეთში ტრადიციულად იყო დაცული ტერიტორიები (ე.წ. „ხატის ტყეები“) და თუშური ტრადიციები თავისთავად გულისხმობდა ბუნებრივი რესურსების დაცვას და მდგრად გამოყენებას;

ე) თუშეთის დაცულ ტერიტორიებს აქვს საკუთარი ფეისბუქგვერდი. სიახლეების, ფოტოებისა და ვიდეომასალის გავრცელება რეგულარულად ხორციელდება სოციალური ქსელით, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისთვის განკუთვნილ გვერდზე

ვ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ამზადებს წლიურ ანგარიშს სააგენტოსთან ანგარიშგებისთვის და „ბუნების მატანეს“. მოსახლეობისთვის ამ დოკუმენტების რაიმე ფორმით მიწოდება არ ხდება;

ზ) დაინტერესებულ მხარეებს ინფორმაციის მიღება შეუძლიათ თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისაგან, ვიზიტორთა სეზონის პერიოდში, სოფელ ომალოში განთავსებული თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციულ შენობაში, ხოლო მთელი წლის მანძილზე სოფელ ქვემო ალვანში მდებარე ოფისში;

თ) თუშეთის დაცული ტერიტორიებისთვის 2010 წელს შემუშავებული კომუნიკაციისა და თემთან ურთიერთობის სტრატეგია მოძველებულია. CNF-ის მხარდაჭერით იგეგმება ერთობლივი კომუნიკაციის გეგმის შემუშავება თუშეთის დაცული ტერიტორიებისა და თუშეთის დაცული ლანდშაფტისთვის, რომელიც შემუშავების პროცესშიც ჩართული იქნება ახმეტის მუნიციპალიტეტის მერიაც. კომუნიკაციის გეგმამ უნდა გააუმჯობესოს თუშეთის დაცული ტერიტორიებისა და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის შესახებ ცნობადობა, აამაღლოს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებში საზოგადოების ცნობიერება და გააღრმავოს დაცული ტერიტორიებისადმი პოზიტიური განწყობა ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან;

ი) 2020 წლის ივნისში UNDP/GEF/CNF პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ ფარგლებში შემუშავდა „საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე ცნობიერების ამაღლების სამოქმედო გეგმა“, რომლის მიზანია სამიზნე დაცული ტერიტორიების (მათ შორის, თუშეთის დაცული ტერიტორიები) ცნობიერების ასამაღლებლად აუცილებელი შესაძლებლობების გაძლიერება და ცნობიერების ამაღლების ისეთი სამოქმედო გეგმის თანამონაწილეობრივი შემუშავება და ეტაპობრივი დანერგვა, რომელიც საზოგადოებას ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე თვალნათლივ დაანახებს დაცულ ტერიტორიებზე საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების ეკონომიკურ სარგებელს და, ბუნებრივია, გააძლიერებს ეროვნული საგანძურის ფლობის განცდას, უზრუნველყოფს დაცული ტერიტორიების მზაობას დამოუკიდებლად განაგრძონ ცნობიერების ამაღლების ეფექტური ქმედებების დანერგვა CNF/UNDP პროექტის დასრულების შემდეგაც.

მუხლი 41. პარტნიორული თანამშრომლობა

1. 2009 წლიდან შექმნილია და ფუნქციონს ა(ა)იპ „თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაცია“, რომელიც დონორებისგან მიღებული გრანტების ფარგლებში რეგულარულად ახორციელებს სხვადასხვა ტიპის პროექტებს. მეგობართა ასოციაციის მიერ განხორციელებული პროექტები ხელს უწყობს საზოგადოების ცნობიერების დონის ამაღლებას, ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვას გარემოსდაცვით აქტივობებში, რესურსების მდგრადი მოხმარების პრაქტიკისა და სოციალურ-ეკონომიკური მდგრადობის გაუმჯობესებას, რითაც ხელს უწყობს მოსახლეობასა და თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას შორის პარტნიორული ურთიერთობების განვითარებას, ასევე, საკუთრების განცდის გაძლიერებას ადგილობრივ მოსახლეობაში.

2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას ფორმალურად გააჩნია საკონსულტაციო-სამეცნიერო საბჭო, რომლის შემადგენლობა განსაზღვრულია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის ბრძანებით. საბჭოს წევრების შემადგენლობა საჭიროებს განახლებას. აღსანიშნავია, რომ 2019-2020 წლებში GIZ/IBiS-ის მხარდაჭერით „თუშეთის განვითარების ფონდმა“ ხელი შეუწყო ადგილობრივი საზოგადოებრივი მმართველობის სტრუქტურის „თუშეთის საბჭოს“ ჩამოყალიბებას, რომელიც შედგება თუშეთის ხეობების არჩეული წარმომადგენლებისგან. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია აქტიურად თანამშრომლობს „თუშეთის საბჭოსთან“ რეგიონის განვითარებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხების გადაწყვეტის პროცესში.

3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მჭიდროდ თანამშრომლობს თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან (ახმეტის მუნიციპალიტეტი) მისი შექმნის დროიდან (2011 წლიდან). ურთიერთთანამშრომლობით უზრუნველყოფილია დაცულ ლანდშაფტში მიმდინარე პროცესებისა და საქმიანობების ჰარმონიზება დაცული ტერიტორიების მიზნებსა და ამოცანებთან. დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობით შეიცვალა არსებული ტურისტული

ბილიკების სისტემა, რამაც ხელი შეუწყო დაცული ლანდშაფტისა და ეროვნული პარკის ტერიტორიებზე მდებარე ეკოტურისტული მარშრუტების ჰარმონიზებას – ერთიან სისტემაში მოქცევას.

4. ადმინისტრაცია თანამშრომლობს სხვადასხვა ეროვნულ და ადგილობრივ უწყებებთან, მათ შორის: საპატრულო და სასაზღვრო პოლიციასთან, ეროვნულ სამაშველო სამსახურთან, ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციასთან, საქართველოს კულტურის, სპორტისა და ახალგაზრდობის სამინისტროსთან, ახმეტის მუნიციპალიტეტთან და სხვა.

5. საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ტრადიციული ცხოვრების წესი – მომთაბარე მეცხოველეობა და მიწათმოქმედება, რომელიც ხორციელდება თუშეთი – ალვანი – შირაქ – სამუხის გეოსოციალურ გარემოში, განაპირობებს თუშეთისა და ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებს შორის ეკოლოგიურ და კულტურულ კავშირებს. ამ ორ დაცულ ტერიტორიას შორის მჭიდრო თანამშრომლობით, სამოვრების მართვის ერთიანი ხედვის ჩამოყალიბებითა და კოორდინირებული ქმედებებით შესაძლებელია რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და მომთაბარე მეცხოველეობასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარების გზების იდენტიფიცირება და აღმოფხვრა. ეს კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ინტეგრირებული ლანდშაფტური მიდგომების გამოყენების შესაძლებლობას. როგორც უკვე აღინიშნა, ვიზიტორებისთვის სულ უფრო პოპულარული ხდება მარშრუტი თუშეთიდან ვაშლოვანამდე, მეცხოვერებთან ერთად, რაც დამატებით თანამშრომლობის საჭიროებას უსვამს ხაზს.

6. ეკოტურიზმის გაუმჯობესების მიზნით, მთამსვლელებისა და სამთო-მოგზაურობის მოყვარულთათვის მოთხოვნადი ტურებიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია მჭიდრო თანამშრომლობა ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან, დუშეთისა და ახმეტის მუნიციპალიტეტებთან.

7. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ნაყოფიერად თანამშრომლობს მრავალ ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო არასამთავრობო და დონორ ორგანიზაციასთან. 2012-2020 წლებში დონორების მიერ მხარდაჭერილი პროექტებით, თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობით, ხელი შეეწყო თუშეთის დაცული ტერიტორიების განვითარებას. მათ შორის იყო: ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის კავკასიის თანამშრომლობის ცენტრი (IUCN CCC), გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF), ჩეხეთის განვითარების სააგენტო (CzDA), გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP), მსოფლიო ბანკი (WB), თუშეთის განვითარების ფონდი, ეკონომიკის სამინისტროს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო, TBC ფონდი, ფონდი „ქართუ“, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი „ნაკრესი“, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ზოოლოგიის ინსტიტუტი და სხვა.

მუხლი 42. კვლევა-მონიტორინგი

1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საქმიანობის მნიშვნელოვანი მიმართულებაა სამეცნიერო კვლევა-მონიტორინგი. ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი, რეინჯერებთან ერთად, პასუხისმგებელია განახორციელოს და მოამზადოს ანგარიში მიმდინარე სამეცნიერო კვლევებსა და მონიტორინგის შედეგებზე.

2. ადმინისტრაციას არ აქვს ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ფასეულობების განახლებული მონიტორინგის გეგმა. არსებული გეგმა, რომელიც შემუშავდა სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი „ნაკრესის“ მიერ 2011 წელს- მოძველებულია.

3. 2020 წელს, CNF-ის დაფინანსებით, 12 სამიზნე დაცულ ტერიტორიაზე, რომელთა შორისაცაა თუშეთის დაცული ტერიტორიები, განისაზღვრა ბიომრავალფეროვნების ინდიკატორი სახეობები და მომზადდა შერჩეული ინდიკატორების მონიტორინგის ათწლიანი გეგმა.

4. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მონიტორინგისა და სამეცნიერო კვლევების შესაძლებლობები შეზღუდულია რესურსების სიმწირის გამო, მათ შორის: ფინანსური, ადამიანური და ტექნიკური. დღეისათვის ადმინისტრაცია არ ფლობს სრულყოფილ ინფორმაციას დაცული ტერიტორიების ფარგლებში არსებული ბიომრავალფეროვნებისა და საფრთხეების შესახებ. ძირითადად, მონიტორინგი ეყრდნობა რეინჯერთა პატრულირებისას და, ასევე, წინასწარ შერჩეულ ადგილებზე განხორციელებულ დაკვირვებებს. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის

რეინჯერები აკვირდებიან მსხვილი ძუძუმწოვრებიდან შერჩეულ საკვანძო სახეობებს: ნიამორს, აღმოსავლეთ კავკასიურ ჯიხვს, კეთილშობილ ირემს, რომელიც დაცულ ტერიტორიებზე წლების შემდეგ, 2010-ში გამოჩნდა და გამრავლების პოზიტიურ დინამიკას აჩვენებს. ამ სახეობებზე მონიტორინგისთვის გამოიყენება დაკვირვება, ფოტოხაფანგის მასალა, მიმდინარეობს კვალისა და ექსკრემენტების დაფიქსირება, შეხვედრიანობის აღრიცხვა. ადმინისტრაცია ახორციელებს ფრინველების მონიტორინგს. ხდება გადამფრენ და მოზუდარ ფრინველებზე შეხვედრიანობის აღრიცხვა. ფრინველების რაოდენობის დადგენა ხდება ფოტოხაფანგებით გადაღებული კადრებიდან და რეინჯერების ჩანაწერების მიხედვით. თუმცა, თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე განსახორციელებელი მონიტორინგისათვის ადამიანური რესურსი, მათი კვალიფიკაცია და აღჭურვილობა საკმაოდ მცირეა. ამასთან, აღნიშნული მეთოდები ვერ იძლევა ზუსტ ინფორმაციას პოპულაციის დინამიკისა და სხვა მახასიათებლების შესახებ.

5. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში კვლევებს ახორციელებს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი და სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი „ნაკრესი“, CNF-ის ფინანსური მხარდაჭერით, მათ შორის UNDP/GEF 6 პროექტის ფარგლებში. განხორციელებული კვლევის შედეგების გაზიარება ხდება სააგენტოსთვის. ინფორმაცია ფლორის, ფაუნისა და ჰაბიტატების შესახებ შესავსებია. გეო-ბოტანიკური კვლევები განხორციელდა სამოვრების მართვის სახელმძღვანელოს შემუშავებისთვის, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრ „ნაკრესის“ მიერ GIZ-ის მიერ დაფინანსებული პროექტის, „ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირებული მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ (IBiS) ფარგლებში. ამ პროგრამის ფარგლებში, აგრეთვე, მომზადებულია თუშეთის დაცული ტერიტორიების მდებლობის სენსიტიურობის რუკები, რომელთა საფუძველზეც უნდა განხორციელდეს სამოვრების მართვა.

6. ადმინისტრაციის საქმიანობის ანალიზმა აჩვენა, რომ თუშეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში არსებული სამოვრების მართვის სრულფასოვნად განსახორციელებლად საჭიროა ადმინისტრაციას ჰყავდეს ამ მიმართულების შესაბამისი კვალიფიკაციის სპეციალისტი.

7. 2010 წლიდან თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფიჭვნარ კორომებში თავი იჩინა დაავადებების გავრცელების ნიშნებმა. 2013 წელს ჩატარებულმა კვლევებმა გამოავლინა ძირითადი მავნებლები – ქერქიჭამიების ოჯახის ორი სახეობა: ფიჭვის დიდი ლაფანჭამია (*Tomicus piniperda*) და ფიჭვის პატარა ლაფანჭამია (*Tomicus minor Hart*). 2014 წლიდან დაფიქსირდა მდგომარეობის გაუმჯობესება და 2017 წლიდან მავნებლების გავრცელება ფაქტობრივად არ გამოვლენილა. ამ დროისთვის ფიჭვნარი ჰაბიტატების ვიზუალური მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. თუშეთის ფოთლოვან ტყეებში 2019 წელს ტყის მავნებლებიდან აღირიცხა შემდეგი სახეობები: უფრთო მზომელა (*Eranis defoliaria*), კუნელის თეთრულა (*Aporia crataegi*) და არყის ცილაჭამია (*Scolylus ratzeburgi*). თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალსა და ეროვნულ პარკში მოწყობილია 5 მუდმივი სანიმუშო ფართობი, რომლებზეც მიმდინარეობს მუდმივი დაკვირვება და მონაცემების შეგროვება.

8. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ადგილი აქვს ფიჭვნარების აქტიურ სუქცესიურ პროცესებს. აღნიშნული მოვლენა განიხილება მდებლობის ჰაბიტატების შემცირების და ბიომრავალფეროვნების კარგვის ერთ-ერთ მიზეზად და საჭიროებს დაკვირვებას და ანალიზს.

9. 2019 წლიდან, რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსებით, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ ხორციელდება პროექტი „სალმონიდები სამხრეთ კავკასიაში: კონსერვაციული სტატუსი, ტაქსონომია და გამოყენება თევზაობის მენეჯმენტში“. ამ კვლევის შედეგად უნდა შეფასდეს ნაკადულის კალმახის პოპულაციის მდგომარეობა.

10. ამჟამად (2020-2021 წწ.), სსიპ – გარემოს ეროვნული სააგენტოს გეოლოგიის დეპარტამენტი ახორციელებს კვლევას, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება საფონდო (ისტორიული) გეოლოგიური მონაცემების დამუშავება და საველე გეოლოგიური კვლევები. მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით მომზადდება გეოლოგიური ანგარიში, რომელიც მოიცავს 1:200 000 მასშტაბის გეოლოგიურ, სასარგებლო ნამარხების (მინერალური რესურსები) და ტექტონიკურ რუკებს.

11. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის რეინჯერები, აგრეთვე, აღრიცხავენ მათ ტერიტორიაზე მტაცებლის და ადამიანების კონფლიქტის შემთხვევებს. მაგალითად, 2018 წელს მგლის თავდასხმის შედეგად განადგურდა 81 სული ცხვარი, ხოლო დათვის თავდასხმის შედეგად 7 სული ძროხა და 1 ცხენი. 2019 წელს მგლის თავდასხმის შედეგად 21, ხოლო დათვის თავდასხმის შედეგად 5 ცხვარი განადგურდა.

12. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ყოველწლიურად აგროვებს მასალებს „ბუნების მატანესთვის“, რომელიც შეიცავს მეტეოროლოგიურ მონაცემებს, სტიქიური მოვლენების შემთხვევებს, სახეობებზე დაკვირვების მონაცემებს, საფრთხეში მყოფი სახეობების და ჰაბიტატების ჩათვლით, აგრეთვე, გარე მკვლევარებისა და მეცნიერების საქმიანობების შესახებ ანგარიშებს, რომლებიც მუშაობენ თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე. აღნიშნულ დოკუმენტში წარმოდგენილი ინფორმაცია სრულყოფილად ვერ გამოდგება დაცული ტერიტორიების ადაპტაციური მენეჯმენტისთვის.

თავი V. თუშეთის დაცული ტერიტორიების შიდა ზონირება

და დაშვებული საქმიანობები

მუხლი 43. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფუნქციური ზონები

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის ზონირება არ ხდება მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე.

2. „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის გათვალისწინებით, თუშეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიის ტერიტორიულ-ფუნქციონალური ზონირების მიზანია მასზე არსებული ბუნებრივი რესურსების დაცვის, ამ რესურსების გამოყენების, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობის განვითარების საკითხების სამართლებრივი მოწესრიგება.

3. თუშეთის ეროვნული პარკის თავისებურებების გათვალისწინებით, გარემოსდაცვითი ძირითადი მიზნების, რესურსებით სარგებლობისა და „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის გათვალისწინებით, თუშეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გამოყოფილია შემდეგი ზონები: ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა, ადმინისტრაციის ზონა, ტრადიციული გამოყენების ზონა. (ზონირება დატანილია რუკაზე დანართ 10-ში, კოორდინატები მოცემულია დანართ 11-ში).

4. ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა:

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ხელუხლებელი ბუნების შენარჩუნების, არამანიპულაციური მეცნიერული კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის. ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ ნაწილებს, რომლებზეც ანთროპოლოგიური ზეგავლენა ძალიან უმნიშვნელო იყო. ეს ზონა წარმოადგენს ნაკლებად სახეცვლილ ეკოსისტემებს, გადაშენების პირას მყოფ ცხოველთა და მცენარეთა მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების ძირითად გავრცელების არეალს;

ბ) თუშეთის ეროვნული პარკის ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა მოიცავს ჯიხვის, არჩვის და ტყის პრაქტიკულად ხელუხლებელ ჰაბიტატებს. ვერტიკალური სარტყლების მიხედვით, ეს ჰაბიტატები მოიცავენ, როგორც ფიჭვნარ ტყის ზონას, ისე ალპურ, სუბნივალურ და ნივალურ ზონებს. შესაბამისად, ამჟამად, ბუნების მკაცრი დაცვის ზონის ძირითადი მიზანი თუშეთის ეროვნული პარკის საკვანძო სახეობების ჯიხვის, არჩვის, როჭოს, ირმის და ფოცხვერის პოპულაციების დაცვა/აღდგენის ხელშეწყობაა. მკაცრი დაცვის ზონა ამავე დროს უზრუნველყოფს აქ მობინადრე სხვა სახეობების კონსერვაციას, სახეობრივი მრავალფეროვნებითა და ენდემიზმით გამორჩეული ალპური და სუბნივალური მცენარეულობისა და ფლორის კომპლექსების დაცვას.

5. ადმინისტრაციის ზონა:

ა) ადმინისტრაციის ზონა ეწყობა ეროვნული პარკის ადმინისტრირებისთვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის განსათავსებლად. ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ ნაწილებს, რომლებიც გამოიყენება ადმინისტრაციულ საქმიანობასთან, ეკოგანათლების და ტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის განსათავსებლად.

ბ) თუშეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის ზონა მოიცავს სოფელ ომალოს მიმდებარე ტერიტორიას, სადაც განთავსებულია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული შენობა

და ვიზიტორთა ცენტრი, აგრეთვე, ადმინისტრაციის ადმინისტრაციულ საქმიანობასთან და ვიზიტორთა მომსახურებასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურა.

6. ტრადიციული გამოყენების ზონა:

ა) ტრადიციული გამოყენების ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ბუნების დაცვისა და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების ტრადიციულ გამოყენებასთან დაკავშირებული სამეურნეო საქმიანობისათვის. ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ ნაწილებს, რომლებიც ტრადიციულად გამოიყენება დაცული ტერიტორიების მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის მიერ განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოსაპოვებლად;

ბ) თუშეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გამოყოფილი ტრადიციული გამოყენების ზონის მთავარი მიზანია, ბუნების დაცვის უზრუნველყოფის პარალელურად, მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური ინტერესების დაკმაყოფილება რესურსების მდგრადი გამოყენების პრინციპზე დაფუძნებული ტრადიციული სამეურნეო საქმიანობის დაშვების გზით და ტრადიციულ შინაურ ცხოველთა შენარჩუნება-აღდგენის ხელშეწყობა. ამდენად, საძოვრების მდგრადი გამოყენების მიზნით ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს როგორც ამჟამად აქტიურად გამოიყენებად, ასევე პოტენციურ სათიბ-საძოვრებს.

მუხლი 44. თუშეთის ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების ფართობი და საზღვრები

1. „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდებისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 და მე-7 მუხლების თანახმად:

ა) თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი შეადგენს – 10275 ჰა-ს;

ბ) თუშეთის ეროვნული პარკის ფართობი შეადგენს – 71 341 ჰა-ს.

2. თუშეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გამოყოფილი ფუნქციური ზონების ფართობები მოცემულია ქვემოთ:

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა – 21,877 ჰა;

ბ) ადმინისტრაციული ზონა – 51 ჰა;

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონა – 49,413 ჰა.

მუხლი 45. თუშეთის დაცული ტერიტორიების თითოეულ კატეგორიასა და ზონაში დაშვებული საქმიანობები

1. თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა) უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე მეცნიერული კვლევა-ძიებისა;

ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობისა და გარემოს მონიტორინგისა;

გ) ბიოტექნიკური ღონისძიებებისა;

დ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარებისა (დაცვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა, მათ შორის სახანძრო, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა და სხვა).

2. თუშეთის ეროვნული პარკის ზონებში დაშვებული ქმედებები:

ა) მკაცრი დაცვის ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა.ა) უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე მეცნიერული კვლევა-ძიება;

ა.ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა და გარემოს მონიტორინგი;

ა.გ) ბიოტექნიკური ღონისძიებების გატარება (სამარილეების, საკვებურების მოწყობა და სხვა);

ა.დ) ტერიტორიის პატრულირება და დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა, მათ შორის სახანძრო, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა და სხვა).

ა.ე) სასაზღვრო ზონასა და ზოლში, „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, საზღვრის დაცვისათვის დადგენილი საქმიანობა, მათ შორის, სახელმწიფო საზღვრის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, სასაზღვრო ზონისა და ზოლის ფარგლებში სასაზღვრო-პოლიციური ღონისძიებების განხორციელება, საზღვრის დაცვის ტექნიკური საშუალებებისა და ინფრასტრუქტურული ობიექტების მშენებლობა/მოწყობა/განთავსება.

ბ) თუმეითის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციულ ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა ადმინისტრაციის გამართულად ფუნქციონირებისა და ვიზიტორებისთვის ინფრასტრუქტურის მოწყობისა და მოვლა-პატრონობისა.

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა:

გ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებისა;

გ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვის, მოვლისა და აღდგენისა;

გ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური დაცვისა და მონიტორინგისა, დეგრადირებული ეკოსისტემების დაცვისა და აღდგენისა;

გ.დ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევისა, მათ შორის, არქეოლოგიური და ისტორიულ-კულტურული ძეგლების კვლევისა;

გ.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობისა;

გ.ვ) ადგილობრივი მოსახლეობისათვის დროებითი რეგულირების წესით განსაზღვრული რესურსებით სარგებლობის დროს, ტურისტების გადაადგილების, სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილებისა;

გ.ზ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოებისა;

გ.თ) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელებისა;

გ.ი) ვიზიტორთა ყოფნისა და გადაადგილებისა;

გ.კ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, პირადი მოხმარების მიზნით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობისა, ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობის, ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობისა, საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის №221 დადგენილებით დამტკიცებული „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების 89-ე მუხლით განსაზღვრული სოციალური დანიშნულების ჭრის შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობისა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით, გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა 12 მ³-მდე საშუალო მერქანი), მოვებისა (ტყით დაუფარავ ფართობებზე), „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2^ბ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობისა და „საქართველოს ტყის კოდექსის“ 37-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა.გ“ ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობისა;

გ.ლ) „სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №136 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 2¹ მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში, მიწისქვეშა წყლებით სარგებლობისა;

გ.მ) საფუტკრების მოწყობისა;

გ.ნ) საზაფხულო სამოვრებზე მწყემსებისა და ტურისტებისთვის ტრადიციული თავშესაფრების, აგრეთვე შინაურ ცხოველთა სადგომების მოწყობისა. ასევე, აგროტურიზმის განვითარებისათვის ცხვრის საწველი ბაკის (სიგრძე – არანაკლებ 22 მ-ისა; სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა; სიმაღლე – არანაკლებ 2.5 მ-ისა) და ტრადიციული თუშური გუდის ყველის დამზადებისა და შენახვის საწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა; სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა; სიმაღლე – არანაკლებ 5 მ-ისა) მოწყობისა;

გ.ო) გადასარეკი ტრასების მოწყობისა მცირე ინფრასტრუქტურითა (დასარწყულებელი, დასასვენებელი) და სხვა;

გ.პ) ადგილობრივი მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფისა;

გ.ჟ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნისა და სარგებლობისა, მათ შორის:

გ.ჟ.ა) საპიკნიკე ფანჯატურის მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა);

გ.ჟ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობის (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა);

გ.ჟ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.ჟ.დ) კაფეტერიის მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა);

გ.ჟ.ე) საკონფერენციოს მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.ჟ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.ჟ.ზ) საჯინიბოს მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა);

გ.ჟ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა);

გ.ჟ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობის (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.ჟ.კ) „გ.ჟ.ა“ – „გ.ჟ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს;

გ.რ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარებისა (დაცვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა, მათ შორის სახანძრო, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა და სხვა);

გ.ს) კულტურული მემკვიდრეობისა და ისტორიული ძეგლების მოვლა-პატრონობის, დაცვის, აღდგენის, რესტავრაციისა და რეკონსტრუქციის მიზნით ხეების მოჭრისა;

გ.ტ) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერისა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში, მათ შორის „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერისა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

გ.უ) სასაზღვრო ზონასა და ზოლში, „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, საზღვრის დაცვისათვის დადგენილი საქმიანობა, მათ შორის, სახელმწიფო საზღვრის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, სასაზღვრო ზონისა და ზოლის ფარგლებში სასაზღვრო-პოლიციური ღონისძიებების განხორციელება, საზღვრის დაცვის ტექნიკური საშუალებებისა და ინფრასტრუქტურული ობიექტების მშენებლობა/მოწყობა/განთავსება;

გ.ფ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობისა.

3. სასაზღვრო ზონასა და სასაზღვრო ზოლში ნებისმიერი დაშვებული საქმიანობა ხორციელდება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის უფლებამოსილ ორგანოებთან შეთანხმებით.

თავი VI. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მუხლი 46. პატრულირების და კანონალსრულების პროგრამა

პატრულირების და კანონალსრულების პროგრამის ძირითადი მიზანია უზრუნველყოს თუშეთის დაცული ტერიტორიებისა და მისი ძირითადი ფასეულობების დაცვა და საფრთხეების პრევენცია საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით.

მიზანი 1: 2030 წლისთვის უკანონო ქმედებების კონტროლი და ეფექტური კანონალსრულება გაუმჯობესებულია.

ინდიკატორი 1.1: 2030 წლისთვის გაძლიერებულია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობები თავიდან აირიდოს უკანონო ქმედებები და მინიმუმ 90%-ით არის გაზრდილი გამოვლენილ კანონდარღვევებზე დროული და ეფექტური რეაგირება.

ინდიკატორი 1.2: 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების დაცვა გაძლიერებულია ახალი საპატრულო მარშრუტების დამატებით და არსებულ მარშრუტებზე პატრულირების ინტენსივობის გაზრდით (რეინჯერ/დღე, გავლილი მანძილი (კმ), დაფარული არეალი (ჰა)).

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
1.1 პატრულირების და კანონალსრულების არსებული სისტემის ანალიზი და სტრატეგიის შემუშავება.	2022 წლისთვის ადმინისტრაციას აქვს პატრულირების და კანონალსრულების სტრატეგია.	სტრატეგიის დოკუმენტი.	სააგენტოს და დონორის მხარდაჭერა.
1.2 პატრულირების და კანონალსრულების სამოქმედო გეგმის შედგენა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების დაცვის პრიორიტეტულობით.	ყოველწლიურად განახლებულია პატრულირების და კანონალსრულების სამოქმედო გეგმა.	მოქმედების გეგმის დოკუმენტი.	სააგენტოს და დონორის მხარდაჭერა.
1.3 დაცული ტერიტორიების პატრულირება არსებული პატრულირების სქემის (სარეინჯერო უბნების,	სულ მცირე 3 ახალი საპატრულო მარშრუტია		

<p>მარშრუტების, პროცედურების) მიხედვით. არსებული პატრიარქების სქემის გაფართოება დამატებითი შესაძლებლობების არსებობის შემთხვევაში (მაგ. საპატრიარქო მარშრუტების დამატება, რეინჯერების რაოდენობის გაზრდა).</p>	<p>დამატებული და 3 სხვადასხვა სახის პატრიარქება (საცხენოსნო, საფეხმავლო, სამანქანო) მიმდინარეობს.</p>	<p>პატრიარქების სქემა. პატრიარქების ანგარიშები. საპატრიარქო მარშრუტი.</p>	<p>CNF-ის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.4 საინფორმაციო და ამკრძალავი ქმედებების დაფების დამატება დაცული ტერიტორიების საზღვრებთან, კატეგორიებისა და ზონების შესაბამისად.</p>	<p>დამონტაჟებულია მინიმუმ 50 დაფა.</p>	<p>დაფების რუკა და ფოტოდოკუმენტაცია.</p>	<p>დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.5 ქვახიდის რეინჯერთა სადგურის რელოკაცია.</p>	<p>აშენებულია ახალი რეინჯერთა სადგური ქვახიდის რეინჯერთა სადგურის ნაცვლად.</p>	<p>რეინჯერთა თავშესაფრის ფოტო-მასალა.</p>	<p>დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.6 დაცვის განყოფილების შესაძლებლობების გაძლიერება დაცვის, პატრიარქებისა და კანონდარღვრების მიმართულებით პროფესიული ტრენინგების მეშვეობით (მენეჯმენტის გეგმის რეგულაციები, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდების შესაბამისი მუხლები, ადმინისტრაციული სამართალდარღვევების აღრიცხვა და ოქმების შედგენა, დამნაშავეს დევნა და დაკავება, ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენება, გარემოზე მიყენებული ზიანის დათვლის მეთოდოლოგია და სხვა).</p>	<p>სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება ყოველ 2 წელიწადში ერთხელ თითოეულ თემატიკაზე, 20 მონაწილისთვის.</p>	<p>ტრენინგის მასალები ტრენინგის ანგარიშები.</p>	<p>სააგენტოს, დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.7 ტრენინგები რეინჯერებისთვის პირველად დახმარებასა და სამაშველო საქმიანობაში.</p>	<p>სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება ყოველ 2 წელიწადში ერთხელ 20 მონაწილისთვის. 2030 წლისთვის რეინჯერთა 90%-მა და სხვა თანამშრომლებმა გაიარეს შესაბამისი ტრენინგი.</p>	<p>ტრენინგის მასალები ტრენინგის ანგარიშები.</p>	<p>სააგენტოს, დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.8 რეინჯერების თეორიული და პრაქტიკული სწავლება ცხენოსნობისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებისთვის.</p>	<p>სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება ყოველწლიურად, 15 მონაწილისთვის. 2030 წლისთვის რეინჯერთა 90%-მა და სხვა თანამშრომლებმა გაიარეს შესაბამისი სწავლება.</p>	<p>ტრენინგის მასალები ტრენინგის ანგარიშები.</p>	<p>სააგენტოს, დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.9 რეინჯერების თეორიული და პრაქტიკული ტრენინგი თანამედროვე საველე ტექნოლოგიების გამოყენებაში (GPS, რაცია, SMART-ი, ფოტოგადაღება, ფოტოხაფანგების მონტაჟი).</p>	<p>სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება ყოველწლიურად, 15 მონაწილისთვის. 2030 წლისთვის რეინჯერთა 90%-მა და სხვა თანამშრომლებმა გაიარეს შესაბამისი სწავლება.</p>	<p>ტრენინგის მასალები ტრენინგის ანგარიშები.</p>	<p>სააგენტოს, დონორის მხარდაჭერა.</p>
<p>1.10 თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის</p>	<p>სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება 3 წელიწადში</p>	<p>ტრენინგის მასალები</p>	

თანამშრომლების ტრენინგი საზოგადოებასთან ურთიერთობის გაუმჯობესებისათვის (ეფექტური კომუნიკაცია, კონფლიქტებისა და სტრესული სიტუაციების მართვა, ინტერპრეტაცია).	ერთხელ, 15 მონაწილისთვის. 2030 წლისთვის რეინჯერთა 90%-მა და სხვა თანამშრომლებმა გაიარეს შესაბამისი სწავლება.	ტრენინგის ანგარიშები.	სააგენტოს, დონორის მხარდაჭერა.
1.11 კოორდინაციისა და თანამშრომლობის გაუმჯობესება შესაბამის უწყებებთან, მათ შორის სასაზღვრო პოლიციასთან, პოლიციასთან, ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან, გარემოს ზედამხედველობის დეპარტამენტთან, კანონდარსებულებასთან დაკავშირებული ქმედებების ეფექტურად განხორციელების მიზნით.	სულ მცირე ერთი შეხვედრა შესაბამის უწყებებთან ყოველთვიურად, ან საჭიროებისამებრ.	შეხვედრებისა და ერთობლივი ღონისძიებების დამადასტურებელი დოკუმენტაცია.	სააგენტოს მხარდაჭერა.
1.12 თანამშრომლობის გაუმჯობესება ადგილობრივ მოსახლეობასა და ფერმერებთან ინფორმაციის მიწოდებით და კანონდარსებულებასთან დაკავშირებული ქმედებების ეფექტურად განხორციელებისთვის.	თითოეულ სოფელში სულ მცირე 1 შეხვედრა ადგილობრივ მოსახლეობასთან, წელიწადში ერთხელ. დაცული ტერიტორიების რეგულაციების შესახებ ინფორმაცია გაცნობილი აქვს მინიმუმ 40 ფერმერს.	შეხვედრის ამსახველი დოკუმენტაცია. ფერმერების დამოწმებული დოკუმენტაცია.	
1.13 რეინჯერების ჩართვა სხვადასხვა გაცვლით პროგრამაში საქართველოს და საერთაშორისო მასშტაბით.	წელიწადში ერთხელ მაინც ორგანიზებულია ვიზიტები საქართველოს სხვა დაცულ ტერიტორიებზე ან უცხოეთში.	ღონისძიებების ამსახველი ანგარიშები და ფოტომასალა.	CNF-ის, სხვა დონორების, მეგობართა ასოციაციის და რეინჯერთა ასოციაციის მხარდაჭერა.
1.14 თუშეთის დაცული ტერიტორიების დაცვის უზნების და დაცვის განყოფილების თანამშრომელთა რიცხოვნობის ოპტიმიზაცია (ალაზნისთავის და ქვახიდის დაცვის უზნების გამოყოფა).	გამოყოფილია ალაზნისთავის და ქვახიდის უზნები. დამატებულია 14 რეინჯერი.		

მუხლი 47. ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების და საფრთხეების მონიტორინგი

ეს პროგრამა უზრუნველყოფს ყველაზე მნიშვნელოვანი ინფორმაციის არსებობას თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების ღირებულებების, კონსერვაციის სტატუსის ცვლილების, საფრთხეების ტენდენციებისა და მართვის ღონისძიებების ეფექტურობის შესახებ.

აღნიშნული პროგრამის მთავარი მიზანია უზრუნველყოს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების და სხვა ღირებულებების და საფრთხეების რეგულარული მონიტორინგი და ხელი შეუწყოს რეგულარულად განახლებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას.

მიზანი 2: 2030 წლისთვის განახლებული ინფორმაცია 31-ე მუხლში წარმოდგენილი ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების მდგომარეობისა და 32-ე მუხლში წარმოდგენილი კრიტიკული საფრთხეების განვითარების ტენდენციების შესახებ ხელმისაწვდომია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადაპტური მართვისთვის.

ინდიკატორი 2: 2030 წლისთვის ხელმისაწვდომია განახლებული ინფორმაცია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების (მუხლი 31) და კრიტიკული საფრთხეების (მუხლი 32) 70%-ის მდგომარეობის და განვითარების ტენდენციების შესახებ.

ქმედებები	ინდიკატორი	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
2.1 ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებებისა და საფრთხეების შესახებ საბაზისო ინფორმაციის შეგროვება და სრულყოფა.	ჩატარებულია ერთი შეფასება ბიომრავალფეროვნების თითოეული ძირითადი ღირებულებისა და საფრთხისთვის.	ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებებისა და საფრთხეების შეფასების ანგარიშები.	საჭიროებისამებრ სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების, გარე ექსპერტების ჩართვა.
2.2 ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების მონიტორინგის გეგმის შემუშავება და განხორციელება.	მენეჯმენტის გეგმაში გამოვლენილი ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ფასეულობებისთვის შემუშავებულია მონიტორინგის გეგმა.	მონიტორინგის გეგმის დოკუმენტი და შესაბამისი მონიტორინგის ოქმები, შესაბამისი ფოტო-ვიდეომასალა და რუკები.	CNF-ის მხარდაჭერა. სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების, გარე ექსპერტების ჩართვა.
2.3. ტყის იშვიათი ჰაბიტატების, წითელი ნუსხის მერქნიანი სახეობებით გაბატონებული ტყეების, ჭრაგავლილი, ნახანძრალი და ხელუხლებელი ტყეების ეკოლოგიური მონიტორინგი.	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები მონიტორინგის შედეგების შესახებ. ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორებთან.
2.4. ზურმუხტის ქსელის ჰაბიტატების იდენტიფიცირება და მონიტორინგი.	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ზურმუხტის ქსელის ჰაბიტატების შესახებ. ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორებთან.
2.5. ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი ჩლიქოსნების მონიტორინგი: არჩვი, (<i>Rupicapra rupicapra</i>); აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი (<i>Capra cylindricornis</i>), ირემი (<i>Red deer</i>), ნიამორი (<i>Carpa aegagrus</i>).	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ჩლიქოსნების შესახებ. გავრცელების და ჰაბიტატის რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიშები და ფოტოები.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.
2.6. მტაცებლების მონიტორინგი: (ჯიქი (<i>Panthera pardus</i>), ფოცხვერის (<i>Lynx lynx</i>))	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ჯიქისა და ფოცხვერის შესახებ. გავრცელების და ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიშები და ფოტოები.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.
2.7. ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი ქათმისნაირები – კავკასიური როჭოს (<i>Lyrurus mlokosiewiczii</i>) და კავკასიური შურთხის (<i>Tetraogallus caucasicus</i>) მონიტორინგი.	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ქათმისნაირების შესახებ. გავრცელების და ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიშები და ფოტოები.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.
2.8. ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი მტაცებელი ფრინველების, მთის არწივი (<i>Aquila chrysaetos</i>), ორბი (<i>Gyps fulvus</i>), სვაი (<i>Aegypius</i>)	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები მტაცებელი ფრინველების შესახებ.	მონაცემთა ბაზა.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.

<p>monachus), ბატკანბერი (<i>Gypaetus barbatus</i>) მონიტორინგი.</p>	<p>გავრცელების და ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.</p>	<p>მონიტორინგის ამსახველი ანგარიშები და ფოტოები.</p>	
<p>2.9. ენდემური და საფრთხის ქვეშ მყოფი ჰერპეტოფაუნის, დინიკის გველგესლა (<i>Vipera dinniki</i>), ლოტიევის გველგესლა (<i>Vipera Lotievi</i>) მონიტორინგი.</p>	<p>მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ჰერპეტოფაუნის შესახებ. გავრცელების და ჰაბიტატების რუკები შედგენილი და ხელმისაწვდომია.</p>	<p>მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიშები და ფოტოები.</p>	<p>თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.</p>
<p>2.10. წითელი ნუსხის მერქნიანი მცენარეების, არყი (<i>Betula litvinowi</i>) და წითელი ნუსხის სახეობის რადეს არყის (<i>Betula raddeana</i>) მონიტორინგი.</p>	<p>მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატის რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია.</p>	<p>მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები.</p>	<p>თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.</p>
<p>2.11. სუბალპური და ალპური მდელოების მონიტორინგი.</p>	<p>მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატების რუკები განახლებული და ხელმისაწვდომია.</p>	<p>მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები.</p>	<p>თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.</p>
<p>2.12. მაღალმთის ჭაობების მონიტორინგი.</p>	<p>მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია ინფორმაცია/მონაცემები ჭაობების შესახებ.</p>	<p>მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები.</p>	<p>თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორ ორგანიზაციებთან.</p>
<p>2.13. მონიტორინგის მონაცემების (როგორც მოცემულია 2.1-2.13-ში) ანალიზი მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდის მეორე წლის შემდეგ და რეკომენდაციების ფორმულირება პრიორიტეტული საქმიანობისათვის, რომელიც განხორციელდება მეორე და მესამე სამწლიანი საოპერაციო გეგმის დროს.</p>	<p>ანალიტიკური ანგარიში და რეკომენდაციების დოკუმენტი მომზადებულია მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან 2,5, 5.5 წლის შემდეგ და მეორე და მესამე სამწლიანი საოპერაციო გეგმის ფორმულირების დაწყებამდე.</p>	<p>ანალიტიკური ანგარიშის დოკუმენტი.</p>	
<p>2.14. მეტეოროლოგიური და კლიმატური მონაცემების შეგროვება.</p>	<p>მეტეოროლოგიური და კლიმატური მონაცემები შეგროვებული და ასახულია ბუნების მატრიანში.</p>	<p>ბუნების მატრიანში ასახული მეტეო და კლიმატური მონაცემები.</p>	<p>თანამშრომლობა დაინტერესებულ მხარეებთან.</p>
<p>2.15. ინფორმაციის შეგროვება არასისტემური ბუნებრივი მოვლენებისა და მათ მიერ მიყენებული ზარალის შესახებ.</p>	<p>მონაცემები არასისტემური ბუნებრივი მოვლენების შესახებ ხელმისაწვდომია.</p>	<p>მონაცემები არასისტემური ბუნებრივი მოვლენების შესახებ ასახული ბუნების მატრიანში.</p>	<p>საჭიროებისამებრ თანამშრომლობა დაინტერესებულ მხარეებთან.</p>
<p>2.16. დაცულ ტერიტორიებზე და მის მიმდებარედ ადგილობრივ მოსახლეობასა და მტაცებელ ცხოველებს შორის კონფლიქტის შესწავლა, შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმის შემუშავება და განხორციელება.</p>	<p>ადრიცხულია ადგილობრივ მოსახლეობასა და მტაცებელ ცხოველებს შორის მომხდარ შემთხვევათა რაოდენობა და ზიანი. მე-3 წლისთვის მომზადებულია კონფლიქტის შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმა.</p>	<p>კვლევის ანგარიშის და შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმის დოკუმენტი. კონფლიქტის რაოდენობრივი მონაცემები. მიყენებული ზარალის სტატისტიკა. ინფორმაცია თავდასხმების და ზარალის შესახებ.</p>	<p>ადგილობრივი მოსახლეობის და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციის ჩართულობა. გარე ექსპერტების ჩართვა. CNF-ის მხარდაჭერა.</p>
<p>2.17. ტურისტულ მარშრუტებზე და მათ მიმდებარედ იდენტიფიცირებულია</p>	<p>ტურისტულ მარშრუტებზე და მათ მიმდებარედ იდენტიფიცირებულია</p>		<p>თანამშრომლობა კვლევით</p>

მათ მიმდებარედ ბიომრავალფეროვნების ძირითად ფასეულობებზე მონიტორინგის გაზრდა/გამოღობა.	ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ფასეულობები. საფრთხეების თავიდან აცილების დამატებითი ღონისძიებების ნუსხა.	ადმინისტრაციის ანგარიშები.	დაწესებულებებთან, დონორ ორგანიზაციებთან და კონცესიონერებთან.
2.18. შინაური ცხოველებიდან გადამდები დაავადებების მონიტორინგი ფერმერებთან და ვეტერინარულ სამსახურთან თანამშრომლობით.	ერთობლივად განხორციელებული მონიტორინგის ღონისძიებები.	ღონისძიებების ანგარიშები და დოკუმენტაცია.	
2.19 ადგილობრივ მოსახლეობასთან და ფერმერებთან თანამშრომლობის გაგრძელება ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში.	შემუშავებული კითხვარი. გამოკითხვაში ჩართული მოსახლეობისა და ფერმერების რაოდენობა.	ადმინისტრაციის ანგარიშები.	
2.20. უხერხემლოების ერთიანი ნუსხის შექმნა.	უხერხემლოების განახლებული ნუსხა.	ადმინისტრაციის ანგარიშები.	კვლევების და პუბლიკაციების არსებობა.

მიზანი 3. 2030 წლისთვის პრიორიტეტული საბაზისო კვლევები და შეფასებები განხორციელებულია/მხარდაჭერილია შესაბამის დაინტერესებულ სამეცნიერო-კვლევით ორგანიზაციებთან/ექსპერტებთან თანამშრომლობით.

ინდიკატორი 3: 2030 წლისთვის სამეცნიერო ინფორმაციის დეფიციტის მინიმუმ 50% შევსებულია.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
3.1. ბერნის კონვენციით დაცული სახეობებისა და ჰაბიტატების/თუშეთის ზურმუხტის ტერიტორიის ჰაბიტატების ეტაპობრივი შესწავლის ხელშეწყობა.	განხორციელებული კვლევების რაოდენობა.	კვლევების დოკუმენტაცია/ანგარიშები.	სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, გარე ექსპერტების ჩართვა.
3.2. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე (სახეობებსა და ჰაბიტატებზე) კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი ზეგავლენის შესწავლა, მოდელირება და ადაპტაციის გეგმის შემუშავება.	კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი ზეგავლენის შეფასება, მოდელირება. კლიმატის ცვლილების ადაპტაციის გეგმა.	შესაბამისი დოკუმენტაცია.	სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, გარე ექსპერტების ჩართვა, დონორების ხელშეწყობით.

მიზანი 4. 2030 წლისთვის, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლების ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ცოდნა და უნარები გაუმჯობესებულია და წვლილი შეაქვს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადაპტურ მართვაში.

ინდიკატორი 4: 2030 წლისთვის, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს საჭირო შესაძლებლობები და უნარები, რათა განხორციელოს იმ ბიომრავალფეროვნების ფასეულობების და საფრთხეების ინდიკატორების და მართვის ქმედებების მონიტორინგი, რომლებზეც პასუხისმგებელია ამ მენეჯმენტის გეგმის მიხედვით.

ქმედებები	ინდიკატორები	შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
4.1 თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის	სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება		

შესაბამისი პერსონალის შესაძლებლობების გაძლიერება ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების და საფრთხეების სტატუსის მონიტორინგისა და საჭირო აღჭურვილობის გამოყენებით მონაცემთა შეგროვების მიმართულებით.	ბიომრავალფეროვნების თითოეულ ფასეულობაზე 3 წელიწადში ერთხელ, 15 მონაწილისთვის. რეინჯერებს და სხვა პერსონალის 90%-ს გავლილი აქვთ თეორიული და პრაქტიკული ტრენინგები.	ჩატარებული ტრენინგების მასალები (მონაწილეთა სიები, ფოტო-მასალა); სასწავლო მოდულები.	დონორებისა და სააგენტოს მხარდაჭერა.
4.2 შესაბამისი პერსონალის უზრუნველყოფა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის აქტივობების განხორციელებისათვის საჭირო აღჭურვილობებითა და სახარჯი/საველე მასალებით.	შემენილი აღჭურვილობა და სახარჯი/საველე მასალები.	ადმინისტრაციის ქონების საინვენტარიზაციო აღწერილობის მონაცემები.	დონორებისა და სააგენტოს მხარდაჭერა.
4.3 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის თუშეთის ზურმუხტის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი სახეობების და ჰაბიტატების იდენტიფიცირებისა და მონიტორინგის საკითხებზე ტრენინგების ჩატარება.	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგის მასალები და ანგარიში.	დონორის მხარდაჭერა.

მუხლი 48. ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების (მართვის) პროგრამა

თუშეთის დაცული ტერიტორიების მართვა მიზნად ისახავს ბიომრავალფეროვნების ყველა ძირითადი ღირებულების კონსერვაციას და ამავდროულად, უზრუნველყოფს ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ბუნებრივი რესურსების მდგრად, სამართლიან და თანაბარ გამოყენებას ყველა ზონაში, სადაც ეს გათვალისწინებულია კანონმდებლობით. ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამა მიზნად ისახავს, დააკმაყოფილოს ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნები და ამავდროულად, დაარეგულიროს სამოვრებისა და ტყის მართვის საკითხები.

<p>მიზანი 5. 2030 წლისათვის თუშეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონის ბუნებრივი რესურსები მდგრადად გამოიყენება.</p>			
<p>ინდიკატორი 5.1.: 2030 წლისათვის სამოვრების დატვირთვა შეესაბამება დადგენილ კვოტებს და სულ მცირე არ ხდება დეგრადირებული სამოვრების ფართობისა და დეგრადაციის ხარისხის ზრდა.</p>			
<p>ინდიკატორი 5.2.: 2030 წლისთვის არ ხდება ტყის მერქნული და არამერქნული რესურსების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შემცირება.</p>			
ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
5.1 ტყის ჰაბიტატების შეფასება და ტყის მართვის გეგმის შედგენა.	შეფასებულია ტყის ჰაბიტატები. შედგენილია ტყის მართვის გეგმა.	ტყის ჰაბიტატების შეფასების დოკუმენტაცია. ტყის მართვის გეგმა.	დონორის მხარდაჭერა.
5.2 თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის	სულ მცირე 3-დღიანი		

თანამშრომლებისათვის ტყის მერქნული რესურსების მონიტორინგისა და მდგრადი მართვის საკითხებთან დაკავშირებული ტრენინგების ჩატარება.	ტრენინგი ტყის მართვის გეგმის განხორციელების შესახებ.	მონაწილეთა სიები. შეხვედრებისა და ტრენინგების ოქმები და ანგარიშები.	დონორის მხარდაჭერა.
5.3 თუშეთის ეროვნული პარკის სამოვრების მდგრადი მართვის სახელმძღვანელოში მითითებული ღონისძიებების განხორციელება.	სამოვრების მდგრადი მართვის სახელმძღვანელოში გაწერილი ღონისძიებები განხორციელებულია გრაფიკის შესაბამისად. საიჯარო ხელშეკრულებების არსებობა, რომელშიც დადგენილია მოვების ნორმები, პირუტყვის სიმჭიდროვე, და ა.შ. სახელმძღვანელო დოკუმენტის მიხედვით.	მონაწილეთა სიები; შეხვედრებისა და ტრენინგების ოქმები და ანგარიშები.	ახმეტის მუნიციპალიტეტის მერიასთან და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.
5.4 სამოვრების შესახებ მონაცემთა ბაზის შედგენა და რეგულარული მონიტორინგი.	ხელმისაწვდომია განახლებული მონაცემთა ბაზა სამოვრების შესახებ.	მონაცემთა ბაზა სამოვრების შესახებ; მონიტორინგის ანგარიში.	საჭიროებისამებრ გარე ექსპერტ(ებ)ის ჩართვა. თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.
5.5 რეინჯერებისთვის და ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგის ჩატარება სამოვრების მართვის საკითხებზე.	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად სულ მცირე 15 თანამშრომლისთვის ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	მონაწილეთა სია. ფოტოდოკუმენტაცია.	დონორის მხარდაჭერა.
5.6 თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან, ადგილობრივ მოსახლეობასთან, მუნიციპალურ ხელისუფლებასა და საბჭოსთან ეროვნული პარკის ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებაზე თანამშრომლობა.	ადგილობრივი თანამშრომლობაში ჩართული მხარეების რაოდენობა.	თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებების ოქმი ბუნებრივი რესურსების მართვის შესახებ, ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეების ჩართულობით.	
5.7 ნარჩენების მართვის გეგმის შემუშავება და განხორციელება.	ნარჩენების მართვის გეგმა შემუშავებულია. განხორციელებულია ნარჩენების მართვის გეგმაში გაწერილი ღონისძიებები.	ნარჩენების მართვის გეგმის დოკუმენტი. განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიში.	საჭიროებისამებრ გარე ექსპერტის ჩართვა, დამატებითი დაფინანსების მოზიდვა.
5.8 ადმინისტრაციის დაცვის განყოფილებაში სამოვრების და ტყის მართვის მიმართულებით სპეციალისტების დამატება.	ადმინისტრაციას 3ყავს დამატებით 2 ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი (სამოვრების მართვის და ტყის მართვის სპეციალიზაციით).	საშტატო ნუსხა.	დაფინანსების არსებობა.
5.9 ტრენინგი ნარჩენების მართვაზე.	ყოველ 3 წელიწადში ერთხელ ტარდება ტრენინგი მინიმუმ 20 თანამშრომლისთვის.	მონაწილეთა სია. ფოტოდოკუმენტაცია.	დონორის მხარდაჭერა.
5.10 მომთაბარე მეცხვარეობასთან დაკავშირებული, სამოვრების მართვის ტრადიციული, მდგრადი	წელიწადში მინიმუმ ერთხელ მაინც ხორციელდება პოპულარიზაციის	ღონისძიების რაოდენობა. ანგარიში/გამოქვეყნებული ინფორმაცია.	დონორების დახმარება. საქართველოს ფერმერთა ასოციაციასთან და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის

სისტემების პოპულარიზაცია.	ღონისძიება.	ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.
------------------------------	-------------	----------------------------------

მუხლი 49. საგანგებო სიტუაციებით, მავნებელი მწერების, სოკოების და დაავადებების მენეჯმენტის პროგრამა

აღნიშნული პროგრამა მიზნად ისახავს თავიდან აიცილოს და რეაგირება მოახდინოს საგანგებო სიტუაციებით გამოწვეულ საფრთხეზე. ასევე, თავიდან აიცილოს, ან მართოს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებებისადმი დაავადებებითა და მავნებლებით მიყენებული ზიანი.

მიზანი 6. 2030 წლისათვის ტყეებსა და მდელოებზე ანთროპოგენური საგანგებო სიტუაციების მიერ გამოწვეული ზიანი შემცირებულია.

ინდიკატორი 6.1.: 2030 წლისთვის მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების 2022 წელთან შედარებით, საგანგებო სიტუაციების რაოდენობა და დაზიანებული ფართობები სულ მცირე არ არის გაზრდილი.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
6.1. საგანგებო მართვის გეგმის შემუშავება და განხორციელება.	შემუშავებულია საგანგებო მართვის გეგმა; განხორციელებულია საგანგებო მართვის გეგმაში გაწერილი ღონისძიებები.	საგანგებო მართვის გეგმის დოკუმენტის განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიში.	დონორი ორგანიზაციების და თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციის მხარდაჭერა. თანამშრომლობა თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან.
6.2. ადმინისტრაციის თანამშრომლების ტრენინგი საგანგებო სიტუაციების მართვის საკითხებზე.	ადმინისტრაციის თანამშრომლების 90% გაწვრთნილია ხანძარსაწინააღმდეგო უნარ-ჩვევებში, საგანგებო სიტუაციების, მათ შორის ხანძრების პრევენციასა და სამაშველო ღონისძიებებში.	ტრენინგების შესახებ ანგარიშები.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა.
6.3. ადგილობრივი მოსახლეობის, ფერმერებისა და ვიზიტორების ცნობიერების ამაღლება საგანგებო სიტუაციების პრევენციის საკითხებზე.	ჩატარებულია წელიწადში მინიმუმ 1 ადგილობრივი მოსახლეობისა და ფერმერების ცნობიერების ამაღლების ღონისძიება.	ღონისძიებების რაოდენობა და ანგარიშები.	თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციის მხარდაჭერა. თანამშრომლობა თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან.

მიზანი 7. 2030 წლისათვის ტყის მავნებლებით და დაავადებებით გამოწვეული ზიანი არ არის გაზრდილი.

ინდიკატორი 7.1.: 2030 წლისთვის გაძლიერებულია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობები გამოავლინონ მავნებელ-დაავადებების კერები და გაატარონ პრევენციული/ზრმოლის ღონისძიებები (გამოვლენილი დაავადებების კერების ფართობი (ჰა), ზრმოლის ღონისძიებების სახეები და მასშტაბები (ჰა)).

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
7.1. ფიტოპათოლოგიური კვლევების რეგულარულად ჩატარება; ტყის მავნებლების რისკებზე რეგულარული დაკვირვება; ტყის მავნებელი მწერების, სოკოებისა და დაავადებების გავრცელების კერების იდენტიფიცირება და არსებობის შემთხვევაში რეაგირების გეგმის შემუშავება.	რეგულარული დაკვირვება ტყის მავნებლებსა და დაავადებებზე. შედგენილია რეაგირების გეგმები.	დაკვირვების ანგარიშები. დაავადებებისა და მავნებლების გამოვლენის შემთხვევაში, რეაგირების გეგმები.	კვლევით ინსტიტუტებთან ან სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან და თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.

7.2. ტყის მავნებლებთან და დაავადებებთან ბრძოლის შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება საჭიროების შემთხვევაში (ხანძრებთან და მავნებლებთან ბრძოლის სახელმწიფო პროგრამის შესაბამისად).	განხორციელებულ ღონისძიებათა რაოდენობა და მასშტაბი.	ტყის მავნებლების და დაავადებების წინააღმდეგ ჩატარებული ღონისძიებების ამსახველი ანგარიშები.	კვლევით ინსტიტუტებთან ან სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან და დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.
7.3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგის ჩატარება ფიტოპათოლოგიურ და ტყის მავნებლების საკითხებზე.	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგის ანგარიში.	დონორის მხარდაჭერა.

მუხლი 50. ეკოტურიზმისა და ვიზიტორთა მენეჯმენტის პროგრამა

ეკოტურიზმის პროგრამა მიზნად ისახავს შექმნას და გააძლიეროს არსებული პოტენციური და შესაძლებლობები თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე ეკოტურიზმის განვითარების მიმართულებით, ეკოლოგიური მთლიანობისა და დაცული ტერიტორიების ღირებულებების ხელყოფის გარეშე.

მიზანი 8. 2030 წლისთვის თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე განვითარებულია ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურა, სერვისები და პროდუქტები ეკოლოგიური მთლიანობის ხელყოფის გარეშე.

ინდიკატორი 8.1.: 2030 წლისთვის, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურული პროექტების, სერვისებისა და პროდუქტების მინიმუმ 70% განხორციელებულია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის სტრატეგიაში გამოვლენილი პრიორიტეტების მიხედვით.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
8.1 თუშეთის დაცული ტერიტორიების (დაცულ ლანდშაფტთან ერთად) ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება.	შემუშავებულია ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დოკუმენტი.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა და თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან თანამშრომლობა. გასათვალისწინებელია სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის პერსპექტივა.
8.2 ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების საპროექტო წინადადებების შემუშავება.	3 წელიწადში მინიმუმ 1 საპროექტო წინადადება.	საპროექტო წინადადებების დოკუმენტები.	დონორი ორგანიზაციების და მეგობართა ასოციაციის მხარდაჭერა. გასათვალისწინებელია ახმეტის მუნიციპალიტეტისა და თუშეთის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმარების დოკუმენტის მოთხოვნები. ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის არსებობა.
8.3 ადგილობრივი ისტორიულ-კულტურული და არქეოლოგიური ძეგლების ინტეგრაციის ხელშეწყობა ტურისტულ პროდუქტში.	სულ ცოტა 5 შესაბამისი ტურისტული პროდუქტის არსებობა.	პროდუქტების აღწერილობა.	თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან თანამშრომლობა. გასათვალისწინებელია სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის

			პერსპექტივა.
8.4 ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ სტრუქტურებთან კომუნიკაცია და კოორდინაცია ეკოტურიზმის და აგროტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარების საკითხებზე.	სულ მცირე 3 შეხვედრა ადგილობრივ სტრუქტურებთან; სულ მცირე 2 შეხვედრა რეგიონულ სტრუქტურებთან; სულ მცირე 1 შეხვედრა ცენტრალურ სტრუქტურებთან.	შეხვედრების ოქმები.	სააგენტოს მხარდაჭერა.
8.5 არსებული საინფორმაციო დაფების განახლება ჩანაცვლება ან დამატება.	მინიმუმ 20 საინფორმაციო დაფა დამატებულია, განახლებულია ან ჩანაცვლებულია. საჭიროებიდან გამომდინარე დამატებული საინფორმაციო დაფების რაოდენობა.	საინფორმაციო დაფების განახლებასთან დაკავშირებული დოკუმენტაცია და ფოტოები.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა.
8.6 ბიომრავალფეროვნებაზე დასაკვირვებლად ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის ადგილების შერჩევა და მოწყობა.	იდენტიფიცირებულია და მოწყობილია ბიომრავალფეროვნების ობიექტებზე დაკვირვების სულ მცირე 1 ინფრასტრუქტურული ობიექტი.	დასაკვირვებელი ქოხი/სამალავი, მოწყობილი ბილიკი. ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებული დოკუმენტაცია და ფოტოები	დონორების მხარდაჭერა. კერძო ბიზნესთან თანამშრომლობა.
8.7 დაცული ტერიტორიისთვის შემოსავლების გაზრდის მიზნით, ფრინველებზე დაკვირვების პროგრამებისა და საინფორმაციო-საექსკურსიო ტურების განვითარება.	განვითარებულია სულ მცირე 1 ტური და 1 საინფორმაციო – საექსკურსიო პროგრამა.	განვითარებული ტური და საინფორმაციო – საექსკურსიო პროგრამა.	კერძო სექტორთან თანამშრომლობით.
8.8 თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან ერთობლივი ეკოტურისტული პროდუქტების შექმნა.	შექმნილია მინიმუმ ერთი ერთობლივი ეკოტურისტული პროდუქტი.	განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები.	შექმნის შემთხვევაში სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის მართვის ორგანოსთან თანამშრომლობა.
8.9 არსებული ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის მოვლა-პატრონობის გეგმის განხორციელება და განხორციელება.	მოვლა-პატრონობის გეგმის განახლებული დოკუმენტი.	მოვლა-პატრონობის გეგმა. განხორციელებული ქმედებები.	დონორის მხარდაჭერა.
8.10 კერძო სექტორთან ერთად თუშეთის ეროვნული პარკის ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება.	კერძო სექტორთან ერთად განვითარებულია მინიმუმ 2 ინფრასტრუქტურული ობიექტი. კერძო სექტორის მიერ მართული ინფრასტრუქტურული ობიექტების რაოდენობა.	გაფორმებული ხელშეკრულებების რაოდენობა.	კერძო სექტორთან თანამშრომლობა.
8.11 იჯარით და აღნაგობის უფლებით გაცემული ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების პროექტების და მათი ექსპლოატაციის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესრულების კონტროლი.	შედგენილია კონტროლის აქტი წელიწადში 2-ჯერ.	განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები.	კერძო სექტორთან თანამშრომლობა.

მიზანი 9. 2030 წლისთვის, თუშეთის ეროვნულ პარკში ვიზიტორთა მართვა ხორციელდება ტერიტორიის ეკოლოგიური მთლიანობის და კონსერვაციული ფასეულობების ხელყოფის გარეშე.

ინდიკატორი 9.1.: 2030 წლისთვის, თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე, 2022 წელთან შედარებით არ არის გაზრდილი კონსერვაციული ფასეულობების ხელყოფის შემთხვევები ვიზიტორთა მიერ.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
9.1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა გამტარუნარიანობის შეფასება.	ჩატარებული შეფასება.	შეფასების დოკუმენტი.	საჭიროებს პარტნიორების და დონორების დახმარებას. თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან და ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებთან თანამშრომლობა. გასათვალისწინებელია სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის პერსპექტივა.
9.2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისთვის ვიზიტორთა მართვის გეგმის შემუშავება.	შემუშავებულია ვიზიტორთა მართვის გეგმა.	გეგმის დოკუმენტი.	საჭიროებს პარტნიორების და დონორების დახმარებას. თუშეთის დაცულ ლანდშაფტთან და ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებთან თანამშრომლობა. გასათვალისწინებელია სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის პერსპექტივა.
9.3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის (ვიზიტორთა მომსახურების, ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებისთვის, რეინჯერებისთვის) ეკოტურიზმის, ვიზიტორთა მართვის, ბილიკების მარკირების საკითხებზე ტრენინგების ჩატარება.	ჩატარებულია სულ მცირე 6 ტრენინგის სესია.	ტრენინგის მასალები.	დამატებითი დაფინანსება.

მიზანი 10. 2030 წლისთვის, მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პროცესში, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ერთად ხელს უწყობს ეკოტურიზმის პოტენციალის გაძლიერებას და შემოსავლების ზრდას.

ინდიკატორი 10.1.: 2030 წლისთვის, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების თანამშრომლობით დაგეგმილი პროექტები სრულად არის განხორციელებული და 2019 წელთან შედარებით მინიმუმ 30%-ით არის გაზრდილი შემოსავლები.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
10.1 ადგილობრივი გიდების ტრენინგების მხარდაჭერა.	ჩატარებულია სულ მცირე 3 ტრენინგი 9 წლის განმავლობაში.	ტრენინგის მასალები და ანგარიშები.	დონორების მხარდაჭერა. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა.
10.2 თუშეთის დაცული ტერიტორიების კოპულარიზაცია სხვადასხვა	გავრცელებულია სიახლეების რაოდენობა თუშეთის დაცული ტერიტორიების ფეისბუქ გვერდის, მუნიციპალიტეტისა და სხვა შესაბამისი ვებგვერდებისა და სოციალური მედიის საშუალებით.	ფეისბუქგვერდი და ვიზიტების სტატისტიკა. რეკლამები, ვიდეორგოლები. მედიაში გამოქვეყნებული მასალების რაოდენობა.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა თანამშრომლობა ადგილობრივ

მედიასაშუალებებით.	სულ მცირე ერთი მედიატურია ორგანიზებული ყოველწლიურად ეროვნული მედიის წარმომადგენლებისათვის.	მედიატური.	მუნიციპალიტეტთან და მედიასაშუალებებთან.
10.3 ტუროპერატორებთან კომუნიკაცია ელექტრონული საშუალებით, სხვადასხვა პროდუქტებისა და სერვისების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების მიზნით.	ტუროპერატორებთან გაგზავნილი ელექტრონული ინფორმაციის რაოდენობა.	ელექტრონული კომუნიკაციების აღრიცხვის ჟურნალი.	
10.4 ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ სტრუქტურებთან თანამშრომლობა, კომუნიკაცია და კოორდინაცია ეკოტურისტული პოტენციალის განვითარების საკითხებზე.	სულ მცირე 3 შეხვედრა ადგილობრივ სტრუქტურებთან. სულ მცირე 2 შეხვედრა რეგიონულ სტრუქტურებთან. სულ მცირე 1 შეხვედრა ცენტრალურ სტრუქტურებთან. განხორციელებული პროექტების რაოდენობა.	შეხვედრების ოქმები.	სააგენტოს მხარდაჭერა.

მუხლი 51. გარემოსდაცვითი განათლების პროგრამა

გარემოსდაცვითი განათლების პროგრამა მიზნად ისახავს, ხელი შეუწყოს ბუნებრივი რესურსებისა და სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულებების დაცვას თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე საზოგადოების ცნობიერების გაზრდითა და ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებების განხორციელების მეშვეობით, რომლებიც მიმართულია სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფზე, როგორცაა: ადგილობრივი მოსახლეობა, ფერმერები, ბიზნესი, დაცული ტერიტორიების ვიზიტორები, მესაზღვრეები, სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები და სხვა.

მიზანი 11. 2030 წლისთვის დაინტერესებული მხარეების ცნობიერება თუშეთის დაცული ტერიტორიების როლის, მნიშვნელობისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის შესახებ გაუმჯობესებულია 2022 წელთან შედარებით.

ინდიკატორი 11.1: 2030 წლისთვის დაინტერესებული მხარეების – მათ შორის, ადგილობრივი მოსახლეობა, სკოლის მოსწავლეები და სტუდენტები, ფერმერები, ბიზნესი და დაცული ტერიტორიების ვიზიტორების – ჩართულობა გარემოსდაცვით საგანმანათლებლო კამპანიებში გაზრდილია 10-15%-ით 2022 წელთან შედარებით.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
11.1. მოკლევადიანი და გრძელვადიანი გარემოსდაცვითი განათლების სახელმძღვანელო დოკუმენტის შემუშავება თუშეთის დაცული ტერიტორიებისთვის.	შემუშავებულია გარემოსდაცვითი განათლების სახელმძღვანელო დოკუმენტი თუშეთის დაცული ტერიტორიებისთვის ყველა სამიზნე ჯგუფის გათვალისწინებით.	გარემოსდაცვითი განათლების სახელმძღვანელო დოკუმენტი.	დონორების მხარდაჭერა.
11.2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ძირითად ღირებულებებზე ეკოსაგანმანათლებლო	მომზადებული და განხორციელებულია	ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამები;	დონორების მხარდაჭერა.

პროგრამების მომზადება და განხორციელება ცალკეული სამიზნე ჯგუფისათვის.	მინიმუმ 3 ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამა.	ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამის განხორციელების დამადასტურებელი ანგარიში.	მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობა.
11.3. ნორჩ რეინჯერთა პროგრამის მომზადება, „ნორჩ რეინჯერთა“ ახალი ჯგუფ(ებ)ის ჩამოყალიბება.	მომზადებულია „ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამა. ჩამოყალიბებულია „ნორჩი რეინჯერის“ ახალი ჯგუფ(ებ)ი. განხორციელებული აქტივობების რაოდენობა.	„ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამა. „ნორჩი რეინჯერის“ ჯგუფ(ებ)ის აქტივობების ამსახველი მასალები (ფოტომასალები, მონაწილეთა სიები და სხვა).	დონორების მხარდაჭერა და თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობა.
11.4. ეკოტურებისა და ეკობანაკების მოწყობაში სკოლის მოსწავლეებისა და სტუდენტებისთვის ხელის შეწყობა.	წელიწადში მინიმუმ 1 ეკოტური და 1 ეკობანაკი.	განხორციელებული ეკობანაკების და ეკოტურების რაოდენობა და აქტივობების ამსახველი მასალები.	დონორების მხარდაჭერა. საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან თანამშრომლობა.
11.5. ადგილობრივი სკოლების ეკოკლუბების მხარდაჭერა.	მონაწილეთა და ერთობლივი აქტივობების რაოდენობა (მინიმუმ 3 აქტივობა წელიწადში).	განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები და ფოტომასალა.	დონორების მხარდაჭერა და თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობა.
11.6. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრის მიმდებარედ სპეციალური ეკოსაგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა და მოწყობა.	ეკოსაგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის გეგმა; ეკოსაგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურა მოწყობილია.	გეგმის დოკუმენტი. ინფრასტრუქტურის არსებობის დამადასტურებელი მასალები.	დონორების მხარდაჭერა.

მუხლი 52. საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა

საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა მიზნად ისახავს გაზარდოს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ცნობადობა და საზოგადოების ცნობიერება დაცულ ტერიტორიებთან მიმართებით, ასევე, ხელი შეუწყოს დადებითი კომუნიკაციის ჩამოყალიბებაში სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებთან და შექმნას საკუთრების განცდა ადგილობრივ მოსახლეობაში.

მიზანი 12. 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბუნებრივი და კულტურული ფასეულობები აღიარებულია ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.			
ინდიკატორი 12.1.: 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბუნებრივი და კულტურული ფასეულობების ცნობადობისთვის ეროვნულ და საერთაშორისო მედიასაშუალებებში გამოქვეყნებული მასალების რაოდენობა 10-15%-ით გაზრდილია 2022 წელთან შედარებით.			
ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
12.1. საინფორმაციო, საკომუნიკაციო მასალების (ბუკლეტები, პოსტერები, კალენდრები, ვიდეორგოლები, რეკლამები, პრეზენტაციები, რუკები და ა.შ.) მომზადება და გამოქვეყნება, ცნობიერების ამაღლების სამოქმედო გეგმის მიხედვით (CNF 2020).	მომზადებული და გავრცელებულია სულ მცირე 5 სახეობის საინფორმაციო/საკომუნიკაციო მასალა.	ბეჭდური მასალა. ვიდეომასალა.	დონორების მხარდაჭერა გარე ექსპერტების ჩართვა პარტნიორებთან თანამშრომლობა.
	ადმინისტრაციის ინიციატივით		დონორების მხარდაჭერა.

12.2. სხვადასხვა ღონისძიებებში, ფესტივალებსა და დღესასწაულებში მონაწილეობა.	ორგანიზებული ღონისძიებების და დღესასწაულების რაოდენობა. თუშეთში გამართულ, სხვა უწყებების მიერ ორგანიზებულ, თემატურ ღონისძიებებში მონაწილეობა.	მონაწილეობის ამსახველი მასალები.	მუნიციპალიტეტთან თანამშრომლობა.
---	--	----------------------------------	---------------------------------

მიზანი 13. 2030 წლამდე პერიოდში დამყარებულია ახალი და გაუმჯობესებულია უკვე არსებული თანამშრომლობა სამთავრობო უწყებებთან, დონორებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან.

ინდიკატორი 13.1. 2030 წლისთვის პარტნიორებთან თანამშრომლობა გაზრდილია სულ მცირე 20%-ით და ერთობლივად განხორციელებული ღონისძიებების, აქტივობებისა და პროექტების რაოდენობა 50%-ით, 2022 წელთან შედარებით.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
13.1. თუშეთის ეროვნული პარკის მიმდებარე ზონის განვითარების ხელშეწყობა.	ადმინისტრაციის მონაწილეობით მიმდებარე ზონის განვითარების პროექტების რაოდენობა.	ყოველწლიური ანგარიშები თანამშრომლობის შესახებ. ურთიერთთანამშრომლობის დამადასტურებელი დოკუმენტი.	თანამშრომლობა ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან, თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაციასთან, მეგობართა ასოციაციასთან, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და დონორებთან.
13.2. თანამშრომლობისა და ერთობლივი ღონისძიებების ორგანიზების მიზნით რეგულარული შეხვედრების მოწყობა სხვადასხვა დაინტერესებულ სამთავრობო უწყებებთან.	ჩატარებულია სულ მცირე 2 შეხვედრა წელიწადში. დაგეგმილი ერთობლივი ღონისძიებების რაოდენობა.	შედეგები, ასახული ანგარიშებში. ერთობლივი ღონისძიებების ნუსხა.	
13.3. თანამშრომლობისა და ერთობლივი ღონისძიებების ორგანიზების მიზნით რეგულარული შეხვედრების მოწყობა სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და ბიზნესებთან.	ჩატარებულია სულ მცირე 2 შეხვედრა წელიწადში. დაგეგმილი ერთობლივი ღონისძიებების რაოდენობა.	შედეგები, ასახული ანგარიშებში. ერთობლივი ღონისძიებების ნუსხა.	
13.4. თუშეთის დაცული ტერიტორიების სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს გაძლიერება და ჩართულობის მხარდაჭერა დაცული ტერიტორიების თანამონაწილეობითი მართვის უზრუნველსაყოფად.	სულ მცირე 1 შეხვედრა წელიწადში.	შეხვედრების ოქმები.	
13.5. ბიოსფერული რეზერვატის მართვის სისტემის ჩამოყალიბების ხელშეწყობა და საერთო საკითხებზე თანამშრომლობა.	განხილული საერთო საკითხების რაოდენობა და თანამშრომლობით განხორციელებული აქტივობების რაოდენობა.	შეხვედრების ოქმები. ერთობლივი აქტივობების ნუსხა.	ქმედება განხორციელდება სამი ალაზნის ბიოსფერული რეზერვატის დაარსების შემდეგ.

მიზანი 14. 2030 წლამდე პერიოდში გაუმჯობესებულია ადგილობრივ მოსახლეობასთან თანამშრომლობა და გაზრდილია მათი ჩართულობა თუშეთის დაცული ტერიტორიების მართვაში.

ინდიკატორი 14: 2030 წლისთვის, ადგილობრივ მოსახლეობასთან, სათემო ორგანიზაციებთან, სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოსთან

და სხვა დანიტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა გაუმჯობესებულია და დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების 70% მიღებულია მათი ჩართულობით.

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
14.1. 2010 წელს შემუშავებული თემთან კომუნიკაციის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის გადახედვა და განახლება.	განახლებულია თემთან კომუნიკაციის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დოკუმენტი.	დონორების მხარდაჭერა. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობა.
14.2. გაცნობითი და განმარტებითი შეხვედრების ორგანიზება ადგილობრივ მოსახლეობასთან დაცული ტერიტორიების ფუნქციების, დაშვებული და აკრძალული ქმედებების გაცნობის მიზნით.	სულ მცირე 50 შეხვედრა მოსახლეობასთან წლის განმავლობაში.	შეხვედრების ანგარიშები, ფოტომასალა.	თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობა.
14.3. რეგულარული შეხვედრების მოწყობა ადგილობრივ თემებთან მიმდინარე სიახლეების, თანამშრომლობის შესაძლებლობების, დაგეგმილი პროექტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების მიზნით და მათი ჩართვა გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და პროექტების განხორციელების პროცესში, ადგილობრივი სათემო საბჭოების დახმარებით.	სულ მცირე 1 შეხვედრა კვარტალში. სულ მცირე 50 მონაწილე.	შეხვედრის ოქმები. მონაწილეთა სია. შეხვედრების ამსახველი ფოტომასალა.	ადგილობრივ სათემო საბჭოებთან თანამშრომლობა.
14.4. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე მოსახლეობის სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება.	ყოველწლიური შეფასების ანგარიში.	სოციო-ეკონომიკური შეფასების კითხვარები; მონიტორინგის ანგარიშის დოკუმენტი.	თუშეთის დაცული ლანდშაპის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.
14.5. მოსახლეობის აღქმის და ცნობიერების ამაღლების კვლევის მიზნით სპეციალური კითხვარის მომზადება და მის საფუძველზე შესაბამისი კვლევების ჩატარება.	მომზადებულია მოსახლეობის აღქმისა და ცნობიერების ამაღლების კვლევის კითხვარი. კვლევის ანგარიში 3 წელიწადში ერთხელ.	მოსახლეობის აღქმისა და ცნობიერების ამაღლების კვლევის კითხვარი; კვლევის ანგარიში	დონორების მხარდაჭერა.
14.6. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე მოსახლეობასთან კომუნიკაცია და თანამშრომლობა სამოვრებისა და ტყის რესურსების მდგრადი მართვის საკითხებზე.	სულ მცირე ოთხი შეხვედრა ჩატარებულია დანიტერესებულ მხარეებთან (მწყემსებთან, ადგილობრივ მოსახლეობასთან და ა.შ.).	მონაწილეთა სია. შეხვედრების ნუსხა. ანგარიშები შეხვედრების შესახებ. შეხვედრების ამსახველი ფოტომასალა.	თუშეთის დაცული ლანდშაპის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა.

მუხლი 53. კულტურული მემკვიდრეობის პროგრამა

აღნიშნული პროგრამა მიზნად ისახავს შეინარჩუნოს და გააძლიეროს თუშეთის დაცული

ტერიტორიების კულტურული მემკვიდრეობა – თუშური მომთაბარე მეცხვარეობა, როგორც ბუნებრივი რესურსების მდგრადი სარგებლობის და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების ისტორიული საფუძველი.

<p>მიზანი 15. 2030 წლისთვის, განახლებული ინფორმაცია 31-ე მუხლში წარმოდგენილი ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულების – თუშური მომთაბარე მეცხვარეობის – მდგომარეობისა და 32-ე მუხლში წარმოდგენილი კრიტიკული საფრთხეების განვითარების ტენდენციების შესახებ ხელმისაწვდომია თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადაპტური მართვისთვის.</p> <p>ინდიკატორი 15.1.: ყოველწლიურად ხელმისაწვდომია განახლებული ინფორმაცია თუშური ცხვრის სულადობის და მეცხვარეთა ბინების რაოდენობის შესახებ.</p> <p>ინდიკატორი 15.2.: ყოველწლიურად ხელმისაწვდომია განახლებული ინფორმაცია ცხვრის ფარის მიერ საძოვრად გამოყენებული ტერიტორიების და მეცხვარეთა ბინების განლაგების შესახებ</p>			
ქმედებები	ინდიკატორი	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
15.1. ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულებებისა და საფრთხეების შესახებ საბაზისო ინფორმაციის რეგულარულად განახლება და სრულყოფა.	ჩატარებულია ყოველწლიური შეფასება ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულებისა და საფრთხეებისთვის.	ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულებისა და საფრთხეების შეფასების ანგარიშები.	
15.2. ძირითადი სოციალურ-კულტურული ღირებულების მონიტორინგის გეგმის შემუშავება და განხორციელება.	მონიტორინგის გეგმა შემუშავებულია და ხორციელდება.	მონიტორინგის გეგმის დოკუმენტი და შესაბამისი მონიტორინგის ოქმები, შესაბამისი ფოტო-ვიდეომასალა და რუკები.	დონორების მხარდაჭერა. გარე ექსპერტების ჩართვა.
15.3. თუშეთის ეთნო-კულტურული ფასეულობების (მომთაბარე მეცხვარეობა, თუშური ცხვარი, თუშური ცხენი) აღდგენის და განვითარების პროგრამებში მონაწილეობა.	ეთნო-კულტურული ფასეულობების აღდგენა-განვითარების პროგრამების რაოდენობა, რომლებშიც ჩართულია ადმინისტრაცია.	განხორციელებულ პროგრამებში მონაწილეობა.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან და დონორებთან.

მუხლი 54. ადმინისტრაციის შესაძლებლობების გაძლიერების პროგრამა

აღნიშნული პროგრამა მიზნად ისახავს შექმნას და გააძლიეროს თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინსტიტუციური საფუძვლები და შესაძლებლობები. პროგრამა, ძირითადად, მიმართულია საკმარისი ფინანსური რესურსების მოზიდვაზე, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებასა და ადმინისტრაციის თანამშრომლების შესაბამისი უნარ-ჩვევებისა და ცოდნის გაძლიერებაზე, რათა შესაძლებელ იქნეს მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების ეფექტური განხორციელება.

<p>მიზანი 16. 2030 წლამდე პერიოდში უზრუნველყოფილია საკმარისი და მდგრადი დაფინანსება თუშეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებისთვის.</p> <p>ინდიკატორი 16.1.: 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის დაფინანსება გაზრდილია 100%-ით 2022 წელთან შედარებით და უახლოვდება მის საბაზისო ფინანსურ საჭიროებას (2020 წელს CNF-ის ფინანსური საჭიროებების შეფასების შესაბამისად)</p>			
ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
16.1. მენეჯმენტის გეგმის შესრულებისთვის ყოველწლიური ფინანსური საჭიროებების შეფასება პრიორიტეტების მიხედვით.	ყოველწლიური საოპერაციო გეგმის შემუშავებისა და დაფინანსების საჭიროება და ნაკლოვანება განსაზღვრული და დოკუმენტირებულია.	შეფასების ანგარიშები.	
16.2. დაფინანსების დამატებითი წყაროების (დონორების მოზიდვისა და შემოსავლების სხვა წყაროების გათვალისწინებით)	ყოველწლიურად განახლებული პოტენციური დაფინანსების წყაროების ჩამონათვალი.	დაფინანსების წყაროების ჩამონათვალი.	

შეფასება მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მიზნით.	შემუშავებულია პოტენციური დონორებისა და პარტნიორების ნუსხა.	დონორებისა და პარტნიორების ნუსხა.	
16.3. ადმინისტრაციის შესაძლებლობების გაძლიერების მიზნით საპროექტო წინანდადებების შემუშავება და წარდგენა დამფინანსებელთან.	სულ მცირე ერთი საპროექტო წინანდადება წარდგენილია ყოველ წელს. პროექტების სულ მცირე 50% დაფინანსებულია.	საპროექტო წინანდადებების ნუსხა. დაფინანსებული პროექტების ნუსხა.	სააგენტოსთან, მეგობართა ასოციაციასთან და სხვა პარტნიორებთან თანამშრომლობით.

მიზანი 17. 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ძირითადი საოპერაციო ინფრასტრუქტურა და ტექნიკური ბაზა გაუმჯობესებულია.

ინდიკატორი 17.1.: 2030 წლისთვის თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას გააჩნია ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი ალვანში და ძირითადი საოპერაციო ბაზა (საველე და საოფისე ინვენტარი და აღჭურვილობა).

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
17.1. ტექნიკური აღჭურვილობის, მანქანებისა და ინფრასტრუქტურის საჭიროებების გამოვლენა, შეძენის დაგეგმვა და დაფინანსება საოპერაციო გეგმის ფარგლებში.	საოპერაციო გეგმა და ბიუჯეტი ხელმისაწვდომია.	საოპერაციო გეგმა. შესყიდვების დოკუმენტაცია.	დონორის მხარდაჭერა.
17.2. ადმინისტრაციის ტექნიკური აღჭურვილობის, მანქანებისა და ინფრასტრუქტურის რეგულარული შეკეთება და განახლება.	საშუალოდ წლიურად ტექნიკური აღჭურვილობის, მანქანებისა და ინფრასტრუქტურის 90% ფუნქციონირებს.	ტექნიკური აღჭურვილობის, მანქანებისა და ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირების შესახებ ჩანაწერები.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა
17.3. ქვემო ალვანში ადმინისტრაციული შენობის და ვიზიტორთა ცენტრის აშენება და მოწყობა.	ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი აშენებული და მოწყობილია ქვემო ალვანში.	ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი.	დონორების მხარდაჭერა.
17.4. სოფელ ომალოში ვიზიტორთა საინფორმაციო ცენტრის რეკონსტრუქცია.	განახლებული ვიზიტორთა საინფორმაციო ცენტრი.	რეკონსტრუქციული ვიზიტორთა ცენტრი.	დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერა

მიზანი 18. 2030 წლამდე პერიოდში თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლების ცოდნა, შესაძლებლობები და უნარ-ჩვევები გაუმჯობესებულია.

ინდიკატორი 18.1.: 2030 წლამდე პერიოდში თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომელთა 90%-ის კვალიფიკაცია ამაღლებულია (2020 წელს CNF-ის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის შესაძლებლობების შეფასების“ დოკუმენტის შესაბამისად).

ქმედებები	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
18.1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისთვის ტრენინგების ჩატარება მენეჯმენტის საკითხებში (ლიდერობა, ეფექტური მართვა, კონფლიქტების მართვა, კომუნიკაცია, პრეზენტაციისა და ინტერპრეტაციის უნარები, საზოგადოებასთან ურთიერთობები, დონორებთან კომუნიკაცია და ფონდების მოძიება).	სულ მცირე ერთი 2-დღიანი ტრენინგი 5 მონაწილისთვის ტარდება ყოველწლიურად.	ტრენინგის ანგარიშები.	დონორების მხარდაჭერა.
18.2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაბამისი პერსონალისათვის ტრენინგების ჩატარება კომპიუტერულ პროგრამებში (GIS, MS Word, Excel, Access, Power point, Tripple I და ა.შ.).	სულ მცირე ერთი 5-დღიანი ტრენინგი ტარდება ყოველ 2 წელიწადში ერთხელ, თანამშრომლების მინიმუმ 80%-თვის.	ტრენინგის ანგარიშები.	დონორების მხარდაჭერა.

18.3. შესაძლებლობების გაძლიერებისთვის აუცილებელი საჭიროებების შეფასება და პრიორიტეტების გამოვლენა ყოველი საოპერაციო გეგმის ციკლში.	შესაძლებლობების გაძლიერების საჭიროებების ნუსხა ხელმისაწვდომია.	შესაძლებლობების გაძლიერების შეფასების ანგარიში.	გარე ექსპერტების ჩართვა.
--	--	---	--------------------------

თავი VII. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი

მუხლი 55. ინდიკატორები და მათი შერჩევის საფუძველი

მენეჯმენტის გეგმის პროგრამის მიზნები, ქმედებები და მათთან შესაბამისობაში არსებული ინდიკატორები აღწერილია მენეჯმენტის გეგმის მე-6 თავში – მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები. მიზნების და ქმედებების ინდიკატორები შემუშავებულია მათი გაზომვადობის პრინციპით (კონკრეტული, გაზომვადი, რეალისტური, მიღწევადი და დროში დაკონკრეტებული).

მუხლი 56. მენეჯმენტის გეგმის მიზნების და ქმედებების შესრულების პროგრესის მონიტორინგი

მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგის მიზანია მართვის ადაპტური მიდგომის დანერგვა და განხორციელება. მენეჯმენტის გეგმის მუდმივი მონიტორინგი და მისი ანალიზი იძლევა შესაძლებლობებს საჭირო ცვლილებების განხორციელების და მათი ადაპტაციისათვის, წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმაში.

მუხლი 57. მენეჯმენტის გეგმის მიზნებისა და ქმედებების მონიტორინგის პროცედურები და ეტაპები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგს ახორციელებს ეტაპობრივად:

ა) ყოველწლიური მონიტორინგი: ყოველი წლის ბოლოსთვის ადმინისტრაცია მოამზადებს განხორციელებული ქმედებებისა და ღონისძიებების ანგარიშს მენეჯმენტის გეგმის მე-6 თავში განსაზღვრულ და დაგეგმილ ქმედებებსა და ღონისძიებებთან მიმართებით. აღნიშნული ანგარიში წარმოადგენს 3-წლიანი საოპერაციო გეგმის განხილვა-განახლების საფუძველს, რომელიც, თავის მხრივ, წლიური ბიუჯეტის განსაზღვრისა და წარდგენის საფუძველია.

ბ) მენეჯმენტის ეფექტურობის 4-წლიანი ინტერვალით მონიტორინგი: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-5 წლის ბოლოს ადმინისტრაცია განახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის ეფექტურობის შეფასებას. ადმინისტრაცია შეძლებს, ზუსტად შეაფასოს მართვის ეფექტურობის პროგრესი და მიღებული გამოცდილების გათვალისწინებით მოახდინოს მენეჯმენტის გეგმის ქმედებების და ღონისძიებების ადაპტირება.

გ) საბოლოო შეფასება: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს ადმინისტრაცია განახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის დეტალურ შეფასებას. ადმინისტრაცია შესაბამისი ექსპერტიზის და ორგანიზაციების ჩართულობით მოახდენს განახლებული სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვას. განახლებული სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვის შედეგები წარმოადგენს ახალი, მომდევნო 9-წლიანი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების საფუძველს.

მუხლი 58. მენეჯმენტის გეგმის მიზნებისა და ქმედებების მონიტორინგის გეგმა

№	ქმედება	დროის პერიოდი	პასუხისმგებელი
1	მონიტორინგის გეგმის და ფორმატის შემუშავება და შეთანხმება.	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან პირველი წლის ბოლოს.	ადმინისტრაცია/სააგენტო.

2	ყოველწლიური მონიტორინგის განხორციელება.	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მომდევნო წლის I კვარტალში (ყოველწლიურად).	ადმინისტრაცია.
3	შუალედური მონიტორინგის განხორციელება და სტრატეგიული მიზნების გადახედვა საჭიროებისამებრ.	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მეოთხე წლის ბოლოს.	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები.
4	საბოლოო შეფასება.	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის პირველი 6 თვე.	ადმინისტრაცია.
5	მენეჯმენტის გეგმის განახლება.	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის III და IV კვარტალში.	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები.

მუხლი 59. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგის ღონისძიებები

ადაპტური მენეჯმენტის მისაღწევად, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მენეჯმენტის მონიტორინგის პარალელურად ახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის რეგულარულ რევიზიას, სამწლიან საოპერაციო გეგმებსა და ყოველწლიურ სამუშაო გეგმებში ქმედებების პრიორიტეტიზაციისა და განახლების გზით. საჭიროა თითოეული ინდიკატორის მონიტორინგი გრაფიკის მიხედვით (ყოველწლიურად, ან სხვა, როგორც წესი უფრო ხანგრძლივი დროის ინტერვალით) და ყველა ქმედების შეფასება. შედეგები გათვალისწინებული უნდა იყოს საოპერაციო და ყოველწლიური გეგმის ფორმულირებისას ისევე, როგორც მენეჯმენტის გეგმის გადამოწმებისას ცხრა წლის შემდეგ. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი და შეფასება წარმოადგენს სხვადასხვა ღონისძიებების (საშუალებების) კომბინაციას:

ა) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისა და სააგენტოს მიერ მომზადებული სამწლიანი ოპერაციული და წლიური სამუშაო გეგმები განსაზღვრავენ თითოეულ ქმედებაში მისაღწევ შედეგებს. თითოეული საქმიანობის ქვეშ მიღწეული შედეგების მონიტორინგი ჩატარდება შესაბამისი ინდიკატორის ოქმის მიხედვით (წლიური, ან უფრო დიდი ინტერვალით). შედეგები შეჯამდება შეფასების ანგარიშში, რომელიც გამოყენებული იქნება მომავალი საოპერაციო გეგმის, ან წლიური სამუშაო გეგმის შემუშავებისა და განხორციელების დროს;

ბ) საოპერაციო და წლიური სამუშაო გეგმები განსაზღვრავენ განხორციელების ვალდებულებებს და მის მონიტორინგს/დოკუმენტირებას. საოპერაციო და წლიური სამუშაო დაგეგმვისას ხდება მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების მოდიფიკაციებისთვის კონკრეტული რეკომენდაციების შემუშავება. ეს რეკომენდაციები დოკუმენტირებულია მომავალი წლიური სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე, რათა მომავალი წლის ყველა დაგეგმილი საქმიანობა ადაპტირებული იყოს გასული წლის გამოცდილების, ახალი გარემოებების, ან ახალი ინფორმაციის შესაბამისად;

გ) თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მთავარი მონიტორინგის სისტემა შეიძლება შეივსოს ზოგად შეფასებაზე დაფუძნებული მენეჯმენტის ეფექტურობის შეფასების ინსტრუმენტის – „მენეჯმენტის ეფექტურობის მონიტორინგის ინსტრუმენტი“ – გამოყენებით. აღნიშნული ინსტრუმენტი აქტიურად გამოიყენება მთელ მსოფლიოში, დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის გაზრდაში მიღწეული პროგრესის მონიტორინგისათვის. ეს მექანიზმი საშუალებას იძლევა დროულად მოხდეს შესაბამისი ინფორმაციის შეგროვება და მიღწეული პროგრესის შეფასება. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია აღნიშნულ შეფასებას ჩაატარებს ყოველ 3 წელიწადში ერთხელ (საოპერაციო გეგმის შემუშავებამდე, ან მენეჯმენტის გეგმის რევიზიამდე).

თავი 8. დანართები

დანართი 1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა

დანართი 2. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა რეგიონულ ქრილში

დანართი 3. თუშეთის დაცული ტერიტორიების კატეგორიების საზღვრები

დანართი 4. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ნიადაგები

დანართი 5. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ჰიდროლოგია

დანართი 6. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტყეები

დანართი 7. თუშეთის ეროვნული პარკის სამოვრები

დანართი 8. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიწის ეროზიის რისკები

დანართი 9. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიწის დაფარულობა

დანართი 10. თუშეთის ეროვნული პარკის შიდა ფუნქციური ზონირება

დანართი 11. თუშეთის ეროვნული პარკის შიდა ზონირების კოორდინატები

დანართი 12. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული მცენარეების სახეობები

დანართი 13. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ძუძუმწოვრები

დანართი 14. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ფრინველები

დანართი 15. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ქვეწარმავლები

დანართი 16. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ამფიბიები

დანართი 17. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული თევზები

დანართი 18. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული პეპლები

დანართი 19. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული უხერხემლოები

დანართი 20. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ენდემური სახეობები

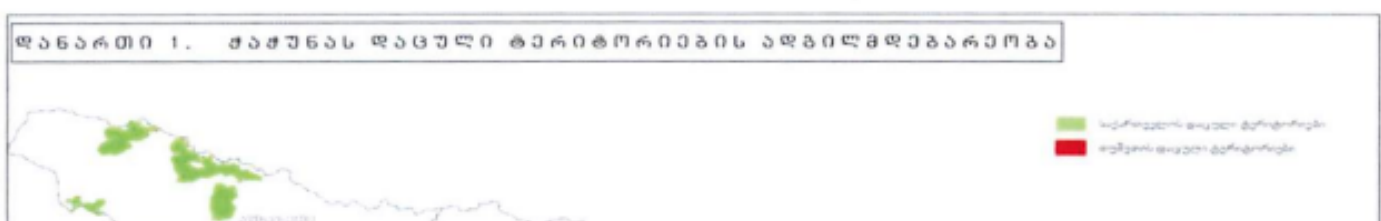
დანართი 21. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული წითელი ნუსხის სახეობები

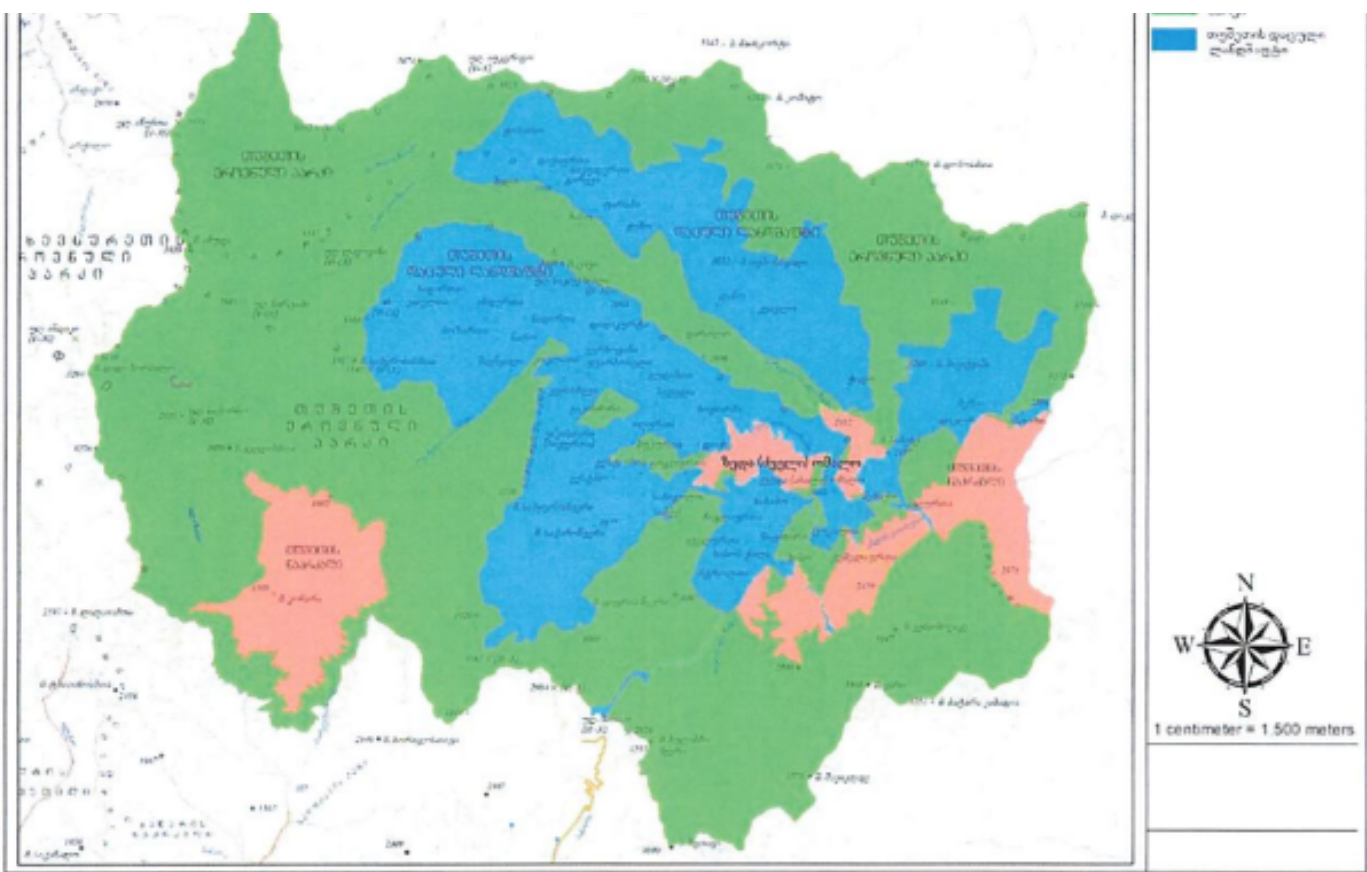
დანართი 22: საფრთხეების ინდიკატორები

დანართი 23. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტურისტული ბილიკები

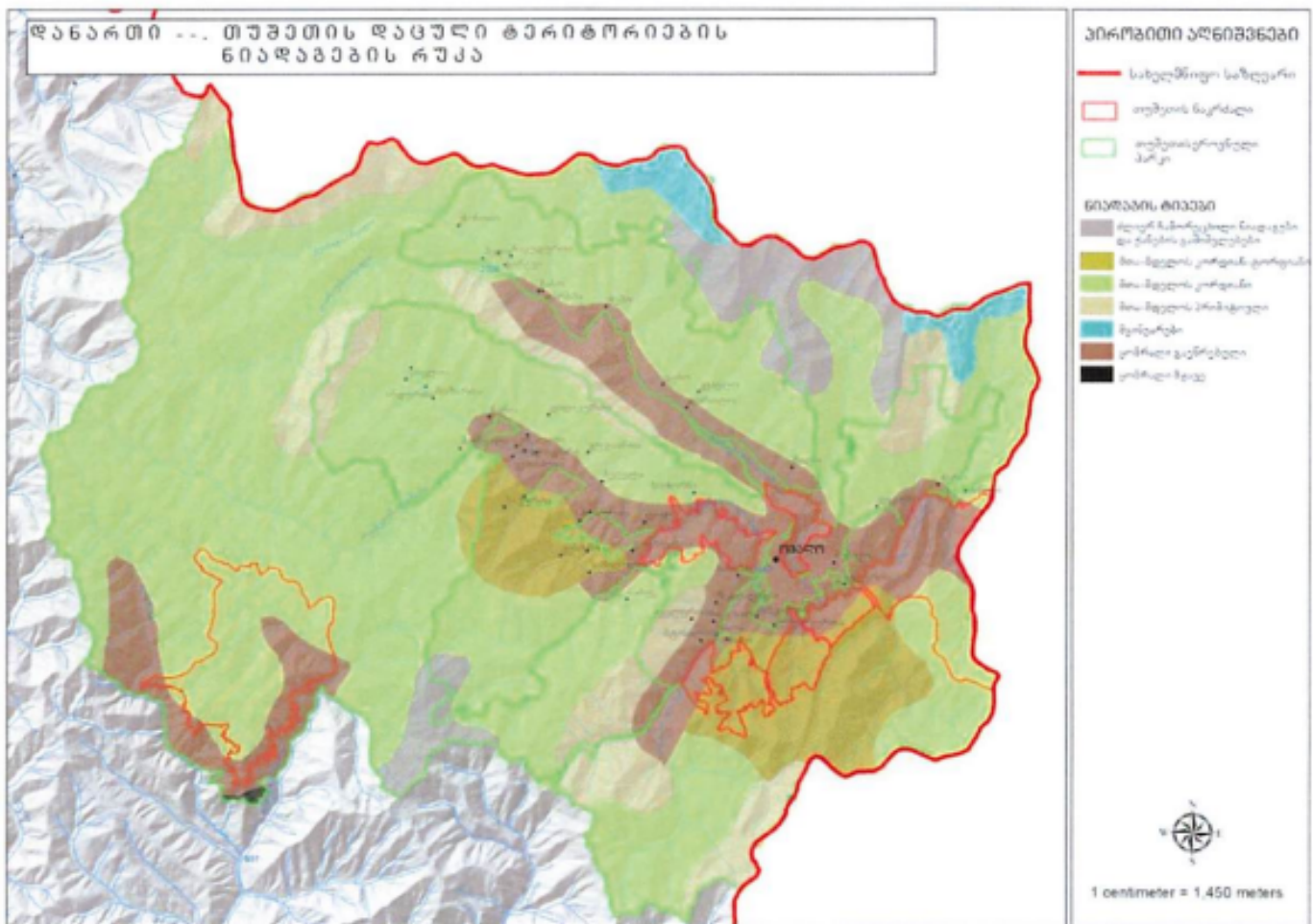
დანართი 24. თუშეთის ზურმუხტის ტერიტორიის სტანდარტული მონაცემთა ფორმა.

დანართი 1. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა

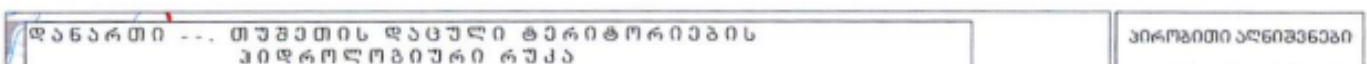

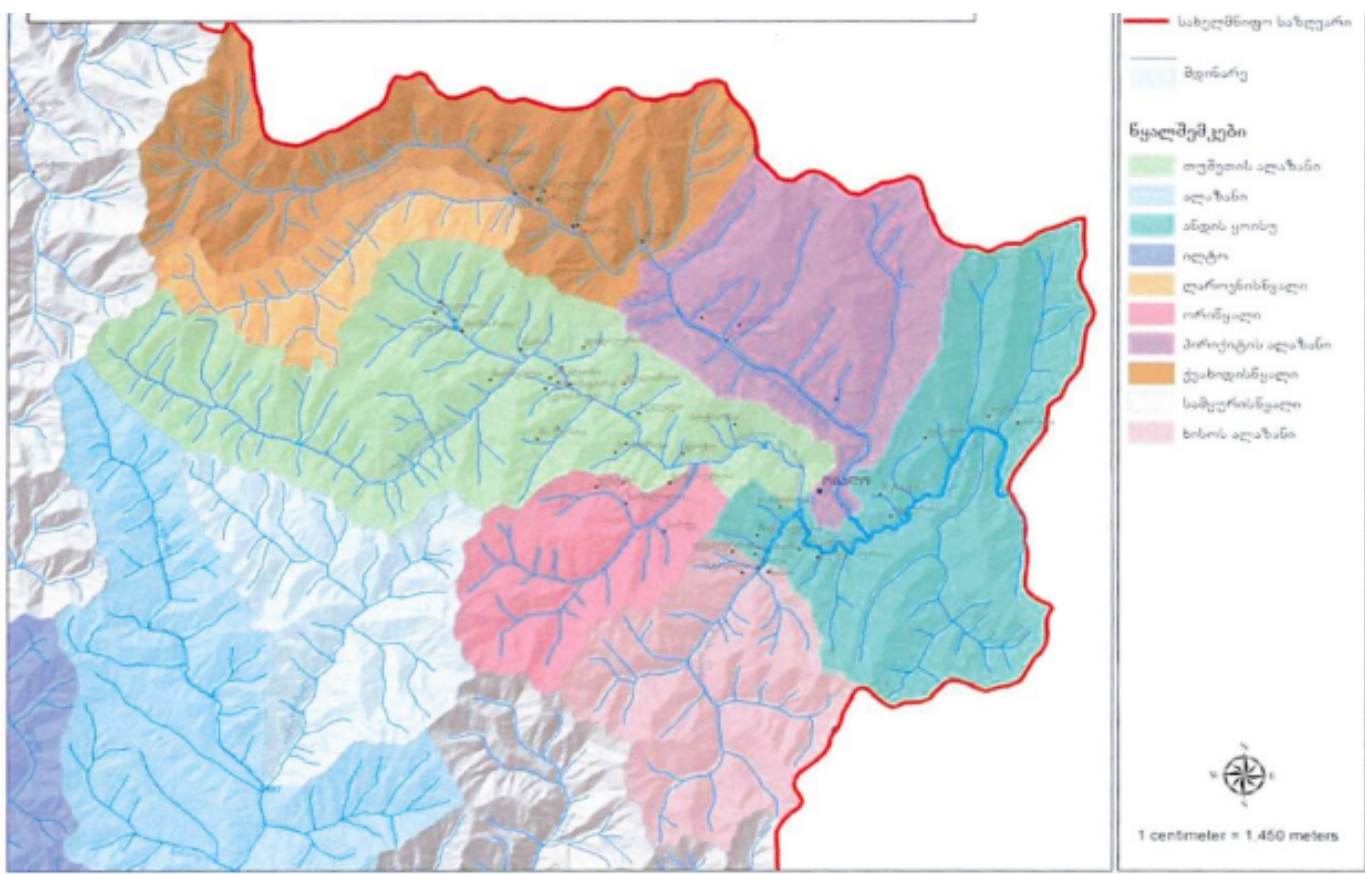

დანართი 4. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ნიადაგები

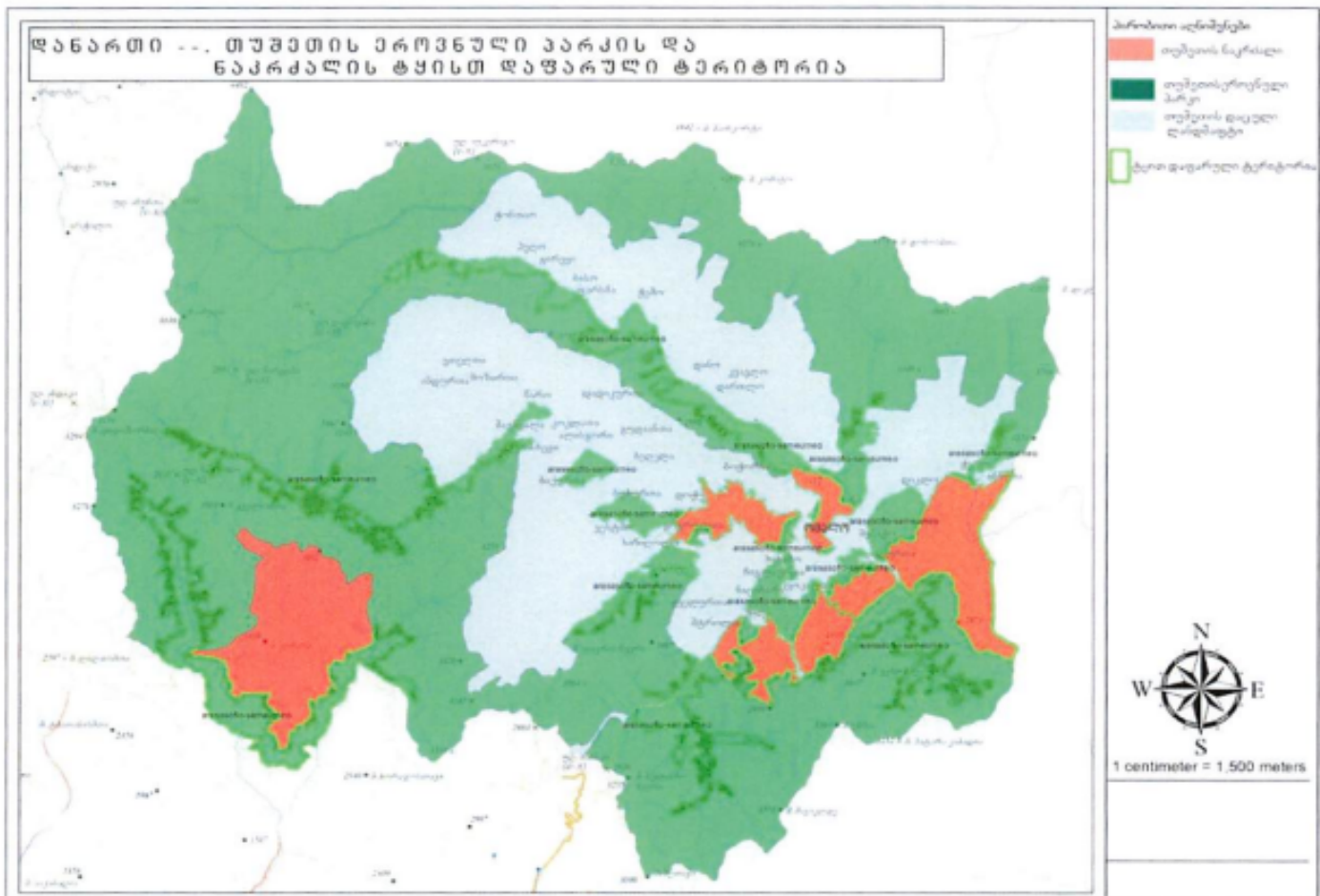

დანართი 5. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ჰიდროლოგია

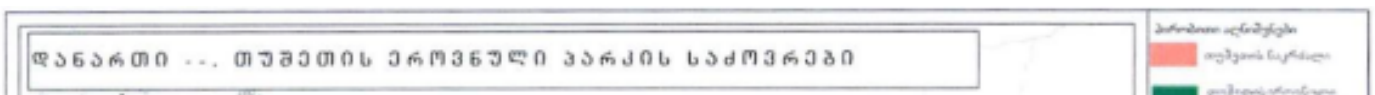

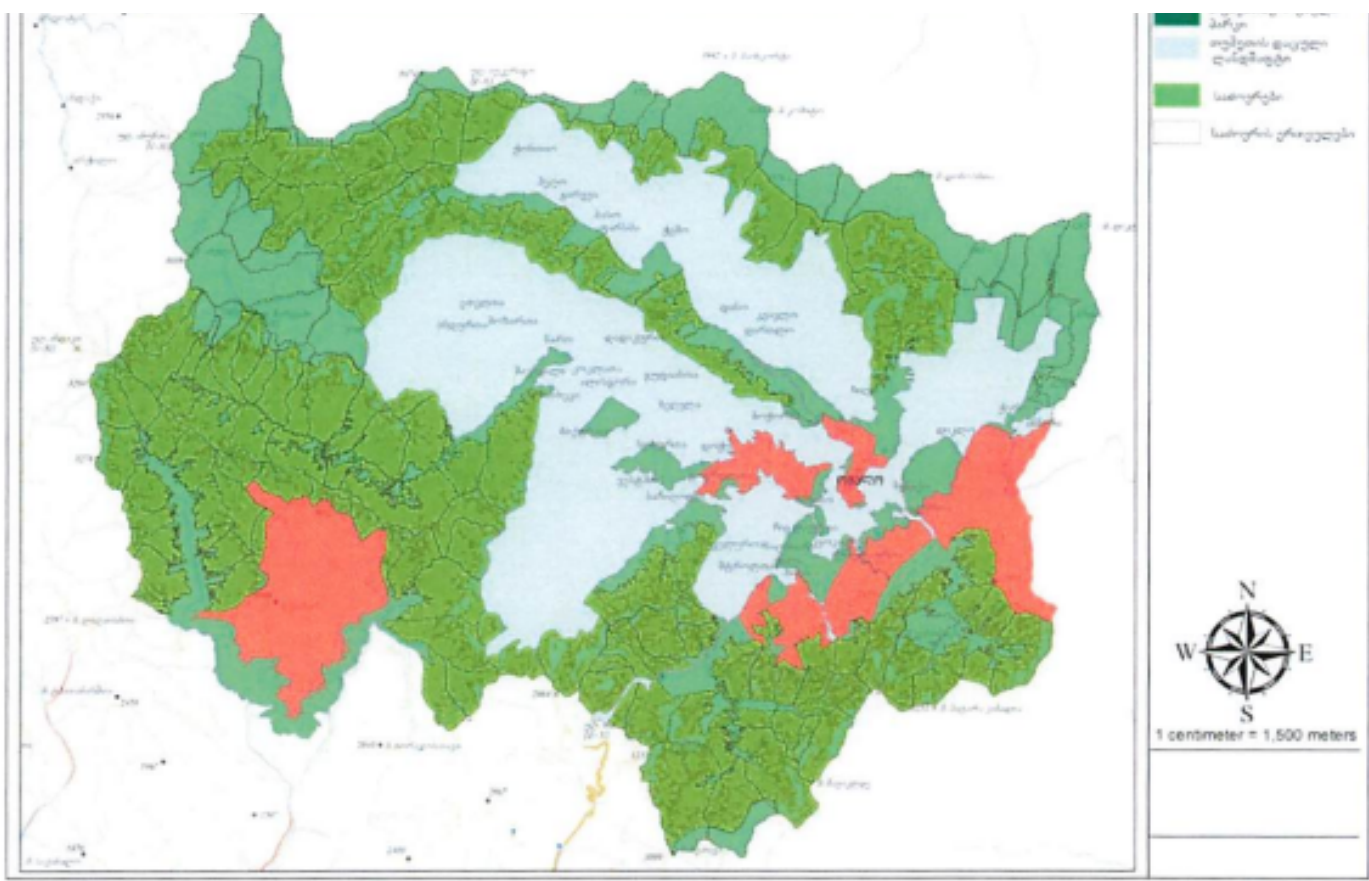

დანართი 6. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტყეები

დანართი 7. თუშეთის ეროვნული პარკის საძოვრები

დანართი 8. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიწის ეროზიის რისკები

დანართი 9. თუშეთის დაცული ტერიტორიების მიწის დაფარულობა

1. მკაცრი დაცვის ზონის ფართობი შეადგენს 21 877 ჰა-ს.

ა) მკაცრი დაცვის ზონის ფართობი განისაზღვრება შემდეგი კოორდინატებით:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	550166	4676941	106	529605	4684858	211	547108	4706786	316	525003	4699759
2	550060	4677884	107	529652	4684650	212	546764	4707200	317	525645	4699871
3	550720	4678753	108	529976	4684173	213	546260	4706933	318	526298	4699523
4	551123	4679343	109	529603	4684026	214	545678	4706862	319	526500	4698861
5	551640	4679857	110	529655	4683841	215	544952	4707011	320	526793	4698358
6	551711	4680606	111	529376	4683523	216	544961	4706631	321	527496	4698295
7	552020	4681336	112	529038	4683440	217	544840	4706183	322	528122	4698182
8	552577	4681848	113	528668	4683478	218	544113	4706064	323	528583	4697837
9	553084	4682377	114	528757	4683048	219	543564	4705812	324	529336	4697889
10	553152	4683109	115	528781	4682700	220	543005	4705847	325	530003	4697628
11	553467	4682979	116	528981	4682408	221	542875	4706449	326	550692	4676346
12	554163	4682830	117	528435	4682527	222	542808	4707066	327	550107	4676390
13	554624	4683216	118	528318	4682293	223	542259	4707584	328	550325	4676206
14	555330	4683320	119	528097	4682034	224	541666	4707527	329	549677	4677779
15	556036	4683380	120	527768	4681814	225	541175	4707579	330	550742	4678280
16	557295	4683636	121	527677	4681395	226	540728	4708131	331	550496	4678553
17	557856	4683328	122	527659	4681167	227	540034	4708234	332	553264	4683370
18	558592	4683359	123	527104	4681139	228	539548	4708588	333	551369	4681240
19	559174	4683835	124	527122	4681463	229	539170	4709203	334	556469	4683814
20	560753	4684510	125	526976	4681874	230	538483	4709478	335	559374	4684526
21	561306	4684976	126	526510	4682203	231	537775	4709209	336	560233	4684521
22	522266	4685809	127	526725	4682560	232	537360	4709713	337	562028	4685515
23	522678	4686365	128	527166	4682611	233	536704	4709991	338	562098	4685464
24	523297	4686715	129	527043	4682906	234	535993	4709806	339	559373	4683971
25	524015	4686604	130	526778	4683173	235	535291	4709630	340	557570	4683684
26	524721	4686870	131	526566	4683279	236	534621	4709869	341	558251	4683262
27	525026	4687367	132	526534	4683550	237	533918	4710054	342	562195	4695481
28	525255	4687815	133	526644	4683913	238	533471	4709583	343	560183	4693995

29	525204	4688543	134	526211	4683851	239	533133	4709134	344	559072	4694617
30	525490	4689087	135	525695	4683902	240	532612	4708646	345	559901	4694524
31	525474	4689839	136	525425	4683646	241	532108	4708220	346	560466	4694376
32	525331	4690889	137	525137	4683660	242	531528	4708060	347	561737	4699575
33	525039	4691234	138	524800	4683988	243	531146	4707468	348	562673	4699071
34	524966	4691686	139	524959	4684368	244	530460	4707558	349	562356	4698836
35	524988	4692370	140	524588	4684581	245	529960	4707141	350	562238	4697741
36	524991	4693084	141	524682	4684927	246	529424	4706948	351	561523	4697583
37	525426	4693021	142	524547	4685482	247	528849	4706872	352	559589	4698501
38	526085	4692903	143	524024	4685679	248	528362	4706972	353	560639	4697981
39	526544	4692341	144	523577	4685671	249	527791	4706631	354	559906	4698186
40	527249	4692264	145	523117	4685768	250	527253	4706493	355	559208	4700469
41	527857	4692465	146	522645	4685768	251	526930	4706998	356	556994	4700498
42	528449	4692042	147	523296	4686126	252	526300	4706815	357	557745	4700743
43	529052	4691618	148	523990	4686037	253	526273	4707481	358	559012	4700835
44	529773	4691575	149	524717	4686258	254	526207	4708229	359	555486	4701202
45	530406	4691183	150	525210	4686809	255	526076	4708950	360	547895	4702257
46	530901	4690654	151	525885	4687093	256	525947	4709683	361	550575	4703013
47	531603	4690406	152	526156	4687720	257	525758	4710405	362	547029	4704164
48	532261	4690746	153	525830	4688265	258	525715	4709695	363	547790	4703233
49	532676	4690401	154	526030	4688981	259	525350	4709353	364	548355	4702861
50	532431	4689702	155	526060	4689714	260	525098	4708688	365	545116	4706177
51	532268	4688997	156	526252	4690392	261	524685	4708093	366	543687	4706115
52	532373	4688267	157	526044	4690800	262	523947	4708001	367	546110	4706223
53	532476	4687536	158	525495	4691155	263	523454	4707580	368	544756	4707089
54	532712	4686850	159	525134	4691628	264	523101	4708238	369	541765	4707728
55	532235	4686418	160	561985	4695427	265	522945	4708978	370	541490	4707286
56	531670	4686047	161	561343	4695185	266	523081	4709700	371	527623	4703661
57	531081	4685650	162	560750	4694948	267	523535	4710269	372	530359	4697181
58	530759	4685081	163	560234	4694661	268	524219	4710534	373	530626	4697361
59	530520	4684484	164	560374	4694238	269	524698	4710981	374	531459	4700460

60	530291	4683826	165	559978	4694301	270	524767	4711577	375	531331	4700384
61	529816	4683336	166	559295	4694606	271	525184	4712158	376	531290	4699788
62	529602	4682749	167	559544	4694680	272	525391	4712859	377	530964	4699620
63	529405	4682083	168	559938	4694861	273	525771	4713470	378	530529	4698927
64	528979	4681528	169	560476	4695282	274	530695	4697811	379	528680	4702663
65	528425	4681379	170	560895	4695894	275	530666	4698548	380	530738	4702360
66	528490	4680913	171	561098	4696592	276	530684	4699241	381	530969	4702651
67	528310	4680492	172	561415	4697269	277	531324	4701095	382	529478	4703229
68	527764	4680210	173	561914	4697687	278	531379	4701837	383	526692	4702660
69	527171	4680351	174	561341	4698780	279	531134	4702539	384	526941	4703141
70	526540	4680421	175	560939	4698179	280	530645	4702439	385	527294	4706381
71	526434	4681011	176	560251	4698050	281	529990	4702813	386	526147	4707009
72	525815	4681172	177	559836	4698524	282	528795	4702775	387	528753	4707142
73	526369	4681575	178	559651	4699010	283	528279	4702987	388	528933	4706732
74	525914	4681682	179	559801	4699754	284	527767	4703414	389	529622	4707252
75	525346	4681948	180	559865	4700490	285	527281	4703381	390	527215	4706938
76	524851	4682231	181	558603	4700749	286	526171	4702671	391	528133	4706671
77	524300	4682492	182	556623	4700969	287	525805	4703127	392	526074	4708536
78	523879	4682961	183	555991	4701341	288	526207	4703702	393	539686	4708228
79	523810	4683542	184	555449	4701397	289	526430	4704364	394	529480	4685167
80	523755	4684220	185	554936	4701927	290	525923	4704594	395	528703	4683633
81	523618	4684878	186	554433	4702460	291	525338	4704700	396	531796	4686522
82	523029	4685156	187	553833	4702741	292	525237	4705439	397	529788	4683841
83	522368	4685237	188	553155	4703017	293	524845	4706054	398	526683	4682038
84	525588	4692033	189	552485	4703141	294	524271	4705599	399	526909	4681231
85	526123	4691537	190	551931	4703436	295	523749	4705313	400	526472	4681731
86	526776	4691288	191	551225	4703325	296	523516	4705844	401	528182	4681155
87	527272	4691287	192	550723	4703459	297	523275	4706247	402	528962	4681342
88	527839	4691391	193	550596	4702739	298	522922	4706630	403	525013	4681969
89	528193	4690922	194	550231	4702071	299	523126	4707238	404	525106	4683450
90	528697	4691206	195	549631	4701785	300	522637	4707667	405	522695	4685611
91	529203	4690778	196	549036	4702110	301	521909	4707541	406	525045	4687567

92	529855	4690512	197	548319	4702120	302	521839	4707015	407	524976	4686885
93	530164	4689926	198	548112	4702481	303	521799	4706303	408	525855	4687904
94	530441	4689307	199	548123	4703055	304	522135	4705667	409	522145	4685416
95	530974	4689685	200	547826	4703602	305	522111	4704989	410	527152	4691058
96	531601	4689686	201	548231	4704169	306	522114	4704301	411	525006	4690853
97	531588	4688939	202	548498	4704872	307	521815	4703662	412	526419	4690563
98	531367	4688252	203	548169	4705405	308	521976	4702999	413	525500	4688696
99	531466	4687510	204	547552	4705131	309	522490	4702444	414	524739	4691449
100	531637	4686788	205	547225	4704453	310	522448	4701821	415	525340	4690222
101	531532	4686274	206	547074	4704571	311	522555	4701148	416	525609	4690220
102	530939	4686032	207	547246	4705288	312	523235	4700912	417	525221	4693361
103	530575	4685796	208	547111	4705975	313	523563	4700234	418	529076	4691071
104	530352	4685460	209	546384	4706183	314	523820	4699529	419	532687	4690723
105	529788	4685425	210	546481	4706454	315	524499	4699380	420	526323	4704688

ბ) თუშეთის ეროვნული პარკის ბუნების მკაცრი დაცვის ზონის საზღვარი წერტილიდან, რომლის გეოგრაფიული კოორდინატებია: 550692 (X) 4676346 (Y) წერტილამდე, რომლის გეოგრაფიული კოორდინატებია – 562098 (X) 4685464 (Y), და წერტილიდან, რომლის გეოგრაფიული კოორდინატებია: 562195 (X) 4695481 (Y) წერტილამდე, რომლის გეოგრაფიული კოორდინატებია – 525823 (X) 4713549 (Y) მიუყვება საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს რუსეთის ფედერაციასთან;

2. ადმინისტრაციული ზონის ფართობი შეადგენს 51 ჰა-ს.

ადმინისტრაციული ზონის საზღვრები განსაზღვრულია შემდეგი კოორდინატებით:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	551134	4690406	7	551658	4689874	13	551856	4689643	19	551333	4690045
2	551417	4689788	8	551117	4690565	14	551758	4689910	20	551198	4690666
3	551727	4689563	9	551210	4690906	15	551468	4689474	21	551213	4690591
4	551668	4690032	10	551255	4690772	16	551471	4689893			
5	551462	4690697	11	551499	4690832	17	551613	4689921			
6	551320	4689541	12	551650	4690339	18	551544	4690670			

3. თუშეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონის ფართობი შეადგენს 49 413 ჰა-ს.

თუშეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს თუშეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიის იმ ნაწილს, რომელიც არაა განსაზღვრული ამ დანართის პირველი და მე-2 პუნქტებით.

დანართი 12. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული მცენარეების სახეობები

გვიმრანაირნი *Pteridophytes*

№	მცენარის ლათინური დასახელება	ენდემიზმის სტატუსი	სისტემეტიკური ოჯახის დასახელება	IUCN კატეგორია	კავკასიის წითელი ნუსხა	მცენარის ქართული დასახელება	საქართველოს წითელი ნუსხა (2006 წ.)
1	<i>Cryptogramma crispera</i> (L.) R. Br.		Adiantaceae	LC			
2	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.		Aspleniaceae	LC			
3	<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.		Aspleniaceae	LC		უჭურველი	
4	<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm.		Aspleniaceae	LC			
5	<i>Asplenium trichomanes</i> L.		Aspleniaceae	LC		მამასწარა	
6	<i>Asplenium viride</i> Huds.		Aspleniaceae	LC			
7	<i>Asplenium woronowii</i> H. Christ.		Aspleniaceae	LC	NE		
8	<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newman		Aspleniaceae	LC		ირმის ენა	
9	<i>Athyrium distentifolium</i> Tausch ex Opiz		Athyriaceae	LC			
10	<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth		Athyriaceae	LC			
11	<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh. (<i>Polypodium filix-fragilis</i> L.)		Athyriaceae	LC			
12	<i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newman		Athyriaceae	LC			
13	<i>Dryopteris assimilis</i> S. Walker		Dryopteridaceae	LC			
14	<i>Dryopteris dilatata</i> (Hoffm.) A. Gray		Dryopteridaceae	LC			
15	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott.		Dryopteridaceae	LC		მთის ჩადუნა	
16	<i>Dryopteris oreades</i> Fomin		Dryopteridaceae	LC	LC		
17	<i>Dryopteris pseudomas</i> (Woll.) Holub. et Pouzar		Dryopteridaceae	LC			
18	<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth.		Dryopteridaceae	LC			
19	<i>Polystichum braunii</i> (Spenn.) Fee.		Dryopteridaceae	LC			

20	<i>Polystichum lonchitis (L.) Roth.</i>		Dryopteridaceae	LC			
21	<i>Equisetum arvense L.</i>		Equisetaceae	LC		შვიტა	
22	<i>Equisetum hyemale L.</i>		Equisetaceae	LC		შვიტა	
23	<i>Equisetum palustre L.</i>		Equisetaceae	LC		შვიტა	
24	<i>Equisetum ramosissimum Desf.</i>		Equisetaceae	LC		შვიტა	
25	<i>Diplazium alpinum (L.) Rothm.</i>		Lycopodiaceae	LC			
26	<i>Huperzia selago (L.) Bernh. ex Mart et Schrank</i>		Lycopodiaceae	LC			
27	<i>Lycopodium annotinum L.</i>		Lycopodiaceae	LC		ლიკოპოდიუმი	
28	<i>Lycopodium clavatum L.</i>		Lycopodiaceae	LC		ლიკოპოდიუმი	
29	<i>Botrychium lunaria (L.) Sw.</i>		Ophioglossaceae	LC		მარგალიტა	
30	<i>Polypodium vulgare L.</i>		Polypodiaceae	LC		კილამურა	
31	<i>Selaginella helvetica (L.) Spring</i>		Selaginellaceae	LC			
32	<i>Phegopteris connectilis (Michx.) Watt.</i>		Telypteridaceae	LC			
33	<i>Thelypteris oreopteris (Ehrh) Sloss</i>		Telypteridaceae	LC			
34	<i>Cystopteris montana (Lam) Bernh.</i>		Woodsiaceae	LC			
35	<i>Gymnocarpium dryopteris (L.) Newman</i>		Woodsiaceae	LC			
36	<i>Gymnocarpium robertianum (Hoffm.) Newman.</i>		Woodsiaceae	LC			
37	<i>Matteuccia struthiopteris (L.) Tod.</i>		Woodsiaceae	LC			
38	<i>Woodsia alpina (Bolton) Gray</i>		Woodsiaceae	LC			
39	<i>Woodsia fragilis (Trew) Moore</i>		Woodsiaceae	NT	NE		

შიშველთესლოვანნი Gymnosperms

№	მცენარის ლათინური დასახელება	ენდემიზმის სტატუსი	სისტემეტიკური ოჯახის დასახელება	IUCN კატეგორია	კავკასიის ენდემი	მცენარის ქართული დასახელება	საქართველოს წითელი ნუსხა (2006 წ.)
1	<i>Juniperus foetidissima Willd.</i>		Cupressaceae	LC		შავი ღვია	VU
2	<i>Juniperus oblonga M.Bieb.</i>		Cupressaceae				
3	<i>Juniperus pygmaea K.Koch</i>		Cupressaceae			ქონდარა ღვია	

4	<i>Juniperus rufescens</i> Link (<i>Juniperus oxycedrus</i> L.)		Cupressaceae			წითელი ღვია	
5	<i>Juniperus sabina</i> L.		Cupressaceae	LC		კაზაკური ღვია	
6	<i>Juniperus hemisphaerica</i> C.Presl (<i>Juniperus communis</i> L.)		Cupressaceae				
7	<i>Pinus kochiana</i> Klotzsch ex K.Koch (<i>Pinus sosnowskyi</i> Nakai).		Pinaceae			კავკასიური ფიჭვი	

ფარულთესლოვანი *Angiosperms*

ორლებნიანნი *Dicotyledon*

№	მცენარის ლათინური დასახელება	ენდემიზმის სტატუსი	სისტემეტიკური ოჯახის დასახელება	IUCN კატეგორია	კავკასიის წითელი ნუსხა	მცენარის ქართული დასახელება	საქართველოს წითელი ნუსხა (2006 წ.)
1	<i>Acer campestre</i> L.		Aceraceae	LC		ჩვეულებრივი ნეკერჩხალი	
2	<i>Acer platanoides</i> L.		Aceraceae	LC		ლეკა	
3	<i>Acer trautvetteri</i> Medw.		Aceraceae	LC		მალაღმთის ბოკვი	
4	<i>Acer laetum</i> C.A. Mey.		Aceraceae	LC		ქორაფი	
5	<i>Adoxa moschatellina</i> L.		Adoxaceae	LC			
6	<i>Agasyllis latifolia</i> (M. Bieb.) Boiss. *	caucasian endemic	Apiaceae	LC	LC	ღუცი	
7	<i>Angelica tatianae</i> Bordz *	caucasian endemic	Apiaceae	LC	NE	ანგელოზა	
8	<i>Anthriscus ruprechtii</i> Boiss. *	caucasian endemic	Apiaceae		NE		
9	<i>Anthriscus schmalhauseni</i> (Albov) K.-Pol. *	caucasian endemic	Apiaceae		LC		
10	<i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm.		Apiaceae				
11	<i>Astrantia maxima</i> Pall.		Apiaceae			ვარსკვლავა	
12	<i>Astrantia trifida</i> Hoffm.	caucasian endemic	Apiaceae				
13	<i>Bupleurum exaltatum</i> M. Bieb.		Apiaceae				
14	<i>Bupleurum nordmannianum</i> Ledeb.		Apiaceae				
15	<i>Bupleurum polyphyllum</i> Ledeb.		Apiaceae				

16	<i>Bupleurum rotundifolium L.</i>		Apiaceae			
17	<i>Carum alpinum (M. Bieb.) Benth. & Hook. f.</i>	caucasian endemic	Apiaceae			
18	<i>Carum carvi L.</i>		Apiaceae		LC	კვლიავი
19	<i>Carum caucasicum (M. Bieb.) Boiss.</i>		Apiaceae			
20	<i>Carum meifolium (M. Bieb.) Boiss.</i>		Apiaceae			
21	<i>Chaerophyllum aureum L.</i>		Apiaceae			ყინტორა
22	<i>Chaerophyllum bulbosum L.</i>		Apiaceae			ღიმი
23	<i>Chaerophyllum humile Steven *</i>	caucasian endemic	Apiaceae		NE	
24	<i>Chaerophyllum roseum M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Apiaceae		NE	
25	<i>Chamaesciadium acaule (M. Bieb.) Boiss.</i>		Apiaceae			
26	<i>Eleutherospermum cicutarium (M. Bieb.) Boiss.</i>		Apiaceae			
27	<i>Heracleum asperum (Hoffm.) M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Apiaceae			შუპყა
28	<i>Heracleum lescovii Grossh. *</i>	caucasian endemic	Apiaceae			თეთრი დიყი
29	<i>Heracleum roseum Steven *</i>	caucasian endemic	Apiaceae			
30	<i>Heracleum sosnowskyi Manden. *</i>	caucasian endemic	Apiaceae			ხევსურის დიყი
31	<i>Ligusticum alatum (M. Bieb) Spreng.</i>		Apiaceae			
32	<i>Orlaya daucooides (L.) Greuter.</i>		Apiaceae			
33	<i>Pastinaca armena Fisch. et C.A.Mey.</i>		Apiaceae		NE	
34	<i>Peucedanum caucasicum (M. Bieb.) C. Koch</i>		Apiaceae		NE	ტყის კამა
35	<i>Peucedanum ruthenicum M. Bieb.</i>		Apiaceae			ტყის კამა
36	<i>Pimpinella rhodantha Boiss.</i>		Apiaceae			
37	<i>Pimpinella saxifraga L.</i>		Apiaceae			
38	<i>Sanicula europaea L.</i>		Apiaceae	LC		ქრისტეს ბეჭედა
39	<i>Seseli alpinum M. Bieb.</i>		Apiaceae		LC	
	<i>Seseli transcaucasicum</i>					

40	(Schischk.) Pimenov et Sdobnina		Apiaceae				
41	<i>Symphyloma graveolens</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Apiaceae		DD		
42	<i>Trinia leiogona</i> (C.A.Mey.) B. Fedtsch.		Apiaceae				
43	<i>Daucus carota</i> L.		Apiaceae	LC		ფერისცვალა	
44	<i>Achillea millefolium</i> L.		Asteraceae	LC		ფარსმანდუკი	
45	<i>Achillea ptarmicifolia</i> (Willd.) Rupr. ex Heimerl		Asteraceae		LC	t	
46	<i>Achillea setacea</i> Waldst. et Kit.		Asteraceae				
47	<i>Adenostyles platyphylloides</i> (Sommier et Levier) Czerep.		Asteraceae				
48	<i>Aetheopappus caucasicus</i> Sosn. *	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
49	<i>Antennaria caucasica</i> Boriss.		Asteraceae				
50	<i>Anthemis dumetorum</i> Sosn.		Asteraceae				
51	<i>Anthemis iberica</i> M. Bieb.		Asteraceae				
52	<i>Anthemis rigescens</i> Willd.		Asteraceae				
53	<i>Anthemis sosnovskyana</i> Fed.		Asteraceae				
54	<i>Arctium lappa</i> L.		Asteraceae	LC		ოროვანდი	
55	<i>Artemisia absinthium</i> L.		Asteraceae	LC		აზინდა	
56	<i>Artemisia campestris</i> L.		Asteraceae	LC		სამწვანე	
57	<i>Artemisia chamaemelifolia</i> Vill.		Asteraceae				
58	<i>Artemisia scoparia</i> Waldst. et Kit.		Asteraceae				
59	<i>Artemisia splendens</i> Willd. *	caucasian endemic	Asteraceae			გიეში	
60	<i>Artemisia vulgaris</i> L.		Asteraceae	LC		მამულა	
61	<i>Aster alpinus</i> L.		Asteraceae				
62	<i>Aster ibericus</i> M. Bieb.		Asteraceae				
63	<i>Carduus adpressus</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Asteraceae			ნარშავი	
64	<i>Carduus multijugus</i> C. Koch		Asteraceae			ნარშავი	

65	<i>Centaurea bella</i> Trautv.		Asteraceae		NE	ღღიღო	
66	<i>Centaurea cheiranthifolia</i> Willd.		Asteraceae		NE	ღღიღო	
67	<i>Centaurea dagestanica</i> (Lipsky) Wagenitz		Asteraceae			ღღიღო	
68	<i>Centaurea fischeri</i> Willd.		Asteraceae			ცხვარა	
69	<i>Centaurea salicifolia</i> M. Bieb.		Asteraceae			ღღიღო	
70	<i>Centaurea salviifolia</i> (Boiss.) Sosn. *	caucasian endemic	Asteraceae	NT		ღღიღო	
71	<i>Chondrilla juncea</i> L.		Asteraceae				
72	<i>Cicerbita macrophylla</i> (Willd.) Wallr. *	caucasian endemic	Asteraceae	DD			
73	<i>Cicerbita petiolata</i> (C. Koch) Gagnidze		Asteraceae				
74	<i>Cicerbita prenanthoides</i> (M. Bieb.) Beauverd. *	caucasian endemic	Asteraceae				
75	<i>Cicerbita racemosa</i> (Willd) Beauverd.		Asteraceae				
76	<i>Cichorium intybus</i> L.		Asteraceae	LC		არდი	
77	<i>Cirsium echinus</i> (M. Bieb.) Hand.-Mazz.		Asteraceae			ნარი	
78	<i>Cirsium hygrophiloides</i> Kharadze		Asteraceae		DD	ნარი	
79	<i>Cirsium ketzkhovelii</i> Kharadze *	caucasian endemic	Asteraceae			ნარი	
80	<i>Cirsium macrocephalum</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Asteraceae			ნარი	
81	<i>Cirsium obvallatum</i> (M. Bieb.) Fisch.		Asteraceae			ნარი	
82	<i>Cirsium osseticum</i> (Adam) Petr. *	caucasian endemic	Asteraceae			ნარი	
83	<i>Cirsium pugnax</i> Sommier et Levier *	caucasian endemic	Asteraceae	LC	LC	ნარი	
84	<i>Cirsium rhizocephalum</i> C.A.Mey.		Asteraceae			ნარი	
85	<i>Cirsium simplex</i> C.A.Mey.		Asteraceae		NE	ნარი	
86	<i>Cirsium tomentosum</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Asteraceae			ნარი	
87	<i>Crepis rhoeadifolia</i> M. Bieb.		Asteraceae			კიქკიქა	
88	<i>Crepis sonchifolia</i> (M. Bieb.) C.A.Mey. *	caucasian endemic	Asteraceae		NE	კიქკიქა	

89	<i>Dolichorrhiza caucasica</i> (M. Bieb.) Galushko *	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
90	<i>Doronicum macrophyllum</i> Fisch. ex Hornem		Asteraceae		NE	ხუთყურა	
91	<i>Doronicum oblongifolium</i> DC.		Asteraceae				
92	<i>Erigeron alpinus</i> L.		Asteraceae				
93	<i>Erigeron caucasicus</i> Steven *	caucasian endemic	Asteraceae				
94	<i>Erigeron orientalis</i> Boiss		Asteraceae				
95	<i>Erigeron uniflorus</i> L.		Asteraceae				
96	<i>Erigeron venustus</i> Botsch. *	caucasian endemic	Asteraceae				
97	<i>Filago arvensis</i> L.		Asteraceae			ნაცარა	
98	<i>Hieracium auriculoides</i> Lang.		Asteraceae			ხარწყა	
99	<i>Hieracium bifurcum</i> M. Bieb.		Asteraceae				
100	<i>Hieracium chlorochromum</i> Sosn. et Zahn.		Asteraceae		DD		
101	<i>Hieracium erythrocarpoides</i> (Litv. et Zahn.) Kem.-Nath. *		Asteraceae		DD		
102	<i>Hieracium hypoglaucum</i> (Litv. et Zahn.)		Asteraceae				
103	<i>Hieracium laevigatum</i> Willd.		Asteraceae				
104	<i>Hieracium murorum</i> L.		Asteraceae				
105	<i>Hieracium pannoniciforme</i> Litv. et Zahn.		Asteraceae		LC		
106	<i>Hieracium pilosella</i> L.		Asteraceae				
107	<i>Hieracium piloselloides</i> Vill.		Asteraceae				
108	<i>Hieracium sabaudum</i> L.		Asteraceae				
109	<i>Hieracium sabiniforme</i> (Zahn.) Kem.-Nath.		Asteraceae				
110	<i>Hieracium tephrocephalum</i> Vuk. *	caucasian endemic	Asteraceae				
111	<i>Hieracium tridentatum</i> (Fr.) Fr.		Asteraceae				
112	<i>Hieracium umbellatum</i> L.		Asteraceae				
113	<i>Hieracium vulgatum</i> Fr.		Asteraceae				

114	<i>Inula grandiflora</i> Willd.		Asteraceae		DD	მზიურა	
115	<i>Inula helenium</i> L.		Asteraceae	LC		კულმუხო	
116	<i>Inula orientalis</i> Lam		Asteraceae				
117	<i>Inula salicina</i> L.		Asteraceae				
118	<i>Jurinea blanda</i> (M. Bieb.) C.A.Mey.		Asteraceae		NE		
119	<i>Jurinea exuberans</i> (Trautv.) Sosn. *	caucasian endemic	Asteraceae	VU	VU		
120	<i>Jurinea filicifolia</i> Boiss. *	caucasian endemic	Asteraceae		NT		
121	<i>Jurinella depressa</i> (Steven) Iljin		Asteraceae				
122	<i>Jurinella subacaulis</i> (Fisch. et C.A.Mey.) Iljin		Asteraceae				
123	<i>Kemulariella rosea</i> (Steven ex M. Bieb.) Tamamsch. *	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
124	<i>Lactuca georgica</i> Grossh.		Asteraceae				
125	<i>Lactuca serriola</i> L.		Asteraceae	LC		ღორის ქადა	
126	<i>Lactuca wilhelmsiana</i> Fisch. et C.A.Mey ex DC.		Asteraceae				
127	<i>Lapsana communis</i> L.		Asteraceae				
128	<i>Lapsana grandiflora</i> M. Bieb.		Asteraceae				
129	<i>Lapsana intermedia</i> M. Bieb.		Asteraceae				
130	<i>Leontodon asperus</i> (Waldst. et Kit.) Boiss.		Asteraceae			ლომისკბილა	
131	<i>Leontodon danubialis</i> Jacq.		Asteraceae			ლომისკბილა	
132	<i>Leontodon hispidus</i> L.		Asteraceae			ლომისკბილა	
133	<i>Leucanthemum vulgare</i> Lam.		Asteraceae			მინდვრის გვირილა	
134	<i>Ligularia sibirica</i> (L.) Cass.		Asteraceae	DD			
135	<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort.		Asteraceae	LC			
136	<i>Omalotheca caucasica</i> (Sommier et Levier) Czerep. *	caucasian endemic	Asteraceae				
137	<i>Omalotheca supina</i> (L.) DC.		Asteraceae				
138	<i>Petasites albus</i> (L.) Gaerth.		Asteraceae	LC		ბუერა	

138	<i>Petasites albus (L.) Gaerth.</i>		Asteraceae	LC		ბუერა	
139	<i>Petasites georgicus Manden.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae	LC	DD	ბუერა	
140	<i>Picris hieracioides L.</i>		Asteraceae				
141	<i>Podospermum grigorashvili Sosn.**</i>	georgian endemic	Asteraceae		EN		
142	<i>Podospermum meyeri C. Koch</i>		Asteraceae				
143	<i>Psephellus dealbatus (Willd.) Boiss.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
144	<i>Pyrethrum coccineum (Willd.) Vorosch.</i>		Asteraceae			გვირილა	
145	<i>Pyrethrum demetrii Manden.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		DD		
146	<i>Pyrethrum fruticosum Biebler</i>		Asteraceae				
147	<i>Pyrethrum leptophyllum Steven ex M. Bieb.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
148	<i>Pyrethrum parthenifolium Willd.</i>		Asteraceae			საქარა	
149	<i>Scorzonera alpigena (C. Koch) Grossh.</i>		Asteraceae				
150	<i>Scorzonera filifolia Boiss.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae				
151	<i>Scorzonera leptophylla (DC.) Grossh.</i>		Asteraceae				
152	<i>Senecio kolenatianus C.A.Mey.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		NE	თავვითელა	
153	<i>Senecio lapsanoides DC.*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
154	<i>Senecio pojarkovae Schischk.</i>		Asteraceae		NE		
155	<i>Senecio sosnovskyi Sofieva*</i>	caucasian endemic	Asteraceae		NE		
156	<i>Senecio taraxacifolius (M. Bieb.) DC.</i>		Asteraceae				
157	<i>Solidago caucasica Kem.-Nath.</i>		Asteraceae		NE		
158	<i>Solidago virgaurea L.</i>		Asteraceae	LC		ოქროწყვლა	
159	<i>Sonchus asper (L.) Hill.</i>		Asteraceae			ლიქა	
160	<i>Sonchus oleraceus L.</i>		Asteraceae				
161	<i>Stemmacantha pulchra (Fisch. et C.A.Mey.) Dittrich.</i>		Asteraceae		NE		

162	<i>Taraxacum confusum</i> Schischk. *	caucasian endemic	Asteraceae		LC	ბაბუაწვერა	
163	<i>Taraxacum officinale</i> (L.) Weber		Asteraceae	LC		ბურბუმელა	
164	<i>Taraxacum porphyranthum</i> Boiss.		Asteraceae		NE		
165	<i>Taraxacum stevenii</i> DC.		Asteraceae				
166	<i>Telekia speciosa</i> (Schreb.) Baumg. *	caucasian endemic	Asteraceae				
167	<i>Tephroseris caucasigena</i> (Schischk.) Czerep.		Asteraceae				
168	<i>Tephroseris cladobotrys</i> (Ledeb.) Griseb. et Schenk.		Asteraceae		LC		
169	<i>Tephroseris karjagini</i> (Sofiekova) Holub. *	caucasian endemic	Asteraceae		LC		
170	<i>Tephroseris subfloccosa</i> (Schischk.) Czerep. *	caucasian endemic	Asteraceae		DD		
171	<i>Tragopogon charadzeae</i> Kuthath. **	georgian endemic	Asteraceae				
172	<i>Tragopogon filifolius</i> Rehm. ex Boiss. *	caucasian endemic	Asteraceae		LC	ვამფარა	
173	<i>Tragopogon graminifolius</i> DC.		Asteraceae				
174	<i>Tragopogon reticulatus</i> Boiss. et Huet.		Asteraceae				
175	<i>Tripleurospermum</i> <i>caucasicum</i> (Willd.) Hayek.		Asteraceae				
176	<i>Tripleurospermum</i> <i>elongatum</i> (Fisch. et C.A.Mey. ex DC.) Bornm.		Asteraceae				
177	<i>Tussilago farfara</i> L.		Asteraceae			ვირისტერფა	
178	<i>Xanthium strumarium</i> L.		Asteraceae				
179	<i>Impatiens noli-tangere</i> L.		Balsaminaceae	LC		უკადრისა	
180	<i>Berberis orientalis</i> C. K. Scheid.		Berberidaceae			აღმოსავლური კოწახური	
181	<i>Berberis vulgaris</i> L.		Berberidaceae	LC		ჩვეულებრივი კოწახური	
182	<i>Alnus barbata</i> C. A. Mey.		Betulaceae	DD	NE	ჩვეულებრივი მურყანი	
183	<i>Alnus incana</i> (L.) Moench		Betulaceae	LC		ნაცარა მურყანი	
184	<i>Betula litwinowii</i> Doluch.		Betulaceae	DD		ლიტვინოვის (თეთრი) არყი	

185	<i>Betula pendula</i> Roth		Betulaceae	LC		მეჭეჭიანი არყი	
186	<i>Betula raddeana</i> Trautv. *	caucasian endemic	Betulaceae	LC	NT	რადეს (შავი) არყი	VU
187	<i>Aegonychon purpurocaeruleum</i> (L.) Holub.		Boraginaceae				
188	<i>Aipyanthus pulchra</i> (Willd. ex Roem. et Schult.) E. Avetissjan		Boraginaceae		NE		
189	<i>Asperugo procumbens</i> L.		Boraginaceae			ბატკნის ყურა	
190	<i>Cerinth glabra</i> Mill.		Boraginaceae		NE		
191	<i>Cerinth minor</i> L.		Boraginaceae			ჭახრაკაული	
192	<i>Cynoglossum officinale</i> L.		Boraginaceae			ძაღლის ენა	
193	<i>Echium biebersteinii</i> (Lacaita) Dobrocz.		Boraginaceae				
194	<i>Echium vulgare</i> L.		Boraginaceae			ლურჯი ძირწითელა	
195	<i>Huynhia pulchra</i> (Roem. et Schult.) Greuter et Burdet		Boraginaceae				
196	<i>Lappula consanguinea</i> (Fisch. et C.A.Mey.) Gürke		Boraginaceae			ჩიტის ბირკა	
197	<i>Lappula patula</i> (Lehm.) Menich.		Boraginaceae			ჩიტის ბირკა	
198	<i>Lappula squarrosa</i> (Retz) Dumort		Boraginaceae			ჩიტის ბირკა	
199	<i>Lithospermum arvense</i> L.		Boraginaceae			ქვათესელა	
200	<i>Lithospermum officinale</i> L.		Boraginaceae			შეწობა	
201	<i>Lycopsis orientalis</i> L.		Boraginaceae				
202	<i>Myosotis alpestris</i> F. W. Schmidt.		Boraginaceae	LC		კესანე	
203	<i>Myosotis amoena</i> (Rupr.) Boiss.		Boraginaceae		NE	კესანე	
204	<i>Myosotis arvensis</i> (L.) Hill.		Boraginaceae			კესანე	
205	<i>Myosotis cespitosa</i> Schultz.		Boraginaceae			კესანე	
206	<i>Myosotis ramosissima</i> Rochel. ex Schult.		Boraginaceae			კესანე	
207	<i>Myosotis sparsiflora</i> Pohl.		Boraginaceae			კესანე	
208	<i>Myosotis suaveolens</i> Waldst. et Kit.		Boraginaceae			კესანე	
	<i>Myosotis sylvatica</i> Ehrh. ex						

209	<i>Hoffm.</i>		Boraginaceae	LC		კესანე	
210	<i>Nonea versicolor (Steven) Sweet.</i>		Boraginaceae		NE		
211	<i>Onosma caucasica Levin ex Popov</i>		Boraginaceae		NE		
212	<i>Onosma microcarpa Steven ex DC.</i>		Boraginaceae				
213	<i>Symphytum asperum Lepech *</i>	caucasian endemic	Boraginaceae				
214	<i>Symphytum caasicum M. Bieb.*</i>	caucasian endemic	Boraginaceae				
215	<i>Trigonocaryum involucratum (Steven) Kusn.*</i>	caucasian endemic	Boraginaceae		NT		
216	<i>Alliaria brachycarpa M. Bieb.</i>		Brassicaceae		NE		
217	<i>Alliaria petiolata (M. Bieb.) Cavara et Grande</i>		Brassicaceae				
218	<i>Alyssum calicinum L.</i>		Brassicaceae				
219	<i>Alyssum hirsutum M. Bieb.</i>		Brassicaceae				
220	<i>Alyssum murale Waldst. et Kit.</i>		Brassicaceae				
221	<i>Alyssum parviflorum Fisch. ex M. Bieb.</i>		Brassicaceae				
222	<i>Alyssum trychostachyum Rupr.</i>		Brassicaceae				
223	<i>Arabis caucasica Willd. *</i>	caucasian endemic	Brassicaceae			არაბულა	
224	<i>Arabis mollis Steven</i>		Brassicaceae		NE	არაბულა	
225	<i>Barbarea ketzkhovellii Mardal. **</i>	georgian endemic	Brassicaceae	VU	NT		
226	<i>Barbarea vulgaris R. Br.</i>		Brassicaceae	LC			
227	<i>Brassica campestris L.</i>		Brassicaceae			შალგი	
228	<i>Bunias orientalis L.</i>		Brassicaceae				
229	<i>Camelina pilosa (DC.) N. W. Zinger.</i>		Brassicaceae	DD			
230	<i>Camelina sativa (L.) Crantz</i>		Brassicaceae	DD			
231	<i>Capsella bursa-pastoris (L.) Medik</i>		Brassicaceae	LC		წიწმატურა	
232	<i>Cardamine impatiens L.</i>		Brassicaceae			ტყის წიწმატი	

233	<i>Cardamine pectinata</i> Pall. ex DC.		Brassicaceae			ტყისწიწმატი	
234	<i>Cardamine seidlitziana</i> Albov		Brassicaceae		DD	ტყისწიწმატი	
235	<i>Cardamine uliginosum</i> M. Bieb.		Brassicaceae	LC			
236	<i>Chorispora tenella</i> (Pall.) DC.		Brassicaceae				
237	<i>Dentaria bipinnata</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Brassicaceae		LC	ტყის ბოლოკა	
238	<i>Dentaria bulbifera</i> L.		Brassicaceae			ტყისბოლოკა	
239	<i>Dentaria microphylla</i> Willd. *	caucasian endemic	Brassicaceae			ტყისბოლოკა	
240	<i>Dentaria quinquefolia</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Brassicaceae			ტყის ბოლოკა	
241	<i>Descurainia sophia</i> (L.) Webb. et Prantl		Brassicaceae			ცახის ბალახი	
242	<i>Draba bryoides</i> DC. *	caucasian endemic	Brassicaceae		NE	ქუდუნა	
243	<i>Draba hispida</i> Willd.		Brassicaceae		NE	ქუდუნა	
244	<i>Draba incompta</i> Steven. *	caucasian endemic	Brassicaceae		DD	ქუდუნა	
245	<i>Draba nemorosa</i> L.		Brassicaceae			ქუდუნა	
246	<i>Draba sibirica</i> (Pall.) Thell.		Brassicaceae			ქუდუნა	
247	<i>Draba siliquosa</i> M. Bieb.		Brassicaceae		NE	ქუდუნა	
248	<i>Draba supranivalis</i> Rupr. *	caucasian endemic	Brassicaceae			ქუდუნა	
249	<i>Erysimum aureum</i> M. Bieb.		Brassicaceae				
250	<i>Erysimum ibericum</i> (Adam) DC.		Brassicaceae		NE		
251	<i>Erysimum meyerianum</i> (Rupr.) N. Busch*	caucasian endemic	Brassicaceae		NT		
252	<i>Erysimum substrigosum</i> (Rupr.) N. Busch*	caucasian endemic	Brassicaceae		NE		
253	<i>Erophila verna</i> (L.) Bess.		Brassicaceae				
254	<i>Eunomia rotundifolia</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Brassicaceae		NE		
255	<i>Hesperis matronalis</i> L.		Brassicaceae		NE	ღამის ია	
256	<i>Hesperis voronovii</i> N. Busch		Brassicaceae				
257	<i>Isatis iberica</i> Steven		Brassicaceae		NT	მათრახა	

258	<i>Isatis reticulata</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Brassicaceae		DD		
259	<i>Lepidium campestre</i> (L.) R. Br.		Brassicaceae	LC		წიწმატელა	
260	<i>Lepidium ruderales</i> L.		Brassicaceae	LC			
261	<i>Microthlaspi perfoliatum</i> (L.) F. K. Mey.		Brassicaceae				
262	<i>Murbeckiella huetii</i> (Boiss.) Rothm.		Brassicaceae				
263	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br. ex W. T. Aiton.		Brassicaceae			წლის წიწმატი	
264	<i>Pachyphragma macrophyllum</i> (Hoffm.) N. Busch		Brassicaceae	LC	NT	ხახია	
265	<i>Pseudovesicaria digitata</i> (C.A.Mey.) Rupr. *	caucasian endemic	Brassicaceae		NT		
266	<i>Rorippa palustris</i> (L.) Besser.		Brassicaceae	LC			
267	<i>Sisymbrium erucastrifolium</i> (Rupr.) Trautv. *	caucasian endemic	Brassicaceae		NT		
268	<i>Sisymbrium irio</i> L.		Brassicaceae			გონგოლა	
269	<i>Sisymbrium loeselii</i> L.		Brassicaceae				
270	<i>Sisymbrium officinale</i> (L.) Scop.		Brassicaceae	LC		ღორღორა	
271	<i>Sobolewskia caucasica</i> (Rupr.) N. Busch *	caucasian endemic	Brassicaceae		LC		
272	<i>Thlaspi arvense</i> L.		Brassicaceae			ქუთქუთა	
273	<i>Turritis glabra</i> L.		Brassicaceae				
274	<i>Asyneuma campanuloides</i> (M. Bieb. ex Sims.) Bornm.		Campanulaceae		NT		
275	<i>Campanula alliariifolia</i> Willd		Campanulaceae		NE	ბუსკანტურა	
276	<i>Campanula andina</i> Rupr. *	caucasian endemic	Campanulaceae		VU	მაჩიტა	
277	<i>Campanula argunensis</i> Rupr. *	caucasian endemic	Campanulaceae		CR	მაჩიტა	
278	<i>Campanula aucheri</i> DC. *	caucasian endemic	Campanulaceae			მაჩიტა	
279	<i>Campanula bellidifolia</i> Adam *	caucasian endemic	Campanulaceae		NT	მაჩიტა	
280	<i>Campanula biebersteiniana</i> Schult. *	caucasian endemic	Campanulaceae		NT	მაჩიტა	

281	<i>Campanula bononiensis L.</i>		Campanulaceae			მარტა	
282	<i>Campanula charadzeae Grossh. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NT	მარტა	
283	<i>Campanula ciliata Steven *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NT	მარტა	
284	<i>Campanula collina M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
285	<i>Campanula doluchanovii Kharadze **</i>	georgian endemic	Campanulaceae		DD	მარტა	
286	<i>Campanula hohenackeri Fisch. et C.A.Mey. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
287	<i>Campanula kolenatiana C.A.Mey. ex Rupr. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
288	<i>Campanula latifolia L.</i>		Campanulaceae		NE	მარტა	
289	<i>Campanula petrophila Rupr. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
290	<i>Campanula rapunculoides L.</i>		Campanulaceae			მარტა	
291	<i>Campanula sarmatica Ker. - Gawl. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
292	<i>Campanula saxifraga M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Campanulaceae		NE	მარტა	
293	<i>Campanula stevenii M. Bieb.</i>		Campanulaceae			მარტა	
294	<i>Campanula trautvetteri Grossh. ex Fed.</i>		Campanulaceae		DD	მარტა	
295	<i>Gadellia lactiflora (M. Bieb.) Schulkina</i>		Campanulaceae		NE	ვენკეშა	
296	<i>Cannabis ruderalis Janisch</i>		Cannabiaceae			კანაფი	
297	<i>Cleome daghestanica (Rupr.) Tzvelev</i>		Capparaceae		LC		
298	<i>Linnaea borealis L.</i>		Caprifoliaceae				
299	<i>Lonicera orientalis Lam.</i>		Caprifoliaceae			ცხრატყავა	
300	<i>Lonicera steveniana Fisch. ex Pojark.</i>		Caprifoliaceae		LC		
301	<i>Lonicera xylosteum L.</i>		Caprifoliaceae				
302	<i>Agrostemma githago L.</i>		Caryophyllaceae			ჭიჭი	
303	<i>Arenaria rotundifolia M. Bieb.</i>		Caryophyllaceae				
304	<i>Arenaria serpyllifolia L.</i>		Caryophyllaceae				
305	<i>Cerastium arvense L.</i>		Caryophyllaceae			პირთეთრა	

306	<i>Cerastium glomeratum Thuill.</i>		Caryophyllaceae			პირთეთრა	
307	<i>Cerastium hemschianicum Schischk.</i>		Caryophyllaceae		DD	პირთეთრა	
308	<i>Cerastium holosteoides Fr.</i>		Caryophyllaceae			პირთეთრა	
309	<i>Cerastium kasbek Parrot. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NT	პირთეთრა	
310	<i>Cerastium multiflorum C.A.Mey. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NT	პირთეთრა	
311	<i>Cerastium polymorphum Rupr. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		LC	პირთეთრა	
312	<i>Cerastium purpurascens Adam.</i>		Caryophyllaceae			პირთეთრა	
313	<i>Cerastium ruderale M. Bieb.</i>		Caryophyllaceae			პირთეთრა	
314	<i>Cerastium salavaticum Rupr. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		DD	პირთეთრა	
315	<i>Coronaria coriacea (Moench) Schischk. et Gorschk.</i>		Caryophyllaceae				
316	<i>Cucubalus baccifer L.</i>		Caryophyllaceae			ფშნის ენდრო	
317	<i>Dianthus armeria L.</i>		Caryophyllaceae			მიხაკი	
318	<i>Dianthus caucaseus Sm. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		LC	მიხაკი	
319	<i>Dianthus cretaceus Adam.</i>		Caryophyllaceae			მიხაკი	
320	<i>Dianthus daghestanicus Kharadze *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NT	მიხაკი	
321	<i>Dianthus ruprechtii Schischk. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NE	მიხაკი	
322	<i>Dichodon cerastioides (L.) Rchb. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae				
323	<i>Eremogone lychnidea (M. Bieb.) Rupr.</i>		Caryophyllaceae		LC		
324	<i>Gypsophila elegans M. Bieb.</i>		Caryophyllaceae			წინწკალა	
325	<i>Gypsophila tenuifolia M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NE		
326	<i>Herniaria caucasica Rupr.</i>		Caryophyllaceae			ქაფუნა	
327	<i>Melandrium album (Mill) Garcke</i>		Caryophyllaceae			სასტვენა	
328	<i>Melandrium latifolium (Poir.) Maire.</i>		Caryophyllaceae			სასტვენა	
329	<i>Minuartia aizoides (Boiss.)</i>		Caryophyllaceae				

	Bornm.						
330	<i>Minuartia biebersteinii</i> (Rupr.) Schischk. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		LC		
331	<i>Minuartia buschiana</i> Schischk. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		LC		
332	<i>Minuartia circassica</i> (Albov) Woronow		Caryophyllaceae		NE		
333	<i>Minuartia imbricata</i> (M. Bieb.) Woronow		Caryophyllaceae				
334	<i>Minuartia inamoena</i> (C.A.Mey.) Woronow *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		LC		
335	<i>Minuartia oreina</i> (Mattf.) Schischk.		Caryophyllaceae				
336	<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern.		Caryophyllaceae	DD			
337	<i>Moehringia trinervia</i> (L.) Clairv.		Caryophyllaceae			წიგლისძირა	
338	<i>Myosoton aquaticum</i> (L.) Moench		Caryophyllaceae				
339	<i>Oberna lacera</i> (Steven) Ikonn. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae				
340	<i>Oberna multifida</i> (Adam) Ikonn.		Caryophyllaceae				
341	<i>Petrorhagia saxifraga</i> (L.) Link.		Caryophyllaceae				
342	<i>Sagina procumbens</i> L.		Caryophyllaceae				
343	<i>Sagina saginoides</i> (L.) H. Karst.		Caryophyllaceae				
344	<i>Saponaria officinalis</i> L.		Caryophyllaceae	LC		საპონა	
345	<i>Scleranthus annuus</i> L.		Caryophyllaceae				
346	<i>Scleranthus polycarpus</i> L.		Caryophyllaceae				
347	<i>Scleranthus uncinatus</i> Schur.		Caryophyllaceae				
348	<i>Silene caucasica</i> (Bunge.) Boiss. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NE		
349	<i>Silene chlorifolia</i> Sm.		Caryophyllaceae			კლდის ქოთანა	
350	<i>Silene compacta</i> Fisch. ex Hornem.		Caryophyllaceae			ლამაზა	
351	<i>Silene daghestanica</i> Rupr. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		VU		
352	<i>Silene humilis</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		DD		

353	<i>Silene italica</i> (L.) Pers.		Caryophyllaceae			
354	<i>Silene linearifolia</i> Otth. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae		NE	
355	<i>Silene lychnidea</i> C.A.Mey.		Caryophyllaceae		NE	
356	<i>Silene marcowiczii</i> Schischk.		Caryophyllaceae		NE	
357	<i>Silene pinguis</i> Adam. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae			
358	<i>Silene ruprechtii</i> Schischk.		Caryophyllaceae			
359	<i>Silene spergulifolia</i> (Willd.) M. Bieb. *	caucasian endemic	Caryophyllaceae			
360	<i>Silene viscosa</i> (L.) Pers.		Caryophyllaceae			
361	<i>Silene wallichiana</i> Klotzsch		Caryophyllaceae			
362	<i>Spergula arvensis</i> L.		Caryophyllaceae			სპერგულა
363	<i>Vaccaria hispanica</i> (Mill) Rauschert.		Caryophyllaceae			
364	<i>Euonymus europaeus</i> L.		Celastraceae	LC		
365	<i>Euonymus verrucosus</i> Scop.		Celastraceae	LC		
366	<i>Chenopodium album</i> L.		Chenopodiaceae			ნაცარქათამა
367	<i>Chenopodium botrys</i> L.		Chenopodiaceae			
368	<i>Helianthemum buschii</i> (Palib.) Juz. et Podz. *	caucasian endemic	Cistaceae			მზეცვავილა
369	<i>Helianthemum grandiflorum</i> (Scop.) DC.		Cistaceae			
370	<i>Calystegia sylvestris</i> (Kit.) Griseb.		Convolvulaceae			ხვართელა
371	<i>Convolvulus arvensis</i> L.		Convolvulaceae			ხვართელა
372	<i>Convolvulus cantabrica</i> L.		Convolvulaceae			
373	<i>Carpinus betulus</i> L.		Corylaceae	LC		ევროპული რცხილა
374	<i>Corylus avellana</i> L.		Corylaceae	LC		ჩვეულებრივი თხილი
375	<i>Corylus colurna</i> L. **	georgian endemic	Corylaceae	LC		დათვისთხილი
376	<i>Chiastophyllum oppositifolium</i> (Ledeb.) Gerger *	caucasian endemic	Crassulaceae		NE	
377	<i>Hylotelephium caucasicum</i> (Grossh.) H. Ohba		Crassulaceae		DD	

378	<i>Prometheum sempervivoides</i> (Fisch. ex M. Bieb.) h. Ohba		Crassulaceae			
379	<i>Sedum acre</i> L.		Crassulaceae	LC		
380	<i>Sedum album</i> L.		Crassulaceae			
381	<i>Sedum annuum</i> L.		Crassulaceae			
382	<i>Sedum gracile</i> C.A.Mey.		Crassulaceae	NE		
383	<i>Sedum hispanicum</i> L.		Crassulaceae			
384	<i>Sedum involucratum</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Crassulaceae	NE		
385	<i>Sedum oppositifolium</i> Sims.		Crassulaceae	NE		
386	<i>Sedum pallidum</i> M. Bieb.		Crassulaceae			ფუნთუმა
387	<i>Sedum spurium</i> M. Bieb.		Crassulaceae	NE		
388	<i>Sedum stevenianum</i> Rouy. et Camus.		Crassulaceae	NE		
389	<i>Sedum stoloniferum</i> S. G. Gmel.		Crassulaceae			მსუქანა
390	<i>Sedum tenellum</i> M. Bieb.		Crassulaceae			
391	<i>Sempervivum annae</i> Gurgen. **	georgian endemic	Crassulaceae	DD		
392	<i>Sempervivum caucasicum</i> Rupr. ex Boiss.		Crassulaceae			კლდისვაშლა
393	<i>Sempervivum pumilum</i> M. Bieb.		Crassulaceae	NE		
394	<i>Cuscuta epithimum</i> Murray		Cuscutacea			სამყურას აბრეშუმა
395	<i>Cuscuta europaea</i> L.		Cuscutacea			ევროპული აბრეშუმა
396	<i>Cephalaria gigantea</i> (Ledeb.) Bobrov *	caucasian endemic	Dipsacaceae	NE		სკიპალო
397	<i>Dipsacus laciniatus</i> L.		Dipsacaceae			გოქმო
398	<i>Dipsacus pilosus</i> L.		Dipsacaceae			გოქმო
399	<i>Knautia montana</i> (M. Bieb.) DC.		Dipsacaceae			
400	<i>Scabiosa bipinnata</i> C. Koch		Dipsacaceae			
401	<i>Scabiosa caucasica</i> M. Bieb.		Dipsacaceae	NE		ცისფლოლი
402	<i>Scabiosa owerinii</i> Boiss. *	caucasian endemic	Dipsacaceae	NE		

403	<i>Empetrum caucasicum</i> Juz.		Empetraceae		NE	კეწერა	
404	<i>Ephedra procera</i> Fisch. et C.A.Mey.		Ephedraceae	LC		ეფედრა, ცხენისმუხლა	
405	<i>Moneses uniflora</i> (L.) Gray		Ericaceae				
406	<i>Orthilia secunda</i> (L.) House.		Ericaceae				
407	<i>Pyrola minor</i> L.		Ericaceae				
408	<i>Pyrola rotundifolia</i> L.		Ericaceae				
409	<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall		Ericaceae		NE		
410	<i>Rhododendron luteum</i> Sweet.		Ericaceae	LC			
411	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.		Ericaceae	LC		მოცვი	
412	<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.		Ericaceae	LC		წითელი მოცვი	
413	<i>Euphorbia glaberrima</i> C. Koch *	caucasian endemic	Euphorbiaceae		NE	რძიანა	
414	<i>Euphorbia macroceras</i> Fisch. et C.A.Mey. *	caucasian endemic	Euphorbiaceae		NE	რძიანა	
415	<i>Euphorbia oblongifolia</i> (C. Koch) C. Koch		Euphorbiaceae			რძიანა	
416	<i>Euphorbia squamosa</i> Willd.		Euphorbiaceae			რძიანა	
417	<i>Amorea ambigua</i> M. Bieb.		Fabaceae				
418	<i>Amorea ruprechtii</i> (Tamamsch. et Fed.) Roskov		Fabaceae		NE		
419	<i>Anthyllis lachnophora</i> Juz. *	caucasian endemic	Fabaceae				
420	<i>Anthyllis macrocephala</i> Wender.		Fabaceae				
421	<i>Anthyllis variegata</i> Boiss. ex Grossh.		Fabaceae		NE		
422	<i>Astracantha denudata</i> (Steven) Podlech.		Fabaceae		NE		
423	<i>Astragalus alpinus</i> L.		Fabaceae				
424	<i>Astragalus captiosus</i> Boriss *	caucasian endemic	Fabaceae		NE		
425	<i>Astragalus chordorrhizus</i> Fisch. ex Bunge *	caucasian endemic	Fabaceae		NE		
426	<i>Astragalus falcatus</i> Lam		Fabaceae				
427	<i>Astragalus galegiformis</i> L.		Fabaceae				

428	<i>Astragalus kazbeki</i> Kharadze *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	
429	<i>Astragalus ketzkhovellii</i> Kharadze *	caucasian endemic	Fabaceae		DD	
430	<i>Astragalus levieri</i> Frein ex Sommier et Levier *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	
431	<i>Astragalus oreades</i> C.A.Mey.		Fabaceae		NE	
432	<i>Astragalus resupinatus</i> M. Bieb.		Fabaceae			
433	<i>Astragalus supinus</i> Bunge *	caucasian endemic	Fabaceae			
434	<i>Astragalus viciifolius</i> DC.		Fabaceae	VU		
435	<i>Chrysoaspis aurea</i> (Pollich) Greene		Fabaceae			
436	<i>Chrysoaspis campestris</i> (Schreb.) Greene		Fabaceae			
437	<i>Chrysoaspis spadicea</i> (L.) Greene		Fabaceae			
438	<i>Galega orientalis</i> Lam *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	ხბომუბლა
439	<i>Hedysarum caucasicum</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Fabaceae		DD	კრიალოსანა
440	<i>Lathyrus aphaca</i> L.		Fabaceae	LC		ყანის მატკვარცანა
441	<i>Lathyrus aureus</i> (Steven) Brandza		Fabaceae	LC		
442	<i>Lathyrus cyaneus</i> (Steven) C. Koch		Fabaceae	VU	NE	
443	<i>Lathyrus miniatus</i> M. Bieb. ex Stev.		Fabaceae	NT		აჭრაჭუჭი
444	<i>Lathyrus pratensis</i> L.		Fabaceae			მდელოს მატკვარცანა
445	<i>Lathyrus sylvestris</i> L.		Fabaceae	LC		
446	<i>Lathyrus tuberosus</i> L.		Fabaceae	LC		თერო
447	<i>Lotus caucasicus</i> Kuprian. ex Juz. *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	კურდღლისფრჩხილა
448	<i>Lotus corniculatus</i> L.		Fabaceae	LC		
449	<i>Medicago glutinosa</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Fabaceae	NA	NE	
450	<i>Medicago lupulina</i> L.		Fabaceae	NA		
451	<i>Medicago minima</i> (L.) Barta.		Fabaceae	LC		

452	<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bartal.		Fabaceae	LC		
453	<i>Medicago polychroa</i> Grossh.		Fabaceae			ჭრელყვავილა იონჯა
454	<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall.		Fabaceae	LC		ყვითელი ძიძო
455	<i>Onobrychis biebersteinii</i> Sirj. *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	ესპარცეტი
456	<i>Orobus cyaneus</i> Steven		Fabaceae	VU		ცერცველა
457	<i>Oxytropis cyanea</i> M. Bieb.		Fabaceae		DD	
458	<i>Oxytropis dasypoda</i> Rupr. ex Boiss. *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	
459	<i>Securigera varia</i> L.		Fabaceae	LC		
460	<i>Trifolium alpestre</i> L.		Fabaceae	LC		ალპური სამყურა
461	<i>Trifolium arvense</i> L.		Fabaceae	LC		ზურტყლა სამყურა
462	<i>Trifolium aureum</i> L.		Fabaceae			
463	<i>Trifolium canescens</i> Willd.		Fabaceae	LC		ჭადარა სამყურა
464	<i>Trifolium fontanum</i> Bobrov *	caucasian endemic	Fabaceae	LC	NE	
465	<i>Trifolium medium</i> L.		Fabaceae			
466	<i>Trifolium pratense</i> L.		Fabaceae	LC		
467	<i>Trifolium trichocephalum</i> M. Bieb.		Fabaceae			
468	<i>Vavilovia formosa</i> (Steven) Fed. *	caucasian endemic	Fabaceae			
469	<i>Vicia abbreviata</i> Fisch. ex Spreng.		Fabaceae	LC	NT	
470	<i>Vicia alpestris</i> Steven		Fabaceae		NE	
471	<i>Vicia angustifolia</i> Reichard.		Fabaceae			
472	<i>Vicia balansae</i> Boiss.		Fabaceae	LC		
473	<i>Vicia caucasica</i> Ektim.		Fabaceae		NE	
474	<i>Vicia grossheimii</i> Ektim. *	caucasian endemic	Fabaceae		NE	
475	<i>Vicia sativa</i> L.		Fabaceae			ჩვეულეზრივი ცერცველა
476	<i>Vicia sepium</i> L.		Fabaceae			

477	<i>Vicia sosnowskyi</i> Ekutim. *	caucasian endemic	Fabaceae		DD		
478	<i>Vicia variabilis</i> Freyn. et Sint.		Fabaceae			ცვალეზადი ცერცველა	
479	<i>Quercus petraea</i> L. ex Liebl.		Fagaceae	LC		ქართული მუხა	
480	<i>Corydalis alpestris</i> C.A.Mey.		Fumariaceae		NE		
481	<i>Corydalis caucasica</i> DC.		Fumariaceae			ზუჩქისძირა	
482	<i>Corydalis conorhiza</i> Ledeb.		Fumariaceae		NE		
483	<i>Corydalis emanuelii</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Fumariaceae		LC		
484	<i>Fumaria schleicheri</i> Soy.-Will.		Fumariaceae			შავთარა	
485	<i>Gentaurium pulchellum</i> (Sw.) Druce		Gentianaceae	LC			
486	<i>Comastoma dechyanum</i> (Sommier et Levier) Holub *	caucasian endemic	Gentianaceae		NT		
487	<i>Gentiana angulosa</i> M. Bieb.	caucasian endemic	Gentianaceae		NE	ნაღველა	
488	<i>Gentiana aquatica</i> L.		Gentianaceae			ნაღველა	
489	<i>Gentiana cruciata</i> L.		Gentianaceae	LC		ნაღველა	
490	<i>Gentiana dshimilensis</i> C. Koch		Gentianaceae			ნაღველა	
491	<i>Gentiana gelida</i> M. Bieb.		Gentianaceae			ნაღველა	
492	<i>Gentiana nivalis</i> L.		Gentianaceae			ნაღველა	
493	<i>Gentiana schistocalyx</i> (C. Koch) C. Koch		Gentianaceae			ნაღველა	
494	<i>Gentiana septemfida</i> Pall.		Gentianaceae			ნაღველა	
495	<i>Gentianella biebersteinii</i> (Bunge) Holub.		Gentianaceae		LC		
496	<i>Gentianella caucasea</i> Lodd. ex Sims. *	caucasian endemic	Gentianaceae				
497	<i>Gentianella umbellata</i> (M. Bieb.) Holub.		Gentianaceae				
498	<i>Gentianopsis blepharophora</i> (Bordz.) Galushko		Gentianaceae				
499	<i>Lomatogonium carinthiacum</i> (Wulfen) Rchb.		Gentianaceae				
500	<i>Swertia iberica</i> Fesch. et C.A.Mey.		Gentianaceae	LC	NE	გაბლუარა	

501	<i>Geranium depilatum</i> (Sommier et Levier) Grossh.		Geraniaceae			
502	<i>Geranium divaricatum</i> Ehrh.		Geraniaceae			
503	<i>Geranium gymnocaulon</i> DC.		Geraniaceae		NE	
504	<i>Geranium ibericum</i> Cav.		Geraniaceae		NE	ქართული ნემსიწვერა
505	<i>Geranium kemulariae</i> Kharadze *	caucasian endemic	Geraniaceae			
506	<i>Geranium pyrenaicum</i> Burm. F.		Geraniaceae			
507	<i>Geranium platypetalum</i> Fisch. et C.A.Mey.		Geraniaceae		NE	
508	<i>Geranium robertianum</i> L.		Geraniaceae			უებურა
509	<i>Geranium ruprechtii</i> (Woronow) Grossh. *	caucasian endemic	Geraniaceae		NE	
510	<i>Geranium sanguineum</i> L.		Geraniaceae	LC		
511	<i>Geranium sylvaticum</i> L.		Geraniaceae			
512	<i>Grossularia reclinata</i> (L.) Mill.		Grossulariaceae			ხურტკმელი
513	<i>Ribes alpinum</i> L.		Grossulariaceae			
514	<i>Ribes biebersteinii</i> Berl. ex DC.		Grossulariaceae		NE	
515	<i>Ribes nigrum</i> L.		Grossulariaceae	LC		
516	<i>Ribes orientale</i> Desf.		Grossulariaceae			
517	<i>Hypericum androsaemum</i> L.		Hypericaceae			კორობელა
518	<i>Hypericum hirsutum</i> L.		Hypericaceae			
519	<i>Hypericum linarioides</i> Bosse		Hypericaceae			
520	<i>Hypericum orientale</i> L.		Hypericaceae			კრაზანა
521	<i>Hypericum perforatum</i> L.		Hypericaceae	LC		
522	<i>Ajuga genevensis</i> L.		Lamiaceae			პირწმინდა
523	<i>Ajuga orientalis</i> L.		Lamiaceae			პირწმინდა
524	<i>Antonina debilis</i> (Bunge) Vved.		Lamiaceae			
525	<i>Clinopodium vulgare</i> L.		Lamiaceae			მოპიტნაო
526	<i>Dracocephalum austriacum</i>		Lamiaceae	DD	NE	გველთაეა

	L.					
527	<i>Galeopsis bifida</i> Boenn		Lamiaceae			თავცეცხლა
528	<i>Galeopsis ladanum</i> L.		Lamiaceae			თავცეცხლა
529	<i>Glechoma hederacea</i> L.		Lamiaceae	DD		ოშოშა
530	<i>Lamium album</i> L.		Lamiaceae	LC	NE	კინკრის დედა
531	<i>Lamium amplexicaule</i> L.		Lamiaceae			
532	<i>Lamium tomentosum</i> Willd. *	caucasian endemic	Lamiaceae			
533	<i>Leonurus quinquelobatus</i> Gilib.		Lamiaceae			შვბალახა
534	<i>Marrubium catariifolium</i> Desr.		Lamiaceae			ფოლორცის ზალახი
535	<i>Mentha aquatica</i> L.		Lamiaceae	LC		ტენცო
536	<i>Mentha arvensis</i> L.		Lamiaceae	LC		პიტნა
537	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.		Lamiaceae	LC		ტყის პიტნა
538	<i>Nepeta biebersteiniana</i> (Trautv.) Pojark. *	caucasian endemic	Lamiaceae		NT	
539	<i>Nepeta grandiflora</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Lamiaceae			
540	<i>Nepeta supina</i> Steven		Lamiaceae			
541	<i>Origanum vulgare</i> L.		Lamiaceae	LC		თავშავა
542	<i>Prunella laciniata</i> (L.) L.		Lamiaceae			
543	<i>Prunella vulgaris</i> L.		Lamiaceae	LC		
544	<i>Salvia canescens</i> C.A.Mey.		Lamiaceae	LC	NE	
545	<i>Salvia glutinosa</i> L.		Lamiaceae			შალამანდილი
546	<i>Salvia nemorosa</i> L.		Lamiaceae			
547	<i>Salvia verticillata</i> L.		Lamiaceae			დაჯირა
548	<i>Scutellaria altissima</i> L.		Lamiaceae			
549	<i>Scutellaria leptostegia</i> Juz. *	caucasian endemic	Lamiaceae		DD	მუზარადა
550	<i>Scutellaria orientalis</i> L. *	caucasian endemic	Lamiaceae		NE	მუზარადა
551	<i>Scutellaria raddeana</i> L. *	caucasian endemic	Lamiaceae		NT	

552	<i>Stachys annua</i> (L.) L.		Lamiaceae			დედაფუტკარა	
553	<i>Stachys atherocalyx</i> C. Koch		Lamiaceae				
554	<i>Stachys balansae</i> Boiss. et Kotschy		Lamiaceae				
555	<i>Stachys germanica</i> L.		Lamiaceae				
556	<i>Stachis macrantha</i> (C. Koch) Steven.		Lamiaceae			მთის ბარისპირა	
557	<i>Stachys ossetica</i> (Bornm.) Czerep. *	caucasian endemic	Lamiaceae				
558	<i>Stachys pubescens</i> Ten.		Lamiaceae				
559	<i>Stachys spectabilis</i> Choisy ex DC.		Lamiaceae				
560	<i>Stachys sylvatica</i> L.		Lamiaceae			ყვანწალა	
561	<i>Teucrium chamaedris</i> L.		Lamiaceae	LC	LC	ჭარელა	
562	<i>Teucrium nuchense</i> C. Koch *	caucasian endemic	Lamiaceae		LC		
563	<i>Teucrium orientale</i> L.		Lamiaceae				
564	<i>Teucrium polium</i> L.		Lamiaceae			კუტი ბალახი	
565	<i>Thymus caucasicus</i> Willd. ex Ronniger *	caucasian endemic	Lamiaceae		NE	ბეგკონდარა	
566	<i>Thymus collinus</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Lamiaceae	LC	NE	ბეგკონდარა	
567	<i>Thymus marschallianus</i> Willd.		Lamiaceae				
568	<i>Thymus nummularius</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Lamiaceae		NE		
569	<i>Thymus transcaucasicus</i> Ronniger		Lamiaceae				
570	<i>Ziziphora puschkinii</i> Adam	caucasian endemic	Lamiaceae		NE		
571	<i>Ziziphora serpyllacea</i> M. Bieb.		Lamiaceae		NE		
572	<i>Viscum album</i> L.		Loranthaceae	LC		ფიფი	
573	<i>Lythrum salicaria</i> L.		Lythraceae	LC		ცოცხმაგარა	
574	<i>Alcea rugosa</i> Alef.		Malvaceae		NE		
575	<i>Lavatera thuringiaca</i> L.		Malvaceae			ქატმი	
576	<i>Malva neglecta</i> Mallr.		Malvaceae	LC		ბალზა	

577	<i>Malva sylvestris L.</i>		Malvaceae	LC		ბალზა	
578	<i>Menyanthes trifoliata L.</i>		Menyanthaceae	LC		წყლის სამეურა	
579	<i>Fraxinus excelsior L.</i>		Oleaceae	LC	NE	ივანი	
580	<i>Ligustrum vulgare L.</i>		Oleaceae			კვიდო	
581	<i>Chamerion angustifolium (L.) Scop.</i>		Onagraceae			თხაწართხანა	
582	<i>Chamerion colchicum (Albov) Steinb.</i>		Onagraceae		NE		
583	<i>Chamerion dodonaei (Vill.) Holub.</i>		Onagraceae				
584	<i>Circaea alpina L.</i>		Onagraceae				
585	<i>Epilobium algidum M. Bieb.</i>		Onagraceae				
586	<i>Epilobium alpinum L.</i>		Onagraceae			წყალნაწყენი	
587	<i>Epilobium gemmascens C.A.Mey.</i>		Onagraceae				
588	<i>Epilobium montanum L.</i>		Onagraceae				
589	<i>Epilobium palustre L.</i>		Onagraceae	LC			
590	<i>Epilobium prionophyllum Hausskn.</i>		Onagraceae				
591	<i>Oxalis acetosella L.</i>		Oxalidaceae			მჟაველა	
592	<i>Chelidonium majus L.</i>		Papaveraceae	LC		ქრისტე სისხლა	
593	<i>Papaver arenarium M. Bieb.</i>		Papaveraceae			ყაყაზო	
594	<i>Papaver fugax Poir.</i>		Papaveraceae			ყაყაზო	
595	<i>Papaver oreophilum Rupr. *</i>	caucasian endemic	Papaveraceae			ყაყაზო	
596	<i>Parnassia palustris L.</i>		Parnassiaceae	LC		პარნასურა	
597	<i>Plantago atrata Hoppe subsp. circassica Tzvelev</i>		Plantaginaceae		DD		
598	<i>Plantago caucasica T. I. popov</i>		Plantaginaceae				
599	<i>Plantago lanceolata L.</i>		Plantaginaceae	LC			
600	<i>Plantago major L.</i>		Plantaginaceae	LC		მრავალძარღვა	
601	<i>Plantago saxatilis M. Bieb.</i>		Plantaginaceae				
602	<i>Polemonium caucasicum N.</i>		Polemoniaceae				

	Busch					
603	<i>Polygala alpicola</i> Rupr.		Polygalaceae		NE	წიწინაური
604	<i>Polygala amoenissima</i> Tamamsch. *	caucasian endemic	Polygalaceae		DD	წიწინაური
605	<i>Polygala transcaucasica</i> Tamamsch.		Polygalaceae		LC	წიწინაური
606	<i>Aconogonon panjutinii</i> (Kharkev.) Sojak		Polygonaceae		LC	
607	<i>Bistorta carnea</i> (C. Koch) Kom.		Polygonaceae			დვალურ
608	<i>Bistorta vivipara</i> (L.) Gray.		Polygonaceae			
609	<i>Fallopia convolvulus</i> (L.) A. Löve		Polygonaceae			
610	<i>Fallopia dumetorum</i> (L.) Holub.		Polygonaceae			
611	<i>Oxyria digyna</i> (L.) Hill		Polygonaceae			
612	<i>Persicaria hydropiper</i> (L.) Spach.		Polygonaceae	LC		
613	<i>Persicaria maculata</i> (Raf.) A. Löve et Spach.		Polygonaceae			
614	<i>Polygonum alpestre</i> C.A.Mey.		Polygonaceae			წართხალი
615	<i>Polygonum alpinum</i> All.		Polygonaceae			
616	<i>Polygonum aviculare</i> L.		Polygonaceae	LC		ჩვეულბრივი მათიტელა
617	<i>Rumex acetosa</i> L.		Polygonaceae			
618	<i>Rumex acetosella</i> L.		Polygonaceae	LC		
619	<i>Rumex alpestris</i> L.		Polygonaceae			
620	<i>Rumex alpinus</i> L.		Polygonaceae	LC		
621	<i>Rumex crispus</i> L.		Polygonaceae	LC		
622	<i>Rumex tuberosus</i> L.		Polygonaceae			
623	<i>Polypodium vulgare</i> L.		Polypodiaceae	LC		
624	<i>Anagallis arvensis</i> L.		Primulaceae			საპონელა
625	<i>Anagallis foemina</i> Mill.		Primulaceae			საპონელა
626	<i>Androsace albana</i> Steven *	caucasian endemic	Primulaceae			

627	<i>Androsace barbulate</i> Ovcz.		Primulaceae				
628	<i>Androsace lehmanniana</i> Spreng.		Primulaceae				
629	<i>Lysimachia verticillaria</i> Spreng.		Primulaceae			ხახვთესლა	
630	<i>Primula algida</i> Adam.		Primulaceae			ფურისულა	
631	<i>Primula amoena</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Primulaceae		NE	ფურისულა	
632	<i>Primula auriculata</i> Lam.		Primulaceae	LC			
633	<i>Primula bayernii</i> Rupr. *	caucasian endemic	Primulaceae		NT		
634	<i>Primula cordifolia</i> Rupr. *	caucasian endemic	Primulaceae		NE		
635	<i>Primula farinifolia</i> Rupr. *	caucasian endemic	Primulaceae		LC		
636	<i>Primula luteola</i> Rupr. *	caucasian endemic	Primulaceae		NT		
637	<i>Primula macrocalyx</i> Bunge		Primulaceae			დიდჯამა ფურისულა	
638	<i>Primula meyeri</i> Rupr. *	caucasian endemic	Primulaceae		NE		
639	<i>Aconitum confertiflorum</i> (DC.) Gager		Ranunculaceae				
640	<i>Aconitum nasutum</i> Fisch. ex Rchb. *	caucasian endemic	Ranunculaceae	NT	NE	ემზაკის ქოში	
641	<i>Aconitum orientale</i> Mill.		Ranunculaceae		DD		
642	<i>Aconitum tuscheticum</i> N. Busch **	georgian endemic	Ranunculaceae		DD		
643	<i>Actaea spicata</i> L.		Ranunculaceae	LC		დათვის ყურძენი	
644	<i>Anemonastrum fasciculatum</i> (L.) Holub.		Ranunculaceae				
645	<i>Anemonastrum speciosum</i> (Adam ex Pritz.) Galushko *	caucasian endemic	Ranunculaceae				
646	<i>Anemnooides caucasica</i> (Rupr.) Holub.		Ranunculaceae				
647	<i>Anemnooides ranunculoides</i> (L.) Holub.		Ranunculaceae				
648	<i>Aquilegia caucasica</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE	წყალიკრევია	
649	<i>Aquilegia olympica</i> Boiss.		Ranunculaceae			წყალიკრევია	
650	<i>Batrachium rionii</i> (Lagger) Nyman		Ranunculaceae			წყლის ბაია	

651	<i>Batrachium trichophyllum</i> (Chaix) Bosch		Ranunculaceae			წყლის ბაია	
652	<i>Batrachium triphyllum</i> (Wallr.) Dumort.		Ranunculaceae			წყლის ბაია	
653	<i>Caltha palustris L.</i>		Ranunculaceae	LC		დიდბაია	
654	<i>Caltha polypetala Hochst</i>		Ranunculaceae			დიდბაია	
655	<i>Delphinium caucasicum</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE	დეზურა	
656	<i>Delphinium speciosum M.</i> Bieb. *	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE	დეზურა	
657	<i>Pulsatilla albana</i> (Steven) Berch. et J. Presl		Ranunculaceae			მედგარი	
658	<i>Pulsatilla violacea Rupr. *</i>	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE	მედგარი	
659	<i>Ranunculus arvensis L.</i>		Ranunculaceae				
660	<i>Ranunculus baidarae Rupr. *</i>	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE		
661	<i>Ranunculus bulbosus L.</i>		Ranunculaceae				
662	<i>Ranunculus caucasicus M.</i> Bieb. *	caucasian endemic	Ranunculaceae		DD		
663	<i>Ranunculus crassifolius</i> (Rupr.) Grossh. *	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE		
664	<i>Ranunculus grandiflorus L.*</i>	caucasian endemic	Ranunculaceae		NE		
665	<i>Ranunculus muricatus L.</i>		Ranunculaceae				
666	<i>Ranunculus oreophilus M.</i> Bieb. *	caucasian endemic	Ranunculaceae				
667	<i>Ranunculus osseticus Ovcz.</i>	caucasian endemic	Ranunculaceae				
668	<i>Ranunculus repens L.</i>		Ranunculaceae				
669	<i>Ranunculus tebulossius</i> Prima **	georgian endemic	Ranunculaceae	LC			
670	<i>Thalictrum alpinum L.</i>		Ranunculaceae				
671	<i>Thalictrum buschianum</i> Kem.-Nath. *	caucasian endemic	Ranunculaceae				
672	<i>Thalictrum foetidum L.</i>		Ranunculaceae			სამატლე	
673	<i>Trollius ranunculinus</i> (Sm.) Stearn.		Ranunculaceae		NE		
674	<i>Rhamnus depressa Grubov *</i>	caucasian endemic	Rhamnaceae		NE		
	<i>Rhamnus pallasii Fisch. et</i>						

675	<i>C.A.Mey.</i>		Rhamnaceae			
676	<i>Agrimonia eupatoria L.</i>		Rosaceae	LC		ბირკავა
677	<i>Alchemilla caucasica Buser</i>		Rosaceae		NE	მარმუჭი
678	<i>Alchemilla chlorosericea (Buser) Juz. *</i>	caucasian endemic	Rosaceae		LC	მარმუჭი
679	<i>Alchemilla debilis Juz. *</i>	caucasian endemic	Rosaceae		DD	მარმუჭი
680	<i>Alchemilla divaricans Buser *</i>	caucasian endemic	Rosaceae		DD	მარმუჭი
681	<i>Alchemilla erythropoda Juz.</i>		Rosaceae		NE	მარმუჭი
682	<i>Alchemilla retinervis Buser</i>		Rosaceae			მარმუჭი
683	<i>Alchemilla sericata Rchb. ex Buser</i>		Rosaceae		NE	მარმუჭი
684	<i>Alchemilla sericea Willd.</i>		Rosaceae			მარმუჭი
685	<i>Aruncus vulgaris Raf.</i>		Rosaceae			მეკენძალა
686	<i>Cerasus avium (L.) Moench</i>		Rosaceae	LC		ბალი
687	<i>Comarum palustre L.</i>		Rosaceae	LC		წყლის მაწყვა ბალახი
688	<i>Cotoneaster integerrimus Medik.</i>		Rosaceae			
689	<i>Crataegus pentagyna</i>		Rosaceae	LC		შავი კუნელი
690	<i>Dryas caucasica Juz. *</i>	caucasian endemic	Rosaceae		NE	
691	<i>Filipendula ulmaria (L.) Maxim.</i>		Rosaceae	LC		
692	<i>Filipendula vulgaris Moench</i>		Rosaceae	LC		
693	<i>Fragaria vesca L.</i>		Rosaceae	LC		
694	<i>Geum urbanum L.</i>		Rosaceae	LC		ნიგვზისძირა
695	<i>Malus orientalis Uglitzk.</i>		Rosaceae	DD		მაქალო
696	<i>Mespilus germanica (L.) Desv.</i>		Rosaceae	LC		ზღმარტლი
697	<i>Padus avium Mill.</i>		Rosaceae	LC		
698	<i>Potentilla adscharica Sommier et Levier</i>		Rosaceae		NE	
699	<i>Potentilla argentea L.</i>		Rosaceae			
700	<i>Potentilla canescens Besser.</i>	caucasian	Rosaceae			

700	*	endemic	Rosaceae			
701	<i>Potentilla caucasica</i> Juz.		Rosaceae			ოთხფურცელა მარწყვა ბალახი
702	<i>Potentilla crantzii</i> (Crantz.) Beck		Rosaceae			
703	<i>Potentilla gelida</i> C.A.Mey.		Rosaceae			
704	<i>Potentilla geoides</i> M. Bieb.		Rosaceae			
705	<i>Potentilla recta</i> L.		Rosaceae			
706	<i>Potentilla reptans</i> L.		Rosaceae		NE	
707	<i>Potentilla ruprechtii</i> Boiss.		Rosaceae			
708	<i>Poterium polygamum</i> Waldst. et Kit.		Rosaceae			ურამა
709	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb		Rosaceae	DD		ტყემალი
710	<i>Prunus spinosa</i> L.		Rosaceae	LC		კვინჩხი
711	<i>Pyrus caucasica</i> Fed. *	caucasian endemic	Rosaceae			პანტა
712	<i>Rosa boissier</i> Crep.		Rosaceae			
713	<i>Rosa buschiana</i> Chrshan. *	caucasian endemic	Rosaceae		NE	
714	<i>Rosa canina</i> L.		Rosaceae	LC		
715	<i>Rosa corymbifera</i> Borkh		Rosaceae			
716	<i>Rosa iberica</i> Steven ex M. Bieb.		Rosaceae			
717	<i>Rosa mollis</i> Sm.		Rosaceae			
718	<i>Rosa oplisthes</i> Boiss. *	caucasian endemic	Rosaceae		LC	
719	<i>Rosa pimpinellifolia</i> L.		Rosaceae			
720	<i>Rosa pulverulenta</i> M. Bieb.		Rosaceae		NE	
721	<i>Rosa tuschetica</i> Boiss. **	georgian endemic	Rosaceae		NE	
722	<i>Rubus idaeus</i> L.		Rosaceae			
723	<i>Rubus saxatilis</i> L.		Rosaceae			
724	<i>Sibbaldia parviflora</i> Willd.		Rosaceae			ფესვმაგარა
725	<i>Sibbaldia semiglabra</i> C.A.Mey.		Rosaceae			ფესვმაგარა

726	<i>Sorbus aucuparia</i> L. (= <i>Sorbus caucasigena</i>)		Rosaceae	LC	DD	ცირცელი	
727	<i>Sorbus caucasica</i> Zinserl. *	caucasian endemic	Rosaceae		EN		
728	<i>Asperula albovii</i> Manden. *	caucasian endemic	Rubiaceae			ბეგთენდრო	
729	<i>Asperula arvensis</i> L.		Rubiaceae			ყანის ჩიტისთვალა	
730	<i>Asperula cristata</i> (Sommier et Levier) V. I. Krecz. *	caucasian endemic	Rubiaceae				
731	<i>Asperula kemulariae</i> Manden. *	caucasian endemic	Rubiaceae		NE		
732	<i>Asperula molluginoides</i> (M. Bieb.) Rchb.		Rubiaceae				
733	<i>Asperula setosa</i> Jaub. et Spach.		Rubiaceae			ყანის ჩიტისთვალა	
734	<i>Cruciata articulata</i> (L.) Ehrend.		Rubiaceae				
735	<i>Cruciata coronata</i> (Sibth. et Sm.) Ehrend.		Rubiaceae				
736	<i>Cruciata laevipes</i> Opiz.		Rubiaceae				
737	<i>Galium album</i> Mill.		Rubiaceae			ენდრონიკა	
738	<i>Galium mollugo</i> L.		Rubiaceae	LC			
739	<i>Galium odoratum</i> (L.) Cop.		Rubiaceae	LC			
740	<i>Galium valantioides</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Rubiaceae		NE		
741	<i>Galium verum</i> L.		Rubiaceae	LC		მინდვრისხემსა	
742	<i>Populus tremula</i> L.		Salicaceae	LC		მთროთოლავი ვერხვი	
743	<i>Salix apoda</i> Trautv. *	caucasian endemic	Salicaceae				
744	<i>Salix caprea</i> L.		Salicaceae	LC		მდგნალი	
745	<i>Salix caucasica</i> Andersson		Salicaceae				
746	<i>Salix kazbekensis</i> A.K.Skvortsov *	caucasian endemic	Salicaceae		DD		
747	<i>Salix kuznetzowii</i> Laksch. ex Goerz. *	caucasian endemic	Salicaceae				
748	<i>Salix pentandroides</i> A.K.Skvortsov *	caucasian endemic	Salicaceae				
749	<i>Salix triandra</i> L.		Salicaceae	LC			

750	<i>Sambucus ebulus L.</i>		Sambucaceae	LC		სწლი	
751	<i>Sambucus nigra L.</i>		Sambucaceae			დიდგულა	
752	<i>Thesium alpinum L.</i>		Santalaceae				
753	<i>Thesium arvense Horv.</i>		Santalaceae				
754	<i>Chrysosplenium alternifolium L.</i>		Saxifragaceae	LC		მქამელა	
755	<i>Saxifraga cartilaginea Willd.</i>		Saxifragaceae		NE		
756	<i>Saxifraga cymbalaria L.</i>		Saxifragaceae			ფხიჯა	
757	<i>Saxifraga exarata Vill.</i>		Saxifragaceae				
758	<i>Saxifraga flagellaris Willd. ex Sternb.</i>		Saxifragaceae				
759	<i>Saxifraga juniperifolia Adam. *</i>	caucasian endemic	Saxifragaceae				
760	<i>Saxifraga kolenatiana Regel.</i>		Saxifragaceae		DD		
761	<i>Saxifraga moschata Wulfen.</i>		Saxifragaceae				
762	<i>Saxifraga pseudolaevis Oett. *</i>	caucasian endemic	Saxifragaceae		NE		
763	<i>Saxifraga ruprechtiana Manden. *</i>	caucasian endemic	Saxifragaceae		VU		
764	<i>Saxifraga sibirica L.</i>		Saxifragaceae				
765	<i>Saxifraga subverticillata Boiss. *</i>	caucasian endemic	Saxifragaceae		DD		
766	<i>Digitalis ferruginea L.</i>		Scrophulariaceae		NE	ფუტკარა	
767	<i>Diphelypaea coccinea (M. Bieb.) Nicolson</i>		Scrophulariaceae				
768	<i>Euphrasia amblyodonta Juz.</i>		Scrophulariaceae		NE		
769	<i>Euphrasia caucasica Juz. *</i>	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	კორდისკვილა	
770	<i>Euphrasia hirtella Jord. ex Reut.</i>		Scrophulariaceae				
771	<i>Euphrasia pectinata Ten.</i>		Scrophulariaceae				
772	<i>Euphrasia petiolaris Wettst.</i>		Scrophulariaceae		NE		
773	<i>Euphrasia woronowii Juz. *</i>	caucasian endemic	Scrophulariaceae		DD		
774	<i>Linaria genistifolia (L.) Mill.</i>		Scrophulariaceae			სელიქა	

775	<i>Linaria vulgaris</i> (L.) Mill.		Scrophulariaceae			
776	<i>Melampyrum arvense</i> L.		Scrophulariaceae		NE	ყანის სანთელა
777	<i>Melampyrum caucasicum</i> Bunge *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		DD	
778	<i>Odontites vulgaris</i> Moench		Scrophulariaceae			
779	<i>Orobanche raddeana</i> Beck.		Scrophulariaceae			კელაპტარა
780	<i>Pedicularis armena</i> Boiss. et Huet. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			სატილია
781	<i>Pedicularis atropurpurea</i> Nordm.		Scrophulariaceae		NE	სატილია
782	<i>Pedicularis caucasica</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			სატილია
783	<i>Pedicularis comosa</i> L. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			სატილია
784	<i>Pedicularis condensata</i> M. Bieb.		Scrophulariaceae			სატილია
785	<i>Pedicularis crassirostris</i> Bunge *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	სატილია
786	<i>Rhinanthus minor</i> L.		Scrophulariaceae			
787	<i>Rhinanthus schischkinii</i> Vassilcz. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			
788	<i>Rhinanthus vernalis</i> (N. W. Zinger) Schischk. et Serg.		Scrophulariaceae			
789	<i>Rhynchosorys elephas</i> (L.) Griseb.		Scrophulariaceae			
790	<i>Rhynchosorys orientalis</i> (L.) Benth.		Scrophulariaceae		NE	
791	<i>Rhynchosorys stricta</i> (C. Koch) Albov		Scrophulariaceae		NE	
792	<i>Scrophularia lateriflora</i> Trautv. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	
793	<i>Scrophularia minima</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	
794	<i>Scrophularia olympica</i> Boiss.		Scrophulariaceae			
795	<i>Scrophularia rupestris</i> M. Bieb. ex Willd.		Scrophulariaceae			
796	<i>Scrophularia ruprechtii</i> Boiss. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	
797	<i>Scrophularia scopoli</i> Hoppe ex Pers.		Scrophulariaceae			
798	<i>Verbascum blattaria</i> L.		Scrophulariaceae			გულსოსანა

799	<i>Verbascum georgicum</i> <i>Benth</i>		Scrophulariaceae			
800	<i>Verbascum gnaphalodes</i> M. <i>Bieb.</i>		Scrophulariaceae			
801	<i>Verbascum gossypinum</i> M. <i>Bieb.</i>		Scrophulariaceae			
802	<i>Verbascum laxum</i> Fil. et Jav.		Scrophulariaceae			
803	<i>Verbascum phlomoides</i> L.		Scrophulariaceae	LC		
804	<i>Verbascum phoeniceum</i> L.		Scrophulariaceae			
805	<i>Verbascum pyramidatum</i> M. <i>Bieb.</i>		Scrophulariaceae			
806	<i>Verbascum speciosum</i> <i>Schrad.</i>		Scrophulariaceae			
807	<i>Verbascum wilhelmsianum</i> C. Koch *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		LC	
808	<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L.		Scrophulariaceae	LC		ჩანდრი
809	<i>Veronica anagalloides</i> Guss.		Scrophulariaceae	LC		
810	<i>Veronica arvensis</i> L.		Scrophulariaceae			
811	<i>Veronica beccabunga</i> L.		Scrophulariaceae	LC		ჩანდრი
812	<i>Veronica caucasica</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE	
813	<i>Veronica chamaedrys</i> L.		Scrophulariaceae			
814	<i>Veronica dillenii</i> Crantz		Scrophulariaceae			
815	<i>Veronica filiformis</i> Sm.		Scrophulariaceae			
816	<i>Veronica gentianoides</i> Vahl.		Scrophulariaceae			
817	<i>Veronica magna</i> M. Fisch.		Scrophulariaceae			
818	<i>Veronica minuta</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			
819	<i>Veronica multifida</i> L.		Scrophulariaceae			
820	<i>Veronica officinalis</i> L.		Scrophulariaceae	LC		დედოფლისთია
821	<i>Veronica peduncularis</i> M. <i>Bieb.</i>		Scrophulariaceae			
822	<i>Veronica persica</i> Poir.		Scrophulariaceae			ბოსტნის ო
823	<i>Veronica petraea</i> (M. Bieb.) Steven *	caucasian endemic	Scrophulariaceae			

824	<i>Veronica polita</i> Fr.		Scrophulariaceae			კიკარტი	
825	<i>Veronica propinqua</i> Boriss. *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		NE		
826	<i>Veronica schistosa</i> E. A. Busch *	caucasian endemic	Scrophulariaceae		LC		
827	<i>Veronica serpyllifolia</i> L.		Scrophulariaceae	LC			
828	<i>Veronica verna</i> L.		Scrophulariaceae				
829	<i>Hyoscyamus niger</i> L.		Solanaceae			ლენცოვა	
830	<i>Solanum persicum</i> Willd. ex Roem. et schult.		Solanaceae			ძალყურძენა	
831	<i>Myricaria bracteata</i> Roile		Tamaricaceae			იალღუნი	
832	<i>Daphne glomerata</i> Lam.		Thymelaceae			წიბა	
833	<i>Daphne mezereum</i> L.		Thymelaceae	LC		მაჯაღვერი	
834	<i>Tilia begoniifolia</i> Steven		Tiliaceae	LC	LC	ცაცხვი	
835	<i>Tilia cordata</i> Mill.		Tiliaceae	LC		წვრილფოთოლა ცაცხვი	
836	<i>Ulmus glabra</i> Huds.		Ulmaceae	VU		თელა	VU
837	<i>Ulmus minor</i> Mill.		Ulmaceae	DD			VU
838	<i>Ulmus scabra</i> Mill.		Ulmaceae	VU		თელაღუმა	
839	<i>Parietaria judaica</i> L.		Urticaceae			კედლისპირა	
840	<i>Parietaria micrantha</i> Ledeb.		Urticaceae				
841	<i>Parietaria serbica</i> Pancic.		Urticaceae				
842	<i>Urtica dioica</i> L.		Urticaceae	LC		კინკარი	
843	<i>Pseudobetckea caucasica</i> (Boiss.) Lincz.		Valerianaceae		NT		
844	<i>Valeriana alliariifolia</i> Adam		Valerianaceae			კატაბალახა	
845	<i>Valeriana alpestris</i> Steven		Valerianaceae				
846	<i>Valeriana cardamines</i> M. Bieb. *	caucasian endemic	Valerianaceae		NE		
847	<i>Valeriana officinalis</i> L.		Valerianaceae	LC			
848	<i>Valeriana saxicola</i> C.A.Mey. *	caucasian endemic	Valerianaceae				
849	<i>Valeriana tiliifolia</i> Troitsky *	caucasian endemic	Valerianaceae		DD	სასტვირია	

850	<i>Viburnum lantana L.</i>		Viburnaceae			უზანი	
851	<i>Viburnum opulus L.</i>		Viburnaceae	LC		მახველი	
852	<i>Viburnum orientale Pall</i>		Viburnaceae			მოლოზანა	
853	<i>Viola alba Besser</i>		Violaceae				
854	<i>Viola caucasica Kolen *</i>	caucasian endemic	Violaceae		NE		
855	<i>Viola kitaibeliana Schult.</i>		Violaceae			ჩიტის ია	
856	<i>Viola minuta M. Bieb. *</i>	caucasian endemic	Violaceae		LC		
857	<i>Viola odorata L.</i>		Violaceae	LC			
858	<i>Viola oreades M. Bieb.</i>		Violaceae				
859	<i>Viola rupestris Schmidt</i>		Violaceae	LC			
860	<i>Viola somchetica C. Koch</i>		Violaceae		NE		

ერთლებნიანები Angiosperms

№	მცენარის ლათინური დასახელება	ენდემიზმის სტატუსი	სისტემეტიკური ოჯახის დასახელება	IUCN კატეგორია	კავკასიის წითელი ნუსხა	მცენარის ქართული დასახელება
1	<i>Allium albidum Fisch. ex M. Bieb</i>		Alliaceae	DD		
2	<i>Allium kunthianum Vved.</i>		Alliaceae			კლდის ხახვი
3	<i>Allium szovitsii Regel</i>		Alliaceae			
4	<i>Allium ursinum L.</i>		Alliaceae	LC		ღანძილი
5	<i>Allium victorialis L.</i>		Alliaceae	LC		მთის ღანძილი
6	<i>Galanthus alpinus Sosn. *</i>	caucasian endemic	Amaryllidaceae		NE	თეთრყვავილა
7	<i>Galanthus platyphyllus Traub. et Moldenke *</i>	caucasian endemic	Amaryllidaceae		NT	თეთრყვავილა
8	<i>Asparagus verticillatus L.</i>		Asparagaceae	LC		სატაცური
9	<i>Merendera ghalghana Otsch. *</i>	caucasian endemic	Colchicaceae		NT	
10	<i>Merendera raddeana Regel</i>		Colchicaceae			ენბელა

11	<i>Polygonatum glaberrimum</i> C. Koch		Convallariaceae		NE	სვინტრი
12	<i>Polygonatum orientale</i> Desf.		Convallariaceae			
13	<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All.		Convallariaceae			მთის სვინტრი
14	<i>Blysmus compressus</i> (L.) Panz. ex Link.		Cyperaceae	LC		
15	<i>Bolboschoenus maritimus</i> (L.) Pall.		Cyperaceae	LC		ლეღქაში
16	<i>Carex acuta</i> L.		Cyperaceae	LC		ოსლი
17	<i>Carex acutiformis</i> Ehrh.		Cyperaceae	LC		ოსლი
18	<i>Carex brunnescens</i> (Pers.) Poir.		Cyperaceae	LC		ოსლი
19	<i>Carex caespitosa</i> L.		Cyperaceae	LC		ოსლი
20	<i>Carex canescens</i> L.		Cyperaceae	LC		ოსლი
21	<i>Carex capillaris</i> L.		Cyperaceae			ოსლი
22	<i>Carex caucasica</i> Steven		Cyperaceae			ოსლი
23	<i>Carex cinerea</i> Pollich		Cyperaceae			ოსლი
24	<i>Carex cuspidata</i> Host.		Cyperaceae	LC		ოსლი
25	<i>Carex dacica</i> Heuff.		Cyperaceae			ოსლი
26	<i>Carex digitata</i> L.		Cyperaceae			ოსლი
27	<i>Carex hartmanii</i> Cajander		Cyperaceae			ოსლი
28	<i>Carex hirta</i> L.		Cyperaceae	LC		ოსლი
29	<i>Carex huetiana</i> Boiss.		Cyperaceae			ოსლი
30	<i>Carex humilis</i> Leyss.		Cyperaceae			ოსლი
31	<i>Carex kotschyana</i> Boiss. et Hohen		Cyperaceae			ოსლი
32	<i>Carex leporina</i> L.		Cyperaceae	LC		ოსლი
33	<i>Carex medwedewii</i> Leskov *	caucasian endemic	Cyperaceae			ოსლი
34	<i>Carex meinshauseniana</i> V. I. Krecz. *	caucasian endemic	Cyperaceae			ოსლი
35	<i>Carex microglochin</i> Wahlenb.		Cyperaceae	LC		ოსლი
36	<i>Carex micropodioides</i> V. I. Krecz.		Cyperaceae		DD	ოსლი

37	<i>Carex muricata L.</i>		Cyperaceae	LC		სლი
38	<i>Carex pallescens L.</i>		Cyperaceae			სლი
39	<i>Carex supina Willd. ex Wahlenb.</i>		Cyperaceae			სლი
40	<i>Carex sylvatica Huds.</i>		Cyperaceae		NE	სლი
41	<i>Carex szovitsii V. I. krecz.</i>		Cyperaceae			სლი
42	<i>Carex tristis M. Bieb.</i>		Cyperaceae			სლი
43	<i>Carex vesicaria L.</i>		Cyperaceae	LC		სლი
44	<i>Eleocharis acicularis (L.) Roem. et Schult.</i>		Cyperaceae	LC		
45	<i>Eleocharis palustris (L.) Roem. et Schult.</i>		Cyperaceae	LC		
46	<i>Eriophorum vaginatum L.</i>		Cyperaceae	LC		წყლის ბაზა
47	<i>Kobresia macrolepis Meinsh</i>		Cyperaceae		NE	
48	<i>Kobresia schoenoides (C.A.Mey.) Steud.</i>		Cyperaceae		NE	
49	<i>Muscari szovitsianum Baker</i>		Hyacinthaceae			ყაზახა
50	<i>Ornithogalum schmalhauseni Albov *</i>	caucasian endemic	Hyacinthaceae		DD	ძაღუნოთა
51	<i>Pseudomuscari pallens (M. Bieb.) Garbari *</i>	caucasian endemic	Hyacinthaceae			
52	<i>Puschkinia scilloides Adam</i>		Hyacinthaceae			
53	<i>Scilla siberica Haw.</i>		Hyacinthaceae			ცისთვალი
54	<i>Scilla winogradowii Sosn. *</i>	caucasian endemic	Hyacinthaceae		DD	
55	<i>Crocus speciosus M. Bieb.</i>		Iridaceae			სოსანი ზაფრანა
56	<i>Iris aphylla L.</i>		Iridaceae	NT		ზამზახი
57	<i>Iris sibirica L.</i>		Iridaceae	NT	NE	ზამზახი
58	<i>Juncus alpigenus C. Koch</i>		Juncaceae			ქილი
59	<i>Juncus articulatus L.</i>		Juncaceae	LC		ქილი
60	<i>Juncus bufonius L.</i>		Juncaceae	LC		ქილი
61	<i>Juncus compressus Jacq.</i>		Juncaceae	LC		ქილი
62	<i>Juncus effusus L.</i>		Juncaceae	LC		ქილი

63	<i>Juncus filiformis</i> L.		Juncaceae	LC		ჭილი
64	<i>Juncus tenuis</i> Willd.		Juncaceae			ჭილი
65	<i>Luzula multiflora</i> (Ehrh.) Lej.		Juncaceae			ისლურა
66	<i>Luzula pilosa</i> (L.) Willd.		Juncaceae			ისლურა
67	<i>Luzula pseudosudetica</i> (V. I. Krecz.) V. I. Krecz.		Juncaceae			ისლურა
68	<i>Luzula spicata</i> (L.) DC.		Juncaceae	LC		ისლურა
69	<i>Lemna trisulca</i> L.		Lemnaceae	LC		ლემნა
70	<i>Lemna trisulca</i> L.		Lemnaceae	LC		ლემნა
71	<i>Lemna minor</i> L.		Lemnaceae	LC		ლემნა
72	<i>Fritillaria latifolia</i> Willd. *	caucasian endemic	Liliaceae		NE	ღვინა
73	<i>Fritillaria lutea</i> Mill. *	caucasian endemic	Liliaceae			ყვითელი ღვინა
74	<i>Gagea anisanthos</i> C. Koch		Liliaceae			ჩიტისთავა
75	<i>Gagea caroli-kochii</i> Grossh.		Liliaceae		NE	ჩიტისთავა
76	<i>Gagea dubia</i> N. Terracc.		Liliaceae	LC		ჩიტისთავა
77	<i>Gagea glacialis</i> C. Koch		Liliaceae			ჩიტისთავა
78	<i>Gagea pusilla</i> (F. W. Schmidt.) Schult. et Scult. F.		Liliaceae	LC		ჩიტისთავა
79	<i>Lilium monadelphum</i> M. Bieb. **	georgian endemic	Liliaceae		DD	შრომანი
80	<i>Lilium szovitsianum</i> Fisch. et Ave-Lall.		Liliaceae		NE	მთის შრომანი
81	<i>Lloydia serotica</i> (L.) Rchb		Liliaceae			
82	<i>Paris quadrifolia</i> L.		Liliaceae	LC		ხარისთავა
83	<i>Linum hypericifolium</i> Salisb.		Linaceae			სელი
84	<i>Linum nervosum</i> Waldst. et Kit.		Linaceae			სელი
85	<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh		Melanthaceae			შხამა
86	<i>Coeloglossum viride</i> (L.) C. Hartm.		Orchidaceae	LC		
87	<i>Corallorhiza trifida</i> Chatel.		Orchidaceae	LC		მარჯნისძირა
88	<i>Dactylorhiza amblyoloba</i>		Orchidaceae		VU	

	(Nevski) Aver.					
89	<i>Dactylorhiza euxina</i> (Nevski) Czerep.		Orchidaceae	NT	NT	
90	<i>Dactylorhiza urvilleana</i> (Steud.) H. Baumann et Kunkele		Orchidaceae	LC		
91	<i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br.		Orchidaceae	LC		ტყის მრავალძარღვა
92	<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br.		Orchidaceae	LC		
93	<i>Listera cordata</i> (L.) R. Br.		Orchidaceae	LC		
94	<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) R. Br.		Orchidaceae	LC		ჩიტბუდა
95	<i>Orchis coriophora</i> L.		Orchidaceae	NT		ჯადვარი
96	<i>Orchis maculata</i> (L.) L.		Orchidaceae	LC		ჯადვარი
97	<i>Orchis sanasunitensis</i> Fleischm.		Orchidaceae			ჯადვარი
98	<i>Platanthera chlorantha</i> (Custer.) Rchb.		Orchidaceae	EN		ორფოთოლა
99	<i>Traunsteinera sphaerica</i> (M. Bieb.) Schltr.		Orchidaceae		NE	
100	<i>Agrostis planifolia</i> C. Koch		Poaceae			ნანიკრევია
101	<i>Agrostis tenuis</i> Sibth.		Poaceae			ნანიკრევია
102	<i>Agrostis vinealis</i> Schreb.		Poaceae		NE	ნანიკრევია
103	<i>Alopecurus aequalis</i> Sobol.		Poaceae	LC		მელაკუდა
104	<i>Alopecurus dasyanthus</i> Trautv. *	caucasian endemic	Poaceae			მელაკუდა
105	<i>Alopecurus glacialis</i> C. Koch		Poaceae			მელაკუდა
106	<i>Alopecurus myosuroides</i> Huds.		Poaceae			მელაკუდა
107	<i>Alopecurus tuscheticus</i> Trautv. *	caucasian endemic	Poaceae		NE	მელაკუდა
108	<i>Anisantha sterilis</i> (L.) Nevski		Poaceae			
109	<i>Anisantha tectorum</i> (L.) Nevski		Poaceae			
110	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.		Poaceae			ყვითელთავთავა
111	<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) J. Presl et C. Presl		Poaceae	LC		ფრანგული კოინდარი
112	<i>Avenella flexuosa</i> (L.) Drejer.		Poaceae	DD		

113	<i>Brachypodium sylvaticum</i> (Huds.) P. Beauv.		Poaceae			შერსელა
114	<i>Briza elatior</i> Sibth. et Sm.		Poaceae			ცახცახა
115	<i>Briza marcowiczii</i> Woronow		Poaceae		NE	ცახცახა
116	<i>Briza media</i> L.		Poaceae			ცახცახა
117	<i>Bromopsis variegata</i> (M. Bieb.) Holub. *	caucasian endemic	Poaceae		NE	
118	<i>Bromus commutatus</i> Schrad.		Poaceae			
119	<i>Bromus japonicus</i> Thunb.		Poaceae	DD		იაპონური შვრიელა
120	<i>Bromus scoparius</i> L.		Poaceae			
121	<i>Calamagrostis arundinacea</i> (L.) Roth.		Poaceae			ბრძამი
122	<i>Calamagrostis caucasica</i> Trin. *	caucasian endemic	Poaceae		NE	
123	<i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth.		Poaceae			ქასრა
124	<i>Calamagrostis pseudophragmites</i> (Haller F.) Koeler		Poaceae	LC		
125	<i>Catabrosa aquatica</i> (L.) P. Beauv.		Poaceae	LC		
126	<i>Cleistogenes bulgarica</i> (Bornm.) Keng. *	caucasian endemic	Poaceae			
127	<i>Colpodium versicolor</i> (Steven) Schmalh. *	caucasian endemic	Poaceae			
128	<i>Dactylis glomerata</i> L.		Poaceae			სათითურა
129	<i>Deschampsia caespitosa</i> (L.) P. Beauv.		Poaceae		NE	მახრჩობელა
130	<i>Elymus buschianus</i> (Roshev.) Tzvelev *	caucasian endemic	Poaceae		NE	ელიმუსი
131	<i>Elytrigia caespitosa</i> (C. Koch) Nevski		Poaceae			
132	<i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski		Poaceae			
133	<i>Festuca airoides</i> Lam.		Poaceae	LC		
134	<i>Festuca arundinacea</i> Schreb.		Poaceae			
135	<i>Festuca ovina</i> L.		Poaceae	VU		ცხვრის წივანა
136	<i>Festuca pratensis</i> Huds.		Poaceae			მდელოს წივანა
137	<i>Festuca rubra</i> L.		Poaceae	LC		წითელი წივანა

138	<i>Festuca rupicola</i> Heuff.		Poaceae			
139	<i>Festuca valesiaca</i> Gaudin.		Poaceae			
140	<i>Festuca varia</i> Haenke		Poaceae	LC		კრელი წივანა
141	<i>Glyceria arundinacea</i> (M. Bieb.) Kunth		Poaceae	LC		წყლის მანანა
142	<i>Glyceria plicata</i> Fr.		Poaceae	LC		წყლის მანანა
143	<i>Helictotrichon adzharicum</i> (Albov) Grossh. *	caucasian endemic	Poaceae		NE	
144	<i>Helictotrichon pubescens</i> (Huds.) Pilg.		Poaceae			
145	<i>Hordeum violaceum</i> Boiss. et Huet		Poaceae	NAI		იისფერი ქერი
146	<i>Koeleria albovii</i> Domin		Poaceae		NE	
147	<i>Koeleria cristata</i> (L.) Pers.		Poaceae			კეწეწურა
148	<i>Koeleria luersenii</i> (Domin) Domin *	caucasian endemic	Poaceae		NE	კეწეწურა
149	<i>Lerchenfeldia flexuosa</i> (L.) Schur.		Poaceae			
150	<i>Lolium perenne</i> L.		Poaceae	LC		ინგლისური კოინდარი
151	<i>Lolium rigidum</i> Gaudin.		Poaceae	LC		ნამკალა
152	<i>Melica nutans</i> L.		Poaceae			
153	<i>Melica picta</i> C. Koch		Poaceae			
154	<i>Melica transsilvanica</i> Schur.		Poaceae			
155	<i>Milium effusum</i> L.		Poaceae			
156	<i>Milium schmidtianum</i> C. Koch		Poaceae			
157	<i>Nardus stricta</i> L.		Poaceae			მიგვა
158	<i>Phleum alpinum</i> L.		Poaceae	LC		
159	<i>Phleum phleoides</i> (L.) H. Karst.		Poaceae	LC		
160	<i>Phleum pratense</i> L.		Poaceae	LC		ტიმოთელა
161	<i>Poa alpina</i> L.		Poaceae	LC		
162	<i>Poa annua</i> L.		Poaceae	LC		ერთწლოვანი თივაქასრა

163	<i>Poa bulbosa</i> L.		Poaceae			ბოლქვიანი თივაქასრა
164	<i>Poa caucasica</i> *	caucasian endemic	Poaceae			
165	<i>Poa iberica</i> Fisch. et C.A.Mey. *	caucasian endemic	Poaceae			
166	<i>Poa longifolia</i> Trin.		Poaceae			
167	<i>Poa nemoralis</i> L.		Poaceae			ტყის თივაქასრა
168	<i>Poa palustris</i> L.		Poaceae	LC		
169	<i>Poa pratensis</i> L.		Poaceae	LC		მდელოს თივაქასრა
170	<i>Stipa dagestanica</i> Grossh.		Poaceae			ვაციწვერა
171	<i>Stipa pulcherrima</i> C. Koch		Poaceae	VU		
172	<i>Trisetum flavescens</i> (L.) P. Beauv.		Poaceae	LC		ოქროშვრია
173	<i>Trisetum rigidum</i> (M. Bieb.) Roem. et Schult.		Poaceae			
174	<i>Trisetum spicatum</i> (L.) Richt		Poaceae			
175	<i>Sparganium simplex</i> Huds.		Sparganiaceae			შხაპრი

მცენარეებისათვის სტატუსის მინიჭება მოხდა:

- მცენარეთა ქართული დასახელება: „ბოტანიკური ლექსიკონი“ ა.მაყაშვილი (1991)
- IUCN კატეგორიზაცია <https://www.iucnredlist.org/>
- კავკასიის წითელი ნუსხა: Red list of the endemic plants of the Caucasus: Armenia, Azerbaijan, Georgia, Iran, Russia, and Turkey. Author(s):

Schatz, George E.

Shulkina, Tatyana

Solomon, James Clinton

- საქართველოს წითელი ნუსხა: საქართველოს მთავრობის დადგენილება №190 2014 წლის 20 თებერვალი საქართველოს „წითელი ნუსხის“ დამტკიცების შესახებ

დანართი 13. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ძუძუმწოვრები

№	ლათინური სახელწოდება Latin name	ინგლისური სახელწოდება English name	ქართული სახელწოდება Georgian Name	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა RLG	კავკასიის ენდემები Caucasusu Endemic	IUCN RL წითელი ნუსხა
1	<i>Sorex satunini</i>	Caucasian Shrew	კავკასიური ბიგა		*	LC

2	<i>Sorex volnuchini</i>	Caucasian Pygmy Shrew	ვოლნუხინის ბიგა		*	LC
3	<i>Sorex raddei</i>	Raddes shrew	რადეს ბიგა		*	LC
4	<i>Talpa levantis</i>	Levant Mole	მცირე თხუნელა		*	LC
5	<i>Eptesicus serotinus</i>	Serotine	ჩვეულებრივი მეგვიანე			LC
6	<i>Myotis blythii</i>	lesser mouse-eared bat	ყურწვეტა მლამიობი			LC
7	<i>Myotis mystacinus</i>	Whiskered Myotis	ულვაშა მლამიობი			LC
8	<i>Myotis nattereri</i>	Natterer's Bat	ნატერის მლამიობი (ტყის მლამიობი)			LC
9	<i>Nyctalus leisleri</i>	Lesser Noctule	მცირე მეღამურა			LC
10	<i>Nyctalus noctula</i>	Noctule	წითური მეღამურა			LC
11	<i>Nyctalus lasiopterus</i>	Greater Noctule Bat (Giant Noctule)	გიგანტური მეღამურა			NT
12	<i>Lepus europaeus</i>	European Brown Hare	ევროპული კურდღელი			LC
13	<i>Dryomys nitedula</i>	Forest Dormouse	ღნავი (ტყის ძილგუდა)			LC
14	<i>Glis glis (Myoxus glis)</i>	Fat dormouse (Edible dormouse)	ჩვეულებრივი ძილგუდა			LC
15	<i>Rattus norvegicus</i>	Brown Rat	რუხი ვირთაგვა			LC
16	<i>Chionomys gud</i>	Caucasian Snow Vole	გუდაურული მემინდვრია		*	LC
17	<i>Microtus arvalis</i>	Common Vole	ჩვეულებრივი მემინდვრია			LC
18	<i>Microtus majori (Terricola majori)</i>	Major's Pine Vole	ბუჩქნარის მემინდვრია			LC
19	<i>Microtus daghestanicus (Terricola daghestanicus)</i>	Daghestan Pine Vole	დაღესტნური მემინდვრია		*	LC
20	<i>Cricetulus migratorius</i>	Grey Dwarf Hamster	ნაცრისფერი ზაზუნა	VU		LC
21	<u>Apodemus fulvipectus</u> (<i>Sylvaemus fulvipectus</i> , <i>Apodemus witherby</i>)	Steppe mouse (Steppe Field Mouse)	სტეპის თაგვი (კავკასიური ტყის თაგვი)			LC
22	<i>Apodemus uralensis (Sylvaemus uralensis)</i>	Herb Field Mouse (Little mouse)	მცირე თაგვი (მცირე თაგვი)			LC
23	<i>Canis lupus</i>	Grey Wolf	მგელი			LC

24	<i>Vulpes vulpes</i>	Red Fox	მელა			LC
25	<i>Ursus arctos</i>	Brown Bear	მურა დათვი	EN		LC
26	<i>Martes foina</i>	Stone Marten (Beech Marten)	კლდის კვერნა (ქვის კვერნა)			LC
27	<i>Martes martes</i>	European Pine Marten	ტყის კვერნა			LC
28	<i>Meles meles</i>	Eurasian Badger	მაჩვი			LC
29	<i>Mustela nivalis</i>	Least Weasel	დედოფალა			LC
30	<i>Felis silvestris</i>	Wild Cat	ტყის კატა			LC
31	<i>Lynx lynx</i>	Eurasian Lynx	ფოცხვერი	CR		LC
32	<i>Rupicapra rupicapra</i>	Northern Chamois (spp. caucasica)	არჩვი, ფსიტი	EN		LC
33	<i>Capra cylindricornis</i>	Eastern Tur (East Caucasian Tur, Dagestan Tur)	აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი (დაღესტნური ჯიხვი)	VU	*	NT
34	<i>Capra aegagrus</i>	Wild Goat, Bezoar Goat	ნიაშორი	CR		NT
35	<i>Capreolus capreolus</i>	European Roe Deer	ევროპული შველი			LC
36	<i>Cervus elaphus</i>	Red Deer	კეთილშობილი ირემი	CR		LC
37	<i>Hypsugo savii</i>	Savis pipistrell	სავის ღამორი			LC
38	<i>Plecotus macrobullaris</i>	Mountain long-eared bat	კავკასიური ყურა			NT
39	<i>Sus scrofa</i>	Wild Boar	გარეული ღორი, ტახი			LC
40	<i>Sciurus anomalus</i>	Caucasian squirrel	კავკასიური ციყვი	VU	*	LC
41	<i>Chionomys gud</i>	Gudauri Vole	გუდაურის მემინდვრია			LC
42	<i>Canis aureus</i>	Jackal	ტურა			LC
43	<i>Panthera pardus</i>	Leopard	ჯიქი (ლეოპარდი)	CR		VU

დანართი 14. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ფრინველები

№	ლათინური სახელწოდება Scientific name	ინგლისური სახელწოდება English name	ქართული სახელწოდება Georgian name	არსებობის სტატუსი Season	IUCN RL წითელი ნუსხა	საქართველოს წითელი ნუსხა RLG
---	---	---------------------------------------	--------------------------------------	-----------------------------	----------------------	---------------------------------

1	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	მერა	M	LC	
2	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed Snake-Eagle	ველიჭამია (ან მერაბოტი)	M	LC	
3	<i>Accipiter brevipes</i>	Levent Sparrowhawk	ქორცვეტი (ან შავთვალა მიმინო, ლევანმიმინო)	M	LC	VU
4	<i>Accipiter nisus</i>	Eurasian Sparrowhawk	მიმინო	YR-R	LC	
5	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern Goshawk	ქორი	YR-R	LC	
6	<i>Buteo buteo</i>	Common Buzzard	ჩვეულებრივი კაკაჩა	YR-R	LC	
7	<i>Buteo lagopus</i>	Rough-legged Buzzard	ფეხბანჯგვლიანი კაკაჩა	M	LC	
8	<i>Buteo rufinus</i>	Long-legged Buzzard	ველის (ან გრძელფეხა) კაკაჩა	M	LC	VU
9	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey-Buzzard	კრაზანაჭამია (ან ირაო)	M	LC	
10	<i>Hieraetus pennatus</i>	Booted Eagle	ჩია არწივი	M	LC	
11	<i>Aquila heliaca</i>	Imperial Eagle	ბეჭობის (ან თეთრმხრება) არწივი	M	VU	VU
12	<i>Clanga clanga</i>	Greater Spotted Eagle	დიდი მყივანი არწივი	M	VU	VU
13	<i>Clanga pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	მცირე მყივანი არწივი	M	LC	
14	<i>Aquila nipalensis</i>	Steppe Eagle	ველის არწივი	M	EN	
15	<i>Aquila chrysaetos</i>	Golden Eagle	მთის არწივი	YR-R	LC	VU
16	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian Vulture	ფასკუნჯი	YR-V	EN	VU
17	<i>Gypaetus barbatus</i>	Bearded Vulture (Lammergeier)	ბატკანძერი (ან წვერიანი სვავი, ყაჯირი, კრავიჭამია)	YR-R	NT	VU
18	<i>Aegypius monachus</i>	Cinereous Vulture (Eurasian Black Vulture)	სვავი	YR-V	NT	EN
19	<i>Gyps fulvus</i>	Eurasian Griffon Vulture	ორბი	YR-V	LC	VU
20	<i>Circus aeruginosus</i>	Western Marsh Harrier	ჭაობის ძელქორი (ან ჭაობის ბოლობეჭედა)	M	LC	
21	<i>Circus cyaneus</i>	Hen (or Northern) Harrier	მინდვრის ძელქორი (ან მინდვრის ბოლობეჭედა)	M	LC	
22	<i>Circus macrourus</i>	Pallid Harrier	ველის ძელქორი (ან ველის ბოლობეჭედა)	M	NT	
23	<i>Circus pygargus</i>	Montagu's Harrier	მდელის ძელქორი (ან მდელის ბოლობეჭედა)	M	LC	
24	<i>Falco cherrug</i>	Saker Falcon	ბარი (ან გავაზი)	M	EN	CR
25	<i>Falco biarmicus</i>	Lanner Falcon	წითელთავა შავარდენი	M	LC	VU
26	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine Falcon	ჩვეულებრივი შავარდენი	YR-R	LC	
27	<i>Falco subbuteo</i>	Eurasian Hobby	მარჯანი	BB	LC	

28	<i>Falco columbarius</i>	Merlin	ალალი	M	LC	
29	<i>Falco vespertinus</i>	Red-footed Falcon	წითელფეხა შავარდენი	M	NT	EN
30	<i>Falco naumanni</i>	Lesser Kestrel	მცირე (ან ველის) კირკიტა	M	LC	CR
31	<i>Falco tinnunculus</i>	Common Kestrel	ჩვეულებრივი კირკიტა	YR-R	LC	
32	<i>Lyrurus mlokosiewiczi</i>	Caucasian Grouse	კავკასიური როჭო	YR-R	NT	VU
33	<i>Tetraogallus caucasicus</i>	Caucasian Snowcock	კავკასიური შურთხი	YR-R	LC	
34	<i>Alectoris chukar</i>	Chukar	კაკაბი	YR-R	LC	
35	<i>Perdix perdix</i>	Grey Partridge	გნოლი	YR-R	LC	
36	<i>Coturnix coturnix</i>	Common Quail	მწყერი	BB	LC	
37	<i>Grus grus</i>	Common Crane	რუხი წერო	M	LC	EN
38	<i>Anthropoides virgo</i>	Demoiselle Crane	წეროტურფა	M	LC	
39	<i>Crex crex</i>	Corn crake	ღალღა	BB	LC	
40	<i>Actitis hypoleucos</i>	Common Sandpiper	ჩვეულებრივი მექვიშა (მებორნე)	BB	LC	
41	<i>Scolopax rusticola</i>	Eurasian Woodcock	ტყის ქათამი (ვალდშნეპი)	M	LC	
42	<i>Columba livia</i>	Rock Dove	გარეული მტრედი	YR-R	LC	
43	<i>Cuculus canorus</i>	Common Cuckoo	გუგული	BB	LC	
44	<i>Bubo bubo</i>	Eurasian Eagle Owl	ზარნაშო	YR-R	LC	
45	<i>Asio otus</i>	Northern Long-eared Owl	ყურებიანი ბუ (ან ოლოლი)	M	LC	
46	<i>Asio flammeus</i>	Short-eared Owl	ჭაობის ბუ	M	LC	
47	<i>Otus scops</i>	Eurasian Scops-Owl	წყრომი	BB	LC	
48	<i>Athene noctua</i>	Little Owl	ქოტი	YR-R	LC	
49	<i>Caprimulgus europaeus</i>	European Nightjar	უფეხურა	BB	LC	
50	<i>Apus apus</i>	Common Swift	ნამგალა	BB	LC	
51	<i>Tachymartia melba (Apus melba)</i>	Alpine Swift	მეკირია (ან თეთრმუცელა ნამგალა)	BB	LC	
52	<i>Merops apiaster</i>	European Bee-eater	ოქროსფერი კვირიონი	M	LC	
53	<i>Coracias garrulus</i>	European Roller	ყაყაპი	M	LC	
54	<i>Upupa epops</i>	Common Hoopoe	ოფოფი	M	LC	

55	<i>Dryocopus martius</i>	Black Woodpecker	შავი კოდალა	YR-R	LC	
56	<i>Picus viridis</i>	Eurasian Green Woodpecker	მწვანე კოდალა	YR-R	LC	
57	<i>Dendrocopos major</i>	Greater Spotted Woodpecker	დიდი ჭრელი კოდალა	YR-R	LC	
58	<i>Jynx torquilla</i>	Eurasian Wryneck	მაქცია	M	LC	
59	<i>Eremophila alpestris</i>	Horned (or Shore) Lark	რქოსანი ტოროლა	YR-R	LC	
60	<i>Lullula arborea</i>	Wood Lark	ტყის ტოროლა	M	LC	
61	<i>Alauda arvensis</i>	Eurasian Skylark	მინდვრის ტოროლა	YR-R	LC	
62	<i>Galerida cristata</i>	Crested Lark	ქოჩორა ტოროლა	M	LC	
63	<i>Hirundo rustica</i>	Barn Swallow	სოფლის მერცხალი	BB	LC	
64	<i>Hirundo rupestris</i> (<i>Ptyonoprogne rupestris</i>)	Eurasian Crag-martin	კლდის მერცხალი	BB	LC	
65	<i>Riparia riparia</i>	Sand Martin	მენაპირე მერცხალი	M	LC	
66	<i>Delichon urbicum</i>	Northern House-Martin	ქალაქის მერცხალი	BB	LC	
67	<i>Anthus trivialis</i>	Tree Pipit	ტყის მწყერბიტა	BB	LC	
68	<i>Anthus pratensis</i>	Meadow Pipit	მდელოს მწყერბიტა	BB	NT	
69	<i>Anthus cervinus</i>	Red-Throated Pipit	წითელგულა მწყერბიტა	M	LC	
70	<i>Anthus spinoletta</i>	Water Pipit	მთის მწყერბიტა	YR-R	LC	
71	<i>Motacilla alba</i>	White Wagtail	თეთრი ბოლოქანქარა	YR-R	LC	
72	<i>Motacilla cinerea</i>	Grey Wagtail	რუხი ბოლოქანქარა	YR-R	LC	
73	<i>Motacilla flava</i>	Yellow Wagtail	ყვითელი ბოლოქანქარა	M	LC	
74	<i>Motacilla citreola</i>	Citrine Wagtail	ყვითელთავა ბოლოქანქარა	M	LC	
75	<i>Lanius minor</i>	Lesser Grey Shrike	შავშუბლა ღაჟო	M	LC	
76	<i>Lanius collurio</i>	Red-backed Shrike	ჩვეულებრივი ღაჟო	BB	LC	
77	<i>Prunella modularis</i>	Hedge Accentor (Duncock)	ტყის ჭვინტაკა	BB	LC	
78	<i>Prunella collaris</i>	Alpine Accentor	ალპური ჭვინტაკა	YR-R	LC	
79	<i>Sylvia communis</i>	Common Whitethroat	დიდი თეთრყელა ასპუქაკა	M	LC	
80	<i>Sylvia curruca</i>	Lesser Whitethroat	მცირე თეთრყელა ასპუქაკა	M	LC	
81	<i>Sylvia borin</i>	Garden Warbler	ბაღის ასპუქაკა	M	LC	

82	<i>Sylvia nisoria</i>	Barred Warbler	მიმინოსებრი ასპუჭაკა	M	LC	
83	<i>Sylvia atricapilla</i>	Blackcap	შავთავა ასპუჭაკა	M	LC	
84	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Willow Warbler	გაზაფხულა ჭივჭავი (გაზაფხულა ყარანა)	BB	LC	
85	<i>Phylloscopus collybita</i>	Common Chiffchaff	ჩვეულებრივი ჭივჭავი (ჩვეულებრივი ყარანა)	M	LC	
86	<i>Phylloscopus sindianus</i>	Mountain Chiffchaff	მთის ჭივჭავი (მთის ყარანა)	BB	LC	
87	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Wood Warbler	თეთრმუცელა ჭივჭავი (თეთრმუცელა ყარანა)	M	LC	
88	<i>Regulus regulus</i>	Goldcrest	ყვითელთავა წარჩიტა (ყვითელთავა ღაბუაჩიტი)	YR-R	LC	
89	<i>Muscicapa striata</i>	Spotted Flycatcher	რუხი ბუზიჭერია (რუხი მემატლია)	BB	LC	
90	<i>Ficedula parva</i>	Red-breasted Flycatcher	წითელყელა (ანუ მცირე) ბუზიჭერია (მცირე მემატლია)	M	LC	
91	<i>Ficedula semitorquata</i>	Semi-Collared Flycatcher	ნახევართეთრყელა ბუზიჭერია (ნახევართეთრყელა მემატლია)	M	LC	
92	<i>Saxicola torquatus</i>	Common Stonechat	შავთავა ოვსადი	BB	LC	
93	<i>Saxicola rubetra</i>	Whinchat	თეთრწარბა (ანუ მდელოს) ოვსადი	BB	LC	
94	<i>Monticola saxatilis</i>	Rufous-tailed Rock-Thrush	კლდის ჭრელი შაშვი	BB	LC	
95	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Northern Wheatear	ჩვეულებრივი მელორდია	BB	LC	
96	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Black Redstart	შავი ბოლოცეცხლა	BB	LC	
97	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Common Redstart	ჩვეულებრივი ბოლოცეცხლა	BB	LC	
98	<i>Phoenicurus erythrogastrus</i>	Güldenstädt's (or White-winged) Redstart	წითელმუცელა ბოლოცეცხლა	YR-R	LC	VU
99	<i>Erithacus rubecula</i>	European Robin	გულწითელა	M	LC	
100	<i>Luscinia svecica</i>	Bluethroat	ცისფერგულა	M	LC	
101	<i>Luscinia luscinia</i>	Thrush Nightingale	აღმოსავლური ბულბული	M	LC	
102	<i>Luscinia megarhynchos</i>	Common Nightingale	ჩვეულებრივი ბულბული	M	LC	
103	<i>Turdus merula</i>	Eurasian Blackbird	შაშვი	YR-R	LC	
104	<i>Turdus torquatus</i>	Ring Ouzel	თეთრგულა შაშვი	YR-R	LC	
105	<i>Turdus pilaris</i>	Fieldfare	რუხთავა შაშვი	M	LC	
106	<i>Turdus iliacus</i>	Redwing	თეთრწარბა (ანუ	M	NT	

			ფრთაქალი) შაშვი			
107	<i>Turdus philomelos</i>	Song Thrush	წრიპა შაშვი (მგალობელი შაშვი)	M	LC	
108	<i>Turdus viscivorus</i>	Mistle Thrush	ჩხართვი	YR-R	LC	
109	<i>Aegithalos caudatus</i>	Long-tailed Tit	თოხიტარა	YR-R	LC	
110	<i>Parus ater</i>	Coal Tit	მცირე წივწივა (მცირე წიწკანა)	YR-R	LC	
111	<i>Parus major</i>	Great Tit	დიდი წივწივა (დიდი წიწკანა)	YR-R	LC	
112	<i>Parus caeruleus</i>	Blue Tit	მოლურჯო წივწივა (მოლურჯო წიწკანა)	YR-R	LC	
113	<i>Tichodroma muraria</i>	Wall-creeper	ფრთაწითელი კლდეცოცია	BB	LC	
114	<i>Certhia familiaris</i>	Eurasian Tree-creeper	ჩვეულებრივი მგლინავა	BB	LC	
115	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winter Wren	ჭინჭრაქა (დობემძვრალა)	YR-R	LC	
116	<i>Cinclus cinclus</i>	White-throated Dipper	წყლის შაშვი	YR-R	LC	
117	<i>Miliaria calandra</i>	Corn Bunting	მეფეტვია (ანუ მინდვრის გრატა)	BB	LC	
118	<i>Emberiza cia</i>	Rock Bunting	კლდის გრატა	YR-R	LC	
119	<i>Emberiza citrinella</i>	Yellowhammer	მოყვითალო გრატა	M	LC	
120	<i>Fringilla montifringilla</i>	Brambling	ჩრდილოეთის სკვინჩა	WV	LC	
121	<i>Fringilla coelebs</i>	Eurasian Chaffinch	სკვინჩა (ნიბლია)	YR-R	LC	
122	<i>Carduelis carduelis</i>	European Goldfinch	ჩიტბატონა	YR-R	LC	
123	<i>Carduelis spinus</i>	Eurasian Siskin	შავთავა მწვანულა	BB	LC	
124	<i>Carduelis chloris</i>	European Greenfinch	მწვანულა	YR-R	LC	
125	<i>Carduelis flavirostris</i>	Twite	მთის ჭვინტა	YR-R	LC	
126	<i>Carduelis cannabina</i>	Eurasian Linnet	ჭვინტა (მეკანავია)	BB	LC	
127	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Eurasian Bullfinch	სტვენია	YR-R	LC	
128	<i>Coccothraustes Coccothraustes</i>	Hawfinch	კულუმბური	YR-R	LC	
129	<i>Serinus pusillus</i>	Fire-fronted Serin (Red-fronted Serin)	წითელმუზბლა მთიულა	YR-R	LC	
130	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Common Rosefinch	ჩვეულებრივი კოჭობა	BB	LC	
131	<i>Carpodacus rubicilla</i>	Great Rosefinch	დიდი კოჭობა	YR-R	LC	VU

132	<i>Loxia curvirostra</i>	Red Crossbill (Common Crossbill)	ნისკარტმარწუხა	YR-R	LC	
133	<i>Passer domesticus</i>	House Sparrow	სახლის ბელურა	YR-R	LC	
134	<i>Montifringilla nivalis</i>	White-winged Snowfinch	მეთოვლია	YR-R	LC	
135	<i>Sturnus vulgaris</i>	Common Starling	შოშია (შროშანი)	M	LC	
136	<i>Sturnus roseus</i>	Rose-coloured Starling	ვარდისფერი შოშია (ტარბი)	M	LC	
137	<i>Oriolus oriolus</i>	Eurasian Golden Oriole	მოლალური	M	LC	
138	<i>Garrulus glandarius</i>	Eurasian Jay	ჩხიკვი	YR-R	LC	
139	<i>Pica pica</i>	Black-billed Magpie	კაჭკაჭი	YR-R	LC	
140	<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	Red-billed Chough	წითელნისკარტა მადრანი	YR-R	LC	
141	<i>Pyrrhocorax graculus</i>	Yellow-billed Chough	ყვითელნისკარტა მადრანი	YR-R	LC	
142	<i>Corvus corax</i>	Common Raven	ყორანი	YR-R	LC	
143	<i>Corvus corone</i>	Hooded Crow	რუხი ყვავი	YR-R	LC	
144	<i>Ardea cinerea</i> *	Grey Heron	რუხი ყანჩა		LC	
145	<i>Corvus frugilegus</i> *	Rook	ჭილყვავი		LC	
146	<i>Vanellus vanellus</i> *	Northern Lapwing	პრანწია		LC	
147	<i>Tringa ochropus</i> *	Green Sandpiper	შავი მენაპირე (შავულა/შავი ჭოვილო)		LC	
148	<i>Anas platyrhynchos</i> *	Mallard	გარეული იხვი		LC	
149	<i>Sitta europaea</i> *, ***	Eurasian Nuthatch	ჩვეულებრივი სინეგოგა		LC	
150	<i>Porzana parva/pusilla</i> *	Little Crake	პატარა ქათამურა		LC	
151	<i>Dendrocopos major</i> *	Great Spotted Woodpecker	დიდი ჭრელი კოდალა		LC	
152	<i>Philomachus pugnax</i> * (1)	Ruff	ტურუხტანი <i>Calidris pugnax</i> (<i>Philomachus pugnax</i>)		LC	
153	<i>Cyanistes caeruleus</i> *	Eurasian Blue Tit	წიწკანა (მოლურჯო წიწვივა (მოლურჯო წიწკანა))		LC	
154	<i>Periparus ater</i> *	Coal Tit	შავი წიწვივა (მცირე წიწვივა (მცირე წიწკანა))		LC	
155	<i>Corvus cornix</i> **					
156	<i>Phylloscopus lorenzii</i> **, *		კავკასიური ყარანა			
157	<i>Phylloscopus nitidus</i> **, *	Green Warbler	მწვანე ყარანა		LC	

158	<i>Oenanthe isabellina</i> **, ***, *	Isabelline Wheatear	მოცეკვავე მელორდია (ბუქნია-მელორდია; მოკლეთითა მელორდია)		LC	
159						
160	<i>Aquila pennata</i> ***, *	Booted eagle	ჩია არწივი		LC	
161	<i>Gallinula chloropus</i> ***, *(1)	Common Moorhen	წყლის ქათამი		LC	
162	<i>Porzana porzana</i> ***	Spotted Crake	ქათამურა		LC	
163	<i>Burhinus oediconemus</i> ***, *(1)	Stone-Curlew	თვალჭყეტია		LC	VU
164	<i>Calidris minuta</i> ***, *(1)		კოკორინა ბელურა			
165	<i>Tringa glareola</i> ***, *(1)	Wood Sandpiper	ჭაობის ჭოვილო		LC	
166	<i>Limosa limosa</i> ***, *(1)	Black-tailed Goldwit	დიდი ლია, დიდი (შავკუდა, ლია)		LC	
167	<i>Chlidonias nigra</i> ***, *(1)	Black Tern	შავი თევზიყლაპია		LC	
168	<i>Chlidonias leucopterus</i> ***, *(1)	White-winged Tern	ფრთათეთრა თევზიყლაპია		LC	
169	<i>Ardeola ralloides</i> ***, *(1)	Squacco Heron	ყვითელი ყანჩა		LC	
170	<i>Anthis campestris</i> ****, *(1)	Tawny Pipit	მინდვრის მწყერჩიტა		LC	
171	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> ***, *	Great Reed-Warbler	ლელიანის დიდი მეჩალია (შაშვისებრი მეჩალია)		LC	
172	<i>Charadrius hiaticula</i> ***, *(1)	Common Ringed Plover	საყელოიანი წინტალა		LC	
173	<i>Charadrius dubius</i> *** (1)	Little Ringed Plover	მცირე წინტალა		LC	
174	<i>Gallinago media</i> *** (1)	Great Snipe	გოჭა		LC	
175	<i>Gallinago gallinago</i> *** (1)	Common Snipe	ჩიბუხა		LC	
176	<i>Columba palumbus</i> ***, *	Common Woodpigeon	ქედანი		LC	
177	<i>Streptopelia turtur</i> ***, ***, *	European Turtle-dove	ჩვეულებრივი გვრიტი		VU	
178	<i>Strix aluco</i> ***, *	Tawny Owl	ტყის ბუ		LC	
179	<i>Calandrella brachydactyla</i> ***, *	Greater Short-toed Lark	მცირე ტოროლა		LC	
180	<i>Emberiza hortulana</i> ***, *	Ortolan Bunting	ბალის გრატა		LC	

სახეობის ადგილზე არსებობის სტატუსი:

YR-R = ცხოვრობს მთელი წლის განმავლობაში, მრავლდება, ადგილზეა მთელი წლის განმავლობაში.

YR-V = სტუმრობს მთელი წლის მანძილზე, არ მრავლდება, ადგილზეა მთელი წლის განმავლობაში.

BB = მრავლდება; მრავლდება, არაგამრავლების პერიოდში არ არის ადგილზე.

SV = ზაფხულის სტუმარი, არ მრავლდება; ადგილზეა გაზაფხულსა და ზაფხულში.

WV = ზამთრის სტუმარი; არ მრავლდება, ადგილზეა გვიან შემოდგომაზე და ადრე გაზაფხულზე.

M = მიგრირებადი; გადამფრენი ფრინველი; ადგილზეა შემოდგომასა და გაზაფხულზე.

ND = განუსაზღვრელი; ნაპოვნია, მაგრამ მისი სტატუსი არ არის ჯერ ცნობილი.

FB = ადრე მრავლდებოდა.

Cas = არარეგულარული; არარეგულარულად ნანახი; ნაკლებად მოსალოდნელი, ვინაიდან მისი ნორმალური გავრცელების არე შორსაა.

დანართი 15. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ქვეწარმავლები

№	ლათინური სახელწოდება Latin name	ინგლისური სახელწოდება English name	ქართული სახელწოდება Georgian Name	საქართველოს წითელი ნუსხა RLG	IUCN RL წითელი ნუსხა
1	<i>Coronella austriaca</i>	Smooth Snake	სპილენძა		LC
2	<i>Darevskia daghestanica</i>	Daghestanian Lizard	დადესტნური ხვლიკი	NT	LC
3	<i>Vipera lotievi</i>	Lotiev Viper	ლოტიევის გველგესლა	NT	NT
4	<i>Vipera renardi (Vipera ursini)</i>	Renardis Viper	რენარდის გველგესლა (ველის გველგესლა)		VU
5	<i>Vipera dinikii</i>	Dinnick Viper	დინიკის გველგესლა	VU	VU
6	<i>Lacerta sp.</i> ,				

დანართი 16. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ამფიბიები

№	ლათინური სახელწოდება Latin name	ქართული სახელწოდება Georgian Name	ინგლისური სახელწოდება English name	საქართველოს წითელი ნუსხა RLG	IUCN RL წითელი ნუსხა
1	<i>Bufo variabilis (Bufo viridis)</i>	მწვანე გომბეშო	Varying Toad		DD
2	<i>Pelophylax ridibundus (Rana ridibunda)</i>	ტბორის ბაყაყი (ტბის ბაყაყი)	Marsh Frog (Lake Frog)		LC
3	<i>Rana macrocnemis</i>	მცირეაზიური ბაყაყი	Brusa Frog (Asia Minor Frog)		LC
4	<i>Hyla arborea</i>	ჩვეულებრივი ვასაკა	Common Treefrog (European Tree Frog)		LC

დანართი 17. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული თევზები

№	ლათინური სახელწოდება Latin name	ინგლისური სახელწოდება English name	ქართული სახელწოდება Georgian Name	საქართველოს წითელი წუსხა RLG	IUCN RL წითელი წუსხა
1	<i>Salmo caspius</i>	Caspian trout	კასპიური მდინარის კალმახი	VU	

დანართი 18. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული პეპლები

№	ლათინური სახელწოდება Latin name	ინგლისური სახელწოდება English name	ქართული სახელწოდება Georgian Name	საქართველოს წითელი წუსხა RLG	IUCN RL წითელი წუსხა
1	<i>Parnassius nordmanni</i> , Men.		კავკასიური აპოლონი (ნორდმანის აპოლონი)	EN	
2	<i>Vanessa atalanta</i>	Red admiral	ადმირალი		LC
3	<i>Vanessa cardui</i>	Painted lady	ნარშავას ფრთაკუთხა		LC
4	<i>Aglais urticae</i>	Small tortoiseshell	მეჭინჭრია		LC
5	<i>Papilio machaon</i> , L.	Swallowtail (Old World Swallowtail)	მაქაონი		LC
6	<i>Parnassius apollo</i> , L.	Parnassius apollonius	აპოლონი	VU	VU
7	<i>Nymphalis antiopa</i>	Mourning Cloak	მეგლოვია, ძამანა		LC
8	<i>Melanargia galathea</i>	Marbled White	ფარფატა		LC
9	<i>Geometra papilionaria</i>		დიდი მწვანე მზომელა		

დანართი 19. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული უხერხემლოები

ოჯახი Family	გვარი Genera	სახეობა Species
კლასი — ხმელეთის ნიჟარანი მოლუსკები (Gastropoda)		
Pomatiasidae	Pomatias studer, 1879	<i>Pomatias rivulare</i> Eichw, 1829
Ellobiidae	Carychium Mill, 1774	<i>Carychium tridentatum</i> (Mull) 1774
Succineidae	Succinae Drap, 1801	<i>Succinae lejavai</i> Hudec 1966.n.sp.
Cionellidae	Cionella seffr, 1830	<i>Cionella lubrica</i> (Miill) 1774

Pupillidae Woll	Vertigo Mill, 1774	<i>Vertigo substriata seffer, 1830</i>
		<i>Vertigo pusilla Mill, 1774</i>
		<i>Vertigo antivertigo (Drap) 1801</i>
		<i>Vertigo pygmaea (Drap) 1801</i>
	Truncatellina Lewe, 1852	<i>Truncatellina strobili (Gredl) 1853</i>
		<i>Truncatellina cylindrica (Fer) 1832</i>
	Columella West. 1873	<i>Columella edentula (Drap) 1805</i>
	Pupilla Turton, 1831	<i>Pupilla triplicata (stud) 1820</i>
		<i>Pupilla inops (Reinh) 1877</i>
	Lauria Gray, 1840	<i>Lauria cylindracea (Da Costa) 1776</i>
		<i>Lauria caucasica (Pfr) Pfr.L. 1857</i>
	Orcula Held, 1837	<i>Orcula doliolum (Brug) 1792</i>
Valloniidae	Vallonia Risso, 1826	<i>Vallonia pulchella (Miill) 1774</i>
		<i>Vallonia costata (Miill) 1774</i>
Enidae	Chondrula Beck, 1837	<i>Chondrula tridens Miill, 1774</i>
	Imparietula Lindh, 1925	<i>Imparietula brevio Mouss, 1876</i>
Clausiliidae	Serrulina Mouss, 1873	<i>Serrulina semilamellata (Muss) 1863</i>
	Idyla H.et Adams, 1855	<i>Idyla foveicollis (Charp) 1852</i>
	Euxina (Bttg) 1877	<i>Euxina tuschetica Likh. Et Lezhava, 1961</i>
		<i>Euxina Somchetica (Pfr) 1846</i>
		<i>Euxina tschetschenica (Pfr) 1846</i>
	Murconaria Bttg. 1887	<i>Murconaria duboisi (Charp) 1852</i>
Ferussaciidae	Caecilioides Harrm, 1846	<i>Caecilioides acicula Miill, 1774</i>
Endodontiae	Punctum Morse, 1846	<i>Punctum pygmaeum (Drap) 1881</i>
	Discus Fitz, 1883	<i>Discus ruderatus Stud, 1820</i>
Zonitidae	Vitrea Fitz, 1833	<i>Vitrea contortula (Kryn) 1837</i>
		<i>Vitrea pygmaea (Bttq) 1880</i>
	Nesovitrea Cooke, 1921	<i>Nesovitrea petranella (Pfr) 1853</i>

	Oxychilus Fitz, 1833	<i>Oxychilus subeffusus</i> (Bttg) 1879
		<i>Oxychilus siversi</i> (Bttg) 1879
	Euconulus Reinh, 1833	<i>Euconulus fulvus</i> (Miill) 1774
Vitrinidae	Vitrina (drap) 1801	<i>Vitrina pellucidus</i> (Miill) 1774
	Phaenacolimax stab, 1859	<i>Phaenacolimax annularis</i> (Stud) 1820
Helicidae	Xerosecta Mont.	<i>Xerosecta derbentina</i> (Kryn) 1833
	Circassina hesse 1821	<i>Circassina circassina</i> (Mouss) 1863
	Fruticocampilaea Kob, 1871	<i>Fruticocampilaea narranensis</i> (Kryn) 1863
	Trichia Hartm, 1840	<i>Trichia eichwaldi</i> (Pfr) 1846
		<i>Trichia caucasicola</i> (Lindh) 1913
	Euomphalia West, 1889	<i>Euomphalia ravergieri</i> (Fer) 1835
		<i>Euomphalia selecta</i> (klika) 1833
	Caucasotachea (Bttg) 1911	<i>Caucasotachea calligera</i> (Mouss) 1873
	Helix L. 1873	<i>Helix lucorum</i> L. 1758
Agriolimacidae Wagner, 1935	Deroceras Refin, 1980	<i>Deroceras ayreste</i> (lin, 1758)
	Krinickilus Kalen, 1851	<i>K. melanocephalus</i> Kelen, 1851
	Drilolestes Lindh. 1925	<i>D. retowskii</i> (Boettg) 1884
Parmacellidae Gray, 1860	Parmacella Cuver, 1804	<i>P. ibera</i> Eichwald, 1841

კლასი – მწერები (Insecta)

Sarcophagidae	Blaesoxipha Loew, 1861	<i>Bl. (Bl) cochlearis</i> (Pandelle) 1896
		<i>Bl. (Bl) laticornis</i> (Meig)
	Servaisia Robineo-Desvoidy, 1863	<i>Bl. (S) erythrura</i> (Meigan), 1826
		<i>Bl. (S) rossica</i> Villeneuve, 1912
		<i>Bl. (G) lineata</i> (Fallen), 1816
	Bellieria Robineau-Desvoidy, 1863	<i>B. (s.str) melanura</i> (Meigan), 1826
	Bercaea Robineau-Desvoidy, 1863	<i>B. haemorrhoudalis</i> (Fallen), 1794
	Ravinia Robineau-Desvoidy, 1863	<i>R. striata</i> (Fallen), 1794

Calliphoridae	Calliphora R.-D. 1830	<i>C. vomitoria</i> , Linnaeus, 1758
	Melinda R.-D. 1830	<i>M.kisha</i> Grunin, 1970
		<i>M. zaitsevi</i> Grunin, 1970
	Lucilia R.-D. 1830	<i>L. richardsi</i> Collin, 1926
Hymenoptera	Diaeretiella stary, 1960	<i>D. Rapae</i> M.Jntosh, 1855
	Lipolexis Foerster, 1862	<i>L. gracilis</i> Foerster, 1862
Encyrtidae Walker, 1837	Pseudaphycys Timberlake, 1916	<i>P. hungaricus</i> Erdos, 1956
		<i>P. malinus</i> Gahan, 1946
		<i>P. phenacocci</i> Jasnosh, 1957
	Psyllaephagus Ashmead, 1900	<i>P. badchysi</i> Myartseva, 1980
		<i>P. procerus</i> (Mercet) 1921
	Eremophasma Sugonjaev et Trjapitzin, 1979	<i>E. peliococci</i> Myartseva, 1982
	Tetracnemus Westwood, 1837	<i>T. peliococci</i> Myartseva, 1979
Elateridae L. 1758	Selatosimus Steph. 1830	<i>S. aeneus</i> L, 1758
	Anostirus Thomas, 1859	<i>A. eschsholtzi</i> Fald, 1835
Tenebrionidae	Blaps Fabricius 1775	<i>B. halophila</i> Fischer von Waldheim 1882
	Tenebrio Linnaeus 1758	<i>T. molitor</i> Linnaeus 1758
	Uloma Dejean 1834	<i>Uloma culinaris</i> Linnaeus 1783
	Laena Latreille 1878	<i>L. lederi</i> Weise 1878
	Nalassus Mulsant 1857	<i>N. Faldermanni</i> Faldermann 1837
Carabidae	Cicindela Linnaeus, 1758	<i>C. litterifera</i> Chaudoir, 1842
	Leistus Frolich, 1799	<i>L. lenkoranus</i> Reitter, 1885
	Carabus Linnaeus, 1758	<i>C. cribratus</i> Quensel, 1806
		<i>C. septemcarinatus</i> Motschuiskey, 1840
		<i>C. armeniacus</i> Mannerheim, 1830
	Cuchrus Fabricius, 1774	<i>C. aeneus</i> Fischer von Waldheim, 1824
	Trechus Clairville, 1806	<i>T. quadristriatus</i> (Schrank) 1781

		<i>T. quadrimaculatus</i> Motschulsky, 1850
	Tachyta kirby 1837	<i>T. nana</i> (gyllenhal) 1810
	Bembidion Latreille, 1802	<i>B. lampros</i> (Herbst), 1784
		<i>B. zaitzevi</i> Lutshnik, 1937
		<i>B. varicolos</i> (Fabricius) 1803
		<i>B. kartalinicum</i> Lutshnik, 1937
	Deltomerus Metschulsky, 1850	<i>D. intermedius</i> Zamotailov, 1992
		<i>D. Fulvipes</i> (Motschulsky) 1839
	Plerostichus Borelli, 1810	<i>P. niger</i> (schaller) 1783
		<i>P. stomoides</i> (Chaudoiri) 1868
	Harlapus Latreille, 1802	<i>H. griseus</i> (Panzer) 1797
		<i>H. rufipes</i> (De Geer) 1774
		<i>H. calceatus</i> (Duftschmid) 1812
		<i>H. litigosus</i> Dejean, 1829
		<i>H. metallinus</i> Menetries, 1838
		<i>H. distinguendus</i> (Duftschmid) 1812
		<i>H. quadratus</i> , Chaudois 1846
		<i>T. spireae</i> Reck, 1948.
Brjobiidae	Tetranychopsis Canestrini, 1889	
Psyllidae Burmeister	Psylla Geoffroy, 1762	<i>P. pyricola</i> Förster, 1848
		<i>P. sibirica</i> Loginova, 1966
Geometridae	Iodis Hübner, 1823	<i>I. putata</i> Linnaeus, 1758
	Sterrha Hübner, 1825	<i>S. textaria</i> Lederer, 1861
		<i>S. inquinata</i> Scopoli, 1763 (=herbariata Fabricius, 1798)
	Enthephria Hübner, 1825	<i>E. ignorata</i> Staudinger, 1892
	Eupithecia Curtis, 1825 (=Tephroclystia Hübner, 1825)	<i>E. extremata</i> Fabricius, 1787
	Anaitis Dupenchel, 1844	<i>A. mundulata</i> Guenee, 1857

Tetrigidae	Tetrix latr, 1901	<i>T. bipunctata</i> L. 1758
Coccinellidae	Subcoccinela Huber, 1842	<i>S. vigintiquatuorpunctata</i> L. 1758
	Semiadalia Crotch, 1874	<i>S. schneideri</i> Weise, 1878
	Coccinula Dobzh, 1925	<i>C. sinuatomarginate</i> Fald, 1837
Geometridae	Geometra Linnaeus, 1767	<i>G. papilionaria</i> Linnaeus, 1758
	Chlorissa Stephens, 1831	<i>Ch. Viridata</i> Linaeus, 1758
		<i>Ch. Pulmentaria</i> Guenee, 1857
	Iodis Hubner, 1823	<i>I. putata</i> Linnaeus, 1758
	Cleta Dupenchel, 1845	<i>C. filacearia</i> Herrich-Schaffer, 1847
	Scopula Schranck, 1802	<i>S. imitaria</i> Hubner, 1799
		<i>S. immutata</i> Linnaeus, 1758
	Euchoeca Hubner, 1823	<i>E. nebulata</i> Scopuli, 1763
	Sterrha Hubner, 1825	<i>S. rufaria</i> Hubner, 1799
		<i>S. sericeata</i> Hubner, 1813
		<i>S. aureolaria</i> Denis et Sch. 1775
		<i>S. textaria</i> Lederer, 1861
		<i>S. inquinata</i> Scopoli, 1763
		<i>S. seriata</i> Schrank, 1802
		<i>S. dimidiata</i> Hufnagel, 1767
		<i>S. camparia</i> Hervich-Schaffer, 1761
Minoa Treitschke, 1827	<i>M. murinata</i> Scopoli, 1763	
Enthephria Hubner, 1825		<i>E. ignorata</i> Staudinger, 1892
		<i>E. caesiata</i> Denis et Sch. 1779
Xanthorhoe Hubner, 1825		<i>X. munitata</i> Hubner, 1809
		<i>X. fluctaata</i> Linnaeus, 1758
		<i>X. acutangulata</i> Christiph. 1887
		<i>X. ferrugata</i> Clerck 1759

	Costaconvexa Agenio, 1949	<i>C. polygrammata</i> Borkhausen, 1794
	Scotopteryx Hubner, 1825	<i>S. vicinaria</i> Dupenchel, 1830
		<i>S. bipunctaria</i> Denis et Sch. 1775
		<i>S. octodurensis</i> Favre, 1899
	Epirrhoe Hubner, 1825	<i>E. tristata</i> Linnaeus, 1758
		<i>E. hastuleta</i> Hubner, 1790
		<i>E. pupillata</i> Fhunberg, 1792
		<i>E. molluginata</i> Hubner, 1810
		<i>E. galiata</i> Denis et Sch, 1775
		<i>E. rivata</i> Hubner, 1813
		<i>E. alternata</i> Muller, 1764
	Coenocaple Hubner, 1825	<i>C. lapidate</i> Hubner, 1809
	Rheumaptera Hubner, 1822	<i>R. hastata</i> Linnaeus, 1758
	Mesotype Hubner, 1825	<i>M. virgata</i> hugnagel, 1787
	Euphyia Hubner, 1825	<i>E. sintenici</i> Staudinger, 1892
		<i>E. frustata</i> Treitschike, 1828
	Perizoma Stephens, 1825	<i>P. alchemillata</i> Linnaeus, 1758
		<i>P. hydrata</i> Treitschke, 1828
	Stamnodes Guenee, 1857	<i>S. depecilata</i> Lederer, 1870
	Trichodezia Warren, 1895	<i>T. haberhavieri</i> Lederer, 1964
	Calostigia Hubner, 1825	<i>C. alivata</i> Denis et Sch. 1775
	Eulithis Hubner, 1822	<i>E. prunata</i> Linnaeus, 1758
		<i>E. populata</i> Linnaeus, 1758
		<i>E. pyraliata</i> Denis et Sch. 1775
	Diactinia Warren, 1898	<i>D. silaceata</i> Denis et Sch. 1775
	Chloroclysta Hubner, 1828	<i>C. miata</i> Linnaeus 1758
		<i>C. siterata</i> Hufnagel, 1767

		<i>C. truncata</i> Hufnagel, 1767
	ლო	<i>C. citerata</i> Linnaeus, 1761
	Cidaria Treitschke, 1825	<i>C. fulvata</i> Forster, 1771
	Triphosa stephens, 1829	<i>T. dubidata</i> Linnaeus, 1758
	Hydriomena Hubner, 1825	<i>H. furcata</i> Thunberg, 1784
	Coenotephria Prout. 1914	<i>C. ocellata</i> Linnaeu, 1758
	Thera stephens, 1831	<i>T. variata</i> Denis et Sch.1775
		<i>T. obeliscata</i> Hibner, 1787
		<i>T. Juniperata</i> Linnaeus, 1758
		<i>T. cognata</i> Thunberg, 1792
		<i>T. firmata</i> Hubner, 1822
	Eupithecia Curtis, 1825	<i>E. subdeverrata</i> Vojnits, 1975
		<i>E. extremata</i> Fabricius, 1787
		<i>E. selinata</i> Herrich-schaffer, 1861
		<i>E. tripunctaria</i> Herrich-schaffer, 1851
	Anaitis Dupenchel, 1844	<i>A. mundulata</i> Guenee, 1857
		<i>A. columbata</i> Metzner, 1845
		<i>A. obsiteria</i> Lederer, 1853
		<i>A. numidaria</i> Herrich-schaffer, 1856
		<i>A. uniformata</i> Urnahn, 1971
		<i>A. plagiata</i> Linnaeus, 1758
	Jrame Hubner, 1823	<i>J. wauaria</i> Linnaeus, 1758
	Cabera Treitschke, 1825	<i>C.exanthemata</i> Scopoli, 1763
		<i>C. pusaria</i> Linneaus, 1758
	Phaselia Guenee, 1857	<i>P.serrularia</i> Eversmann, 1847
	Synopsia Hubner, 1825	<i>S. sociaria</i> Hubner, 1799
	Aspilates Treitschke, 1825	<i>A. acuminaria</i> Eversmann, 1851

Gnophos Treitschke, 1827	<i>G. obscuraria</i> Hubner, 1853
	<i>G. myrtillata</i> Thunberg, 1792
	<i>G. obscuratus</i> Denis et Sch. 1775
	<i>G. ciscaucasica</i> Rjabov, 1964
	<i>G. glaucinarius</i> Hubner, 1799
Tephrosia Hubner, 1825	<i>T. sepiaria</i> Hufnagel, 1767
Biston Leach, 1815	<i>B. ahyra</i> Wehrli, 1939
Ennomos Treitschke, 1825	<i>E. erosaria</i> Denis et Sch. 1775
	<i>E. quercinaria</i> Hufnagel, 1767
Hylaea Hubner, 1822	<i>H. fasciaria</i> Linnaeus, 1758
Abraxas Leach, 1815	<i>A. grossuleriata</i> Linnaeus, 1758
Calospilos Hubner, 1825	<i>C. sylvata</i> Scopuli, 1767
Lomaspilis Linnaeus, 1758	<i>L. marginata</i> Linnaeus, 1758
Semiothisa Hubner, 1818	<i>S. clathrata</i> Linnaeus, 1758
	<i>S. glarearia</i> Denis et sch. 1775
Tephрина Guenee, 1845	<i>T. arenacearia</i> Denis et Sch. 1775
	<i>T. murinata</i> Denis et Sch. 1775
Perconia Hubner, 1823	<i>P. strigillaria</i> Hubner, 1789
Ematurga Lederer, 1853	<i>E. atomaria</i> Linnaeus, 1758
Peribatodes Wehrili, 1943	<i>P. rhomboidaria</i> Denis et Sch. 1775
	<i>P. umbraria</i> Hubner, 1809
Boarmia Treitske, 1927	<i>B. roboraria</i> Denis et Sch. 1775
Serraca Moore, 1867	<i>S. punctinalis</i> , 1763
Ascotis Hubner, 1825	<i>A. selenaria</i> Denis et Sch. 1775
Alcis Curtis, 1825	<i>A. repandata</i> Linnaeus, 1761
Selenia Hubner, 1823	<i>S. bilunaria</i> Esper, 1795
	<i>S. lunaria</i> Denis et Sch. 1775

		<i>S. tetralunaria</i> Hufnagel, 1767
	Petrophora Hubner, 1822	<i>L. chloroseta</i> Scopoli, 1763
	therapis Hubner, 1823	<i>T. flavicaria</i> Denis et Sch. 1775
	Pswudopanthera Hubner, 1823	<i>P. macularia</i> Linnaeus, 1758
	Epione Dupenchel, 1844	<i>E. repandaria</i> Hufnagel, 1767
Tabanidae	Tabanus Enderlein, 1922	<i>T. quatuornotatus</i> Meigen, 1820
		<i>T. caucasicus</i> Krober, 1924
		<i>T. cordiger</i> Meigen, 1820
		<i>T. rupium</i> Brauer, 1880
		<i>T. miki miki</i> Brauer, 1880
		<i>T. miki colchidicus</i> Olsufjev, 1970
		<i>T. indrae montivagus</i> Olsufjev, 1970
		<i>T. subparadoxus</i> Olsufjev, 1941
		<i>T. armeniacus</i> Krober, 1928
		<i>T. portschinskii</i> Olsufjev, 1937
	Atylotus Osten Sacken, 1876	<i>At. (s.str.) fulvus aureus</i> Hauzeri, 1941
	Haematopota Meigen, 1803	<i>H. longeantennata</i> Olsufjev, 1937
Syrphidae	Melanostoma shiner, 1860	<i>M. mellinum</i> Linnaeus, 1758
	Scaeva Fallen, 1812	<i>Sc. Pyrastris</i> Linnaeus, 1758
	Syrphus Fabricius, 1775	<i>S. ribessii</i> Linnaeus, 1758
		<i>S. vitripennis</i> Meigen, 1852
		<i>S. tricinctus</i> Fallen, 1817
		<i>S. latifasciatus</i> Macquart, 1827
		<i>S. braueri</i> Egger
		<i>S. compositarum</i> Verall
		<i>S. eggeri</i> Schiner, 1860
	Sphaerophoria Le Peletier et Serville 1828	<i>S. mentastri</i> Linnaeus, 1758
		<i>S sarmatica</i> Bankovska, 1964

	Chrysotoxum Meigen, 1803	<i>Chr. Octomacullatum Curtis</i>
	Pipiza Fallen, 1810	<i>P. nocticula Linnaeus, 1758</i>
	Cheilisia Meigen, 1822	<i>Ch. Scutellata Fallen, 1817</i>
		<i>Ch. Armeniaca Stackelberg, 1956</i>
	Volucella Geoffroy, 1762	<i>V. Bombylans Zetterstendt, 1843</i>
	Merodon Meigen, 1822	<i>M. spinipes Fanvricius, 1794</i>
	Conosyrphus Frey	<i>Con. Volucelluns Portshinsky, 1881</i>

დანართი 20. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ენდემური სახეობები

რიგი/ოჯახი	ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	ინგლისური სახელწოდება	საქართველოს წითელი წუსხა	IUCN წითელი წუსხა	კავკასიის ენდემური სახეობები
ძუძუმწოვრები						
Soricomorpha	<i>Sorex satunini</i>	კავკასიური ზიგა	Caucasian Shrew		LC	კავკასიონის მთავარი ქედი, კავკასიონის დასავლეთი და მცირე აზიის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილი
	<i>Sorex volnuchini</i>	ვოლნუხინის ან მცირეკავკასიური ზიგა	Caucasian Pygmy Shrew		LC	კავკასიონის მთავარი ქედი, მცირე კავკასიონი და მცირე აზიის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილი
	<i>Talpa levantis</i>	მცირე თხუნელა	Levant Mole		LC	ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთი ნაწილი, კავკასიონი, ჩრდილოეთ ირანი და ალბორჯის მთები ირანში, მცირე აზიის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილი და ბალკანეთის ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთ ნაწილი.
Rodentia	<i>Chionomys gud</i>	გუდაურული მემინდვრია	Caucasian Snow Vole		LC	კავკასიონის მთავარი ქედი, დასავლეთ მცირე კავკასიონის გამოყოფილი ქედი (ქედები – მესხეთის ქედი, არსიანის ქედი და თრიალეთის ქედის დასავლეთ ნაწილი) და დოგუყარადენიზ დაღლარის მთების აღმოსავლეთ ნაწილი და ტოპელუს ქედი თურქეთში
						კავკასიონის მთავარი ქედის დასავლეთ და ცენტრალური ნაწილი, მცირე კავკასიონი (მთლიანად), მცირე აზიის

	<i>Microtus majori</i>	ბუჩქნარის მემინდვრია	Major's Pine Vole		LC	ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილის აღმოსავლეთ მხარე, და შავი ზღვის სანაპირო (კოლხეთის დაბლობის გამოკლებით)
	<i>Sylvaemus witherbyi</i>	კავკასიური ტყის თაგვი	Steppe mouse		LC	ყირიმი, კავკასიონის ყელი, ჩრდილოეთ კავკასია, მცირე აზიის ნახევარკუნძული, სომხეთის ზეგანი, ლიბანი და ჩრდილოეთ ირანი.
	<i>Capra cylindricornis</i>	აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი	East Caucasian Tur, Dagestan Tur	VU	NT	კავკასიონის მთავარი ქედის ცენტრალური და აღმოსავლეთ ნაწილი
ფრინველები						
Galliformes	<i>Tetraogallus caucasicus</i>	კავკასიური შურთხი	Caucasian Snowcock		LC	კავკასიონის მთავარი ქედის მთაგრეხილი
	<i>Lyrurus mlokosiewiczii</i>	კავკასიური როჭო	Caucasian Grouse	VU	NT	კავკასიონის მთავარი ქედი, მცირე კავკასიონი და მცირე აზიის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილის აღმოსავლეთ მხარე
ამფიბიები						
Anura	<i>Rana macrocnemis</i>	მცირეაზიური ბაყაყი	Caucasian Wood Frog		LC	მცირე კავკასიონის დასავლეთი ნაწილი, სურამის ქედი, კავკასიონის მთავარი ქედი; მცირე აზიის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთი ნაწილი.

დანართი 21. თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული წითელი ნუსხის სახეობები

ფლორა:

№	ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	სტატუსი
1.	<i>Betula raddeana</i>	რადეს არყი	VU
2.	<i>Ulmus glabra</i>	შიშველი თელადუმა	VU
3.	<i>Ulmus minor</i>	პატარა თელადუმა	VU

ფაუნა

№	ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	სტატუსი
ძუძუმწოვრები			
1.	<i>Capra aegagrus</i>	ნიაბორი	CR
2.	<i>Capra cylindricornis</i>	აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი	VU
3.	<i>Cervus elaphus</i>	ირემი	CR

4.	<i>Rupicapra rupicapra (spp. caucasica)</i>	არჩვი	EN
5.	<i>Ursus arctos</i>	მურა დათვი	EN
6.	<i>Lynx lynx</i>	ფოცხვერი	CR
7.	<i>Cricetulus migratorius</i>	ნაცრისფერი ზაზუნელა	VU
8.	<i>Sciurus anomalus</i>	კავკასიური ციყვი	VU
ფრინველები			
1.	<i>Gypaetus barbatus</i>	ბატკანძერი (ან წვერიანი სვავი, ყაჯირი, კრავიჭამია)	VU
2.	<i>Gyps fulvus</i>	ორბი	VU
3.	<i>Aegypius monachus</i>	სვავი	EN
4.	<i>Aquila chrysaetos</i>	მთის არწივი	VU
5.	<i>Aquila heliaca</i>	ბუქობის (ან თეთრმხრება) არწივი	VU
6.	<i>Tetrao mlokosiewiczi</i>	კავკასიური როჭო	VU
7.	<i>Carpodacus rubicilla</i>	დიდი კოჭობა	VU
8.	<i>Grus grus</i>	რუხი წერო	EN
9.	<i>Burhinus oedicnemus</i>	თვალჭყეტია	VU
10.	<i>Falco cherrug</i>	ბარი (ან გავაზი)	CR
11.	<i>Falco biarmicus</i>	წითელთავა შავარდენი	VU
12.	<i>Falco naumanni</i>	მცირე (ან ველის) კირკიტა	CR
13.	<i>Falco vespertinus</i>	წითელფეხა შავარდენი	EN
14.	<i>Accipiter brevipes</i>	ქორცქვიტა (ან შავთვალა მიმინო, ლევანმიმინო)	VU
15.	<i>Buteo rufinus</i>	ველის (ან გრძელფეხა) კაკაჩა	VU
16.	<i>Clanga clanga</i>	დიდი მყევანი არწივი	VU
17.	<i>Neophron percnopterus</i>	ფასკუნჯი	VU
18.	<i>Phoenicurus erythrogastrus</i>	წითელმუცელა ბოლოცეცხლა	VU
ქვეწარმავლები			
1.	<i>Darevskia daghestanica</i>	დაღესტნური ხვლიკი	NT
2.	<i>Vipera lotievi</i>	ლოტიევის გველგესლა	NT

3.	<i>Vipera dinikii</i>	დინიკის გველგესლა	VU
პეპლები			
1.	<i>Parnassius Apollo</i>	აპოლონი	VU
2.	<i>Parnassius nordmanni</i>	კავკასიური აპოლონი	EN

დანართი 22: საფრთხეების ინდიკატორები

საფრთხეები	საფრთხეების ინდიკატორები
დანაგვიანება (მუნიციპალური, ტურიზმისა და სოფლის მეურნეობიდან)	დანაგვიანებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის დარღვევების რაოდენობა (თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის სტატისტიკა)
გზის რეაბილიტაცია	გზების რეაბილიტაციის შედეგად დაზიანებული ტყის/მდელოების ფართობი (ჰა)
დაგეგმილი გზების მშენებლობა	ნაკრძალის/ეროვნული პარკისთვის შეცვლილი სტატუსის ფართობი (ჰა) ახალი გზის მშენებლობის შედეგად დაზიანებული ტყის/მდელოების ფართობი (ჰა) ახალი გზის მშენებლობის შედეგად მოჭრილ/განადგურებულ მცენარეთა/ცხოველთა სახეობების ინდივიდების რაოდენობა
კომერციული საქმიანობები (კაფეტერია ქუეში, ტურისტული ინფრასტრუქტურა ალაზნისთავში, ტურისტული ბილიკები)	კომერციული ინფრასტრუქტურის ობიექტების რაოდენობა ინფრასტრუქტურის ობიექტების შესაბამისობა მენეჯმენტის გეგმაში განსაზღვრულ პარამეტრებთან
მომატებული ტემპერატურა, ჰაბიტატების ცვლილება და ვერტიკალური წანაცვლება, მავნებელთა და დაავადებათა გააქტიურება კლიმატის ცვლილების შედეგად.	თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტყის ზედა საზღვრის ზღვის დონიდან გადაადგილების ტენდენცია (საშუალო სიმაღლე ზღვის დონიდან; დისტანციური ზონდირების მეთოდი); სუბალპური და ალპური მდელოების დაფარულობის (%) ტენდენცია თუშეთის დაცული ტერიტორიებზე (ყოველ 5 წელიწადში ერთხელ). ტყის მავნებლებისა და დაავადებების გავრცელების ტენდენცია (ჰა).
არალეგალური ჭრა ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებისთვის	ჭრებთან დაკავშირებული კანონმდებლობის დარღვევები (თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის სტატისტიკა).
ადამიანის მიერ გაჩენილი ხანძრები	ადამიანის მიერ გაჩენილი ხანძრები (რაოდენობა). დამწვარი ტყის ფართობი (ჰა), მოცულობა (მ ³) და ზარალი (ლარი). დამწვარი სუბალპური და ალპური მდელოების ფართობი (ჰა).
ხმაური ვერტმფრენიდან, მანქანის უგზო ადგილას გადაადგილებებისას, მოტოციკლიდან, სამშენებლო აქტივობებიდან, ვიზიტორთა ჯგუფებიდან და სხვ.	მწელოდ გაზომვადია. საზომად შესაძლებელია გამოყენებული იყოს: <ul style="list-style-type: none">• ვიზიტორთა რაოდენობა• ცხოველის ადამიანისგან (სატრანსპორტო საშუალებიდან) გაქცევის დისტანცია საარსებო არეალში (დაინტერესებულ პარტნიორებთან თანამშრომლობით).
არამდგრადი მოვება	სამოვრების დეგრადაცია (სამოვრის დეგრადაციის ინდექსის გამოყენებით – თუშეთის სამოვრების მართვის სახელმძღვანელოს მიხედვით (ნაკრესი, 2019). სიხშირე: 5 წელიწადში ერთხელ, დაინტერესებულ პარტნიორებთან თანამშრომლობით)
ტყის მავნებლები და დაავადებები (<i>Scolylus ratzeburgi</i> , <i>Eranis defoliaria</i> L)	ტყის მავნებლებითა და დაავადებებით (<i>Scolylus ratzeburgi</i> , <i>Eranis defoliaria</i> L, და სხვ.) დაზიანებული კორუმების ფართობი (ჰა). ყოველწლიურად სანიმუშო ფართობებზე და მავნებლების/დაავადების გავრცელების დინამიკიდან გამომდინარე. მავნებლებისა და დაავადებების შემთხვევები (რეინჯერების დაკვირვებები სააგენტოს

	სტანდარტული ოქმების გამოყენებით, რეგულარულად)
ცხოველთა დაავადებები (პარაზიტული ქიმი, ინფექციები)	ძნელად გაზომვადია. საზომად შესაძლებელია გამოყენებული იყოს: <ul style="list-style-type: none"> • ცხოველთა დაავადების ვიზუალური ნიშნები (რეინჯერების დაკვირვებები სააგენტოს სტანდარტული ოქმების გამოყენებით, რეგულარულად) • ცხოველების სიკვდილიანობის ტენდენცია (შემთხვევების რაოდენობა) • შინაურ ცხოველებში დაავადებებთან გავრცელების ტენდენცია (შემთხვევების რაოდენობა)
ნადირობა	ნადირობასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის დარღვევების რაოდენობა (თუშეთს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის სტატისტიკა) ცხოველის ადამიანისგან გაქცევის დისტანცია (დაინტერესებულ პარტნიორებთან თანამშრომლობით)

დანართი 23. თუშეთის დაცული ტერიტორიების ტურისტული ბილიკები

№1 ვიზიტორთა ცენტრი

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: ფიჭვნარ ტყეში ჩაფლული ვიზიტორთა ცენტრი და გადასახედი, პანორამული ხედები

მანძილი: 1 კმ

ხანგრძლივობა: 1 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, მარტივი

წრიული მარშრუტი იწყება და მთავრდება ვიზიტორთა ცენტრთან. ტერიტორია გარშემორტყმულია ფიჭვნარი ტყით. ვიზიტორთა ცენტრის აღმოსავლეთ ნაწილში იშლება ულამაზესი პეიზაჟი, მთის გასაოცარი პანორამული ხედებით გარშემო მდებარე სოფლებზე – ქუმელაურთა, ჩიგლაურთა და ხახაბო. ბილიკის გასწვრივ შეგიძლიათ ისარგებლოთ საპიკნიკე და საკარვე ადგილებით.

№2 კესელო – ქუე

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: კესელო – სოფელ ომალოს ისტორიული უბანი, ეთნოგრაფიული მუზეუმი, შთამბეჭდავი ლანდშაფტები, ფრინველთა მრავალფეროვნება, ქუეს პანორამული გადასახედი, სადაც შესაძლებელია ნიამორებზე დაკვირვება

მანძილი: 6 კმ

ხანგრძლივობა: 3-4 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, მარტივი/საშუალო

წრიული მარშრუტი იწყება და მთავრდება ომალოსთან. ბილიკი გაივლის სოფელ ომალოს და ჩადის ქუეში. ომალოში შეგიძლიათ დაათვალიეროთ ისტორიული უბანი – კესელო თავისი ციხე-სახლებით და ერთ-ერთ ციხეში განთავსებული ეთნოგრაფიული მუზეუმით. ომალოდან დაახლოებით 1.5 კმ-ში მდებარე ქუეს პანორამული გადასახედიდან შესაძლებელია ნიამორებზე და მტაცებელ ფრინველებზე დაკვირვება.

№3 აწუნთა

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: თუშეთის ულამაზესი სოფლები: ომალო, დართლო, ჭემო, ფარსმა და გირევი; შუა საუკუნეების ციხეები; პირიქითის ხეობისა და აწუნთის გადასასვლელის პეიზაჟები; აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვის ჰაბიტატი; ფრინველთა მრავალფეროვნება;

მანძილი: 53 კმ

ხანგრძლივობა: 4 დღე

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, მარტივი/საშუალო

მარშრუტი ომალოდან იწყება და პირიქითის ხეობის გავლის შემდეგ ადის აწუნთის უღელტეხილზე, საიდანაც თუშეთის და ხევსურეთის ულამაზესი ბუნების თვალწარმტაცი ხედი იშლება. აწუნთის უღელტეხილიდან (ხევსურეთი), მუცოს გავლით ბილიკი გადაადის შატილში.

დღე 1: სოფელი ომალო – სოფელი დართლო. დაახლოებით – 14 კმ. საშუალოდ 5-6 სთ.

დღე 2: სოფელი დართლო – სოფელი გირევი. დაახლოებით – 14 კმ. საშუალოდ 4-5 სთ.

დღე 3: სოფელი გირევი – ქვახიდი. დაახლოებით – 15 კმ. საშუალოდ 5-6 სთ.

დღე 4: ქვახიდი – აწუნთის უღელტეხილი – დაახლოებით 10 კმ. საშუალოდ 3-4 სთ.

აწუნთის უღელტეხილიდან დაახლოებით 25 კმ-ში მდებარეობს სოფელი

შატილი

ღამისთევა საოჯახო სასტუმროებში, ან კარავში – დასახლებულ პუნქტებში.

ქვახიდში – საბანაკე ადგილზე.

№4 ალაზნისთავი-ბორბალო

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: სოფელ ომალოს ისტორიული უბანი – კესელო და ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ფრინველებზე (ორბი და სხვა ენდემური სახეობები), ნიამორსა და ჯიხვზე დაკვირვება. გომეწრის და ალაზნისთავის ხეობების ულამაზესი ხედები

მანძილი: 61 კმ

ხანგრძლივობა: 3 დღე

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, მარტივი/საშუალო

მარშრუტი ომალოდან იწყება და თუშეთის ერთ-ერთი ულამაზესი ხეობის – გომეწრის გავლით გადადის ალაზნისთავის ხეობაში, სადაც შეგიძლიათ ღამისთევა 12 ვიზიტორზე გათვლილ ტურისტულ თავშესაფარში.

დღე 1: ომალო – ჯვარბოსელი. დაახლოებით 25 კმ. საშუალოდ 7-8 სთ.

დღე 2: ჯვარბოსელი – ტურისტული თავშესაფარი. დაახლოებით 24 კმ. საშუალოდ 7-8 სთ.

დღე 3: ტურისტული თავშესაფარი – ბორბალოს მთა. დაახლოებით 12 კმ. საშუალოდ 3-4 სთ. ბორბალოს უღელტეხილიდან შესაძლებელია, როგორც ხევსურეთის, ისე ფშავის მიმართულებით გზის გაგრძელება.

დასახლებულ პუნქტებში ღამისთევა შესაძლებელია საოჯახო სასტუმროებში ან კარავში, ალაზნისთავში – ტურისტულ თავშესაფარში ან მეცხვარის ბინაში.

№5 ორეთის ტბა

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: ფიჭვის ტყე, მეცხვარის სახლი, ორეთის ტბის ლამაზი ხედები,

თოვლიანი მდელოები და მოზაიკური პეიზაჟი ადრეულ სეზონზე აყვავებული დეკის ბუჩქებით, მაღალი მთის წყაროები, ცხოველებზე, კავკასიურ როჭოზე და მტაცებელ ფრინველებზე დაკვირვება.

მანძილი: 25 კმ

ხანგრძლივობა: 8-9 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, მარტივი/საშუალო

ცალმხრივი მარშრუტი იწყება და მთავრდება სოფელ ომალოსთან. მარშრუტი მიუყვება სამანქანო გზას სოფელ ქუმელაურთამდე. ქუმელაურთიდან საფეხმავლო ბილიკი ადის ორეთის ტბაზე, საიდანაც თუშეთის ულამაზესი ხედები იშლება. ბილიკზე მოძრაობისას შესაძლებელია წააწყდეთ მტაცებლების (დათვი, მგელი და ფოცხვერი) კვალს. ასევე, შესაძლებელია ორნითოფაუნის (ფრინველები) წარმომადგენლებზე დაკვირვება. იმისათვის, რომ დატკბეთ ნისლში გახვეული თუშეთის სილამაზით და მთის წვერზე ამომავალი მზის ცქერით, შეგიძლიათ ერთი ღამე გაატაროთ ორეთის ტბის სიახლოვეს კარავში, ან იქვე მდებარე მეცხვარის ბინაში.

№6 სიყვარულის ციხე

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: სოფელ ომალოს გარშემო არსებული ხედები, შერეული ტყის ჰაბიტატი, ფრინველთა მრავალფეროვნება, სიყვარულის ციხე (თუშური გადმოცემების თანახმად, ვინც ამ ადგილას სიყვარულთან დაკავშირებულ სურვილს ჩაიფიქრებს, აუცილებლად შეუსრულდება).

მანძილი: 8 კმ

ხანგრძლივობა: 3-4 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, მარტივი/საშუალო

ცალმხრივი მარშრუტი იწყება და მთავრდება სოფელ ომალოსთან. მარშრუტი დაახლოებით 1.5 კმ მანძილზე შენაქოსკენ მიმავალ სამანქანო გზას მიუყვება, რომელსაც საცალფეხო ბილიკი უერთდება და ეშვება პირიქითის ალაზანთან და დაკიდებული ხიდის მეშვეობით გადადის მის მეორე მხარეს. აქედან კი დაახლოებით 50 მეტრში ბილიკი მარცხნივ უერთდება სიყვარულის ციხისკენ მიმავალ ბილიკს. მარშრუტზე მოძრაობისას შესაძლებელია ნიაშორებსა და ფრინველებზე დაკვირვება.

№7 შენაქო-აგეურთა

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: სოფელ ომალოს გარშემო არსებული ხედები, შერეული ტყის ჰაბიტატი, ფრინველთა მრავალფეროვნება, შენაქო – თუშეთის ერთ-ერთი ულამაზესი სოფელი და მისი XIX საუკუნის ტაძარი, ნასოფლარი აგეურთა და მისი ციხის ნანგრევები.

მანძილი: 12 კმ

ხანგრძლივობა: 6-7 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, მარტივი/საშუალო

წრიული მარშრუტი ომალოდან იწყება და საცალფეხო ბილიკით ეშვება პირიქითის ალაზანთან და დაკიდებული ხიდის მეშვეობით გადადის მის მეორე მხარეს, საიდანაც ადის შენაქოს მიმართულებით. შენაქოდან ბილიკი უხვევს ხელმარჯვნივ და მიდის სოფელ აგეურთას ნანგრევებთან. აგეურთიდან ბილიკი მიუყვება მთის ფერდს ომალოს მიმართულებით. დაახლოებით 1.5 კმ-ის გავლის შემდეგ ბილიკი უერთდება მთავარ სამანქანო გზას და ბრუნდება სოფელ ომალოში.

№8 დიკლო-ტუტარიკი

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: შენაქო – თუშეთის ერთ-ერთი ულამაზესი სოფელი და მისი XIX საუკუნის ტაძარი; სოფელი დიკლო და ძველი დიკლოს ნანგრევები; სოფელი ჩილო და სოფელი

დართლო თავისი ღირსშესანიშნაობებით: საბჭო (ტრადიციული სასამართლო) – ტრადიციული სამართალწარმოების უნიკალური ძეგლი; შუა საუკუნეების ქრისტიანული აკლდამა-საყდრები, საბრძოლო კოშკები, ტრადიციული საცხოვრებელი ციხე-სახლები; არქეოლოგიური ზონა; შთამბეჭდავი ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტები; ფრინველთა მრავალფეროვნება, ტრადიციული ლუდსახარშის ნახვისა და ლუდის დაგემოვნების შესაძლებლობა.

მანძილი: 30 კმ

ხანგრძლივობა: 2 დღე

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, მარტივი/საშუალო

მარშრუტი ომალოდან იწყება და გაივლის სოფლებს – შენაქოს, დიკლოს, ჩილოს და სრულდება სოფელ დართლოში.

სოფელ დიკლოდან სამანქანო გზით შესაძლებელია უკან დაბრუნება შენაქოში, ან ომალოში.

მარშრუტის დაწყება ასევე შესაძლებელია

სოფელ დართლოდან.

დღე 1: ომალო – სოფელი შენაქო – სოფელი

დიკლო – ძველი დიკლო. დაახლოებით – 16

კმ. საშუალოდ 6-7 სთ.

დღე 2: სოფელი დიკლო – ტუტარიკი – სოფელი ჩილო – სოფელი დართლო. დაახლოებით

– 14კმ. საშუალოდ 6-7 სთ.

დასახლებულ პუნქტებში ღამისთევა შესაძლებელია საოჯახო სასტუმროებში, ან კარავში.

№9 ხახაბო-გოგრულთა – ჯვარბოსელი

მთავარი ღირსშესანიშნაობები: სოფლები: ხახაბო, გოგრულთა, ბუხურთა, ილიურთა თავისი XIX საუკუნის ეკლესიით; ფიჭვის ტყეები, ალპური მდელოები, ნიაშორებზე დაკვირვება

მანძილი: 22 კმ

ხანგრძლივობა: 2 დღე

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, საშუალო

მარშრუტი ომალოდან იწყება და ჭანჭახოვანის ერთ-ერთი ულამაზესი სოფლის – ხახაბოს გავლით გადადის გომეწრის ხეობაში და კვეთს სოფლებს: გოგრულთას, ბუხურთას, ილიურთას და სრულდება ჯვარბოსელში. თქვენ თვალწინ გადაშლილია გომეწრის და ჭანჭახოვანის ხეობების ულამაზესი ლანდშაფტი.

მარშრუტის დაწყება, ასევე, შესაძლებელია სოფელ ჯვარბოსელიდან.

დღე 1: ომალო – ხახაბო – გოგრულთა. დაახლოებით 11 კმ. საშუალოდ 6-7 სთ.

დღე 2: გოგრულთა – ბუხურთა – ილიურთა – ჯვარბოსელი. დაახლოებით 11 კმ. საშუალოდ 5-6 სთ. დასახლებულ პუნქტებში ღამისთევა შესაძლებელია საოჯახო სასტუმროებში ან კარავში.

№10 წოვათა-ალაზნისთავი

ძირითადი ღირსშესანიშნაობები: წოვათის

ხეობის ულამაზესი ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტები, ალაზნისთავის ხედები, ცხოველებზე და მტაცებელ ფრინველებზე დაკვირვება.

მანძილი: 19 კმ

ხანგრძლივობა: 7-8 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, მარტივი/საშუალო

მარშრუტი ჯვარბოსელიდან იწყება და სამანქანო გზას მიუყვება, რომელიც შედის წოვათას ხეობაში. გაივლის სოფელ წაროს, ინდურთას და ეთელთას, საიდანაც ბილიკი შედის ხეობაში და ადის ყადორის ღელეს (3145 მ) უღელტეხილზე, საიდანაც ბილიკი ჩადის ალაზნისთავის ხეობაში. მარშრუტის დაწყება, ასევე, შესაძლებელია ალაზნისთავიდან. დამის გათევა შესაძლებელია ალაზნისთავის ტურისტულ თავშესაფარში. წოვათას ხეობაში დარჩენის შემთხვევაში ადგილობრივ ფერმერებთან.

№11 გონთაი

ძირითადი ღირსშესანიშნაობები: უნიკალური ალპური მდელოები, პირიქითის და გომეწრის ხეობების ულამაზესი ლანდშაფტები,

ფრინველთა მრავალფეროვნება.

მანძილი: 13 კმ

ხანგრძლივობა: 6-7 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, საშუალო

მარშრუტი ღელეს უღელტეხილიდან იწყება, საიდანაც მიემართება გომეწრისა და პირიქითას წყალგამყოფ – მაკრატელას ქედზე გონთას მთის მიმართულებით და სრულდება ნაყაიჩოს უღელტეხილზე. მარშრუტის დაწყებიდან დაახლოებით 6 კმ-ში არის გადასახვევი, საიდანაც ბილიკი ეშვება გომეწრის ხეობაში და მიემართება სოფელ დოჭუს მიმართულებით, დაახლოებით 4 კმ-ის გავლის შემდეგ ბილიკი მთავრდება მთავარ სამანქანო გზასთან. აღნიშნული მარშრუტის გასავლელად დაახლოებით 4-5 საათია საჭირო. მარშრუტის დაწყება, ასევე, შესაძლებელია ნაყაიჩოს უღელტეხილიდან.

№12 ნაყაიჩო

ძირითადი ღირსშესანიშნაობები: უნიკალური ალპური მდელოები, პირიქითის და გომეწრის ხეობების ულამაზესი ლანდშაფტები, სოფელი დადიკურთა, ფრინველთა მრავალფეროვნება.

მანძილი: 13 კმ

ხანგრძლივობა: 5-6 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, საცხენოსნო, საშუალო.

ტურისტული მარშრუტი იწყება სოფელ ფარსმასთან და სოფელ ბასოსთან. საფეხმავლო ხიდის გადაკვეთის შემდეგ ბილიკი ადის ნაყაიჩოს უღელტეხილისკენ. ნაყაიჩოს უღელტეხილიდან ბილიკი ეშვება გომეწრის ხეობაში, სოფელ დადიკურთის გავლით ჩადის სოფელ ვერხოვანში და სრულდება სოფელ ჯვარბოსელთან.

მარშრუტის დაწყება, ასევე, შესაძლებელია სოფელი ჯვარბოსელიდან.

დასახლებულ პუნქტებში ღამისთევს შესაძლებელია საოჯახო სასტუმროებში, ან კარავში.

№13 დართლო – კვავლო – დანო

ძირითადი ღირსშესანიშნაობები: სოფელი დართლო თავისი ღირსშესანიშნაობებით: ტრადიციული სამართალწარმოების უნიკალური ძეგლი – საბჭეო (ტრადიციული სასამართლო), შუა საუკუნეების ქრისტიანული აკლდამა – საყდრები, საბრძოლო კოშკები, ტრადიციული საცხოვრებელი ციხე-სახლები, არქეოლოგიური ზონა; სალოცავი სოფელ დანოში, კვავლოს საბრძოლო კოშკი და სოფლის არქიტექტურა.

მანძილი: 7 კმ

ხანგრძლივობა: 3-4 სთ

სირთულე: საფეხმავლო, მარტივი/საშუალო

წრიული მარშრუტი იწყება და მთავრდება სოფელ დართლოსთან. დართლოდან ბილიკი ადის სოფელ კვავლოში. კვავლოდან ბილიკი მიუყვება მთის ფერდს დანოს მიმართულებით.

დანოდან ბილიკი უერთდება სამანქანო გზას და ბრუნდება სოფელ დართლოში.

დანართი 24. თუშეთის ზურმუხტის ტერიტორიის სტანდარტული მონაცემთა ფორმა

დამტკიცებული ტერიტორია: თუშეთი – GE0000008

ფართობი 1,144.62 კმ²

ს ტიპი	საიტის კოდი: GE0000008
--------	------------------------

კლასიფიკაცია	მონაცემი
საიტის წარდგენის თარიღი განსაკუთრებული კონსერვაციის საჭიროების მქონე ტერიტორიად (ზურმუხტი):	2010-11
მიღების თარიღი განსაკუთრებული კონსერვაციის საჭიროების მქონე ტერიტორიად (ზურმუხტი):	არ არის მონაცემები
ზურმუხტის ტერიტორიის გამოცხადება:	არ არის მონაცემები
ზურმუხტის ტერიტორიის დამტკიცება	2018-11
განსაკუთრებული კონსერვაციის საჭიროების მქონე ტერიტორიად გამოცხადების ეროვნული სამართლებრივი მითითება	არ არის მონაცემები

გრძედი	განედი
45.497200	42.401900

ფართობი ჰექტარში	საზღვაო ფართობი[%]
114375.4400	0.0000

ეკოლოგიური ინფორმაცია

3. ჰაბიტატის ტიპები და მათი შეჯამება:

ბერნის კონვენციის რეზოლუცია 4-ს ჰაბიტატის ტიპი					ჰაბიტატის მდგომარეობა ტერიტორიაზე				
კოდი	PF	NP	დაფარულობა [ჰა]	გამოქვამული [რიცხვობრივად] მონაცემების ხარისხი	A B C D	A B C			
					წარმოდგენლობითობა	მსგავსი ფართობი	კონსერვაცია	გლობალური მაჩვენებელი	

D4.1 მდიდარი ჭაობები, მათ შორის, ეუტროფული მაღალბალახოვანი ჭაობები და კარბონატული ჭარბწყლიანი ჰაბიტატები			0	G	B	C	B	A
D4.2 მაღალმთის ფუძე წყალსატევთა და მდინარეთა ნაპირები მდიდარი არქტიკულ-ალპური ფლორით			0	M	C	C	C	C
E1.2 მრავალწლიანებით დასახლებული კირიანი მინდვრები და ფუძე ნიადაგიანი სტეპები			0	M	B	C	B	B
E3.5 ნოტიო ან სველი ოლიგოტროფული მინდვრები			0	M	A	B	B	A
F7 ხმელთაშუაზღვისპირული ეკალ-ბარდიანი გაუდაბურებული ადგილები (ფრიგანა, ეკალ-ბარდნარი და სანაპირო კლდეების მსგავსი მცენარეულობა			0	M	A	C	B	A
G1.6 წიფლის ტყეები			0	G	B	C	B	A
G1.A1 ეუტროფულ და მეზოტროფულ ნიადაგებზე მოზარდი მუხა-იფან-რცხილის ტყე			0	G	A	B	A	B
G1.A1 ეუტროფულ და მეზოტროფულ ნიადაგებზე მოზარდი მუხა-იფან-რცხილის ტყე			0	G	C	B	B	C
H1 ხმელეთის მიწისქვეშა ქვაბულები, ქვაბულთა სისტემები, გასასვლელები და წყლები				M	C	C	C	C

- **PF:** ჰაბიტატის ტიპებისთვის, რომლებსაც შეიძლება ჰქონდეთ როგორც არაპრიორიტეტული, ასევე პრიორიტეტული ფორმა, შეიყვანეთ „X“ სვეტში PF
- **NP:** იმ შემთხვევაში თუ ჰაბიტატის ტიპი აღარ არსებობს საიტზე, ცხრილში შეიყვანეთ: „X“ (არჩევითი)
- **დაფარულობა:** ათწილადი ღირებულების შეყვანა
- **ქვაბული:** მოიცავს ჰაბიტატების A1.44, A3, A4 და H1 ტიპებს.: შეიყვანეთ ქვაბულების რაოდენობა თუ დაახლოებითი ფართობი ცნობილი არ არის.
- **მონაცემთა ხარისხი:** G = „კარგი“ (მაგალითად: კვლევებზე დაყრდნობით); M = „საშუალო“ (ნაწილობრივ მონაცემებზე და კვლევებზე დაყრდნობით); P = ცუდი (უხეში გამოთვლით)

3.2 ბერნის კონვენციით დაცული, მე-6 რეზოლუციის სახეობები

- **ჯგუფი:** A = ამფიბიები, B = ფრინველები, F = თევზები, I = უხერხემლოები, M = ძუძუმწოვრები, P = მცენარეები, R = რეპტილიები
- **S:** იმ შემთხვევაში, თუ სახეობებზე მონაცემები არის სენსიტიური და ის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი საჯაროდ, შეიყვანეთ – დიახ
- **NP:** თუ სახეობა აღარ ბინადრობს მოცემულ საიტზე: x (არჩევითი)
- **ტიპი:** p=მუდმივი, r=რეპროდუქციული, c=კონცენტრაცია, w=გამოზამთრების (მცენარეთა და არა იმიგრაციულ სახეობათათვის გამოიყენეთ მუდმივი (P))
- **ერთეული:** i=ინდივიდი, p=წყვილად ან სხვა ერთეულებად, დამოკიდებულად რიცხოვნობის სტანდარტიზებულ ერთეულებზე და კოდებზე, მე-12 და მე-17 მუხლების გათვალისწინებით (ფრინველთა და დაა ჰაბიტატების დირექტივები)
- **სიხშირის კატეგორიები (Cat.):** C=საერთო, R= იშვიათი, V=ძალიან იშვიათი, P=არსებული – შევავსოთ თუ მონაცემის ხარისხი არის არასრულფასოვანი (DD) რიცხოვნობის მონაცემთან ერთად.
- **მონაცემთა ხარისხი:** G = „კარგი“ (მაგალითად: კვლევებზე დაყრდნობით); M = „საშუალო“ (ნაწილობრივ მონაცემებზე და კვლევებზე დაყრდნობით); P = ცუდი (უხეში გამოთვლით) DD = არასრულფასოვანი მონაცემი (გამოიყენეთ მხოლოდ ეს კატეგორია, თუ უხეში გამოთვლითაც კი არ გვაქვს სავარაუდო რიცხოვნობის მონაცემი, დატოვეთ გრაფა ცარიელი. გრაფა „ სიმრავლის კატეგორიები“ მაინც უნდა იყოს შევსებული.

სახეობები			რიცხოვნობა ტერიტორიაზე							ტერიტორიის შეფასება			
ჯგუფი	კოდი	სამცენიერო სახელწოდება	სენსიტიურობა	აღარ ბინადრობს	ერთეული ზომა	მინიმალური	მაქსიმალური	ერთეული	Cat.	მონაცემის ხარისხი	A B C D	A B C	გლობ. მარკენებლები
									C/R/V/P		რაოდენობა.	კონსერვაცია.	Iso.
B	A079	სვავი Aegypius monachus			c	0	0		P		B	C	B C
B	A079	სვავი Aegypius monachus			r	0	0		P		C	A	C C
I	1930	ცისფრულა Agriades glandon aquilo			p	0	0		P		B	B	B C
P	1939	ბირკავა			p	0	0		P		B	C	C C

		Agrimonia pilosa											
B	A215	ზარნაშო Bubo bubo			p	0	0		P		C	C	C C
B	A215	ზარნაშო Bubo bubo			c	0	0		P		C	B	C B
I	1078	ოთხწერტილიანი დათუნელა Callimorpha quadripunctaria			p	0	0		P		C	C	C C
M	1352	მგელი Canis lupus			r	0	0		P		C	C	C C
M	1352	მგელი Canis lupus			c	0	0		P		C	C	C C
M	1352	მგელი Canis lupus			w	0	0		P		C	C	C C
M	1352	მგელი Canis lupus			p	0	0		P		C	C	C C
M	1372	ნიაშორი Capra aegagrus			p	51	100	i			A	A	C B
M	1372	ნიაშორი Capra aegagrus			w	51	100	i			A	A	C B
M	1372	ნიაშორი Capra aegagrus			c	51	100	i			A	A	C B
M	1372	ნიაშორი Capra aegagrus			r	51	100	i			A	A	C B
B	A224	უფეხურა Caprimulgus europaeus			c	0	0		P		C	A	C C
B	A231	ყაპყაპი Coracias garrulus			c	0	0		P		A	B	C C
B	A379	ზადის გრატა Emberiza hortulana			c	0	0		P		A	B	C C
I	1932	ხავერდულა Erebia medusa polaris			p	0	0		P		C	C	C C

B	A103	ჩვეულბერი შვარდენი Falco peregrinus			c	0	0		P		C	B	C	B
B	A076	ბატკანბერი (ან წვერიანი სვაი, ყაჯირი, კრავიჭამია) Gypaetus barbatus			p	0	0		P		A	C	C	B
B	A078	ორბი Gyps fulvus			c	0	0		P		A	C	C	B
B	A078	ორბი Gyps fulvus			p	0	0		P		B	C	B	C
I	1933	პეპელა Hesperia comma catena			p	0	0		P		C	C	C	C
B	A092	ჩია არწივი Hieraetus pennatus			r	0	0		P		A	C	C	C
B	A338	ჩვეულბერი ლაჟო Lanius collurio			r	0	0		P		C	C	C	C
B	A339	შავშუბლა ლაჟო Lanius minor			r	0	0		P		C	C	C	C
I	1042	ნემსილაპია Leucorrhinia pectoralis			p	0	0		P		C	C	C	C
I	1042	ნემსილაპია Leucorrhinia pectoralis			r	0	0		P		C	C	C	C
P	1758	Ligularia sibirica			P	0	0		P		C	C	C	C
M	1355	წავი Lutra lutra			c				P		C	B	B	C
M	1355	წავი Lutra lutra			r				P		C	B	B	C
M	1355	წავი Lutra lutra			p	0	0		P		C	B	B	C
		მეაუნას მრავალთვალა												

I	1060	Lycaena dispar			p	0	0		P		C	C	C	C
M	1361	ფოცხვერი Lynx lynx			r				P		C	C	C	C
M	1361	ფოცხვერი Lynx lynx			w				P		C	C	C	C
M	1361	ფოცხვერი Lynx lynx			c				P		C	C	C	C
M	1361	ფოცხვერი Lynx lynx			p	0	0		P		C	C	C	C
M	1307	მცირე თავვისყურა ლამურა Myotis blythii			p	0	0				C	C	C	C
M	1321	სამფერი მელამურა Myotis emarginatus			r	0	0		P		B	B	C	B
M	1321	სამფერი მელამურა Myotis emarginatus			p	0	0		P		B	B	C	B
M	2023	ჯიქი Panthera pardus			r				P		B	B	B	A
M	2023	ჯიქი Panthera pardus			w				P		D	B	B	A
M	2023	ჯიქი Panthera pardus			c				P		D	B	B	A
M	2023	ჯიქი Panthera pardus			p	0	0		P		D	B	B	A
B	A072	კრაზანაჭამია (ან ირაო) Pernis apivorus			r	0	0		P		C	C	C	C
B	A346	წითელნისკარტა მალრანი Pyrhcorax pyrhcorax			r	0	0		P		A	A	C	B
B	A346	წითელნისკარტა მალრანი Pyrhcorax pyrhcorax			p	0	0		P		A	A	C	B

M	1303	მცირე ცხვირნალა Rhinolophus hipposideros			p	0	0		P		C	C	C	C
B	A307	მიმინოსებრი ასპუჭაკა Sylvia nisoria			r	0	0		P		C	C	C	C
M	1354	მურა დათვი Ursus arctos			r				P		C	C	C	C
M	1354	მურა დათვი Ursus arctos			c				P		C	C	C	C
M	1354	მურა დათვი Ursus arctos			w				P		C	C	C	C
M	1354	მურა დათვი Ursus arctos			p	0	0		P		C	C	C	C

3.3 ფლორისა და ფაუნის სხვა მნიშვნელოვანი სახეობები

სახეობა			რიცხოვნობა საიტზე				Motivation										
ჯგუფი	კოდი	სამეცნიერო სახელწოდება	SNP	ზონა	ერთეული	Cat.	სახეობების დანართი			სხვა კატეგორიები							
				მინიმალური	მაქსიმალური		C	R	V	P	I	II	III	A	B	C	D
M		ტურა Canis aureus		0	0									X			
M		Capra sp.		0	0										X		
M		შველი Capreolus capreolus		0	0									X			
M		ტყის კატა Felis silvestris		0	0									X			
M		Lepus capensis		0	0									X			
M		კლდის კვერნა Martes foina		0	0									X			
M		დედოფალა Mustela nivalis		0	0									X			

B	გნოლი Perdix perdix	0	0							X			
M	არჩვი Rupicapra rupicapra	0	0							X			
M	კავკასიური ციყვი Sciurus anomalus	0	0							X			

- **ჯგუფი:** A =ამფიბიები, B = ფრინველები, F = თევზები, Fu = სოკო, I = უხერხემლოები,, L = ლიქენები, M = ძუძუმწოვრები, P =მცენარეები, R = რეპტილიები
- **კოდი:** გარდა სამეცნიერო სახელის I, II და III დანართის სახეობებისათვის გამოყენებულ უნდა იქნეს Emerald Reference- ში მოცემული კოდი.
- **S:** იმ შემთხვევაში, თუ სახეობებზე მონაცემები არის სენსიტიური და ის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი საჯაროდ, შეიყვანეთ – დიახ
- **NP:** თუ სახეობა აღარ ბინადრობს მოცემულ საიტზე: x (არჩევითი)
- **ერთეული:** i=ინდივიდი, p=წყვილად ან სხვა ერთეულებად, დამოკიდებულად რიცხოვნობის სტანდარტიზებულ ერთეულებზე და კოდებზე, მე-12 და მე-17 მუხლების გათვალისწინებით (ფრინველთა და დაა ჰაბიტატების დირექტივები)
- **სიხშირის კატეგორიები (Cat.):** C=საერთო, R= იშვიათი, V=ძალიან იშვიათი, P=არსებული
- **დაცვის კატეგორიები: I, II, III:** სახეობების დანართი (ბერნის კონვენცია), **A:** ეროვნული წითელი ნუსხის მონაცემები ; **B:** ენდემური; **C:** საერთაშორისო კონვენციები; **D:** სხვა მიზეზები

ტერიტორიის აღწერა

4.1 ტერიტორიის ზოგადი მახასიათებლები

ჰაბიტატის კლასი	% დაფარულობა
N22	10.00
N10	5.00
N06	2.00
N11	70.00
N17	13.00
ჰაბიტატის მთლიანი დაფარულობა	100

4.2 ხარისხი და მნიშვნელობა

A, B, C

4.3 საფრთხეები, ზეწოლა და საქმიანობების ზემოქმედება საიტზე

მაღალი ეფექტის მქონე ყველაზე მნიშვნელოვანი საქმიანობა საიტზე

უარყოფითი ზემოქმედება			
რანგი	საფრთხე და ზეწოლა (კოდი)	დაბინძურება (არჩევითი) [კოდი]	შიდა/გარე [i s]

L	K01.01		i
H	B		o
H	B		i
H	A04		o
H	A04		i
H	K01.01		o
H	F03.01		i
H	F03.01		o

დადებითი ზემოქმედება			
რანგი	საქმიანობა, მენეჯმენტი [კოდი]	დაბინძურება (არჩევითი) [კოდი]	შიდა/გარე [i o b]

რანგი: H = მაღალი, M = საშუალო, L = დაბალი

დაბინძურება: N = აზოტის შემცველობა, P = ფოსფორის/ფოსფატის შემცველობა, A = მჟავის შემცველობა
T = ტოქსიკური არაორგანული ქიმიკატები, O = ტოქსიკური ორგანული ქიმიკატები, X = შერეული
დაბინძურება i = შიდა, o = გარე, b = ორივე

5. ტერიტორიის დაცვის სტატუსი

5.1 დანიშნულების ტიპები ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე:

კოდი	დაფარულობა [%]	კოდი	დაფარულობა [%]	კოდი	დაფარულობა [%]
GE99	100.00				

6. ტერიტორიის მართვა

6.1 ტერიტორიის მართვაზე პასუხისმგებელი ორგანო

ორგანიზაცია:	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ადგილობრივი მთავრობა
მისამართი:	
ელფოსტა:	

6.2 მართვის გეგმა:

არსებობს რეალური მენეჯმენტის გეგმა:

X	დაახ	
	მომზადების პროცესში	
	არა	

